

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ



ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ

ПРЕЗ 2013 Г.

София, 2014 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

стр.

СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ	3
ВЪВЕДЕНИЕ.....	5
МАКРОИКОНОМИЧЕСКАТА СРЕДА ПРЕЗ 2013 г.	6
ПРАВНА РАМКА НА ДОО ПРЕЗ 2013 г.	11
ПРЕГЛЕД НА ПРОМЕНИТЕ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПРЕЗ 2013 г.	17
СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО.....	32
• ПЕНСИИ.....	33
• КРАТКОСРОЧНИ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ.....	51
• ПРОГРАМА ЗА ПРОФИЛАКТИКА И РЕХАБИЛИТАЦИЯ.....	55
• ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ	58
• ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА БЕЗРАБОТИЦА.....	67
ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПРЕЗ 2013 г.....	73
КОНСОЛИДИРАН БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2013 г.....	78
• ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2013 г.	79
• ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РАЗХОДНАТА ЧАСТ НА КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2013 г.	90
• ДЕФИЦИТ / ИЗЛИШЪК.....	110
БЮДЖЕТ НА ФОНДОВЕТЕ НА ДОО ЗА 2013 г.....	112
• ФОНД “ПЕНСИИ”	112
• ФОНД “ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ”	116
• ФОНД “ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ”	118
• ФОНД “ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО”	120
• ФОНД “БЕЗРАБОТИЦА”	123
• БЮДЖЕТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ	124
УЧИТЕЛСКИ ПЕНСИОНЕН ФОНД.....	126
ГАРАНТИРАНИ ВЗЕМАНИЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ.....	133
СИНТЕЗИРАНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ДОО	138
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	140
ПРИЛОЖЕНИЯ	141
• Осигурителни вноски за задължителното обществено осигуряване за периода 01.01.2013 г. – 31.12.2013 г.....	142
• Осигурителни вноски и обхват на ДОО за периода 01.01.2013 г. – 31.12.2013 г.	146
• Размер и разпределение на задължителните осигурителни вноски през 2013 г.....	151
ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ	152

СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ

АД	Акционерно дружество
АЗ	Агенция по заетостта
АСП	Агенция за социално подпомагане
БВП	Брутен вътрешен продукт
БНБ	Българска народна банка
ВЕЦ	Водоелектрическа централа
ВМА	Военномедицинска академия
ВСС	Висш съдебен съвет
ГД	Главна дирекция
ГВРС	Гарантирани вземания на работниците и служителите
ДАНС	Държавна агенция "Национална сигурност"
ДВ	Държавен вестник
ДДС	Данък върху добавената стойност
ДЗПО	Допълнително задължително пенсионно осигуряване
ДОО	Държавно обществено осигуряване
ДЦК	Държавни ценни книжа
ЕАД	Еднолично акционерно дружество
ЕДС	Еднократна допълнителна сума
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЕО	Европейска общност
ЕООД	Еднолично дружество с ограничена отговорност
ЕП	Еднократна помощ
ЕС	Европейски съюз
ЕСТЗ	Европейска статистика на трудовите злополуки
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЗБДОО	Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване
ЗВВ	Закон за ветераните от войните
ЗГВРСНР	Закон за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя
ЗДБРБ	Закон за държавния бюджет на Република България
ЗДДФЛ	Закон за данъците върху доходите на физическите лица
ЗЗО	Закон за здравето осигуряване
ЗМВР	Закон за МВР
ЗОВСРБ	Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България
ЗП	Закон за пенсиите
ЗПГРРЛ	Закон за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица
ЗПЗСК	Закон за пенсиониране на земеделските стопани-кооператори
ЗСВ	Закон за съдебната власт
ИК	Индивидуален коефициент
ИОЗ	Инвалидност поради общо заболяване
КБ на ДОО	Консолидиран бюджет на държавното обществено осигуряване
КИД	Класификатор на икономическите дейности
КСО	Кодекс за социално осигуряване
КТ	Кодекс на труда
КФН	Комисия за финансов надзор
МВР	Министерство на вътрешните работи
МЗ	Министерство на здравеопазването
МИ	Медицински институт
МК	Медицинска комисия

МОТ	Международна организация на труда
МРЗ	Минимална работна заплата
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НАП	Национална агенция за приходите
НЕЛК	Национална експертна лекарска комисия
НЗОК	Национална здравноосигурителна каса
НКТП	Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране
НОИ	Национален осигурителен институт
НПОС	Наредба за пенсиите и осигурителния стаж
НС	Надзорен съвет
НСБФТР	Национална специализирана болница за физикална терапия и рехабилитация
НСИ	Национален статистически институт
ООД	Дружество с ограничена отговорност
ОСВ	Осигурителен стаж и възраст
ПЗР	Преходни и заключителни разпоредби
ПМС	Постановление на Министерския съвет
ПОБ	Парични обезщетения за безработица
ППФ	Професионален пенсионен фонд
ПРБК	Първостепенни разпоредители с бюджетни кредити
ПРЕ	Профилактика, рехабилитация и експертизи
ПРО-ЕАД	Профилактика, рехабилитация и отдих – еднолично акционерно дружество
ПТ	Пощенска такса
РБ	Република България
РБ	Републикански бюджет
СБР	Специализирана болница за рехабилитация
СВОК на ТПК	Съвет за взаимно осигуряване на кооператорите на трудово-производствените кооперации
СИК	Среден индивидуален коефициент
СОД	Средномесечен осигурителен доход
СПС	Социална пенсия за старост
ТД на НАП	Териториална дирекция на НАП
ТЕЛК	Териториална експертна лекарска комисия
ТЗПБ	Трудова злополука и професионална болест
ТНР	Трайно намалена работоспособност
ТП	Териториално поделение
УПФ	Универсален пенсионен фонд
УчПФ	Учителски пенсионен фонд
ФУТ	Фонд "Условия на труд"
ЦБ	Централен бюджет
ЦУ	Централно управление
ЦРБ	Централен републикански бюджет

ВЪВЕДЕНИЕ

Държавното обществено осигуряване (ДОО) е най-голямата и значителна част от социално-защитната мрежа и от осигурителната система на Република България. Националният осигурителен институт (НОИ) е публичната институция, предоставяща услуги по администриране на всички осигурени социални рискове, с изключение на здравното осигуряване. Държавното обществено осигуряване, управлявано от Националния осигурителен институт, предоставя обезщетения, помощи и пенсии в случаите на: временна неработоспособност; бременност, раждане и отглеждане на дете; временно намалена работоспособност (трудоустрояване); безработица; инвалидност; старост; смърт.

Настоящото издание “Държавното обществено осигуряване през 2013 г.” представя от няколко аспекта държавното обществено осигуряване през четиринадесетата година от прилагането на Кодекса за социално осигуряване и включва:

- ◆ Преглед на макроикономическата среда, в която функционира държавното обществено осигуряване;
- ◆ Действащата нормативна уредба на ДОО през 2013 г.;
- ◆ Извършени промени в осигурителното законодателство през годината;
- ◆ Социалноосигурителните програми по осигурени социални рискове и резултати от реализирането им;
- ◆ Резултати и сравнителен анализ от изпълнението на консолидирания бюджет по приходите и разходите на ДОО;
- ◆ Резултати и сравнителен анализ от изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО по целеви фондове за всеки от осигурените социални рискове;
- ◆ Таблични приложения за обхвата на осигурителното покритие по категории осигурени лица, осигурителни вноски и осигурителен доход по социални рискове и фондове, разпределение на осигурителното участие между работодател и осигурено лице.

Изданието “Държавното обществено осигуряване през 2013 г.” се публикува за ползване от органите на законодателната и изпълнителната власт с отношение към общественото осигуряване, органите на управление на НОИ, ръководния състав на НОИ, изследователи от научните среди, преподаватели и изучаващи социалното осигуряване, работодателски, синдикални и други неправителствени организации с интерес в тази област.

Настоящото издание в цялост предоставя на заинтересованата аудитория подробна и достоверна информация и анализ за състоянието и финансовите резултати от изпълнението на бюджета при реализиране на осигурителните програми в държавното обществено осигуряване през 2013 г. Анализите са направени на база действащото към 31.12.2013 г. социалноосигурително законодателство.

Годишното аналитично издание за състоянието на ДОО се подготвя и публикува още и с цел да отговори на потребността от прозрачност и обществено доверие в осигурителната система, от които в голяма степен зависи нейната стабилност и надеждност.

МАКРОИКОНОМИЧЕСКАТА СРЕДА ПРЕЗ 2013 Г.

Брутен вътрешен продукт

Развитието на българската икономика от началото на 2013 г. продължи да следва възходяща динамика, но се характеризираше с известни промени по отношение на структурата на икономическия растеж.

През 2013 г. БВП възлиза на 78 115 млн. лв. по текущи цени. Преизчислен в евро, БВП е съответно 39 940 млн. евро, като на човек се падат 5 493 евро. БВП за 2013 г., получен като сума от тримесечните данни, нараства в реално изражение с 0,9% спрямо 2012 г. Нетният износ имаше основен принос за растежа. Износът на стоки и услуги нарасна с 8,9%, докато вносът на стоки и услуги се увеличи с по-нисък темп от този на износа (с 5,7%) поради ограниченото вътрешно търсене. В условията на запазваща се несигурност в очакванията на икономическите агенти стопанската активност в страната остана потисната, като частното потребление и инвестициите в основни активи се понижиха в реално изражение спрямо предходната година. Правителственото потребление имаше нисък положителен принос за нарастването през годината на БВП в реално изражение.

Инфлация¹

През 2013 г. инфлацията при потребителските цени се понижи съществено спрямо отчетената през 2012 г. В периода август-декември тя беше отрицателна, като през последните няколко месеца на годината се прояви тенденция към постепенно забавяне на отрицателния темп. В края на 2013 г. хармонизираният индекс на потребителските цени (ХИПЦ) се сви с 0,9% на годишна база (2,8% инфлация в края на 2012 г.), а средногодишната инфлация се забави до 0,4% (2,4% през 2012 г.). Динамиката на общата инфлация през годината отразяваше едновременното влияние на външни и вътрешни фактори.

Основните фактори за забавянето в темпа на нарастване на цените през първата половина на 2013 г. и отчитането на дефлация през втората половина на годината са свързани с двете последователни намаления на регулираната цена на електроенергията за бита през март и август с общо 11,1%. Същевременно поевтиняването на храните и горивата на международните пазари в съчетание с поскъпването на еврото спрямо долара оказа натиск за понижаване цените на хранителните продукти и транспортните горива у нас.

Вътрешната икономическа среда през 2013 г., характеризираща се със слабо търсене от страна на домакинствата и наличието на свободен производствен капацитет, както и несигурността относно развитието на международната конюнктура, намериха отражение в запазването на предпазливата политика на фирмите по отношение на разходите им за труд и инвестиции.

Държавен бюджет

Бюджетната позиция на страната през 2013 г. отразяваше, от една страна, слабото вътрешно търсене, което ограничаваше растежа на данъчните приходи, а от друга – нарастването на разходите за социална подкрепа и компенсация на наетите в публичния сектор. През годината дефицитът по консолидираната фискална програма възлезе на 1 450,3 млн. лв. (1,9% от БВП) и се увеличи с 1 091,5 млн. лв. (1,4% от БВП) спрямо 2012 г.

През 2013 г. общите **държавни приходи и помощи** достигнаха 28 977 млн. лв., като за годишния им растеж от 5,5% основен принос имаха данъчните постъпления. Динамиката на данъчните приходи се определяше най-вече от нарастването на постъпленията от социални и здравни осигуровки, основен фактор за растежа на които бе въведеното от началото на годината (неутрално за бюджетното салдо) повишение с 20 процентни пункта на осигурителната вноска за фонд “Пенсии“ на работещите в специалните ведомства, които се

¹ Коментарът е за хармонизирания индекс на потребителските цени.

пенсионират при условията на чл. 69 от КСО. Приносът на косвените данъци за растежа на данъчните приходи бе значително по-нисък, като годишният им растеж се забави от 6,8% през 2012 г. до 2,2% през 2013 г. За същия период постъпленията от преки данъци се увеличиха с 3,3%. През 2013 г. постъпленията от неданъчни приходи и от помощи, които включват предимно изплатени средства по Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС нараснаха съответно с 10,6% и 12,2%.

През 2013 г. общите **държавни разходи**, включително вноската в бюджета на ЕС, нараснаха с 9,3% и възлязоха на 30 428 млн. лв. Най-голям принос (3,2 процентни пункта) за годишния им растеж имаха разходите за социално и здравно осигуряване и компенсацията на наетите в публичния сектор (2,2 процентни пункта). Капиталовите разходи се увеличиха с 11,6% най-вече в резултат от ускореното усвояване на средства по програми на ЕС.

Средствата за финансирането на бюджетния дефицит и падежите на държавен дълг през 2013 г. бяха осигурени главно чрез брутна емисия на ДЦК на вътрешния пазар в размер на 2 323 млн. лв., с 1 400 млн. лв. от фискалния резерв и нови външни заеми на стойност 1 119 млн. лв. В края на годината **фискалният резерв** възлезе на 4 680,6 млн. лв.

Платежен баланс

През 2013 г. излишъкът при **общото салдо по текущата и капиталовата сметка на платежния баланс** е в размер на 1 217,7 млн. евро (3,0% от БВП), спрямо 207,1 млн. евро излишък за 2012 г. (0,5% от БВП). Основен принос имаше излишъкът по текущата сметка, при която се наблюдаваше значително свиване на търговския дефицит, докато подобрението на салдото по нетните текущи трансфери и по-ниският дефицит по сметка “доход” оказаха сравнително по-слабо влияние.

Търговският дефицит възлезе на 2 353,3 млн. евро за 2013 г. (при 3 460,3 млн. евро дефицит през 2012 г.). За свиването на дефицита по търговското салдо оказаха влияние както външни, така и вътрешни фактори. Започналото възстановяване на външното търсене на български стоки и услуги от ЕС повлия положително върху българския износ, докато ниското вътрешно търсене бе причина за забавяне растежа на вноса.

През 2013 г. номиналният темп на растеж на **износа** (7,0%) се ускори спрямо предходната година (2,5%). Този резултат се обуславяше от прираста на физическия обем на износа, докато понижаващите се цени бяха причина за задържане на номиналния му растеж. Темпът на растеж на номиналния **внос** се забави значително през 2013 г. спрямо 2012 г., възлизайки на 1,5% предимно поради спад в цените на внесените продукти.

През 2013 г. **финансовата сметка на платежния баланс** бе на дефицит в размер на 1 465,6 млн. евро при 1 466,2 млн. евро излишък през 2012 г. Потоците по финансовата сметка през периода бяха повлияни главно от финансовите трансакции на банките, преките чуждестранни инвестиции в страната и емисиите през ноември на корпоративни облигационни заеми.

Финансов сектор

По-слабото търсене на кредити в условията на все още слаба икономическа активност и запазващата се висока норма на спестяване на домакинствата имаха определящо значение за развитието на кредитната дейност в страната. Годишният растеж на вземанията от неправителствения сектор следваше тенденция към забавяне през цялата 2013 г., като към декември възлезе на 0,3% (2,8% в края на 2012 г.). Динамиката на кредита за частния сектор се обуславяше главно от по-бавното нарастване на кредита за нефинансови предприятия.

Вземанията на банките от нефинансови предприятия забавиха темповете си на растеж през 2013 г., като към декември прирастът им на годишна база възлезе на 0,3%. Вземанията на банките от домакинства продължиха на годишна база да намаляват през цялата 2013 г., но с тенденция към забавяне в темпа на спад до -0,2% към декември 2013 г. (-1% в края на 2012 г.). Активността при кредитирането на домакинствата се дължеше главно на отбелязания на годишна база нисък прираст на потребителските кредити от 2,2% в края на

декември 2013 г., докато за първи път от началото на икономическата криза жилищните кредити намаляха с 1,2% на годишна база.

Банките продължиха да финансират кредитната си дейност чрез набиране на депозити от резиденти – домакинства и нефинансови предприятия. През 2013 г. тези депозити нараснаха съответно с 3,2 млрд. лв. и 1,2 млрд. лв. Като цяло прирастът на депозитите на резиденти за годината беше 4,7 млрд. лв.

Продължаващото нарастване на привлечените средства в банките, съчетано със сравнително ниско търсене на кредити, определяше поддържането на висока ликвидност в банковата система. Към декември 2013 г. коефициентът на ликвидните активи на банките достигна 27%.

Фондове за допълнително пенсионно осигуряване

По данни на Комисията за финансов надзор към 31.12.2013 г. броят на осигурените лица в четирите вида пенсионни фондове (универсални, професионални, доброволни и доброволни по професионални схеми) достига 4 188 165, което представлява нарастване с 95 663 лица, или с 2,3 на сто спрямо края на 2012 г.

Броят на новоосигурените лица във фондовете за допълнително пенсионно осигуряване за 2013 г. са общо 122 213 лица. От тях най-голям брой са новоосигурените в универсалните пенсионни фондове – 93 986, или 77 на сто от всички новоосигурени.

Акумулираните нетни активи в системата на допълнителното пенсионно осигуряване към 31.12.2013 г. са 6 809 136 хил. лв. и регистрират ръст от 1 127 266 хил. лв., или 19,8 на сто в сравнение с нетните активи към 31.12.2012 г.

Пенсионноосигурителните дружества приключват отчетната 2013 г. с общи приходи в размер на 130 127 хил. лв., което представлява увеличение с 14,6 на сто в сравнение с отчетените приходи през 2012 г. Дружествата реализират положителен общ нетен финансов резултат за 2013 г. в размер на 36 915 хил. лв., което представлява увеличение на този показател с 16,6 на сто в сравнение с 2012 г.

Производителност на труда

През 2013 г. общо за икономиката производителността на труда се повиши с 1,3% (3,2% през 2012 г.), като за увеличението ѝ най-висок принос имаше секторът финансови и застрахователни дейности.

Поради изпреварващия темп на нарастване на номиналните възнаграждения спрямо растежа на реалната производителност на труда през 2013 г. номиналните разходи за труд на единица продукция общо за икономиката ускориха темпа си на растеж до 5,2%, от 4,4% през 2012 г. Сравнително по-силно изразено увеличение на тези разходи се наблюдаваше в секторите строителство и селско, горско и рибно стопанство, а понижение – в секторите финансови и застрахователни дейности и операции с недвижимо имущество. През 2013 г., за разлика от периода 2010-2012 г., фирмите не компенсираха нарастването на номиналните възнаграждения със съответни повишения в цените на стоките и услугите си, в резултат на което общо за икономиката реалните разходи за труд на единица продукция нараснаха с 6,1%.

Работна заплата

По предварителните данни на НСИ **средномесечната работна заплата** за 2013 г. е **808 лв.** и се е повишила с 42 лв. спрямо 2012 г., или с 5,5 на сто. Средната работна заплата през 2013 г. в общественния сектор е 839,75 лв., а в частния сектор 797,75 лв. Продължава тенденцията средната работна заплата в общественния сектор да превишава тази в частния сектор, като през 2013 г. превишението е с 5,3%.

Основен инструмент в политиката на доходите на правителството е определянето на размера на минималната работна заплата в страната. От 1 януари 2013 г. се определи нов

размер на **минималната месечна работна заплата – 310 лв.** Увеличението е с 20 лв., или 6,9 на сто в сравнение с предишния ѝ размер – 290 лв.

Домакински бюджети

През 2013 г. **средният годишен доход общо на лице** от домакинство е 4 814 лв., което е с 11,3% повече спрямо 2012 г.

Работната заплата продължава да бъде основен източник на доход на домакинствата. През 2013 г. тя формира 53,1% от общия доход на домакинствата, а през 2012 г. – 52,7%. В номинално изражение доходът на домакинствата от работна заплата се увеличава. През 2013 г. домакинствата са разполагали средно на лице с 2 557 лв., получени от работна заплата, докато през 2012 г. тези средства са възлизали на 2 281 лв., или доходът от работна заплата се е повишил с 12,1%.

През 2013 г. **пенсиите продължават да са вторият по значимост източник** на доходи за българските домакинства. Те формират 25,5% от общия доход на домакинствата, докато през 2012 г. техният дял е 26,7%. Общо социалните трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, социални помощи, стипендии и обезщетения при безработица) формират 28,5% от общия годишен доход на лице от домакинство през 2013 г., а през 2012 г. този дял е 30,1%.

През 2013 г. българските домакинства са изразходвали 4 466 лв. средно на лице, което е с 10,1% повече от 2012 г. За храна са изразходвани 1 480 лв. средно на лице от домакинството. Относителният дял на разходите за храна от общия разход намалява от 33,4% през 2012 г. на 33,2% през 2013 г.

Статистическите данни в динамика за по-дълги периоди от време свидетелстват за промени в структурата на потреблението на българските домакинства. През последната година домакинствата намаляват консумацията на хляб и тестени изделия.

Повишава се консумацията на безалкохолни напитки, риба, плодове, зеленчуци, месо и месни произведения, прясно мляко, сирене, кашкавал и яйца. Известно понижение се наблюдава при консумацията на кисело мляко и картофи.

Увеличава се и потреблението на алкохолни напитки, докато при потреблението на цигари се наблюдава намаление.

Заетост²

През 2013 г. ситуацията на пазара на труда общо за икономиката остана неблагоприятна. Динамиката на заетите остана различна по сектори. Основен принос за понижението на заетостта имаха секторите със слабо намаление на брутната добавена стойност и със сравнително висок дял на заетите. Сред тях бяха подсекторите на индустрията и услугите.

Средногодишният брой на заетите лица на 15 и повече навършени години е 2 934,9 хил. Коефициентът на заетост (съотношението между броя на заетите лица и населението на 15 и повече навършени години) за същата възрастова група е 46,9%, или с 0,3% повече в сравнение с предходната година.

Заетите лица на възраст 15-64 навършени години са 2 889,4 хиляди. Коефициентът на заетост за населението в тази възрастова група е 59,5%, съответно 62,1% за мъжете и 56,8% за жените.

Повече от половината от всички заети лица продължават да са мъже. В структурата на заетите лица техният дял е 52,7% , като в сравнение с 2012 г. делът им е нараснал с 0,2 процентни пункта. Делът на жените през 2013 г. е 47,3% и е намалял спрямо предходната 2012 г., когато са били 47,5% от всички заети. Коефициентът на заетост на мъжете е 51,4% и бележи ръст от 0,6 на сто спрямо 2012 г, а на жените е 42,8% и също отбелязва нарастване (с 0,2 процентни пункта) спрямо 2012 г.

² Източник - Наблюдение на работната сила (НСИ)

Безработица³

Равнището на регистрирана безработица в страната средно за 2013 г. е 11,3%. В резултат на реализацията на активната политика по заетостта и провежданите целенасочени и адекватни действия, не се допуснаха резки скокове в равнището на регистрираната безработица. През периода равнището на безработица постепенно намалява от 12% през февруари, когато е отчетена най-високата стойност през 2013 г., до 10,7% през август и отново обичайно нараства през есенно-зимните месеци до 11,8% през декември. Потокът от регистрирани безработни отчасти се компенсира чрез активно трудово посредничество за насочване максимално бързо на възможно по-голям брой безработни към заетост на първичния пазар, с мащабната реализация на схемите по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” и чрез включване в програми и мерки за заетост.

През 2013 г. средномесечният брой на безработните в страната е 371 380 лица. Основният поток от безработни в бюрата по труда е формиран от периодично освобождавани заети лица без процедура за масови уволнения, предимно от малки и средни предприятия.

Население и демографски процеси

Негативните тенденции в развитието на демографските процеси през последните десетилетия и настъпилите изменения в броя и структурите на населението оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителната и системата за социална защита.

Текущата демографска ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението, намаляваща раждаемост и задържащо се високо равнище на общата смъртност. Като положителни тенденции през 2013 г. могат да се отчетат намаляващата обща и детска смъртност и увеличаващата се средна продължителност на живота на населението.

Към 31 декември 2013 г. **населението на България е 7 245 677 души**, което представлява 1,4% от населението на Европейския съюз. В сравнение с 2012 г. населението на страната намалява с 38 875 души, или с 0,5%. **Мъжете са 3 524 945 (48,6%), а жените – 3 720 732 (51,4%).** Или на 1 000 мъже се падат 1 056 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 52 години. С нарастване на възрастта броят и относителният дял на жените от общото население на страната се увеличава.

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2013 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 417 667, или 19,6% от населението на страната. В сравнение с 2012 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0,4 процентни пункта, а спрямо 2001 г. увеличението е с 2,7 процентни пункта.

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 22,7%, а на мъжете – 16,3%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея – по-ниската средна продължителност на живота при тях.

Застаряването на населението води до **повишаване на общата средна възраст**, която от 40,4 години през 2001 г. нараства на 41,2 години през 2005 г. и достига 43,0 години в края на 2013 г.

Тенденцията на застаряване на населението води до промени и в неговата **основна възрастова структура**. Влияние върху съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват както застаряването на населението, така и законодателните промени при определянето на възрастовите граници на населението за пенсиониране. Населението в **трудоспособна възраст** към 31.12.2013 г. е 4 472 хил. души, или 61,7% от цялото население, като мъжете са 2 364 хил., а жените – 2 141 хил. Въпреки увеличаващата се възрастова граница за пенсиониране, трудоспособното население е намаляло с над 33 хил. души, или с 0,7% спрямо предходната година. Към края на 2013 г. в

³ Източник - Агенция по заетостта

над трудоспособна възраст са 1 718 хил. души, или 23,7%, а в под трудоспособна възраст – 1 056 хил. души, или 14,6% от населението на страната.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 години). Към 31.12.2013 г. това съотношение е 62. За сравнение, през 2001 г. всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

Средната продължителност на предстоящия живот общо за населението на страната, изчислена за периода 2011-2013 г. (по предварителни данни на НСИ), е 74,5 г. Спрямо предходния период тя се увеличава с 0,4 г. Средната продължителност на живота при мъжете е 71,0 години, докато при жените е със 7 години по-висока – 78,0 години

ПРАВНА РАМКА НА ДОО ПРЕЗ 2013 г.

1. Кодекси и закони

❖ **Кодекс за социално осигуряване (КСО).** Това е основният нормативен акт, събиращ в логическа цялост трите стълба на социалното осигуряване:

- държавно обществено осигуряване;
- допълнително задължително осигуряване;
- допълнително доброволно осигуряване.

Двете осигурителни схеми – разходопокривната и капиталопокривната, са регламентирани в един кодекс, в съответствие с концепцията на тристълбовия модел на българската осигурителна система.

Кодексът за социално осигуряване урежда държавното обществено осигуряване при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест, майчинство, безработица, старост и смърт и допълнителното социално осигуряване, което включва: 1) допълнителното задължително пенсионно осигуряване при старост и смърт; 2) допълнителното доброволно пенсионно осигуряване при старост, инвалидност и смърт; 3) допълнителното доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация.

❖ **Кодекс на труда,** доколкото урежда: узаконяване на трудовия договор и встъпване в осигурителни правоотношения; прекратяване на трудовия договор и преминаване към реализиране на осигурителни права; отпуски, по време на които се дължат обезщетения от държавното обществено осигуряване; специална закрила на някои категории лица и връзката при тези казуси със социалното осигуряване; особени случаи за зачитане на стаж; други трудовоправни въпроси, свързани със социално-осигурителните отношения.

❖ **Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г.** С него беше приет консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. и бюджета на фондовете: “Пенсии”, “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, “Трудова злополука и професионална болест”, “Общо заболяване и майчинство”, “Безработица” и административния бюджет на Националния осигурителен институт. С този закон ежегодно се определят нивата на минималните осигурителни доходи по основни икономически дейности и групи професии, минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се и максималния осигурителен доход за всички осигурени лица, минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, дневния минимален размер на обезщетението за безработица, паричното обезщетение за отглеждане на малко дете и др. Със Закона за бюджета на ДОО се приема план-сметката на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”, определя се максималния размер на гарантираните вземания за съответната година. Размерът на осигурителните вноски за фонд

“Трудова злополука и професионална болест” по групи основни икономически дейности се определя също със Закона за бюджета на ДОО.

❖ **Закон за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред** (ДВ бр. 26 от 29.03.2011 г.). С него се отмени Указ № 527 от 1961 г. за установяване на трудов стаж по съдебен ред, поради настъпилото несъответствие на новите общественно-икономически отношения и принципи, свързани с осигурителните права. Законът урежда установяването на:

- трудов стаж, придобит след 31 декември 1999 г.;
- осигурителен стаж по КСО;
- времето, което се зачита за трудов стаж и за трудов стаж при пенсиониране, положен до 31 декември 1999 г. съгласно действащите дотогава разпоредби.

В закона е регламентиран редът за установяване на стажа и възможните писмени доказателства, в зависимост от характера на упражняваната трудова дейност.

❖ **Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя.** Изпълнява гаранционно-обезпечителна функция. Прилага се по отношение на работодателите, спрямо които може да се открие производство по несъстоятелност, а обезпечени от фонда са наетите по трудово правоотношение работници и служители. Законът урежда изискуемите условия, даващи правно основание работниците и служителите да получат гарантирани вземания при несъстоятелност на работодателя и реда за тяхното изплащане. С него се създаде специализиран **фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”**, чието административно, техническо, счетоводно, правно и информационно обслужване се извършва от Националния осигурителен институт. Този фонд е финансовият източник за получаването на начислени, но неизплатени трудови възнаграждения и на паричните обезщетения на работниците и служителите поради несъстоятелност на работодателя до определен размер.

❖ **Закон за награждаване на лица за особени заслуги към българската държава и нацията** (ДВ бр. 89 от 13.11.2012 г., в сила от 01.01.2013 г.). С този нов закон се уреждат условията и редът за отпускане на държавна парична награда на лица за особени заслуги към държавата и нацията за цялостния им принос и/или за изключителните им постижения:

- 1) в различни области на обществения живот;
- 2) за укрепване и развитие на гражданското общество, демократичните институции и за защита на човешките правата и свободи.

Държавна парична награда може да се предостави и на лица, проявили лична доблест при изпълнение на своя обществен и граждански дълг. Тя може да се предостави пожизнено, периодично или еднократно в зависимост от заслугите, а размерът се определя от Народното събрание.

2. Наредби и постановления

❖ **Наредба за пенсиите и осигурителния стаж.** Обхваща детайлно всички пенсионни права и условията, свързани с отпускането, изплащането, преизчисляването, спирането и прекратяването на пенсиите и добавките към тях. Правната уредба на документа съдържа норми, определящи начина за изчисляване на осигурителния стаж, правилата за неговото доказване в зависимост от вида на осигуряване на лицето, норми със самостоятелно правно значение, касаещи отпускането и изплащането на пенсиите, и др.

❖ **Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране.** Определя съответните видове труд към коя категория се причисляват съобразно степента на вредност и тежест, специфичния характер и особените условия на труд. На тази база се

- извършва зачитането на стажа от трета, втора или първа категория труд, във връзка с определяне на правото за пенсиониране и размера на пенсията.
- ❖ **Наредба за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица и българските граждани на работа в чужбина и морските лица.** Съдържа реда за осигуряване на едноличните търговци, собствениците и/или съдружниците в търговски дружества, физически лица – членове на неперсонифицирани дружества, регистрираните да упражняват свободна професия и/или занаятчийска дейност лица, земеделските производители и тютюнопроизводители, полагащите труд без трудово правоотношение, работещите в чужбина по договор с български осигурител или изпратени от български посредник и съпругът/съпругата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба. От 01.01.2010 г. с наредбата се регламентира и осигуряването на морските лица.
 - ❖ **Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски.** Изчерпателно обхваща различните видове доходи, върху които се дължат осигурителни вноски, сроковете и реда за внасянето им.
 - ❖ **Наредба за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване.** Регламентира реда и начина за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност или за бременност и раждане и помощите от ДОО. Паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и помощите от ДОО се изчисляват и изплащат от териториалните поделения на НОИ по банков път.
 - ❖ **Наредба за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица.** Съдържа реда за отпускането, изменянето, отказването, спирането, прекратяването, възобновяването и възстановяването на паричните обезщетения на безработните лица от териториалните поделения на НОИ.
 - ❖ **Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.** Определя условията и реда за деклариране, установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.
 - ❖ **Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести.** Определя реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести (ПМС № 168/11.07.2008 г., в сила от 22.07.2008 г.). Наредбата се приема на основание чл. 63 от КСО. От 01.07.2009 г. НОИ създаде и поддържа информационна система за професионалните болести. Събраната информация се предоставя на МЗ, МТСП и НСИ. При поискване информация се предоставя и на осигурителя и други заинтересовани институции. Управителят на НОИ и министърът на здравеопазването осъществяват контрола по изпълнението на наредбата.
 - ❖ **Наредба за реда и начина за информиране на работниците и служителите и за отпускане и изплащане на гарантираните вземания при несъстоятелност на работодателя.** Урежда реда и начина за информиране на работниците и служителите за откриването на производството по обявяването в несъстоятелност на работодателя им, както и самото отпускане и изплащане на гарантираните вземания, които се отпускат и изплащат от съответното ТП на НОИ по седалището на работодателя въз основа на разпореждане от директора на фонд “ГВРС”.
 - ❖ **Наредба за медицинската експертиза.** Определя критериите и принципите на медицинската експертиза на работоспособността, реда за нейното осъществяване и органите за установяване на временна и трайна инвалидност на хората в трудоспособна и извън трудоспособна възраст и на децата. Тя включва експертиза на временната неработоспособност, експертиза на трайно намалената

работоспособност и определяне характера на заболяването (професионално или общо заболяване).

- ❖ **Правилник за устройството и дейността на Националния съвет по медицинска експертиза.** С него се урежда устройството и дейността на Националния съвет по медицинска експертиза, орган към МС за сътрудничество и координация при разработването и провеждането на политиката в областта на медицинската експертиза. Националният съвет се състои от: председател – заместник министър-председател, определен от министър-председателя; заместник-председатели – министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика, и членове: министъра на финансите, управителя на Националния осигурителен институт, директора на Националната здравноосигурителна каса и директора на Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК).
- ❖ **Наредба № 5 от 29 декември 2002 г. за съдържанието и реда за изпращане на уведомлението по чл. 62, ал. 4 от Кодекса на труда.** Указва реда за подаване на уведомленията в териториалните дирекции на НАП за регистриране на сключените, изменените и прекратените трудови договори. Сключването и регистрирането на трудовия договор е първото условие за поставяне началото на осигурителните отношения между работодателя, наетия и осигурителната институция.
- ❖ **Наредба № Н-8 за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица.** Издадена е от министъра на финансите и съгласувана с управителя на НОИ. С нея се уреждат сроковете, съдържанието, редът, начинът за събиране и съхраняване на данни от работодателите, от осигурителите за осигурените от тях лица, от осигурителните каси, както и от самоосигуряващите се лица за държавното обществено осигуряване, Учителският пенсионен фонд, допълнителното задължително пенсионно осигуряване, здравното осигуряване, фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”, облагаемия доход и данъкът за доходи от трудови правоотношения по смисъла на Закона за данъците върху доходите на физическите лица. Контролът за спазване на наредбата се осъществява от НАП и НОИ в изпълнение на възложените им дейности. От 01.01.2009 г. (ДВ бр. 3/2009 г.) за подаване на данни с приложение № 1 към чл. 2, ал. 1 се прилага Класификаторът по икономически дейности (КИД) за 2008 г.
- ❖ **Наредба за прехвърляне на пенсионни права от и към пенсионните схеми на Европейския съюз, на Европейската централна банка и на Европейската инвестиционна банка** (ДВ бр. 82 от 26.10.2012 г.). Тя се приема на основание чл. 343ж във връзка с чл. 343е от Кодекса за социално осигуряване и регламентира:
 - 1) реда за прехвърляне на пенсионни права от и към пенсионна схема на Европейския съюз (Съюза), на Европейската централна банка (ЕЦБ) и на Европейската инвестиционна банка (ЕИБ);
 - 2) изчисляването на актюерския еквивалент на пенсионните права за старост, подлежащи на прехвърляне по чл. 343а, ал. 1, т. 1 от Кодекса за социално осигуряване;
 - 3) начина на актуализиране на средствата, подлежащи на обратно прехвърляне от пенсионна схема на Съюза по чл. 343г, ал. 1, т. 1 КСО.
- ❖ **Постановление № 94 на МС от 18.05.2010 г. за изплащане на обезщетения на съпругите/съпрузите на военнослужещите, които са ги последвали при преместването им в друго населено място и поради това са прекратили трудовите или служебните си правоотношения, и на безработните съпруги/съпрузи на военнослужещите, участващи в международни операции и мисии.**

3. Други нормативни документи

- ❖ **Инструкция № 13/2000 г. за прилагане на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (НКТП).** Издадена е на основание чл. 37, ал. 5, т. 2 от КСО във връзка с § 4 от заключителните разпоредби на НКТП. Инструкцията определя обхвата на Наредбата, като урежда въпросите, свързани с изискванията за категоризиране на работещите в различните дейности, производства, работни места и професии. Задължителна е за всички работодатели, които осъществяват производства и дейности и имат назначени лица, чиито длъжности и работни места са обхванати с НКТП. Списъците, утвърдени от управителя на НОИ и приложени към инструкцията, са задължителни.
- ❖ **Инструкция № 1 от 20.05.2011 г. за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност** (ДВ, бр. 44 от 10.06.2011 г., в сила от 01.07.2011 г.). С нея се отмени старата Инструкция № 5 от 2001 г. за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност (в сила до 1 юли 2011 г.). Инструкцията регламентира условията и реда за работата и отчетността на бланките “Болничен лист за временна неработоспособност” (обр. НОИ / МЗ № 606).
- ❖ **Инструкция № 5/30.06.2005 г. за приемане и съхраняване на разплащателните ведомости на прекратени осигурители без правопреемник** (на основание чл. 5, ал. 12 от КСО, в сила от 01.07.2005 г.). С тази инструкция се уреждат условията и редът за предаване, приемане, обработване, съхраняване и използване на разплащателните ведомости на осигурители, които са прекратили дейността си и са без правопреемник, както и на документите, въз основа на които се установява осигурителен стаж и доход на лицата, работили в организациите по § 12 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Предаването на документите се извършва в ТП на НОИ, на територията на което са седалищата им, чрез заявление-декларация от осигурителя, че е прекратил дейността си.
- ❖ **Наредба за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация.** С наредбата се регламентират условията за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация от средствата на фондовете: “Общо заболяване и майчинство”, “Пенсии”, “Трудова злополука и професионална болест”, “Пенсии, несвързани с трудова дейност” и редът за провеждане на процедура за избор на юридически лица – изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация.

4. Регламенти и договори (спогодби) в областта на международните осигурителни отношения

След присъединяването на България към Европейския съюз в областта на осигурителните отношения, наред с българското законодателство, НОИ прилага и европейските регламенти, координиращи действията на всички страни в Европейския съюз по обезпечаване правата на работещите и пенсионерите, които пребивават или живеят в различни страни. Предназначението на координационните регламенти не е да се уеднаквяват осигурителните системи, а да се синхронизират специфичните национални законодателства, прилагани от държавите членки при реализиране на осигурителните права на гражданите, придобити в различни страни.

Националният осигурителен институт е компетентната българска институция и служба за връзка по прилагане разпоредбите на следните Европейски регламенти за координация на системите за социална сигурност:

- 1) **Регламент на Съвета (ЕИО) № 1408/71** за прилагането на схеми за социално осигуряване на наети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността, и **Регламент на Съвета (ЕИО) № 574/72** за определяне на реда за прилагане на Регламент (ЕИО) 1408/71. Тези координационни регламенти ще продължат да се прилагат само когато все още не е приключила процедурата, започнала при тяхното действие
- 2) **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социална сигурност;
- 3) **Регламент (ЕО) № 987/2009** на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 година за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност;
- 4) **Регламент (ЕС) № 1231/2010** на Европейския парламент и на Съвета от 24 ноември 2010 година за разширяване обхвата на Регламент (ЕО) № 883/2004 и на Регламент (ЕО) № 987/2009 по отношение на гражданите на трети държави, които все още не са обхванати от тези регламенти единствено на основание тяхното гражданство;
- 5) **Регламент (ЕС) № 465/2012** на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 година за изменение на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност и на Регламент (ЕО) № 987/2009 за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004.

Освен за държавите членки на Европейския съюз горните регламенти се прилагат и по отношение на страните от Европейското икономическо пространство (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн) и Швейцария. От 01.07.2013 г. регламентите се прилагат и по отношение на Хърватия, която стана член на Европейския съюз.

От предишните международни спогодби останаха да действат само двустранните спогодби с държавите извън ЕС. Те са 9 двустранни международни договора за социално осигуряване и едно споразумение за изплащане на пенсиите, отпуснати в Република България на лица, живеещи на територията на Република Турция.

Действащите спогодби /договори през 2013 г. са:

- Спогодба по държавното обществено осигуряване между Народна република България и Народна република Албания (в сила от 1 май 1953 г.);
- Конвенция по социалното осигуряване между Народна република България и Федеративна народна република Югославия (обнародвана в "Известия", бр. 69 от 1958 г., в сила от 1 септември 1958 г., в сила за уреждане на осигурителни отношения само с Черна гора и с Босна и Херцеговина.);
- Договор между Република България и Украйна за социално осигуряване (обнародван в Държавен вестник бр. 26 от 2003 г., в сила от 1 април 2003 г.);
- Договор между Република България и Република Македония за социално осигуряване (обнародван в Държавен вестник бр. 63 от 2003 г., в сила от 1 август 2003 г.);
- Договор между Република България и Молдова за социално осигуряване (обнародван в Държавен вестник бр. 67 от 2009 г., в сила от 1 септември 2009 г.);
- Договор между Република България и държавата Израел за социално осигуряване (обнародван в Държавен вестник бр. 65 от 2009 г., в сила от 1 септември 2009 г.);
- Спогодба за социална сигурност между Република България и Република Корея (обнародван в Държавен вестник бр. 12 от 2010 г., в сила от 1 март 2010 г.);
- Договор между Република България и Руската федерация за социална сигурност (обнародван в Държавен вестник бр. 20 от 2010 г., в сила от 20 март 2010 г.);
- Спогодба между Република България и Република Сърбия за социална сигурност (обнародвана в Държавен вестник бр. 10 от 2013 г., в сила от 1 февруари 2013 г.);
- Споразумение между Правителството на Република България и Правителството на Република Турция за изплащането на български пенсии в Република България.

ПРЕГЛЕД НА ПРОМЕНИТЕ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПРЕЗ 2013 Г.

I. ИЗМЕНЕНИЯ В КОДЕКСА ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

1. Промени в Кодекса за социално осигуряване със Закона за награждаване на лица за особени заслуги към българската държава и нацията (ДВ бр. 89 от 13.11.2012 г., **в сила от 01.01.2013 г.**)

➤ С новоприетия Закон за награждаване на лица за особени заслуги към българската държава и нацията се отменя чл. 91 от КСО. По този начин от 1 януари 2013 г. се отмени основанието за отпускане на **пенсия за особени заслуги към държавата и нацията**, която се отпускате от Народното събрание по предложение на Министерския съвет.

➤ С преходните и заключителни разпоредби на КСО се отменя § 6, ал. 4, в която беше регламентиран размерът на **пенсията за особени заслуги**.

➤ Създаде се нов § 6а в Преходните и заключителни разпоредби на Кодекса за социално осигуряване, с който се записа, че отпуснатите пенсии за особени заслуги до 31 декември 2012 г. по отменения вече чл. 91 от КСО, продължават да се изплащат в размерите, определени към тази дата.

2. Промени в Кодекса за социално осигуряване, извършени със Закона за изменение и допълнение на Закона за данък върху добавената стойност (ДВ бр. 94 от 30.11.2012 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ В чл. 4а, ал. 7 е променен срокът, в който се внасят осигурителни вноски за морските лица. За тях вноските се внасят от работодателя им до 25-то число на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът. До промяната осигурителните вноски се внасяха едновременно с изплащането на заплатите.

➤ С промените в чл. 7 са изменени сроковете за внасяне на осигурителни вноски за лицата, работещи по трудови, служебни и други приравнени на тях правоотношения. Те се внасят от осигурителите до 25-то число на месеца, следващ месеца на начисляването или изплащането на доходите. Осигурителните вноски за самоосигуряващите се лица се внасят лично или чрез осигурителните каси до 25-то число на месеца, следващ месеца за който се отнасят. Промените са свързани с така наречената “единна сметка”, която въвежда значителни облекчения при обслужването на осигурителните и данъчните задължения на работодателите и самоосигуряващите се лица към държавния бюджет.

➤ Новият текст на чл. 40а въвежда и нов ред при сроковете за представяне на документите за изплащане на обезщетение за временна неработоспособност или трудоустрояване. Те се представят в съответното ТП на НОИ в следните срокове:

- от осигурителите, техните клонове и подразделения и осигурителните каси – до 15-то число на месеца, следващ този, през който осигуреното лице е представило документите за изплащане на обезщетението пред осигурителя;
- от самоосигуряващите се лица – до 15-то число на месеца, следващ този, през който е издаден документът за изплащане на обезщетението.

➤ В горните срокове се внасят и документите за изплащане на обезщетението за бременност и раждане, съгласно новия текст на чл. 48 б от КСО и документите за изплащане на обезщетение за отглеждане на малко дете, съгласно новия текст на чл. 52 б от КСО.

➤ Отменен е чл. 111 от КСО, в който бяха регламентираны имуществени санкции за банките, които разрешават плащане на заплати, без да са депозирани платежните документи и декларации за дължими осигурителни вноски в приход на ДОО. Санкциите са отменени тъй като и основанието за налагането им се отмени, с новите правила за внасяне на осигурителни вноски.

➤ Промяна има и в чл. 113, ал. 1 от КСО и считано от 01.01.2013 г. лихвата върху вземанията за невнесени осигурителни вноски за ДОО, за допълнително задължително

пензионно осигуряване и за неправилно извършени осигурителни разходи е в размер на основния лихвен процент плюс 10 пункта. До тази дата лихвата беше основният лихвен процент плюс 20 пункта.

➤ В чл. 159 от КСО се създаде нова ал. 2, с която се регламентира изрично, че осигурителите и самоосигуряващите се лица внасят осигурителните вноски за ДЗПО по съответната сметка за допълнително задължително пенсионно осигуряване на компетентната териториална дирекция на Националната агенция за приходите.

➤ В чл. 159 от КСО отново се създаде ал. 4 (в сила от 01.01.2013 г.), съгласно която чл. 169, ал. 4 от Данъчно-осигурителния процесуален кодекс не се прилага за осигурителни вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване. При наличие на няколко задължения, които длъжникът не е в състояние да погаси едновременно до започване на принудителното им събиране, той може да заяви кое от тях погасява. Ако не е заявил това, погасяваше се задължението, на което срокът за изплащане изтичаше най-рано. (Когато длъжникът има няколко публични задължения, установени от Националната агенция за приходите, които не е в състояние да погаси едновременно до започване на принудителното им събиране, погасява се задължението, на което срокът за плащане изтича най-рано, освен ако в закон не е предвидено друго. Ако срокът за плащане на две или повече публични задължения изтича на една и съща дата, те се погасяват съразмерно.)

3. Изменения и допълнения в Кодекса за социално осигуряване, извършени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г. (ДВ бр. 99 от 14.12.2012 г., в сила от 01.01.2013 г.)

Осигурени лица

➤ Изменени се разпоредбата на чл. 4, ал. 1, т. 7 като в текста “изпълнителите по договори за управление и контрол” са заменени с подробно изброяване на тези лица, а именно: управителите, прокуристите и контролорите на търговски дружества и на еднолични търговци, синдиките и ликвидаторите, както и лицата, работещи по договори за управление на неперсонифицирани дружества.

Осигурителни вноски

➤ С промените в чл. 6 от КСО се увеличи на 40,8 на сто осигурителната вноска за фонд “Пенсии” на лицата, които съгласно чл. 127, ал. 5 от КСО не се осигуряват за допълнителна пенсия в универсален пенсионен фонд. Това са служителите в Националната разузнавателна служба, служба “Военна информация” на Министерството на отбраната и Държавна агенция “Национална сигурност”. Тяхната осигурителна вноска за фонд “Пенсии” се завиши с 20 пункта.

Осигурителен стаж

➤ Допълни се чл. 9, ал. 3, т. 1 от КСО, като по този начин се регламентира внасянето на осигурителни вноски, съответно зачитането на осигурителен стаж, в случаите когато лицата са отстранени и впоследствие възстановени на работа **по реда, определен в специални закони.**

➤ С направеното допълнение в чл. 9, ал. 3, т. 2 от КСО се уточни до кога най-късно се зачита осигурителен стаж за времето на незаконно уволнение, а именно – до възстановяването на работа, **но не по-късно от 14 дни от влизането в сила на акта, с който се признава незаконността на уволнението от съответния компетентен орган.**

➤ Промяната в чл. 9а от КСО, ал. 1, е във връзка с промяната в реда за зачитане на осигурителен стаж на докторантите. Тъй като това е степен във висшето образование, осигурителен стаж се зачита след внасяне на осигурителни вноски по реда на чл. 9а от КСО.

Обезщетения за временна неработоспособност

➤ С промяната в чл. 40, ал. 5 от КСО временно създадената мярка в ПЗР на КСО за изплащане от работодателите на първите три дни от временната неработоспособност в размер 70 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от 70 на сто от среднодневното уговорено възнаграждение, беше записана като постоянно действаща.

➤ С новосъздадената ал. 7, на чл. 40 от КСО се регламентира, че паричните обезщетения за временна неработоспособност **се възстановяват от лицата**, за периода, за който им е отпусната пенсия за инвалидност за същото заболяване, с изключение на случаите, когато болничният лист е издаден при обективни данни за обостряне на състоянието, както и при свързани с хроничното заболяване интервенции.

➤ Прецизиран беше текстът на чл. 42, ал. 2 от КСО. В случаите, в които не се изплаща обезщетение за безработица, за времето на получаване на обезщетение за оставане без работа са обобщени с “определено съгласно нормативен акт”, вместо изброяването на Кодекса на труда, Закона за държавния служител и Закона за висшето образование. В текста е добавено, че обезщетенията за безработица се възстановяват, не само за периода през който е отпусната пенсия, но и **за периода на получаване на обезщетение за оставане без работа.**

Парични обезщетения за бременност и раждане

➤ С добавената нова ал. 8, на чл. 50 от КСО се регламентира изплащането на парични обезщетения на бащите – самоосигуряващи се лица, при раждане на дете, в размер на 15 календарни дни и за времето след навършване на 6 месечна възраст на детето, до изтичането на 410 календарни дни.

Парични обезщетения за безработица

➤ В текстовете за сроковете за изплащане на паричните обезщетения за безработица се доуточни, че по-късната регистрация на лицата в Агенцията по заетостта **само по неуважителни причини** ще води до отпускането на обезщетението за безработица от по-късна дата.

➤ С допълнението на чл. 54е, ал. 3 от КСО се регламентира възстановяването на НОИ на паричните обезщетения за безработица от лицата, за времето през което са получили парично обезщетение за оставане без работа, определено съгласно нормативен акт.

Пенсионно законодателство

➤ С промените в чл. 69 от КСО, като допълнително условие за придобиване право на пенсия от лицата, изпълнявали военна служба, се въведе **и навършена възраст**. След промяната военните придобиват право на пенсия при 27 години общ осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени като военнослужещи по ЗОВСРБ и при навършване на:

- **52-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания;
- **54-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания.

➤ С новосъздадената ал. 5 се регламентира възраст и за военните, прослужили 15 години на длъжности от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав. Те се пенсионираат при навършване на **42-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания, и **44-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания.

➤ Осигурителният стаж на изброените по-горе лица за право на по-ранно пенсиониране може да се допълва и със стаж, положен на длъжности от летателния състав, парашутисти, екипажи на подводни съдове и водолазния състав в горепосочените ведомства

и закони, както и на длъжност “водолаз” в Главна дирекция “Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи.

➤ С промяната на текста на чл. 70, ал. 1 е прецизирана разпоредбата за зачитане на осигурителен стаж при отложено пенсиониране. По-високите проценти за отложено пенсиониране се следват за осигурителния стаж, положен след изпълване на условията за придобиване право на пенсия по общите условия, а не само при навършване на възрастта за придобиване право на пенсия.

➤ В чл. 70 е създадена нова ал. 10, с която се регламентира, че когато зачетените за осигурителен стаж работни дни са по-малко от броя на всички работни дни за този месец, съотношението между осигурителния доход на лицето за зачетените работни дни през месеца и съответната пропорционална част на средномесечния осигурителен доход за страната за същия месец (определена в зависимост от зачетените работни дни осигурителен стаж) не може да надхвърля съотношението между максималния осигурителен доход и средномесечния осигурителен доход за страната за този месец. Разпоредбата е в сила от 01.01.2013 г., поради което се отнася за осигурителния доход на лицата за положения стаж след 31.12.2012 г.

➤ Промяната в чл. 70а, ал. 2, т. 9 е във връзка със създадената възможност за “откупуване” на осигурителен стаж от лицата, придобили образователна и научна степен “доктор”. При определянето на средномесечния осигурителен доход, за времето за което лицата са закупили осигурителен стаж (по реда на чл. 9а, ал.1 и 6 от КСО) не се взема предвид дохода за времето на докторантурата.

➤ Предвид допълнението на чл. 82, ал. 2 от КСО преживелият съпруг придобива право на наследствена пенсия, при условие че е навършил възраст 5 години по-рано от възрастта му за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО, считано от 01.01.2013 г. До тази дата лицата придобиваха право на наследствена пенсия 5 години по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО за съответната година.

➤ В чл. 94, ал. 2 от КСО е допълнен текстът, като е добавено, че за лицата, за които се изисква прекратяване на осигуряването при отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст, се следи датата на прекратяване на трудовата дейност по законодателството на държава, с която се прилага международен договор в областта на социалната сигурност.

➤ В чл. 104 е създадена нова ал. 10 с която се забранява доказването на категорията труд и дейността в специалните ведомства (МВР, Министерство на отбраната и др.) със свидетелски показания. Чрез тази алинея се създава изрична забрана за това, тъй като все още съществува практика на някои съдилища да допускат свидетелски показания в производствата по чл. 117-119 от КСО.

➤ С промените в §5 от ПЗР на КСО след 31.12.2012 г. учителите придобиват право на ранна пенсия за осигурителен стаж и възраст три години по-рано от възрастта им за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 от КСО. До тази дата те придобиваха право на пенсия на посоченото основание 3 години по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО за съответната календарна година.

➤ С промяната в §6 от ПЗР на КСО максималният размер на получаваните една или повече от една пенсии, отпуснати до 31 декември 2013 г., без добавките към тях, се определя смятано от 1 април на всяка календарна година в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход за съответната година, определен със Закона за бюджета на ДОО. До промяната максималният размер се определяше считано от 1 юли.

Вдовишка добавка

➤ С промените в чл. 84, ал. 1 от КСО законодателно заложеното нарастване на размера на вдовишката добавка от 01.01.2013 г. беше отменено и тя ще продължи да се отпуска в размер 26,5 на сто от пенсията или сбора на пенсиите, които е получавал починалият съпруг/съпруга.

Социални пенсии

➤ С новосъздадените чл. 89а и чл. 90а (в сила от 01.01.2013 г.), материално-правният статут на социалната пенсия за старост и социалната пенсия за инвалидност беше възстановен в Кодекса за социално осигуряване. С предишни промени в КСО (ДВ бр. 100 от 2010 г.), аналогичните текстове за социалните пенсии бяха отменени, считано от 01.01.2013 г. Намерението беше правото на тези пенсии да се уреди в други закони и те да се изплащат от друга институция. Тъй като Националният осигурителен институт има необходимия административен капацитет и технологична организация да ги изплаща безпрепятствено, те продължиха да се администратират от НОИ.

➤ В чл. 101, ал. 1 от КСО се отменя т. 4 и се създава нова т. 4а, в която се регламентира че не могат да се получават едновременно социална пенсия за старост и персонална пенсия с друг вид пенсия. В същия член се отмени ал. 3 и се създаде ал. 3а, с която се регламентира, че при право на повече от една пенсия се получава по избор една от пенсиите в пълен размер и 50 на сто от останалите, а когато една от пенсиите е социална пенсия за инвалидност, тя се изплаща в размер 25 на сто.

Права на контролните органи

➤ Чрез допълнението на чл. 108, ал. 1, т. 3 от КСО е дадена възможност задължителните предписания на контролните органи на НОИ да се обжалват по реда на глава осма от Кодекса за социално осигуряване.

Възстановяване на неоснователно получени суми

➤ С промяната в чл. 114, ал. 2 от КСО, от добросъвестно получените суми за осигурителни плащания, които не подлежат на връщане, са **изключени паричните обезщетения за временна неработоспособност за периода, за който е отпусната пенсия за инвалидност за същото заболяване**. Нормативната промяна урежда недопускането да се получават едновременно два вида социално-осигурителни плащания за един и същи казус.

➤ С допълнение в чл. 114, ал. 3 от КСО беше указано, че разпорежданията за неоснователно получени суми се връчват на лицата по реда на чл. 110, ал. 4 от КСО – лично срещу подпис или с по пощата с обратна разписка. Ако лицата не са намерени се поставя съобщение на специално определено за това място в съответното ТП на НОИ.

Разсрочване на задължения

➤ В чл. 116 се създава нова алинея 6, с която се регламентира, че когато искането за разсрочване е направено от физическо лице, към него се прилага декларация за доходите му през последните 12 месеца преди календарния месец, в който е направено искането.

➤ С промените в § 46 от ПЗР на КСО се създаде нова ал. 9 със следното съдържание: “Сумите по ал. 2, 3 и 4 се възстановяват с разпореждане, издадено от длъжностното лице, на което е възложено ръководството на контрола по разходите на държавното обществено осигуряване в съответното териториално поделение на Националния осигурителен институт. Разпорежданията се връчват по реда на чл. 110, ал. 4 и могат да се обжалват по реда на глава осма”.

4. Промени в Кодекса за социално осигуряване, извършени със Закона за публичните финанси (ДВ бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 01.01.2014 г.)

Новоприетият Закон за публичните финанси урежда бюджетната рамка, общото устройство и структурата на публичните финанси. Промените, които се правят с него в Кодекса за социално осигуряване, са в две насоки:

➤ В текстовете на КСО думите “републиканския бюджет” са заменени с “държавния бюджет”.

➤ В § 5 от ПЗР на КСО се добавят нови ал. 6 и 7, с които се приема, че годишният бюджет на Учителския пенсионен фонд се приема със Закона за бюджета на държавното

обществено осигуряване за съответната година, като приложение към него. Ако законът за бюджета на ДОО за съответната година не бъде приет от Народното събрание до началото на бюджетната година, приходите на Учителския пенсионен фонд се събират и разходите се извършват съобразно действащата нормативна уредба.

5. Изменения в Кодекса за социално осигуряване със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за застраховането (ДВ бр. 20 от 28.02.2013 г.)

➤ Промените в Кодекса за социално осигуряване са в Дял трети “Допълнително доброволно пенсионно осигуряване” и са свързани със забрана за отчитането на пола като актюерски фактор при определяне размера на пожизнената пенсия във фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Тази забрана се прилага по отношение на пенсионните договори за изплащане на пожизнена пенсия, сключени след 20 декември 2012 г.

➤ За пенсионните договори, сключени до 20 декември 2012 г. включително, отчитането на пола като актюерски фактор при изчисляване размера на пожизнената пенсия се допуска, в случай че пенсионно-осигурителното дружество ползва надеждна и редовно актуализирана публична статистическа информация, от която да е видно определящото значение на пола.

6. Допълнения в Кодекса за социално осигуряване със Закона за изменение и допълнение на Закона за специалните разузнавателни средства (ДВ бр. 70 от 09.08.2013 г., в сила от 09.08.2013 г.)

➤ В чл. 4, ал. 1, т. 4 от КСО към кръга на лицата, задължително осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица, са добавени и **лицата по Закона за специалните разузнавателни средства**.

➤ В чл. 69, ал. 2 от КСО аналогично на предишния текст е уредено и придобиването право на пенсия на лицата, работещи по Закона за специалните разузнавателни средства, а именно при 27 години общ осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени по този закон.

7. Промяна в Кодекса за социално осигуряване със Закона за изменение и допълнение на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (ДВ бр. 98 от 12.11.2013 г., в сила от 01.12.2013 г.)

➤ Относно реда за събиране на просрочени осигурителни вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване, в чл. 159, ал. 4, изречение трето се изменя в смисъл, че, ако длъжникът не е заявил кое от няколкото си задължения погасява, то погасяването се извършва по реда на чл. 169, ал. 4 и 5 от Данъчно-осигурителния процесуален кодекс, по реда на който се събират просрочените задължения.

II. ПРОМЕНИ В ДРУГИ ЗАКОНИ

1. Закон за изменение на Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г. (ДВ бр. 57 от 29.06.2013 г., в сила от 29.06.2013 г.)

➤ Тази промяна в ЗБДОО за 2013 г. касае размера на паричното обезщетение за отглеждане на малко дете по чл. 53, ал. 1 и 2 от КСО след 1 юли 2013 г., което да се изплаща както следва:

- от 1 януари до 30 юни 2013 г. – **240 лв.**;
- от 1 юли до 31 декември 2013 г. – **310 лв.**

2. Закон за изменение и допълнение на Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя (ДВ бр. 84 от 27.09.2013 г., в сила от 01.10.2013 г.)

➤ Съгласно изменения текст на чл. 4, ал. 2 от ЗГВРСНР, за да възникне право на гарантирано вземане за работниците и служителите, техният работодател следва да е осъществявал дейност най-малко **12 месеца** преди началната дата на неплатежоспособността, съответно свръх задължеността, посочена в решението за откриване на производство по несъстоятелност. До промяната беше достатъчно само 6 месеца да е осъществявал дейност.

➤ С изменените текстове на чл. 22, ал. 1, т. 1 и чл. 23, ал. 1 от Закона се увеличава от 3 на **6 броя на месеците**, за които се изплаща гарантирано вземане, и се удължава от 6 на **12 месеца** периодът, в границите на който се гарантират начислени, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения.

➤ С промяната в текста на чл. 25 от Закона е удължен от 30 дни на **2 месеца** срокът за подаване на заявление-декларация за отпускане на гарантирано вземане.

➤ С §5 от Заключителните разпоредби се измени чл. 15, ал. 2 от Закона за бюджета на ДОО за 2013 г., в сила от 01.10.2013 г., като се определи нов максимален месечен размер от 1 200 лв. на гарантираните вземания по чл. 22, ал. 2 и чл. 23, ал. 2 от ЗГВРСНР. До 30.09.2013 г. максималният месечен размер на гарантираните вземания беше 1 000 лв.

III. ПРОМЕНИ В ДРУГИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ

1. Постановление № 26 от 06.02.2013 г. за изменение и допълнение на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (ДВ бр. 15 от 15.02.2013 г., **в сила от 01.01.2013 г.**)

➤ В чл. 2 се създава т. 1а, с която трудът на работниците и инженерно-техническите специалисти, заети на работа под земята в подземните хидротехнически обекти, без включените в раздел I. Първа категория труд, е от втора категория.

➤ Текстът на чл. 2, т. 22 е изменен и обхваща работници и инженерно-технически специалисти, заети в експлоатацията на софийското метро, като трудът им се зачита от втора категория. Този запис замества старата редакция на текста с по-тесен обхват, който беше само за машинисти и помощник-машинисти на електровози в метрополитена.

2. Инструкция за изменение и допълнение на Инструкция № 13 от 2000 г. за прилагане на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (ДВ бр. 31 от 29.03.2013 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ В чл. 9, ал. 3а, т. 1 се създава буква “г” и се добавя “електромонтьор” към длъжностите, които попадат в тази точка за ВЕЦ “Пещера” и се зачита за втора категория труд. В ал. 31а на същия член, към длъжностите, чийто труд попада към втора категория, се добавя електромонтьор-авариен в столичния метрополитен.

3. Постановление № 77 от 29.03.2013 г. за изменение и допълнение на Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО (ДВ бр. 33 от 05.04.2013 г., в сила от 1 януари 2013 г.)

➤ Във връзка с промените в КСО за сроковете за подаване на болнични листове и други документи, свързани с правото и размера на паричните обезщетения и помощи, изцяло е изменена разпоредбата на чл. 10 от наредбата. Регламентирани са новите срокове за подаване на документите от осигурителите и от самоосигуряващите се лица.

➤ В старата редакция на текста на чл. 17, ал. 2 беше уредено изчисляването на паричните обезщетения на изпълнителите на договори за управление и контрол. С промяната изчерпателно е посочено кои са тези лица, а именно: управителите, прокуристите и контролорите на търговски дружества и на едноличните търговци, синдиките и ликвидаторите, членовете на управителните, надзорните и контролните съвети на търговските дружества, както и лицата, работещи по договори за управление на неперсонифицирани дружества.

➤ С промените в чл. 31, ал. 2 се направи уточнение, че екземпляр от разпореждането за отказ за изплащане на парично обезщетение или помощ на лицето се изпраща **чрез пощенската мрежа на лицензиран пощенски оператор**. Старата редакция на текста беше: “по пощата”.

➤ С §6, 7, 8, 9, 10 и 11 от постановлението са приети нови образци на Заявленията-декларации и придружително писмо, които се подават за удостоверяване на факти и обстоятелства, свързани с правото на изплащане на парични обезщетения и помощи. Новите образци са в сила от 1 май 2013 г.

4. Постановление № 78 от 29 март 2013 г. за изменение и допълнение на Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица (ДВ бр. 33 от 05.04.2013 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ В чл. 3, ал. 7 се уточнява, че възстановяването на паричното обезщетение за безработица (в случаите в които лицето е започнало работа, но трудовата дейност е прекратена след по-малко от 9 месеца) за оставащия срок става от датата на новата регистрация в Агенцията по заетостта, само ако лицето е изпуснало 7-дневния срок **по неуважителни причини**. Ако е по уважителни причини, обезщетението се възстановява от датата на прекратяването на трудовата дейност.

➤ Алинея 3, на чл. 5 се изменя като се уточнява, че разпорежданията за отпускане, отказване, изменение, спиране, възобновяване, прекратяване и възстановяване се **връчват срещу подпис на лицето или чрез пощенската мрежа на лицензиран пощенски оператор**.

5. Постановление № 79 от 29 март 2013 г. за изменение и допълнение на Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица (ДВ бр. 33 от 05.04.2013 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ Промените в чл. 1, ал. 5, т. 2 от наредбата са редакционни, като уточняват, че тази точка обхваща лицата, упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност по регистрация, за която подлежат на облагане с патентен данък и не са еднолични търговци.

➤ Допълнена е ал. 6, на чл. 1 от наредбата, с което се уточнява, че за лицата на които е отпусната пенсия и упражняват трудова дейност, за която не е задължително те да се осигуряват, **осигуряването възниква от датата, посочена в декларацията за започване на трудова дейност, но не по-рано от 1-во число на месеца, през който е подадена**. Така се конкретизира, че самоосигуряващите се лица, упражняващи трудова дейност, на които е отпусната пенсия, се включват в държавното обществено осигуряване, само ако изразят желание за това с декларацията за регистрация на самоосигуряващото се лице обр. ОКд-5.

➤ В чл. 3, ал. 1 е променен срокът, в който самоосигуряващите се лица внасят осигурителните си вноски, според промените в КСО. Осигурителните вноски се внасят до 25-то число на месеца, следващ месеца за който се дължат. Промяната е в сила от 09.04.2013 г.

➤ Със заличаването на чл. 2, ал. 3, изречение трето от наредбата отпада задължението на самоосигуряващите се лица да подават декларация за регистрация на самоосигуряващото се лице обр. ОКд-5 при промяна на основанието или идентификационния код, по който се провежда осигуряването им.

➤ Промените в чл. 3, ал. 1, чл. 13, ал. 2, чл. 176, ал. 2, чл. 18 и чл. 20, ал. 4 от наредбата произтичат от регламентирания от 1 януари 2013 г. нов краен срок за внасяне на осигурителните вноски – 25-то число на месеца, следващ този, за който се отнасят.

➤ С отмяната на ал. 2 в чл. 3 и заличаването на чл. 176, ал. 2, изречение второ от наредбата (в сила от 9 април 2013 г.) се отменя възможността самоосигуряващите се лица и съпрузите на лицата по чл. 4, ал. 3, т. 1 или т. 4 от КСО, които с тяхно съгласие участват в извършваната от тях дейност, намиращи се във временна неработоспособност, да внасят

авансовите си осигурителни вноски до 10-то число на месеца, следващ месеца, през който е изтекъл срокът на неработоспособността.

➤ С изменението на чл. 7, ал. 1 от наредбата (в сила от 1 януари 2013 г.) се регламентира, че в осигурителните книжки се вписва осигурителният стаж, осигурителният доход и направените осигурителни вноски, като отпада задължението за вписване на изплатените парични обезщетения и помощи.

➤ С изменението на чл. 11, ал. 2 от наредбата се променя начинът, по който се попълват и заверяват осигурителните книжки на самоосигуряващите се лица при получаване на доходи от работа без трудово правоотношение извън дейността, за която са регистрирани, когато средномесечният облагаем доход, получен от дейността им, е по-малък от минималния месечен осигурителен доход, определен за тях със ЗБДОО за съответната година.

➤ Заглавието на раздел II от наредбата се изменя така: "Обществено осигуряване на лицата, изпратени на работа в чужбина, и на лицата по чл. 4, ал. 9 от Кодекса за социално осигуряване". Тази промяна е наложена от създаването на новата ал. 9 на чл. 4 от КСО, с която се регламентира осигуряването на съпрузите на самоосигуряващите се лица, в случай че с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност.

➤ С отмяната на чл. 13, ал. 3 и ал. 4 от наредбата (в сила от 1 май 2013 г.) от кръга на лицата, осигурени по реда на раздел II от нея, се **изключват служителите, изпратени за участие в международни мисии, по реда на закона за Министерство на вътрешните работи**. Тези лица подлежат на задължително осигуряване по чл. 4, ал. 1, т. 4 от КСО. В тази връзка е и промяната на чл. 19 от наредбата, в който се заличават думите "чл. 13, ал. 4".

➤ Съгласно чл. 16, ал. 1 от наредбата лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник, могат да се осигуряват за своя сметка, като писмено декларират пред посредника, който действа като осигурител за лицето, желанието да се осигуряват за инвалидност поради общо заболяване, за старост и за смърт върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със ЗБДОО за съответната година. С новата ал. 2 на чл. 16 от наредбата (в сила от 9 април 2013 г.) за тази група лица се приема датата, от която възниква задължението за осигуряване, и съответно датата, от която осигуряването се прекратява. За целта те следва да декларират пред изпращащия български посредник с декларация в свободен текст, датите на започване и на прекратяване на осигуряването. Осигуряването възниква от датата, която е посочена в декларацията, но не по-рано от 1-во число на месеца, през който е подадена.

➤ Аналогична промяна е направена и в чл. 17, ал. 2 от наредбата (в сила от 9 април 2013 г.) за лицата, работещи в международни органи или организации със съгласието на компетентните български държавни органи. Тези лица декларират с декларация в свободен текст пред съответния държавен орган датата, от която искат да бъдат осигурявани, или датата, от която искат осигуряването да се прекрати. Осигуряването възниква от датата, посочена в декларацията, но не по-рано от 1-во число на месеца, през който е подадена.

➤ Отмяната на чл. 19а от наредбата е относно отпадането на докторантите от кръга на осигурените лица по раздел II от нея.

➤ С новия § 5 от Преходните и заключителни разпоредби на наредбата се въвежда преклузивен срок за внасяне на осигурителните вноски за минали периоди от лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник, и от лицата, работещи в международни органи или организации със съгласието на български държавни органи, ако те са направили писмено искане за това преди 1 януари 2013 г. Лицата по чл. 16 и 17, които са заявили писмено желанието си за осигуряване за времето преди 1 януари 2013 г., но не са внесли дължимите осигурителни вноски, могат да ги внесат в срок до 31 декември 2013 г.

6. С Постановление № 80 от 29.03.2013 г. за изменения и допълнения в Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж (ДВ бр. 33 от 05.04.2013 г.)

➤ В чл. 1, ал. 1 от наредбата в първото изречение след думата "отпускат" се добавя "и изплащат" и накрая се поставя запетая и се добавя "**а за случаите, при които се**

прилагат разпоредбите на международен договор в областта на социалната сигурност - заверени от съответната компетентна институция копия на такива документи”. Тези промени произтичат от факта, че в ТП на НОИ се приемат заявления заедно с придружаващи документи, които касаят **само изплащането на пенсиите** (напр. заявления за: промяна на адрес, изплащане на възстановени суми, изплащане на неполучена пенсия от починал пенсионер, документи за учащи и др.).

➤ В чл. 1, **ал. 4** след думата “отпускането” се добавя “или изплащането”, като допълнението е във връзка с направената промяна в ал. 1 на чл. 1 от наредбата и поради обстоятелството, че изплащането на пенсиите също се извършва въз основа на оригинални документи, удостоверяващи статут на учащ, гражданско състояние, упълномощаване и др.

➤ Съгласно изменението в **ал. 5 на чл. 1** НПОС, когато има данни за приети и съхранени разплащателни ведомости и други документи на прекратените осигурители в осигурителния архив на НОИ, пенсионният орган поема инициативата за служебно набавяне на липсващи и/или поправка на нередовни документи, които следва да се издават приоритетно от отдел/сектор “Осигурителен архив”, като в 15-дневен срок длъжностните лица трябва да уведомят лицето за неизправностите. Сроковете за отстраняване на неизправностите в подадените документи за отпускане на пенсия по българското законодателство се **намаляват от 3 на 2 месеца** от уведомяването на лицето.

➤ С промяната в чл. 2, ал. 6 се **намалява от 6 на 4 месеца** срокът за отстраняване на неизправностите по заявленията с нередовни и/или липсващи документи за пенсии по международен договор от лица с постоянен адрес в чужбина.

➤ В чл. 2, ал. 2 (в сила от 09.04.2013 г.) се създава ново изречение, с което се регламентира, че данните по чл. 5, ал. 4, т. 1 от КСО се използват във всички случаи при наличие на периоди, за които не са представени документи за брутно трудово възнаграждение или доход, върху който са внесени осигурителни вноски, без да се изисква декларация от лицата за това обстоятелство. Този ред не се прилага за самоосигуряващите се лица.

➤ Промяната в чл. 3, ал. 3 е във връзка с ненужното прилагане на цялото досие на трудовата злополука към пенсионното досие. След промяната (считано от 01.01.2012 г.) се прилага само влязлото в сила разпореждане за приемане или за неприемане на злополуката за трудова.

➤ Измененията в чл. 7, ал. 3 и 4 от наредбата са свързани с изискването осигурителният стаж, необходим за отпускането на персонална пенсия, да е действителен.

➤ Направените изменения и допълнение в чл. 8 от НПОС са свързани с прецизиране и/или актуализиране на текстовете, касаещи преценката на правото на персонална пенсия, както относно определяне дохода на лицето, така и по процедурата при обработката на документите.

➤ В сила от 09.04.2013 г., се създаде изречение трето в **чл. 9, ал. 1** НПОС, което гласи: “Оригиналните документи за осигурителен стаж се връщат на лицето заедно с разпореждането на длъжностното лице по пенсионното осигуряване.”. Нормативно се закрепва съществуващата практика за връщането на документите за осигурителен стаж на лицата.

➤ С изменението на чл. 10, ал. 1 НПОС се намалява с един месец срокът за произнасяне на длъжностното лице по пенсионното осигуряване за определяне на пенсиите в действителен размер от 5 на 4 месеца, считано от датата на подаване на заявлението. Разпоредбата влиза в сила от 09.04.2013 г. и се прилага за заявления, подадени след 08.04.2013 г.

➤ Измененията в **чл. 17, 17а, 18, 19, 19а** НПОС, които влизат в сила от 01.01.2013 г., са във връзка с приетите от тази дата промени в КСО и с променените условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, както и на работещите в специалните ведомства и придобиващи право на пенсия по чл. 69 от КСО.

➤ В ал. 4 и 5 на чл. 20 НПОС са направени допълнения (в сила от 01.01.2013 г.) като след думата “действителен” е добавен “календарен”. Допълнението е във връзка с прецизирането на текста на изречение трето на чл. 70, ал. 1 КСО, съгласно което процентът за отложено пенсиониране се определя за действителен календарен осигурителен стаж, без превръщане.

➤ С изменението в чл. 21, ал. 1 от НПОС (в сила от 09.04.2013 г.) се отменя наложеното с подзаконова разпоредба ограничение преизчисляването на пенсиите по чл. 102 от КСО, за придобит осигурителен стаж след пенсионирането, да се извършва не повече от веднъж в една календарна година.

➤ Промяната в текстовете на чл. 34, ал. 1, 3 и 4 (в сила от 09.04.2013 г.) са свързани с уточняване правото на наследствена пенсия на учаци след навършване на 18-годишна възраст. Създава се и **нова ал. 5** със следния текст “Документът, удостоверяващ статута на учащ в Република България, може да бъде изпратен от съответното учебно заведение по електронен път, подписан с квалифициран електронен подпис.”. Документ, постъпил в ТП на НОИ по този ред от учебно заведение на територията на Р България, следва да бъде приет от длъжностното лице като такъв, представен по реда на чл. 1, ал. 1 НПОС, т. е. като оригинален документ.

➤ Направени са следните изменения в **чл. 45а НПОС** (в сила от 09.04.2013 г.):

- в ал. 4, изречение второ думите “3-месечния срок” се заменят с “2-месечния срок”, а думите “6-месечния” се заменят с “4-месечния”.

- в ал. 6, изречение първо думите “7-дневен срок” се заменят с “14-дневен срок”.

Измененията в ал. 4 на чл. 45а НПОС са обвързани със съкращаването на сроковете за отстраняване на неизправностите по заявленията с нередовни и/или липсващи документи за пенсии по българското законодателство от 3- на 2-месечен и за пенсии по международен договор от лица с постоянен адрес в чужбина от 6- на 4-месечен. Нормативно се урежда удължаването на срока, в който лицето следва да представи в ТП на НОИ удостоверението по ал. 3 на чл. 45а от НПОС.

➤ В **чл. 48, ал. 2 от НПОС** се прецизира (в сила от 09.04.2013 г.), като думите “когато размерът на пенсията, изплащана от Република България” се замениха с “когато при преценка на правото размерът на пенсията, дължим от Република България”.

Преди промяната текстът даваше възможност след извършена преценка на правото на пенсия на основание общия стаж (български и в друга държава) и отпусната пенсия, когато впоследствие бъдат изпълнени условията само с българския осигурителен стаж на друго основание, да бъде преразгледано основанието на което е отпусната пенсията и да бъде извършено приравняването ѝ на минимален размер за този вид пенсия.

При прилагане на разпоредбите само на българското пенсионно законодателство и отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст само въз основа на българския осигурителен стаж, липсва правно основание за определяне на нова пенсия на друго основание, предвид което и за лицата на които се отпуска българска пенсия въз основа на европейските регламенти или двустранен международен договор за общия стаж (български и в друга държава), след отпускане на пенсията не следва да се преразглежда основанието, на което същата е отпусната, съответно да се приравнява на минимален размер за този вид пенсия.

➤ Промяната в чл. 63, ал. 2 от наредбата касае увеличаване от десет-кратен на двадесет-кратен размер на сумата на пенсионния запис, който следва да бъде подписан от съответните длъжностни лица, които заверяват с подписа си сумата.

➤ След промяната на чл. 64, ал. 2 от наредбата (в сила от 09.04.2013 г.) пощенските станции трябва да съхраняват копие от пълномощното, с което са изплатили пенсията.

➤ След допълнението на чл. 67, ал. 1 от НПОС заявление за изплащането на пенсията от банка може да се подаде и в самата банка, открила сметката. Банката в срок от 3 работни дни представя заявлението на лицето в ТП на НОИ, което изплаща пенсията му. Промяната влиза в сила от 09.04.2013 г.

➤ С новосъздадената алинея 8, на чл. 85 от наредбата нормативно се определя срокът, в който следва да се извършва преизчисление на размера на удръжката, а именно: При промяна в размера на получаваната сума от пенсия/ии и добавка/и новият размер на удръжката се определя от месеца, следващ месеца на включване на промяната в изплащателните документи.

➤ Допълнението на чл. 89 от НПОС е във връзка с регламентирането на издаването на документ, удостоверяващ направените удръжки от пенсиите.

7. Постановление №81 от 29 март 2013 г. за изменение на Наредбата за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски (ДВ бр. 33 от 05.04.2013 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ В чл. 1, ал. 5 са направени промени като текстовете са синхронизирани с промените в КСО и са свързани с изброяването на лицата, които са управители, прокуристи и контролори на търговски дружества и на едноличните търговци, синдиките и ликвидаторите, членовете на управителните, надзорните и контролните съвети на търговски дружества, както и лицата, работещи по договори за управление на неперсонифицирани дружества и редът за тяхното осигуряване. Това заменя предишната по-обща формулировка за работещите по договори за управление и контрол.

➤ С промяната в чл. 1, ал. 8, т. 10 от наредбата, от доходите, върху които не се внасят осигурителни вноски, са изключени сумите за предметни и парични награди по чл. 88, ал. 3 от Закона за държавния служител, тъй като е отпаднало основанието – чл. 88, ал. 3 от Закона за държавния служител е отменен.

➤ Разпоредбата на чл. 4 от наредбата е прецизирана, тъй като се отнася за дохода, върху който се дължат, а не върху който са направени, осигурителните вноски по всеки един от трудовите договори, когато лицето има повече от един договор.

8. Промените в Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, както и от самоосигуряващите се лица са както следва:

8.1. Наредба за изменение и допълнение на Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, както и от самоосигуряващите се лица (ДВ бр. 103 от 28 декември 2012 г.)

➤ В чл. 2, ал. 3, т. 2 е допълнена, вследствие на което в декларация обр. № 7 освен началната дата от периода, за който възниква задължението за внасяне на осигурителни вноски на основание чл. 40, ал. 5, т. 1 от Закона за здравното осигуряване, задължените лица вписват и избрания осигурителен доход, върху който ще се внасят осигурителните вноски.

➤ В чл. 2 са създадени нови ал. 4, 5 и 6. С ал. 4 е определена декларацията, която подават лицата при заплащане на осигурителни вноски по чл. 9а от КСО (зачитане на осигурителен стаж със заплащане на осигурителни вноски от лицата). Декларацията е обр. № 8 и е приложение № 8 към наредбата. С ал. 5 е определена декларацията, подавана от лицата, които възстановяват здравноосигурителни права по 40а, ал. 3 от ЗЗО, чрез внасяне на сума в размер 12 здравноосигурителни вноски. Декларацията е обр. № 9 и е приложение № 9 към наредбата. С ал. 6 изрично се казва, че осигурителите, за които се прилага схема за централизирано разплащане на осигурителните вноски, не подават декларация обр. № 6.

➤ С новосъздадения чл. 2а се посочва заявлението, което могат да подадат самоосигуряващите се лица по чл. 40, ал. 1, т. 2 и чл. 40а, ал. 3 от ЗЗО. Тези лица могат да заявят кои от задълженията за здравноосигурителни вноски погасяват. Заявлението е приложение № 10 към наредбата.

➤ В чл. 3, ал. 1 е изцяло променена, с което се въвеждат нови срокове за подаване на декларациите:

Декларация образец № 1 се подава в съответната компетентна териториална дирекция на Националната агенция за приходите:

1. от работодатели, осигурители и техните клонове и поделения – за всеки календарен месец до:

а) 25-о число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят данните; при начислено или изплатено възнаграждение за същия месец след този срок – до края на месеца, в който е начислено или изплатено възнаграждението;

б) 25-о число на месеца, следващ месеца на начисляването или изплащането на допълнителни доходи от трудова дейност, начислени или изплатени след 25-о число на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът;

2. от самоосигуряващите се лица:

а) до 25-о число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят данните за тях;

б) до 25-о число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят данните за лицата по чл. 4, ал. 9 от Кодекса за социално осигуряване, когато със съгласието на самоосигуряващото се лице участват в упражняваната от него трудова дейност;

3. от осигурителите, клоновете и поделенията им за лицата, работещи без трудови правоотношения – до 25-о число на месеца, следващ месеца на изплащане на възнаграждението;

4. от изпращащото ведомство (компетентния български държавен орган), посредника за лицата по чл. 16, 17 и 17а от Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица – до 25-о число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят данните;

5. от лицата по т. 1 само след издадени задължителни предписания от контролните органи на Националния осигурителен институт, когато декларацията се подава след 30 април на годината, следваща годината, за която се отнася, и не съдържа данни за осигурителен стаж, зачетен по реда на чл. 9, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване, данни само за здравно осигуряване, или данък по чл. 42 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица.

➤ Създаден е нов чл. 3а, като с разпоредбата му са определени срокът и редът за подаване на заявлението по чл. 2а – подава се в териториалната дирекция на НАП на хартиен носител преди внасяне на сумите, с които се погасяват задълженията.

➤ Съгласно изменението в ал. 2, на чл. 4, декларация обр. № 1 с код за вид осигурен 22 се подава в срок до 25 февруари за всяка календарна година с данните за януари, в случай че осигуряването продължава от предходната година.

➤ С промяната в чл. 4, ал. 4 е изменен срокът за еднократно подаване на декларация обр. № 1 с код за вид осигурен 22 от самоосигуряващите се лица при започване или възобновяване на трудова дейност през календарната година – подава се до 25-то число на месеца, следващ първия пълен календарен месец в осигуряване.

➤ С промяната в чл. 5, ал. 3 се определя нов срок за подаване на декларация обр. № 5 – до 25-то число на месеца, следващ първия месец от периода, за който са внесени авансово осигурителни вноски за здравно осигуряване, за фонд “Пенсии” и за универсален пенсионен фонд за определени периоди през календарната година.

➤ С допълнението в чл. 6, ал. 1, т. 5 се указва, че декларация образец № 8 “Данни за внасяне на осигурителни вноски на основание чл. 9а от КСО” и декларация образец № 9 “Данни за възстановяване на здравноосигурителни права на основание чл. 40а, ал. 3 от ЗЗО”, се подават на хартиен носител.

➤ Във връзка със синхронизиране на законодателството и уеднаквяване на текстове, промени са направени и в образците на самите декларации и указанията за попълването им, в приложение към самата наредба.

8.2. Наредба за изменение и допълнение на Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, както и от самоосигуряващите се лица (ДВ бр. 45 от 18.05.2013 г.)

➤ Част от промените в наредбата са следствие от отменената възможност за обществено осигуряване по реда на Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица да се осигуряват служителите, изпратени за участие в международни мисии по Закона за Министерството на вътрешните работи. Това налага промени в съответните приложения на Наредба № Н-8 и отпада кодът за участниците в международни мисии по ЗМВР. Изменението влиза в сила от 01.05.2013 г.

9. Постановление № 76 от 29 март 2013 г. за изменение и допълнение на Наредбата за осигурителните каси (ДВ бр. 33 от 05.04.2013 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ Прецизиран е текстът на чл. 8, ал. 1, т. 3 от наредбата, като се посочва, че за самоосигуряващите се лица и лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО, осигурителната каса подава само данните по чл. 5, ал. 4, т. 1 от КСО.

➤ Промените в чл. 11 от наредбата са:

- Съгласно измененията в ал. 3 на чл. 11 от наредбата, осигурителните каси следва да подават данни за направените преводи по сметките на ТД на НАП, в структура и формат, утвърдени със заповед на изпълнителния директор на НАП.
- Създадена е нова ал. 4 на чл. 11 от наредбата, с която се определят срок и начин за подаване на данните. Данните се подават с придружително писмо, съгласно приложение № 2 към наредбата по електронен път чрез използване на квалифициран електронен подпис на подателя, в срок до 3 дни след извършване на превода по сметките на ТД на НАП.
- С новата ал. 5 на чл. 11 изрично е указано, че данните не се приемат, когато не са в утвърдената структура и формат, или не съответстват с направените от осигурителната каса преводи по сметките на ТД на НАП. В тези случаи осигурителната каса е длъжна да изпрати коректни данни в 7-дневен срок от датата, на която е отказано приемането.

➤ Съгласно §6 от преходните и заключителни разпоредби на постановлението, в 14-дневен срок от обнародването на постановлението осигурителните каси подават данни за направените преводи по сметките на ТД на НАП за периода от 1 януари 2013 г. до обнародването на постановлението, заедно с придружително писмо, съгласно приложение № 2 към чл. 11, ал. 4 от наредбата.

10. Постановление № 7 от 10 януари 2013 г. за изменение и допълнение на Наредбата за реда за внасяне и разпределяне на задължителните осигурителни вноски и вноските за фонд "Гарантирани вземания на работниците и служителите" (ДВ бр. 5 от 18 януари 2013 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ С измененията и допълненията в чл. 2 от наредбата се регламентира, че осигурителните вноски, установените задължения и лихви за държавното обществено осигуряване, НЗОК, Учителския пенсионен фонд и вноските, установените задължения и лихви за фонд "Гарантирани вземания на работниците и служителите" се внасят по банковата сметка на компетентната териториална дирекция (ТД) на НАП, по която се внасят приходите на централния бюджет. Осигурителните вноски, установените задължения и лихви за допълнително задължително пенсионно осигуряване се внасят по банковата сметка за допълнително задължително пенсионно осигуряване на компетентната ТД на НАП.

➤ Създаден е нов чл. 2а от наредбата (в сила от 01.02.2013 г.), съгласно който задължителните осигурителни вноски и вноските за фонд "Гарантирани вземания на

работниците и служителите” се изчисляват до втория знак след десетичната запетая за всяко осигурено лице поотделно, като закръгляването им се извършва по следния начин:

- когато третата цифра след десетичната запетая е в интервала от 0 до 4, втората цифра след десетичната запетая остава непроменена;
- когато третата цифра след десетичната запетая е в интервала от 5 до 9, се прибавя единица към втората цифра след десетичната запетая.

➤ Изменен е чл. 4 от наредбата, като промените са свързани с реда за централизиране на събраните средства по сметките на териториалните дирекции на НАП.

➤ В чл. 6 е създадена нова ал. 3, съгласно която дължимите вноски за фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване за осигурените от НОИ и НЗОК лица се превеждат от сметките на НОИ и НЗОК по сметката за чужди средства на НАП за допълнително задължително пенсионно осигуряване в БНБ.

➤ Със създадената нова ал. 4 на чл. 6 се регламентира, че НОИ и НЗОК се разчитат помежду си за дължимите от тях здравноосигурителни вноски и вноски за държавното обществено осигуряване по ред, определен от министъра на финансите.

➤ В съответствие с промените в КСО е създадена нова ал. 2 на чл. 9. В случай, че подадените данни за осигурените лица не съответстват на внесените осигурителни вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване, преводите към сметките на пенсионноосигурителните дружества и НОИ се извършват пропорционално на осигурителните вноски за лицата в размер, не по-голям от изчисления съгласно данните по чл. 5, ал. 4, т. 1 от Кодекса за социално осигуряване. Тази разпоредба е в сила от 01.07.2013 г.

➤ С § 15 от постановлението се отменя Наредбата за функциите на Националния осигурителен институт по събиране и разпределяне на задължителните осигурителни вноски.

11. Други промени с отражение върху размера на пенсиите и за определяне на нов размер на минималната работна заплата за страната.

➤ С постановление № 332 от 20 декември 2012 г. (ДВ бр. 103 от 28.12.2012 г.) се определя нов размер на социалната пенсия за старост – 100,86 лв. месечно, за периода от 1 януари 2013 г. до 31 март 2013 г.

➤ Със същото постановление се определи нов размер на социалната пенсия за старост за периода след 1 април 2013 г. – 110 лв. В този размер е включено осъвременяването ѝ за 2013 година. Всички социални пенсии, които се определят в процент от нея, също бяха увеличени от 1 април 2013 г.

➤ **Осъвременяването на пенсиите** през 2013 г. се извърши на основание § 3, ал. 1 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г. Всички пенсии, с изключение на несвързаните с трудова дейност пенсии, се осъвремениха от 1 април 2013 г., както следва:

- Отпуснатите с начална дата до 31 декември 2009 г. – с 9,8 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2010 г. – с 8,8 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2011 г. – с 5,7 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2012 г. – с 2,2 на сто.

➤ С Постановление на Министерския съвет № 260 / 18.11.2013 г. (ДВ бр. 101 от 22.11.2013 г.) са одобрени допълнителни средства в размер 53 500, 0 хил. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсии за м. декември 2013 г. Допълнителната сума е в **размер на 50 лв.** и се изплаща на пенсионери, на които пенсията или сборът от пенсиите, заедно с добавките и компенсациите към тях за месец декември 2013 г., е в размер до 251,00 лв. включително. Право на еднократна допълнителна сума от 50 лв. имаха всички пенсионери, на които пенсията е отпусната с начална дата до 31 декември 2013 г. включително.

С Постановление на Министерския съвет № 250 / 11.10.2012 г. (ДВ бр. 80 от 19.10.2012 г.) се определи нов размер на **минималната работна заплата за страната**, считано от 01.01.2013 г., който е 310 лв.

СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО

Държавното обществено осигуряване предоставя финансова защита на лицата, засегнати от социалните рискове болест, инвалидност, старост, безработица и други. Социалноосигурителните обезщетения са предназначени да компенсират загубата на доход от труд поради настъпването на даден риск. Осигурителните права на лицата финансово се обезпечават чрез натрупаните средства от законоустановени осигурителни вноски във фондовете на ДОО.

Държавното обществено осигуряване предоставя, при съблюдаване на определени изисквания за осигурително участие и други критерии, обезщетения и помощи на загубилите доходи при временна или трайна, пълна или частична загуба на работоспособност.

Чрез държавното обществено осигуряване под управлението на Националния осигурителен институт се администрират осем от общо девет според Конвенция № 102 на МОТ осигурителни риска:

1. болест;
2. инвалидност;
3. майчинство;
4. отглеждане на дете;
5. трудова злополука и професионално заболяване;
6. старост;
7. смърт на наследодател или загуба на издържащ член на семейството;
8. безработица;
9. медицински услуги /здравеопазване.

Обслужването на деветия осигурителен риск, свързан със здравеопазването и медицинските услуги, се осъществява от Националната здравноосигурителна каса.

За посочените осигурителни рискове са формирани, условно казано, съответни социално-осигурителни програми. Те са свързани с отпускането и изплащането на пенсии, обезщетения и помощи във връзка с:

- пенсионното осигуряване за старост, инвалидност и смърт на наследодател;
- изплащане на пенсии, несвързани с трудова дейност;
- осигуряване за временна неработоспособност при болест, раждане и отглеждане на дете;
- осигуряване за трудова злополука и професионална болест;
- осигуряване за безработица.

Социално-осигурителните програми на ДОО се отнасят за:

- Обезщетения и помощи за временна неработоспособност, трудова злополука и професионална болест, бременност, раждане и отглеждане на дете, профилактика и рехабилитация;
- Обезщетения за безработица;
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност поради общо заболяване, за трудова злополука и професионална болест, наследствени, социални за старост, социални за инвалидност, гражданско-инвалидни, военно-инвалидни, за особени заслуги, персонални.

С присъединяването към Европейския съюз България прие да обвърже своята държавна политика с основните ценности, принципи и практики, присъщи на Европейския социален модел: „...добро икономическо развитие, високо равнище на социална защита и образование и социален диалог”. С европейските регламенти за координация на социалноосигурителните схеми се въвежда модернизирани и опростяване на правилата за координация на схемите за социална сигурност, утвърждаване на принципа за приложимост само на едно законодателство, засилване ролята на административното сътрудничество и поетапно преминаване към електронен обмен на данни между институциите с оглед гарантиране осигурителните права на гражданите на ЕС и подобряване на обслужването при

реализирането им. Приложимото законодателство е особено важно за работниците, които се придвижват и работят в границите на ЕС, за работодателите, длъжници осигурителните вноски, както и за Националния осигурителен институт, който администрира социалното осигуряване в България.

Двустранните споразумения по обществено осигуряване не засягат националната система за осигуряване и разпоредбите, указващи кои лица подлежат на осигуряване, размерите на паричните обезщетения, при какви условия и за какъв период се предоставят. Тези въпроси се уреждат от съответното национално законодателство. За всеки, който работи в друга държава, е от значение да не остане лишен от правото да се осигурява и да получава краткосрочни и дългосрочни обезщетения при настъпване на даден осигурителен риск. Но важно е също да не бъде задължен да се осигурява едновременно по законодателствата на двете страни.

Към края на **2013 г.** действат **9 двустранни международни договора за социално осигуряване** и **едно междуправителствено споразумение** за изплащане на пенсиите, отпуснати в България на лица, живеещи на територията на Република Турция. Спогодбите с държави-членки на ЕС (Германия, Полша, Чехия, Словакия, Унгария, Австрия, Кипър, Румъния, Испания, Холандия и Люксембург), сключени и влезли в сила преди 1 януари 2007 г., от датата на членството на България в Европейския съюз се замениха от регламентите на ЕС в отношенията между България и съответната друга държава-членка.

ПЕНСИИ

1. Пенсии за трудова дейност

1.1. Пенсии за осигурителен стаж и възраст

Основният вид пенсия, която се отпуска по нашето законодателство и заема най-висок дял в разходите на ДОО за пенсии, е **за осигурителен стаж и възраст (ОСВ)**.

А. Пенсии за осигурителен стаж и възраст – стандартна пенсионна възраст

Критериите за придобиване право на пенсия са два:

- 1) навършена пенсионна възраст;
- 2) придобит осигурителен стаж.

През 2013 г. **мъжете**, осигурени при условията на трета категория труд, придобиват право на пенсия при навършена възраст **63 години и 8 месеца** и наличие на **37 години и 8 месеца** осигурителен стаж, а **жените** – при навършена възраст **60 години и 4 месеца** и наличие на **34 години и 4 месеца** осигурителен стаж (*чл. 68, ал. 1-2 от КСО*).

Таблица № 1 : Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО) за периода 2011-2013 г.

Година	Възраст		Осигурителен стаж	
	Мъже	Жени	Мъже	Жени
2011	63	60	37 г.	34 г.
2012	63 г. 4 м.	60 г. 4 м.	37 г. 4 м.	34 г. 4 м.
2013	63 г. 8 м.	60 г. 8 м.	37 г. 8 м.	34 г. 8 м.

В случай, че лицата **не отговарят на посочените условия**, придобиват право на пенсия при наличие на не по-малко от **15 години действителен осигурителен стаж** и навършена възраст **65 години и 8 месеца** за двата пола (*чл. 68, ал. 3 от КСО*).

Минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО (с пълен осигурителен стаж) за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е **145 лв.**, а от 01.04.2013 г. е **150 лв.** **Минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 3 от КСО** (с непълен осигурителен стаж) за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е **123,25 лв.**, а от 01.04.2013 г. – **127,50 лв.** (85% от минималната пенсия за ОСВ).

Максималният размер на получаваните една и повече пенсии, без добавките към тях, определен съгласно §6, ал. 1 от ПЗР на КСО, се определя смятано от 1 април на всяка календарна година в размер 35% от максималния осигурителен доход за съответната календарна година, определен със ЗБДОО. За периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. максималният размер е **700 лв.**, или 35% от 2 000 лв., а от 01.04.2013 г. – **770 лв.**, или 35% от 2 200 лв.

Б. Пенсии за осигурителен стаж и възраст – ранно пенсиониране

Учителите придобиват право на срочна пенсия за ранно пенсиониране в намален размер, изплащана от Учителския пенсионен фонд, три години по-рано от възрастта им по чл. 68, ал. 1 от КСО и учителски осигурителен стаж **30 години и 8 месеца за мъжете и 25 години и 8 месеца за жените** (§5, ал. 1 от ПЗР на КСО). Срочната пенсия за ранно пенсиониране се изплаща до навършване на възрастта им по чл. 68, ал. 1 от КСО, след което се изплаща в пълен размер от фонд **“Пенсии” на ДОО**.

Учителите, които са придобили право на учителска пенсия за ранно пенсиониране, но не са се възползвали от него и се пенсионирали при условията на чл. 68, ал. 1-2, получават пенсия в пълен размер от фонд **“Пенсии”** и добавка от Учителския пенсионен фонд.

Учителите, които имат изискуемия осигурителен стаж за придобиване право на учителска пенсия за ранно пенсиониране, но се пенсионирали след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, получават **срочна пенсия в пълен размер** от Учителски пенсионен фонд до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 3 от КСО, след което пенсията им се изплаща от фонд **“Пенсии”**.

Лицата, изпълнявали военна служба, придобиват право на пенсия при **27 години общ осигурителен стаж**, от които две трети (**18 години**), действително изслужени като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и при навършване на **52-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания, и **54-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания. Тези лица, прослужили **15 години** на длъжности от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав, придобиват право на пенсия при навършване на **42-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания, и **44-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания.

Държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите, държавните служители от Държавна агенция **“Национална сигурност”** придобиват право на пенсия **при уволнение, независимо от възрастта им**, ако имат **27 години общ осигурителен стаж**, две трети (**18 години**) от които да са действително изслужени на съответните длъжности по посочените закони. Тези лица, прослужили **15 години** на длъжности от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав, придобиват право на пенсия **при уволнение, независимо от възрастта им**.

Служителите в Главна дирекция **“Пожарна безопасност и защита на населението”** на Министерството на вътрешните работи, изпълняващи някоя от дейностите по чл. 52 г, ал. 2, т. 8 и 9 от Закона за Министерството на вътрешните работи, придобиват право на пенсия, **при прекратяване на правоотношението, независимо от възрастта им**, при **27 години осигурителен стаж**, от които две трети (**18 години**) действително изслужени в системата, или ако са прослужили **15 години** на длъжност **“водолаз”**.

Балерините, балетистите и танцьорите в културни организации придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, **независимо от възрастта им**, ако имат 25 години осигурителен стаж на тези длъжности (чл. 69а от КСО).

Работилите **10 години** при условията на **I категория труд** или **15 години** при условията на **II категория труд** могат да се пенсионират, ако имат навършена нормативно определената възраст за ранно пенсиониране за календарната година в зависимост от пола и категорията на положения труд и отговарят на изискванията за сбор от осигурителен стаж и възраст (§4, ал. 1 от ПЗР на КСО).

Таблица № 2 : Условия за придобиване право на пенсия по §4 от ПЗР на КСО за периода 2011-2013 г.

Година	Възраст				Осиг. стаж (мъже и жени)		Точки (сбор от стаж и възраст)	
	I кат. труд		II кат. труд		I кат. труд	II кат. труд	Мъже	Жени
	Мъже	Жени	Мъже	Жени				
2011	52	47	57	52	10	15	100	94
2012	52 г. 4 м.	47 г. 4 м.	57 г. и 4 м.	52 г. 4 м.	10	15	100	94
2013	52 г. 8 м.	47 г. 8 м.	57 г. и 8 м.	52 г. 8 м.	10	15	100	94

Забележка: Работилите 10 години в трудова среда, визирана в чл. 104, ал. 3 от КСО, могат да се пенсионират, ако имат 90 точки и навършена възраст – 47 години за жените и 52 години за мъжете. Ако трудовият договор на тези лица е прекратен на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от КТ, могат да се пенсионират на 45-годишна възраст и сбор от осигурителен стаж и възраст 90 точки.

1.2. Пенсии за инвалидност

Осигурените лица имат право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване или трудова злополука и професионална болест при доказана пълна или частична загуба на работоспособност завинаги или за продължително време и при наличие на придобит осигурителен стаж.

Пенсия за инвалидност поради общо заболяване се отпуска при 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане. Задължително условие е и наличието на осигурителен стаж, придобит до датата на инвалидизирането, а за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпване на работа – до датата на заявлението за пенсия, според навършената възраст, както следва:

- до 20-годишна възраст и за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпването им на работа – независимо от продължителността на осигурителния стаж;
- до 25 годишна възраст – една година;
- до 30 годишна възраст – три години;
- над 30 годишна възраст – пет години;
- инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпването на работа – една година.

Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване се отпускат за срока на инвалидността, определен в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК, с изключение на пенсиите на лицата, навършили възрастта по чл. 68 от КСО, които се отпускат пожизнено.

Минималният размер на пенсията за инвалидност поради общо заболяване за 2013 г., в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата, е както следва:

- над 90 на сто (115% от минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 166,75 лв., а от 01.04.2013 г. – 172,50 лв.

- от 71 до 90 на сто (105% от минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 152,25 лв., а от 01.04.2013 г. – 157,50 лв.
- от 50 до 70,99 на сто (85% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 123,25 лв., а от 01.04.2013 г. – 127,50 лв.

Този вид пенсия не се отпуска, възобновява или възстановява на получаващите пенсия за осигурителен стаж и възраст. С факта на пенсионирането им с пенсия за осигурителен стаж и възраст те вече са обезщетени за намалената им работоспособност след навършване на законово определената възраст.

Осигурените, загубили 50 и над 50 на сто от работоспособността си поради трудова злополука или професионална болест, имат право на **пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест** независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Минималният размер на пенсията за трудова злополука и професионална болест в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата за 2013 г. е:

- над 90 на сто (125% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 181,25 лв., а от 01.04.2013 г. – 187,50 лв.
- от 71 до 90 на сто (115% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 166,75 лв., а от 01.04.2013 г. – 172,50 лв.
- от 50 до 70,99 на сто (минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 145 лв., а от 01.04.2013 г. – 150 лв.

Пенсиите за трудова злополука и професионална болест също се отпускат за срока на инвалидността, определен в експертното решение на ТЕЛК /НЕЛК с изключение на пенсиите на лицата, навършили възрастта по чл. 68 от КСО, които се отпускат пожизнено.

2. Пенсии, несвързани с трудова дейност

По силата на Кодекса за социално осигуряване се отпускат и пенсиите, които не са свързани с трудова дейност и осигурително участие. Те имат подчертано социален характер и не са осигурително плащане, но поради периодичността на получаването им и добре развитата и работеща административна система на НОИ на територията на страната те успешно се обслужват от основната осигурителна институция. Този вид пенсии не могат да преминават в наследствени. Със смъртта на носителя на правото на пенсия те се прекратяват (с изключение на пенсиите за военна инвалидност, които могат да преминават в наследствени). Финансирането на нетрудовите пенсии е за сметка на държавния бюджет.

Отличаващите особености за пенсиите, несвързани с трудова дейност, са следните:

- **Пенсия за военна инвалидност** се отпуска на лица, които са загубили работоспособността си поради това, че са заболели или пострадали през време или по повод на наборната военна служба, службата в запаса или в резерва. Право на такава пенсия имат и лица, пострадали при оказване съдействие на въоръжените сили;
- Лицата, загубили работоспособността си поради това, че са заболели или пострадали при изпълнение на граждански дълг или случайно от органите на властта при изпълнение на служебните задачи на тези органи, имат право на **пенсия за гражданска инвалидност**;
- **Социална пенсия за старост** могат да получат лицата, навършили 70-годишна възраст, когато годишният доход на член от семейството към датата на навършване на

възрастта е по-малък от сбора на гарантирания минимален доход, установен за страната през последните 12 месеца;

➤ Право на **социална пенсия за инвалидност** имат лица, навършили 16-годишна възраст, с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане повече от 71 на сто;

➤ Министерският съвет по определени от него условия и ред в изключителни случаи може да отпуска **персонални пенсии** на лица, по отношение на които не са налице някои от изискванията за придобиване право на пенсия по КСО. Пенсиите се отпускаат с решение на Министерския съвет по предложение на министъра на труда и социалната политика, съгласувано с министъра на финансите. Лица, на които могат да се отпуснат персонални пенсии, са:

- деца без право на наследствена пенсия от починал родител;
- жени, навършили възрастта по чл. 68, ал. 3 от КСО, които са родили и отгледали пет и повече деца до навършване на 18-годишната им възраст;
- лица, навършили възрастта по чл. 68, ал. 3 от КСО, които са **полагали грижи** в продължение на повече от **10 години за инвалиди** – членове на техните семейства, постоянно нуждаещи се от чужда помощ.

Размерът на **социалната пенсия за старост, като измерител за другите пенсии, несвързани с трудова дейност**, се определя от Министерския съвет по предложение на МТСП и НОИ. Пенсиите за военна инвалидност, гражданска инвалидност и социалната пенсия за инвалидност се определят в процент от социалната пенсия за старост в зависимост от намалената работоспособност на лицата.

Минималните размери на пенсиите, несвързани с трудова дейност, през 2013 г. са както следва:

➤ **Социална пенсия за старост (СПС)** – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е **100,86 лв.**, а от 01.04.2013 г. – **110 лв.**

➤ **Пенсия за военна инвалидност** в процент от социалната пенсия за старост и в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата:

Таблица № 3 : Размер на пенсията за военна инвалидност за 2013 г.

Период	Редници и сержанти		Офицери	
от 01.01.2013 до 31.03.2013 г.:				
– над 90 на сто ТНР	(150% от СПС)	151,29 лв.	(160% от СПС)	161,38 лв.
– от 71 до 90 на сто ТНР	(140% от СПС)	141,20 лв.	(150% от СПС)	151,29 лв.
– от 50 до 70,99 на сто ТНР	(115% от СПС)	115,99 лв.	(120% от СПС)	121,03 лв.
от 01.04.2013 г.:				
– над 90 на сто ТНР	(150% от СПС)	165,00 лв.	(160% от СПС)	176,00 лв.
– от 71 до 90 на сто ТНР	(140% от СПС)	154,00 лв.	(150% от СПС)	165,00 лв.
– от 50 до 70,99 на сто ТНР	(115% от СПС)	126,50 лв.	(120% от СПС)	132,00 лв.

➤ **Пенсия за гражданска инвалидност** в процент от социалната пенсия за старост и в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата:

Таблица № 4 : Пенсия за гражданска инвалидност за 2013 г.

Период	Размер	
от 01.01.2013 до 31.03.2013 г.:		
– над 90 на сто ТНР	(150% от СПС)	151,29 лв.
– от 71 до 90 на сто ТНР	(140% от СПС)	141,20 лв.
– от 50 до 70,99 на сто ТНР	(115% от СПС)	115,99 лв.
от 01.04.2013 г.:		
– над 90 на сто ТНР	(150% от СПС)	165,00 лв.
– от 71 до 90 на сто ТНР	(140% от СПС)	154,00 лв.
– от 50 до 70,99 на сто ТНР	(115% от СПС)	126,50 лв.

- **Социална пенсия за инвалидност** в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата:

Таблица № 5 : Социална пенсия за инвалидност за 2013 г.

Период	Размер	
от 01.01.2013 до 31.03.2013 г.:		
– над 90 на сто ТНР	(120% от СПС)	121,03 лв.
– от 71 до 90 на сто ТНР	(110% от СПС)	110,95 лв.
от 01.04.2013 г.:		
– над 90 на сто ТНР	(120% от СПС)	132,00 лв.
– от 71 до 90 на сто ТНР	(110% от СПС)	121,00 лв.

- **Персонална пенсия** (90% от СПС) – за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. размерът е 90,77 лв., а от 01.04.2013 г. – 99 лв.

3. Наследствени пенсии

Наследниците на осигурено лице или пенсионер имат право на наследствена пенсия при определени условия. На наследниците се отпуска наследствена пенсия спрямо вида на получаваната от наследодателя лична пенсия или от тази, на която би имал право. **Условията** за отпускане и получаване на **наследствена пенсия** са следните:

- **Децата** имат право на наследствена пенсия до 18-годишна възраст, а след навършването ѝ, ако учат – за срока на обучението, но не по-късно от навършването на 26-годишна възраст, както и над тази възраст, ако са инвалидизирани до 18, съответно до 26-годишна възраст;
- **Преживелият съпруг /съпруга** има право на наследствена пенсия пет години по-рано от възрастта му по чл. 68, ал. 1 от КСО или преди тази възраст, ако е неработоспособен;
- **Родителите** имат право на наследствена пенсия от децата си, ако са навършили общата възраст за придобиване право на пенсия и не получават лична пенсия;
- **Родителите на лицата, починали по време на наборна военна служба**, имат право на наследствена пенсия независимо от възрастта им.

Наследствената пенсия се определя в процент от полагащата се лична пенсия на наследодателя така: при един наследник – 50%; при двама наследници – 75%; при трима и повече наследници – 100%. Отпуска се общо на всички правоимащи и се разпределя поравно между тях.

Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1 от КСО. За периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. нейният размер е 108,75 лв., а от 01.04.2013 г. – 112,50 лв.

4. Добавки към пенсиите

Към пенсиите се изплащат различни добавки, които **не са свързани** пряко с трудовата дейност или **осигурителното участие** на лицата. Имат **социално-защитен или компенсаторен** характер. Получават се на основание изрични разпоредби в КСО, други закони или правното основание се намира в нормативен акт на Министерския съвет. Съгласно действащото законодателство през 2013 г. към пенсиите се отпускат и изплащат следните добавки:

- **Добавка за чужда помощ** по чл. 103 от КСО – пенсионерите с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ, получават към определената им пенсия добавка в размер 75% от социалната пенсия за старост;

- **Вдовишка добавка** по чл. 84 от КСО – добавка от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починалият съпруг /съпруга. Когато починалият не е получавал пенсия, добавката се определя от пенсията или от сбора от пенсиите, на които той е имал право;
- **Добавка на пострадалите в Отечествената война** (Указ № 1611 от 1985 г.);
- **Добавка на ветераните от войните** (чл. 5 от Закона за ветераните от войните);
- **Добавка на лица, които са били в затвори, трудововъзпитателни общежития, лагери и места за задържане (чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ).**

Има и добавки, които вече не се отпускат, но продължават да се изплащат. По силата на изричен текст от ПЗР на КСО добавките към пенсиите, получавани към момента на влизане в сила на кодекса, отпуснати по отменени закони, продължават да се изплащат на правоимащите лица. Това са **добавките за миньори** и **добавките за навършилите съответно 75- и 80-годишна** възраст лица.

Размерът на добавката за чужда помощ, добавката на пострадалите в Отечествената война по Указ № 1611/1985 г. и добавката към пенсиите на ветераните от войните се определя в процент от социалната пенсия за старост.

Размерът на добавката на инвалидите от войните (50% от СПС) за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е 50,43 лв., а от 01.04.2013 г. – 55 лв. **Добавката за ветераните от войните** (100% от СПС) за периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. е в размер 100,86 лв., а от 01.04.2013 г. – 110 лв.

Добавката за чужда помощ е в размер 75% от СПС. За периода 01.01.2013 - 31.03.2013 г. той е 75,65 лв., а от 01.04.2013 г. – 82,50 лв.

Месечната **добавка** към пенсиите по чл. 9 от ЗПГРРЛ е в размер от 30 до 50% от средната пенсия за ОСВ за предходната година, в зависимост от вида на репресията и продължителността ѝ.

Вдовишката добавка по чл. 84 от КСО за 2013 г. е в размер **26,5%** от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал наследодателя или на които е имал право.

5. Средни показатели за пенсиите към 31 декември 2013 г. по пол и възрастови групи

При изчисляването на средните показатели за пенсиите е включен броят на пенсиите, които се отпускат и изплащат по българското законодателство, по европейски регламенти, международни договори и спогодби, както и по споразумението с Република Турция.

5.1. Брой на пенсиите

Броят на пенсиите, изплащани към 31 декември 2013 г., е **2 670 141**. Спрямо предходната година е отчетено понижение с **0,6%**, или с **16 871 бр.** по-малко (2 687 012 бр. за 2012 г.). Мъжете получават 41,9% от броя на пенсиите, а жените 58,1%. Освен всички първи пенсии, които са 2 186 570 бр., тук се включват и пенсиите, получавани като втора (476 184 бр.), трета или четвърта (7 387 общ брой). Личните пенсии са 2 534 746 бр., а наследствените – 135 395.

Броят на **новоотпуснатите лични и наследствени** пенсии през 2013 г. е **121 797**, като броят им спрямо 2012 г. (128 103 бр.) е намалял с 6 306 пенсии. Според поредността на изплащаната пенсия, **първите пенсии** са **81 301**, с 8 578 бр. по-малко от предходната година (89 879 бр. за 2012 г.). От тях **пенсии за инвалидност поради общо заболяване (лични и наследствени)** са **35 683**. В това число влизат и отпуснати наследствени пенсии, произтичащи от пенсии по отменени закони, но при запазени наследствени права по тях. Те са намалели с 6,1%, или с 2 304 бр. по-малко в сравнение с 2012 г., когато са били 37 987 бр. Спад с 11,0% се наблюдава и при отпуснатите **първи пенсии за осигурителен стаж и**

възраст (лични и наследствени) по чл. 68 от КСО. Те наброяват 39 652, при 44 546 бр. за 2012 г., или с 4 894 бр. по-малко. Причината за този спад е намалението в броя на **новоотпуснатите лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО** – от 42 141 бр. през 2012 г. на 37 802 бр. през 2013 г., или с 4 339 бр. по-малко. Дължи се на покачването от 31 декември 2012 г. на минимално изискуемата пенсионна възраст и минимално изискуемия осигурителен стаж, необходими за отпускането на този вид пенсия.

Намаление с 47,3% или с 1 523 бр. се наблюдава и при отпуснатите **първи пенсии за осигурителен стаж и възраст (лични и наследствени) по чл. 69 от КСО** – 1 696 бр. (3 219 бр. за 2012 г.). Този спад се дължи на ефекта от въведената от 1 януари 2013 г. минимално изискуема пенсионна възраст, необходима за отпускането на пенсия на лицата, изпълнявали военна служба по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България.

Броят на новоотпуснатите първи пенсии за трудова злополука и професионална болест от 153 (при 238 бр. за 2012 г.) бележи спад с 35,7%.

Останалите новоотпуснати 4 116 бр. пенсии са от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, от които най-многобройни са новоотпуснатите социални пенсии за инвалидност – 3 382 бр. като първи пенсии (3 255 бр. за 2012 г.).

Към 31 декември 2013 г. се изплащат **1 635 172 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст** (в т.ч. лични пенсии за ОСВ по отменени закони и приравнени към този вид). Те са с 26 884 бр. по-малко от предходната година (1 662 056 бр. към 31 декември 2012 г.). От тях 71 524 бр. (дял 4,4%) са отпуснатите при **непълнен осигурителен стаж**.

Личните пенсии за осигурителен стаж и възраст **1 631 434 бр.** (в т.ч. лични пенсии за ОСВ и лични пенсии за ОСВ – СВОК на ТПК) представляват 64,4% от всички лични пенсии. От тях отпуснатите по чл. 69 от КСО са 5,4%, или 88 165 бр. От общия брой на личните пенсии за осигурителен стаж и възраст 1,9% са отпуснати на лица, работили при условията на първа категория труд, 4,6% – на работили при условията на втора и 52,6% – при трета категория. Със смесен осигурителен стаж са 40,9% от личните пенсии.

Общо **личните пенсии за инвалидност** към 31 декември 2013 г. са **894 904 бр.**, което представлява 35,3% от всички лични пенсии. Тук се включват пенсиите за инвалидност поради общо заболяване (в т.ч. пенсии за инвалидност поради общо заболяване по отменени закони), за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, социалните пенсии за инвалидност, както и пенсиите за военна и гражданска инвалидност. От тях с най-голям дял (51,6%) са пенсиите за инвалидност с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто. Те наброяват 461 687. Пенсиите на лица с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто са 29,8%. Останалите 18,4% са пенсии на лица с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто. С неуточнена група инвалидност са 0,2%. Общо личните пенсии за инвалидност **нарастват с 14 329 (1,6%)** спрямо броя им към 31 декември 2012 г. (880 575 бр.).

Броят на **новоотпуснатите** лични пенсии за инвалидност през 2013 г. е **31 714**. Той е с 894 повече в сравнение с 2012 г. (30 820 бр.). От тях **трудовете** пенсии за инвалидност (в т.ч. и военноинвалидните) са **28 332**, като броят им е със **767** пенсии по-голям в сравнение със същите през 2012 г. (27 565 бр.). Към 31 декември 2013 г. се изплащат **371 346** лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване, които заемат 41,5% дял от личните пенсии за инвалидност. Броят им нараства с 8 234, или с 2,3% спрямо 2012 г. (363 112 бр.)

От **Фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”** към края на 2013 г. са изплатени 515 042 лични пенсии, което е с 6 689 пенсии повече спрямо броя им към края на 2012 г. (508 353 бр.). Към 31 декември 2013 г. са изплатени 507 139 социални пенсии за инвалидност, от които 47 720 пенсии са първи пенсии и 459 419 са изплащани към друг вид пенсия в размер 25% от социалната пенсия за инвалидност.

От фонда са изплатени 3 166 социални пенсии за старост, 21 за особени заслуги към държавата и нацията, 2 927 персонални пенсии, 329 за гражданска инвалидност, 6 235 за военна инвалидност и други.

Към края на 2013 г. броят на **личните пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** е намалял. Изплатени са 13 186 пенсии, или с 5,1% по-малко спрямо броя им в края на 2012 г., когато са били 13 888.

5.2. Брой на пенсионерите

В сравнение с 2012 г., **общият брой на пенсионерите** за 2013 г. бележи **спад**. Към 31 декември 2013 г. те наброяват **2 186 570**, което е с 1,0%, или с 21 876 по-малко спрямо броя им през 2012 г. (2 208 446). Намалението в общия брой на пенсионерите се дължи на понижения брой пенсионери с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО, които от 1 557 396 през 2012 г. са намалели на 1 533 339 през 2013 г., или с 24 057 пенсионера по малко. Лични първи пенсии са получавали 2 064 851 пенсионери (94,4% от пенсионерската съвкупност), а наследствени – 121 719 (5,6%). В сравнение с предходната година при пенсионерите с лични пенсии е отчетено намаление с 0,9%, или с 18 736 бр. (2 083 587 бр. през 2012 г.), а при тези с наследствени пенсии – с 2,5%, или с 3 140 бр. (124 859 бр. през 2012 г.).

Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване са получавали 2 129 256 пенсионера, а чрез трансфер от Републиканския бюджет – останалите 57 314 пенсионера.

Общият **брой на пенсионерите с новоотпуснати пенсии** през 2013 г. е **111 992** (122 886 бр. за 2012 г.). От тях с лични пенсии са 86,2% (96 519 души), а с наследствени – 13,8% (15 473 души). В разпределението на новоотпуснатите пенсии по пол делът на мъжете и жените съответно е 47,6% мъже и 52,4% жени.

5.3. Разпределение по пол и възрастови групи

Според **разпределението по пол** в общата съвкупност от 2 186 570 пенсионери се забелязва превес на жените. **Съотношението между двата пола в броя на пенсионерите** е 58,0% жени и 42,0% мъже. **Броят им е 1 268 602 жени и 917 968 мъже**. С лични пенсии са 1 171 665 жени (56,7%) и 893 186 мъже (43,3%). При получаващите наследствени пенсии делът на жените (79,6%) е значително по-голям от този на мъжете (20,4%), което се дължи на по-високата продължителност на живота при жените и на по-ниската им пенсионна възраст.

В съвкупността на пенсионерите, получаващи пенсии от **фонд “Пенсии”** (за осигурителен стаж и възраст и за инвалидност общо заболяване), чийто общ брой е **2 118 565**, жените са 1 237 744 (58,4%), а мъжете – 880 821 (41,6%).

Към 31 декември 2013 г. пенсионерите, които получават **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО**, са **1 543 759 бр.** (в т.ч. лични пенсии за ОСВ по отменени закони), от които 607 171 мъже (39,3%) и 936 588 жени (60,7%). В сравнение с броя им в края на 2012 г. (1 569 548) е отчетен спад с 1,6% на лицата, които получават лични пенсии за ОСВ.

При получаващите лични пенсии за **ОСВ по чл. 69 от КСО** (военнослужещи, офицери, сержанти и др. по специален режим на пенсиониране) се наблюдава спад с 1,1%. Към 31 декември 2013 г. техният брой е **88 158**, или с 997 по-малко от предходната година (89 155 бр. за 2012 г.). При получаващите лични пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО мъжете са 85 851 (97,4%), а жените – 2 307 (2,6%).

През 2013 г. отново се констатира увеличение на общия брой пенсионери с **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** в сравнение с броя им в края на 2012 г. (362 781), което е 2,3% ръст. Към 31 декември 2013 г. те наброяват **370 974** (в т.ч. лични пенсии за ИОЗ по отменени закони). При пенсионерите с лични пенсии от този вид делът на жените е 55,7% и е по-голям от този на мъжете – 44,3%.

Относително малка е разликата в броя на пенсионерите по пол при лицата, които получават повече от една пенсия и първата е поради **трудова злополука и професионална болест**. От **10 691** пенсионери жените са 5 510 бр. (51,5%), а мъжете 5 181 бр. (48,5%).

При пенсионерите с лични пенсии за ТЗПБ обаче дялът на мъжете е 69,3%, а на жените – 30,7%. Дължи се на това, че в секторите, където са повечето трудови злополуки и професионални заболявания, работят предимно мъже. Обратно е съотношението при наследствените пенсии за ТЗПБ, където съотношението между жени и мъже е в полза на жените. Те преобладават значително с дял от 89,3%, докато мъжете са 10,7%. Най-вероятно причината е, че като работят при по-тежки и нездравословни условия на труд мъжете са по-потърпевши от неспазване на условията за безопасност при работа, претърпяват повече трудови злополуки и професионални заболявания, по-често получават лични пенсии за ТЗПБ и много по-често тези пенсии преминават в наследствени и се получават от жени.

Пенсионерите, получаващи пенсии от фонд **“Пенсии, несвързани с трудова дейност”**, общо са **57 314**. Дялът на жените с този вид пенсии е 44,2%, а на мъжете – 55,8%. В съвкупността мъжете са повече от жените поради спецификата на много от нетрудовите пенсии (военна инвалидност, гражданска инвалидност), при които правоимащите са предимно мъже.

В **разпределението на пенсионерите по възрастови групи** най-голям дял заемат пенсионерите на възраст между 65 и 69 години. Техният дял е 21%, а общият им брой е 459 543. Най-много мъже и най-много жени има във възрастовата група от 65 до 69 години (21,6% за мъжете и 20,6% за жените).

От получаващите **лична** пенсия най-многобройна е групата на пенсионерите на възраст между 65 и 69 години – 449 316 души (21,8%). От гледна точка на пола най-много мъже (197 412 души или 22,1%) и най-много жени (251 904 души или 21,5%) има в същата възрастова група.

При получаващите **наследствена** пенсия най-многобройна е групата на лицата до 44-годишна възраст – 36 202 души (29,7%), в която се намират всички учащи младежи с право на наследствена пенсия от починал родител. В тази група лицата от женски пол са 18 415 бр. (50,9%), а от мъжки – 17 787 бр. (49,1%).

Най-многобройна е групата на жените с наследствени пенсии при 60-64 годишните вдовици – 23 551 бр. (24,3%). А най-многобройна е групата на мъжете, получаващи наследствени пенсии на възраст до 44 години – 17 787 бр. (71,8%).

Броят на **пенсионерите с новоотпуснати първи пенсии** през 2013 г. е **81 301**, от които **71 531 лични** и **9 770 наследствени**. Те бележат спад с 9,5% спрямо 2012 г. (89 879 бр.). В общия брой на пенсионерите с **новоотпуснати пенсии** през 2013 г. **най-много** са пенсионерите на възраст **60-64** години – 30 522 души (37,5%).

От пенсионерите с **новоотпуснати лични** пенсии най-много са във възрастовата група от 60 до 64 години – 28 513 души или 39,9%. В същата възрастовата група с новоотпуснати лични пенсии са най-много от жените (46,1%) и най-много от мъжете (34,6%).

В структурата на пенсионерите с новоотпуснати **наследствени** пенсии най-голям дял заемат лицата на възраст до 44 години (43,8%). В тази възрастова група попадат най-много от мъжете – 69,8%, а при жените най-голяма е групата на лицата от 55 до 59-годишна възраст – 43%.

5.4. Средна възраст на пенсионерите

Върху средната възраст на пенсионерите влияние оказват редица фактори като: средна продължителност на живота в България, средна възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии, нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия, референтния период на осигурително участие преди пенсиониране в масовия случай и при облекчени изисквания и др.

През 2013 г. нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за мъжете е 63 години и 8 месеца, а за жените – 60 години и 8 месеца при пълен осигурителен стаж.

Средната възраст на пенсионерите с **лични пенсии** към 31 декември 2013 г. е **69,0 години**. В края на 2012 г. тя е била 68,8 години. На мъжете пенсионери средната възраст е 67,7 години, а на жените – 70,0 години. Или разликата е 2,3 години в полза на жените, което се дължи основно на по-голямата средна продължителност на живота при жените. Средната възраст на пенсионерите, получаващи **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**, е **72,1 години**, като при мъжете е 71,2, а при жените – 72,8 години. От тях пенсионерите по **чл. 68, ал. 1-3 от КСО** са на средна възраст 72,6 години. За мъжете тя е 72,3 години, а за жените – 72,7. За пенсионерите по **чл. 69 от КСО** средната възраст от 63,8 години е значително по-ниска, съответно 63,8 години при мъжете и 64,8 при жените.

Средната възраст на **пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии** през 2013 г. е **56,2 години**. Мъжете средно са се пенсионирали на 56,6 години, а жените – на 55,7. Тук се включват пенсионерите, получаващи всички видове пенсии. При **новоотпуснатите наследствени** пенсии за ОСВ средната възраст на пенсионерите е **55,9 години** (за жените – 58,0 години, за мъжете – 43,7 години). Възрастта, на която са се пенсионирали лицата за **осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО** през 2013 г. средно е **61,6 години**, мъже – 62,1, жени – 61,1 години. За сравнение, през 2012 г. стойността е 61,4 години (мъже – 62,0 години, жени – 60,7 години).

Средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии плавно се **покачва**, но все още остава сравнително ниска спрямо нормативно определената при масовия случай, за което благоприятства и съществуването на облекчаващи пенсионерането нормативни разпоредби:

- До 31 декември 2014 г. осигурените лица, работили при условията на първа и втора категория труд, могат да се пенсионират по-рано от общите условия по чл. 68 от КСО, ако отговарят на изискванията на §4 от Преходните и заключителни разпоредби на КСО;
- Удължен до 31 декември 2014 г. е срокът за ползване на преференциални права за пенсиониране на работилите в миннодобивната промишленост. Това са лицата, които се пенсионират на възможно най-ниската пенсионна възраст – 45 години;
- От 1 януари 2011 г. балерините, балетистите и танцьорите в културни организации се пенсионират, независимо от възрастта им, ако имат 25 години осигурителен стаж в тази професия.

Средната възраст на пенсионерите с **новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж** и възраст по реда на **чл. 69 от КСО** на военнослужещи, офицери и сержанти и приравнени към тях е **50,5 години**. За сравнение с 2012 г., когато средната възраст за този вид пенсия е била 49,7 години, тя бележи покачване. Преходната разпоредба на КСО за пенсиониране по условията на отменения Закон за пенсиите относно тази категория лица действаше до 31 декември 2003 г., но след промените (ДВ, бр. 67 от 2003 г.) офицерите и сержантите от МВР можеха да се пенсионират по отменения Закон за пенсиите до края на 2005 г., ако до 31 декември 2003 г. имат необходимия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия. С допълнителни промени на чл. 69 от КСО от 1 януари 2008 г. (ДВ, бр. 109 от 2007 г.) списъкът на лицата, които могат да се пенсионират по реда на чл. 69 от КСО, се допълни със служителите от Държавна агенция “Национална сигурност”. Даде се възможност на лицата, които имат право да се пенсионират по реда на чл. 69 от КСО, да се възползват от тази възможност за пенсиониране при уволнение, **независимо от възрастта**, ако имат 25 години осигурителен стаж, от които две трети са действително изслужени на определени длъжности. С приетия нов Закон за отбраната и въоръжените сили на РБ (ДВ, бр. 35/2009 г., в сила от 12.05.2009 г.) при придобиване на права по КСО, прослуженото време на кадрова военна служба по отменения ЗОВС се зачита за военна служба. Със същия закон вече една година осигурителен стаж се зачита за три години от трета категория труд за военнослужещите, участващи в операции и мисии извън страната с висока степен на риск. За тези с ниска степен на риск – една година действително изслужено време се зачита за две години осигурителен стаж от трета категория труд при пенсиониране.

Средната възраст на получаващите лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване през 2013 г. е **59,1 години** (59,9 години за 2012 г.). В разпределението по пол средната възраст на жените е 60,0 години, или с 2,1 години повече спрямо тази на мъжете – 57,9 години. При **новоотпуснатите лични** пенсии средната възраст е 52,1 години а при **наследствените** – 36,8 години.

По групи намалена работоспособност /вид и степен на увреждане, средната възраст на лицата е:

- с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто – **53,3** години;
- с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто – **52,2** години;
- с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто – **51,7** години.

Сравнително по-ниска е **средната възраст** на пенсионерите с **новоотпуснати лични** пенсии за инвалидност поради ТЗПБ. Към 31 декември 2013 г. тя е **47,6 години**. Мъжете средно са получили пенсия на 46,9 години, а жените – на 50,2 години. Възрастта на пенсионерите, получаващи **наследствени** пенсии от този вид, средно е 40,5 години. При жените е 47,5 години, а при мъжете – 20,5 години.

5.5. Среден индивидуален коефициент (СИК)

Индивидуалният коефициент (ИК) е важен показател, характеризиращ размера на пенсията, тъй като участва в пенсионната формула. Индивидуалният коефициент е пряко свързан с дохода, върху който са внесени осигурителните вноски за период от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 31 декември 1996 г., и с дохода, върху който са внасяни вноски за периода след тази дата до датата на пенсионирането. Колкото по-висок е този доход спрямо средния за страната, толкова по-голям е индивидуалният коефициент, а оттам и размерът на пенсията.

Средният индивидуален коефициент на пенсионер за личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** към 31 декември 2013 г. е **1,310**. За мъжете е 1,584, а за жените – 1,107. Общо при новоотпуснатите пенсии средният индивидуален коефициент е по-нисък – 1,233, като за жените е 1,094, а за мъжете 1,354.

➤ С индивидуален коефициент **до 1** са **33,9%** (551 990) от общия брой **лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст**. От тях 21,2% (116 996) се получават от мъже, а много по-голямата част 78,8% (434 994) – от жени;

➤ С коефициент **от 1 до 2** са **53,9%** или 877 380 пенсионера. От тях мъжете са 48,7% (427 011), а жените – 51,3% (450 369). Тук съотношението между мъжете и жените е много близко, макар и с лек превес на жените;

➤ Получаваните пенсии с индивидуален коефициент **от 2 до 3** са **9,2%** (149 278) от личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст. Получаваните от мъже са 115 079 (77,1%), а от жени – 34 199 (22,9%);

➤ С коефициент **от 3 до 4** са **1,7%** (28 276) от пенсиите. От тях мъжете са 79,7% (22 539), а жените – 20,3% (5 737);

➤ С коефициент **над 4** са **0,3%** (5 532) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 78,8% (4 361) са мъжете и 21,2% (1 171) са жените;

➤ Без индивидуален коефициент (отпуснати в минимален размер) са **1,0%** (15 737) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 44,0% (6 930) са мъжете и 56,0% (8 807) са жените. Тук жените отново са забележимо повече.

Както се вижда, с високи индивидуални коефициенти над 2, 3 и 4, зад които стоят респективно високи работни заплати или висок осигурителен доход, категорично с дял от около 80% са мъжете. Много по-малкият дял на жените с високи индивидуални коефициенти

е между 20,3% и 22,9%. Същевременно почти 80% от най-ниските индивидуални коефициенти със стойност до 1 са на жени.

По **категория труд** средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** към 31 декември 2013 г. е както следва:

➤ За работилите при условията на **първа категория труд** ИК е **1,760**. При мъжете е 1,840, а при жените – 1,555. За **новоотпуснатите** пенсии ИК е 1,472 (1,300 за мъжете и 1,509 за жените);

➤ За **втора категория труд** средният ИК е **1,441** (мъже – 1,566, жени – 1,260). При **новоотпуснатите** пенсии средният ИК е 1,564 (мъже – 1,757, жени – 1,456);

➤ За работилите при най-масовата **трета категория труд** средният ИК е 1,165 (1,466 – мъже и 1,081 – жени). При **новоотпуснатите** пенсии ИК е 1,177 (мъже – 1,382, жени – 1,099).

Средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** е **0,952** (мъже – 1,065 и жени – 0,861). С индивидуален коефициент 0,976 са пенсионерите с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто, с коефициент 0,962 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90 на сто и с 0,929 са тези с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто.

При **новоотпуснатите** лични първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** средният ИК е 0,963 (мъже – 1,057 и жени – 0,857). За пенсионерите с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто средният ИК е 0,986. С коефициент 0,996 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90 на сто и коефициент 0,938 тези с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто.

На пенсионерите с лични пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** СИК е 1,142 (мъже – 1,231 и жени – 0,937). Средният индивидуален коефициент на пенсионерите с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто е 1,200, от 71 до 90 на сто е 1,169 и с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто коефициентът е 1,127.

При **новоотпуснатите** лични първи пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест средният ИК е 1,210 (мъже – 1,253 и жени – 0,865). За тези с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто средният коефициент е 1,059; с коефициент средно 1,382 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90 на сто; 1,204 е СИК при намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто.

Сравненията на данните за индивидуалните коефициенти на пенсионерите по признак пол показват неравнопоставеност на жените и мъжете, измерена през легалното заплащане и декларирания осигурителен доход, рефлектиращи пряко в индивидуалния коефициент на пенсионера. Заплащането от своя страна зависи от множество фактори, сред които вида на изпълняваните дейности, в които са били заети жените и мъжете преди пенсиониране, времето прекарано в безработица, времето отдадено на зависими от грижи членове на семейството и др. фактори.

Запазва се тенденцията **индивидуалните коефициенти на мъжете да са по-високи от тези на жените**. Дължи се на това, че мъжете имат по-висок осигурителен доход от жените, защото работят предимно в по-тежки условия при първа и при втора категория труд или в икономически дейности с по-високо заплащане на труда, по-често заемат ръководни длъжности в стопанския сектор или в институциите и органите за управление на държавата, получават по-високи заплати в сравнение с жените, не отсъстват от работа поради грижи за членове на семейството, които стереотипно се считат за задължение на жените.

5.6. Среден осигурителен стаж

Средният осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2013 г. при **личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст** е 37,3 години, а при новоотпуснатите – 38,1 години. За мъжете е 43,2, като при новоотпуснатите намалява на 40,0 години. При жените е 32,9, а при новоотпуснатите – 35,9 години. **Действителният стаж** при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33,4 години (мъже – 35,9; жени – 31,6). При **новоотпуснатите** действителният стаж е 34,6 години (мъже – 34,7; жени – 34,5).

Средният действителен осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по **чл. 68 от КСО** е 33,5 години, а превърнатият – 36,7 години. За мъжете действителният стаж е 36,4 години, а 42,6 години – превърнатият. При жените средният осигурителен стаж е по-нисък отколкото при мъжете и разликата между действителния и превърнатия е значително по-малка, като стойностите са съответно 31,6 и 32,9 години. При **новоотпуснатите** пенсии действителният стаж е 34,8 години, а превърнатият – 37,7 години.

Средният **осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО** е 32,0 години действителен, а превърнат 47,8 години. Значително по-голяма е разликата между действителния и превърнатия стаж на тази категория пенсионери отколкото на лицата, пенсионирали се по чл. 68 от КСО. Сравнително малка е разликата между действителния осигурителен стаж на мъжете и жените, съответно 32,0 и 30,0 години, но пак по-ниската стойност е за жените. При мъжете превърнатият стаж е 47,9 години, а при жените – 44,1 години. Разликата между действителния стаж (30,7 г.) и превърнатия (48,3 г.) при **новоотпуснатите** пенсии е 17,6 г.

При пенсиите за **инвалидност поради общо заболяване** към 31 декември 2013 г. действително положеният осигурителен стаж средно е 22,0 години, а признатият по чл. 75, ал. 2 от КСО – 12,6 години. За мъжете и жените действителният стаж е 22,0 години, а признатият – съответно 14,7 и 10,9 години. При **новоотпуснатите** пенсии тези величини са доста по-ниски. Действителният среден трудов стаж е 18,3 години, а признатият – 12,5, като при мъжете 18,4 е действителен и 12,6 години признат, а при жените – 18,2 действителен и 12,5 години признат.

Данните сочат, че при всички случаи **жените средно имат по-ниска продължителност на осигурителния стаж**, поради по-ниската законова възраст за пенсиониране и по-чести отсъствия от пазара на труда поради грижа за зависими членове на домакинството, по-често засягащата ги безработица и др.

5.7. Средногодишни месечни размери на изплащаните лични пенсии за трудова дейност по пол

Средният месечен размер на пенсията на пенсионер за 2013 г. е **293,96 лв.**

Средногодишният месечен размер на изплащаните пенсии за **осигурителен стаж и възраст** (по чл. 68 и чл. 69 от КСО) за 2013 г. е **319,79 лв.** Средните месечни размери на изплащаните пенсии се изчисляват от разхода за тях (с разхода за пенсиите по международни спогодби) без пощенска такса и ДДС, като е включен разхода за добавката към пенсиите на участниците и пострадалите от войните, добавката по чл. 9 от ЗПГРРЛ и разхода за коледна добавка през м. декември 2013 г., а средствата са разпределени според вида на водещата пенсия.

При пенсионерите с **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст** (без пенсиите по отменени закони и по чл. 69 от КСО), средния месечен размер на изплащаната пенсия за 2013 г. е **309,93 лв.** В разпределението по пол средният изплащан месечен размер на пенсията при **мъжете (381,39 лв.)** е значително по-голям от този при **жените (263,09 лв.)**. Средният основен месечен размер (изчислен средногодишно за 2013 г.) за този вид пенсия е 270,79 лв. (356,08 лв. за мъжете и 214,88 лв. за жените).

Средният месечен размер на изплащаните **лични пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО** за 2013 г. е **507,60 лв.** Пенсиите на **мъжете** средномесечно са **507,62 лв.**, а на **жените** **506,80 лв.**, или жените вземат само с 0,82 лв. по-малко от мъжете. Разликата в размерите при двата пола за този вид пенсия не е толкова осезаема както при останалите видове пенсии, тъй като основно отражение върху този показател дава основният месечен размер на пенсиите за ОСВ по чл. 69 от КСО, при който разликата по пол също е сравнително малка. Средният основен месечен размер (изчислен средногодишно за 2013 г.) е 492,73 лв. (493,37 лв. за мъжете и 468,49 лв. за жените).

Средният месечен размер на изплащаните **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** (без пенсиите по отменени закони и по чл. 69 от КСО) е **234,60 лв.** И тук разликата в размера на пенсиите между двата пола е в полза на **мъжете**. Те получават **247,15 лв.**, или с 22,59 лв. повече от **жените (224,56 лв.)**. Средният основен месечен размер е 194,49 лв. (213,90 лв. за мъжете и 178,96 лв. за жените).

Разлика между мъжете и жените съществува и в изплащаните размери на **личните пенсии за инвалидност поради общо заболяване на военнослужещите и приравнените към тях**. Общо за двата пола размерът за 2013 г. е **312,12 лв.** За **мъжете е 314,14 лв.**, а за **жените – 277,28 лв.** Средният основен месечен размер за този вид пенсия е 262,96 лв. (265,37 лв. за мъжете и 221,71 лв. за жените).

Незначителна е разликата между двата пола в средните месечни размери на изплащаните **лични пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** (без пенсиите по отменени закони и по чл. 69 от КСО). Общо **средният изплащан месечен размер е 264,86 лв.**, като за **мъжете е 265,04 лв.**, а за **жените – 264,45 лв.** Средният основен месечен размер за този вид пенсия е 205,10 лв. (217,96 лв. за мъжете и 175,42 лв. за жените).

5.8. Средни основни размери на личните пенсии за трудова дейност по пол към 31 декември 2013 г.

При пенсионерите с **лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст** (чл. 68 и чл. 69 от КСО) към 31 декември 2013 г. общият средномесечен **основен размер** на пенсията е **291,31 лв.** Той е нараснал с 26,24 лв. спрямо 2012 г. (265,07 лв.). В структурното разпределение по пол се запазва тенденцията средният основен месечен размер на пенсията при **мъжете (385,19 лв.)** да е значително по-голям от този на **жените (221,80 лв.)**. Тъй като в размера на пенсиите се отразяват по-ниските трудови и осигурителни доходи на жените, съответно по-ниските им индивидуални коефициенти, както и по-ниският среден осигурителен стаж в сравнение със същите показатели за мъжете, вследствие тези зависимости средностатистически жените получават по-ниски пенсии.

Общият **основен** средномесечен размер на пенсиите на лицата, пенсионирали се по **чл. 68 от КСО**, е **279,21 лв.** Пенсиите на мъжете средномесечно са 367,82 лв., а на жените 221,40 лв., или **жените вземат със 146,42 лв. средно по-малко от мъжете.**

Общият **основен** средномесечен размер на пенсиите по **чл. 69 от КСО (506,85 лв.)** надвишава значително средния размер на пенсиите на лицата, придобили право на най-масовата пенсия по чл. 68 от КСО (279,21 лв.), което бележи разлика от 227,64 лв. средно в полза на лицата от силовите ведомства, в сравнение със средната пенсия за ОСВ на пенсиониранията по чл. 68 от КСО лица.

Разликата в основните средномесечни размери на пенсиите на жените и мъжете пенсионери – бивши военнослужещи и приравнени към тях (**чл. 69 от КСО**) и през 2013 г. е сравнително малка (5,0%). Мъжете получават лични първи пенсии в размер 507,51 лв., а жените – 482,22 лв., което се дължи на факта че нормативните изисквания за придобиване право на този вид пенсия са еднакви за двата пола и съответно във формулата за изчисляване размера на пенсията участва почти еднакъв осигурителен стаж, с леко предимство за мъжете при превръщането му в трета категория труд. Допълнително влияние върху минималната

разлика между размерите на двата пола за този вид пенсия оказва и минималната разлика в средните индивидуални коефициенти (1,983 за мъжете и 1,963 за жените).

Пенсионерите с лични първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** имат среден основен размер на пенсията **204,72 лв.** И тук разликата в размера на пенсията между двата пола е в полза на мъжете. Те получават 227,23 лв., или с 40,4 лв. повече от жените (186,83 лв.).

Голяма е разликата в средните основни размери на пенсиите на военнослужещите и приравнените на тях (270,60 лв.) и на останалите трудови пенсии за инвалидност поради общо заболяване (204,82 лв.). **Военнослужещите получават средно с 65,78 лв. по-висока пенсия за инвалидност.**

Разпределението по пол на пенсионерите с лични първи пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** към 31 декември 2013 г. показва, че средномесечният основен размер на пенсията при мъжете е 224,55 лв., а при жените – 178,93 лв. Общият среден основен размер на пенсията за ТЗПБ е **210,72 лв.**, което е с 6,00 лв. повече спрямо пенсията за инвалидност поради общо заболяване (204,72 лв.).

5.9. Средни основни размери на личните пенсии за трудова дейност по възрастови групи и пол

Осигурителен стаж и възраст

През 2013 г. личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст за всички възрастови групи са със **среден основен месечен размер 291,31 лв.** С най-висок средномесечен размер на пенсиите са пенсионерите между 40 и 44 години и до 40-годишна възраст (съответно 641,68 лв. и 622,37 лв.). В тези възрастови групи попадат 179 пенсионери, или 0,01% от общата съвкупност на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ (1 612 456 души). Следващите по големина месечни размери (503,89 лв.) се получават от пенсионерите на възраст между 50 и 54 години и от тези между 45 и 49 години (500,92 лв.). Това са предимно хора, работили в условията на първа и втора категория труд, придобили право на пенсия на по-ниска възраст. Тук попадат и военнослужещи, приравнени на тях и други по специален режим за ранно пенсиониране. Най-голямата по брой група на 65-69-годишните (24,2%) е със среден основен месечен размер 294,98 лв.

С най-ниски средномесечни основни размери на пенсиите са лицата на възраст над 95 години (210,65 лв.) и във възрастовите групи на 90-94-годишните (219,41 лв.) и 85-89-годишните (229,92 лв.). Трите групи заемат 7,0% от общия брой. **Най-възрастните** в посочените групи получават сравнително по-ниски пенсии, което е **показателно за изоставането на размерите на пенсиите с отдалечаване във времето от момента на отпускането им.** Този факт е очевиден и прилаганите до сега механизми за осъвременяване и индексирание на пенсиите не преодоляват тенденцията за изоставащи размери на пенсиите на пенсионерите в по-високите възрастови групи. Обективно това изоставане няма как да се преодолее, тъй като по-старите генерации са се пенсионирали при други социално-икономически условия.

Според **разпределението по пол и възраст** мъжете, попадащи във възрастовата група между 40 и 44 години и до 40 години, са с най-висок среден основен месечен размер на пенсията, съответно – 650,76 лв. и 638,11 лв. При жените със значително по-висок от средния размер пенсия за всички жени са групите на 50-54-годишните (446,26 лв.) и 45-49-годишните (434,35 лв.). Най-нисък размер на пенсията за мъжете и жените се наблюдава при най-възрастните или над 95-годишните – 280,50 лв. за мъжете и 156,75 лв. за жените.

Инвалидност общо заболяване

Разпределението по възрастови групи при пенсиите за инвалидност поради общо заболяване показва, че най-висок е средният размер (217,49 лв.) на хората на възраст 55-59 години, следвани от 60-64-годишните със средна пенсия 214,82 лв. След тях е възрастовата

група на 75-79-годишните, които получават средна месечна пенсия 213,23 лв. Тези три възрастови групи представляват 47,0% от общата съвкупност (329 664) на пенсионерите с лични първи пенсии за ИОЗ. С най-ниски средномесечни основни размери на пенсиите е групата до 20 години (145,91 лв.), следвана от групата на 20-24-годишните (151,31 лв.) поради ниските възнаграждения и осигурителен доход на по-младите хора и по-краткия им осигурителен стаж. Те заемат 0,2% от общия брой.

В **разпределението по пол и възраст** с най-висок средномесечен размер на пенсията за ИОЗ при мъжете са тези от възрастовата група на 85-89-годишните (286,32 лв.), докато при жените тя е при 55-59-годишните (203,06 лв.). С най-нисък размер на пенсията при мъжете и жените е групата на лицата до 20 години (144,81 лв. за мъжете и 147,23 лв. за жените).

Трудова злополука и професионална болест

Най-висок средномесечен размер на пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест (223,03 лв.) получават пенсионерите на възраст 60-64 години, следвани от групата на 55-59-годишните със среден размер 220,68 лв. Те съставляват 31,1% от получаващите този вид пенсия. С най-ниски средномесечни размери на пенсиите са групите на лицата на възраст над 95 години (154,14 лв.) и на 25-29 годишните (168,70 лв.).

Според **разпределението по пол и възраст** с най-висок среден размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест при мъжете е групата на 90-94-годишните (241,16 лв.), докато за жените се наблюдава при 60-64 годишните (186,70 лв.). С най-нисък размер на пенсията са мъжете и жените в групата на лицата над 95 години. Съответните средни размери са 156,11 лв. и 153,81 лв.

5.10. Средна продължителност на получаване на пенсиите по пол

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия се определя от данните за броя на прекратените лични пенсии поради смърт за отчетната година и от информацията за годината, през която са били отпуснати тези пенсии, т.е. продължителността за получаване на даден вид пенсия.

През 2013 г. средната продължителност на получаване на една пенсия е 20,9 години. Запазва се тенденцията продължителността на получаване на пенсия при жените да е по-голяма от тази при мъжете. **Жените получават пенсия средно 23,9 години, а мъжете 18,1 години**, или с 5,8 години по-кратко.

Средната продължителност на получаване на личните пенсии **за осигурителен стаж и възраст** е общо **22,5 години**, при жените 25,4, при мъжете 19,7 години. От тях работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 25,6 години (жени – 25,3 години, мъже – 25,6 години), втора категория – 21,4 години (жени – 22,5 години, мъже – 21,2 години) и трета категория – 24,8 години (жени – 26,3 години, мъже – 21,9 години).

При пенсиите за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** стойността на показателя е **32,7 години**. Поради специфичните законови условия за правото на получаване на този вид пенсия, в сравнение с пенсията за инвалидност общо заболяване, средно тя се получава много по-дълго време. Мъжете я получават средно 31,8 г., а жените 34,3 г.

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия за **инвалидност поради общо заболяване** за 2013 г. е **10,4 години**. Мъжете са получавали този вид пенсия средно 9,3 години, а жените – 11,6 години.

Сравнителният анализ по видове пенсии показва, че **средната продължителност** за получаване на една лична пенсия е **най-дълга** за пенсионерите с пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест**, следвани от пенсиите за осигурителен стаж и възраст. **Най-кратко** получават лична пенсия лицата с пенсии за **инвалидност поради общо заболяване**, защото те имат срочен характер.

5.11. Брой на изменените пенсии

Общият брой на **изменените пенсии (лични и наследствени)** за 2013 г. е **230 380**. Най голям дял в броя на изменените пенсии през годината заемат личните пенсии за осигурителен стаж и възраст (без пенсиите по отменени закони и по чл. 69 от КСО) – 127 262 бр., или 55,2%. На второ място с дял от 29,3%, или 67 545 бр., са изменените лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване (без пенсиите по отменени закони и по чл. 69 от КСО). На трето място са личните пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО – 28 764 бр., или 12,5% от всички изменени пенсии през годината.

5.12. Прекратени пенсии по причина за прекратяване

Общият брой на **прекратените и спрени пенсии** през 2013 г. е 133 868. От тях 115 018 са лични и 18 850 наследствени. Пенсията се прекратява при отпадане на основанието за получаването ѝ. В зависимост от причините за прекратяване най-много са прекратените пенсии поради смърт на пенсионера – 95 434 бр., или 71,3%. На второ място са прекратените поради промяна на вида на пенсията – 14 662 бр., което е 11,0% от всички прекратени пенсии. Променян е вида от пенсия за инвалидност в пенсия за осигурителен стаж и възраст, поради изпълнени условия за отпускане на пенсия за ОСВ. Поради рехабилитиране на инвалиди и поради прехвърляне на пенсионната преписка за обслужване в друго ТП на НОИ са прекратени 9 989 пенсии, или 7,5%.

От всички 92 913 **лични пенсии, прекратени поради смърт**, 45 833 (49,3%) са на жени и 47 080 (50,7%) на мъже. Броят на **прекратените поради смърт лични пенсии за осигурителен стаж и възраст** е 74 970, от които 38 142 (50,9%) на мъже и 36 828 (49,1%) на жени.

През 2013 г. са **прекратени след рехабилитиране на инвалиди и поради смърт**, общо 18 026 **лични пенсии за инвалидност**. От тях 9 584 (53,2%) са на мъже и 8 442 (46,8%) на жени. От прекратените поради рехабилитиране (3 363 бр.) 52,0% са на жени и 48,0% на мъже. Средната продължителност на получаването им за периода от инвалидизирането до възстановяването на работоспособността е 5,7 г., като при жените е 5,8 г., а при мъжете – 5,7 г.

Прекратените (по причина на смърт или след рехабилитиране) лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване през 2013 г. са 17 682 бр. Прекратените пенсии на мъже са 9 365 бр. (53,0%), а на жените – 8 317 (47,0%).

Най-малък брой пенсии, **прекратени след рехабилитиране на инвалиди и при смърт**, са тези за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** – 344 пенсии. От тях на мъже са 63,7% (219 бр.), а на жени 36,3% (125 бр.).

5.13. Средни показатели за добавките към пенсиите през 2013 г. по пол и вид на добавката

Всички изплащани към пенсиите добавки към 31 декември 2013 г. общо наброяват **915 563**, или с 14 021 бр. по-малко отколкото в края на 2012 г. (929 584 бр.).

От общия брой на добавките с най-голям относителен дял са т.н. **вдовишки добавки по чл. 84 от КСО**. Отпускат се на преживелия съпруг /съпруга в размер 26,5 на сто от пенсията /пенсиите на починалия съпруг /съпруга. Към 31 декември 2013 г. **броят** на тези добавки е **723 609** (в т.ч. 241 вдовишки добавки към учителски пенсии), получавани от **591 608** души. Броят на добавките, които се получават от жени (580 467 бр. добавки), е малко над 4 пъти повече от броя на добавките, които се получават от мъже (143 142 бр. добавки). **Средният месечен размер** на добавката по чл. 84 от КСО към 31 декември 2013 г. е **59,90 лв.** (54,97 лв. за 2012 г.) Статистиката показва, че мъжете получават по-високи пенсии от жените и съответно вдовишките добавки, изчислени от техните пенсии, също са по-

високи. През 2013 г. вдовишката добавка при жените средно е 64,67 лв. (59,19 лв. за 2012 г.), а при мъжете – 40,57 лв. (38,09 лв. за 2012 г.)

Към края на годината към инвалидни пенсии се изплащат **96 107 добавки за чужда помощ** (98 794 бр. за 2012 г.). За сметка на ДОО се изплащат 81 833 добавки (85,1% от всички добавки за чужда помощ), а останалите се изплащат със средства от републиканския бюджет.

Добавките по отменени закони вече не се отпускат, но отпуснатите продължават да се изплащат до отпадане на основанието за изплащане. Такива са добавките за навършена 75- и 80-годишна възраст, които след деноминацията на лева през 1999 г. останаха в пренебрежително малък размер – съответно 0,15 лв. и 0,23 лв. Продължава да се изплаща и добавката в размер 33,30 лв. за лица, пенсионирани се като миньори по отмененото ПМС № 40 от 1968 г., или отговаряли на неговите условия. Към 31 декември 2013 г. са изплатени **46 231 добавки за старост и 33 224 миньорски добавки.**

Към края на 2013 г. са изплатени **10 153 добавки** съгласно **чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица.**

На основание Указ № 1611 /1985 г. на инвалидите от войните и по чл. 5 от Закона за ветераните от войните са изплатени **6 480 добавки на ветерани от войните.**

Броят на пенсиите, към които се получават различните видове добавки (без добавките по чл. 84 от КСО), за 2013 г. е 144 263 бр. (150 856 бр. за 2012 г.).

КРАТКОСРОЧНИ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ

1. Парични обезщетения за временна неработоспособност

Паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и помощите от ДОО от 1 януари 2007 г. се изчисляват и изплащат от териториалните поделения на НОИ.

При изпълнени определени нормативни условия през 2013 г., осигурените за общо заболяване и майчинство лица имат право на парични обезщетения за периодите на **временна неработоспособност и трудоустрояване**, ако имат най-малко 6 месеца осигурителен стаж, с изключение на ненавършилите 18-годишна възраст.

Лицата, осигурени за трудова злополука и професионална болест, имат право на парично обезщетение за **трудова злополука или професионална болест**, както и на обезщетение при **трудоустрояване** в тези случаи, независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване се изчислява в **размер 80 на сто**, а за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест – **90 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за период от 18 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на неработоспособността. Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване не може да надвишава среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението.

На осигуреното лице се изплаща парично обезщетение за временна неработоспособност **за времето, през което е под карантина.**

Парично обезщетение се полага и за времето, през което осигуреното лице е отстранено от работа, когато **не може да бъде трудоустроено на друга подходяща работа.** Това обезщетение се изплаща за не повече от 90 календарни дни през една календарна година.

На неработоспособните лица, изпратени от здравните органи на **санаторно-курортно лечение** се изплаща обезщетение за целия им престой в заведенията, включително до 3 календарни дни за пътуване. Обезщетението е в размерите, определени съответно за общо заболяване или за трудова злополука и професионална болест.

Паричното обезщетение за **гледане на болен член от семейството** се изплаща при условията и в размера на паричното обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване. Обезщетението се изплаща в следните случаи:

- **гледане или належащо придружаване за медицински преглед**, изследване или лечение в страната или в чужбина на болен член на семейството **над 18-годишна възраст** (на всеки осигурен до 10 дни през една календарна година);
- **гледане или належащо придружаване за медицински преглед**, изследване или лечение в страната или в чужбина на **болно дете до 18-годишна възраст** (до 60 дни през една календарна година общо за всички осигурени членове на семейството);
- **гледане на дете под карантина до 18-годишна възраст**, болно от заразна болест (до изтичане срока на карантината);
- **гледане на болно дете до 3-годишна възраст**, настанено в заведение за болнична помощ заедно с осигурения (за времето, през което осигуреният е бил в заведението);
- **гледане на здраво дете**, върнато от детско заведение **поради карантина** (докато трае карантината).

За членове на семейството на осигуреното лице се смятат неговите възходящи и низходящи по права линия, съпругът и съпругата.

Този вид парично обезщетение се изплаща и за гледане на дете, настанено при близки, роднини или приемно семейство.

Обезщетение се полага на лица, които вследствие общо заболяване, трудова злополука или професионална болест са **трудоустроени на по-нископлатена работа**. Дневното парично обезщетение е в размер на разликата между полученото среднодневно трудово възнаграждение през 18-те календарни месеца преди трудоустрояването и получаваното среднодневно трудово възнаграждение след трудоустрояването. Това обезщетение се дължи за времето на трудоустрояване, но за не повече от 6 календарни месеца.

Парично обезщетение на **трудоустроена** на друга работа осигурена жена **поради бременност или кърмене** на дете или **напреднал етап на лечение инвитро** се изплаща, ако на новата работа възнаграждението ѝ се намали.

Осигурената майка добива право на парично **обезщетение за бременност и раждане**, ако има 12 месеца осигурителен стаж като осигурена за този осигурителен случай. Обезщетението се **изплаща за срок 410 календарни дни, от които 45 преди раждането**. Когато случаят е настъпил след прекъсване или прекратяване на осигуряването, осигурените лица нямат право на парични обезщетения. Когато обаче осигуряването за общо заболяване и майчинство е прекратено през време на получаване на обезщетението за бременност и раждане, последното се изплаща до изтичането на срока.

Осигурената или осигуреният за общо заболяване и майчинство, когато осинови дете, има право на **обезщетение за бременност и раждане** в размер на разликата от възрастта на детето в деня на предаването му за осиновяване до изтичането на срока на полагащото се обезщетение за раждане.

Осигуреният за общо заболяване и майчинство баща има право на **парично обезщетение при раждане на дете за срок до 15 календарни дни** през време на отпуск по чл. 163, ал. 7 от Кодекса на труда. Към датата, от която започва ползването на отпуска, бащата трябва да има 12 месеца осигурителен стаж, или да придобие този стаж по време на отпуска, с оглед отпускане на обезщетението за остатъка до изтичането му. Той трябва да е осигурен за общо заболяване и майчинство в деня, предхождащ датата, от която започва ползването на отпуска.

Осигуреният за общо заболяване и майчинство баща/осиновител има право на **парично обезщетение при раждане на дете** след навършване на 6-месечна възраст на детето за **остатъка до 410 календарни дни** през времето на отпуска по чл. 163, ал. 8 от Кодекса на труда.

Размерът на дневното парично обезщетение при бременност и раждане е равен на **90 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за периода от 24 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност. То не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната.

Ако през времето на изплащане на парично обезщетение при бременност и раждане или за отглеждане на дете осигурената жена придобие отново право на парично обезщетение при бременност и раждане, обезщетението е в размера, определен за предходното дете, ако това е по-благоприятно.

След изтичането на срока на обезщетението за бременност и раждане през време на **допълнителния платен отпуск за отглеждане на малко дете** на майката /осиновителката или на лицето, което е поело отглеждането на детето, се изплаща месечно **парично обезщетение** в размер, определян ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За **2013 г.** то е определено в размер на **240 лв.** за първите 6 месеца на годината и от 1 юли е в размер на **310 лв.** Обезщетението могат да получат осигурените и самоосигуряващите се лица за общо заболяване и майчинство, ако имат 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за този социален риск. Обезщетението за отглеждане на малко дете **се изплаща** до навършване **двегодишна възраст** на детето. Обезщетението **не се изплаща** при смърт на детето, даване за осиновяване или при настаняване на детето в детски заведения, включително и **детски ясли**, както и при отглеждането му от лице, включено в програми за подкрепа на майчинството.

Обезщетение при неизползване на допълнителен платен отпуск за отглеждане на малко дете се изплаща на:

- майката /осиновителката, ако не ползва този отпуск, или лицето, което ползва такъв отпуск го прекъсне;
- самоосигуряващото се лице с право на обезщетение за отглеждане на малко дете започне да упражнява трудова дейност, за която се осигурява за общо заболяване и майчинство.

Паричното обезщетение е в размер **50 на сто** от обезщетението за отглеждане на дете, ако лицето е осигурено за общо заболяване и майчинство.

2. Средни показатели за паричните обезщетения за временна неработоспособност по пол

За 2013 г. са начислени⁴ **2 082 215 бр.** (1 837 663 бр. за 2012 г.) **парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване** (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 13 651 351 болнични дни със среднодневен размер 22,99 лв. От начислените обезщетения 817 344 бр. (39,3%) са на мъже за 5 581 619 болнични дни със среднодневен размер 24,88 лв. Естествено по-висок е броят на начислените на жени обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване – 1 264 871 бр. (60,7%) за 8 069 732 болнични дни, но с по-нисък среднодневен размер (21,68 лв.).

⁴ Начислените обезщетения са от болнични листове с период през 2013 г.

Броят на лицата с начислени парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 2013 г. е **1 614 799** (1 434 158 за 2012 г.). Делът на жените 60,7 % (980 323 бр.) е по-голям спрямо този на мъжете 39,3% (634 476 бр.). Преобладаването на жените сред ползващите този вид обезщетение е следствие от факта, че традиционно жените ползват болнични при гледане на болни деца и членове на семейството. От общия брой на жените с обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване, 13,4% са го ползвали за гледане на болен член от семейството, докато при мъжете този показател е със значително по-ниска стойност – 1,8%.

Средното начислено обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 2013 г. е **150,72 лв.** (144,64 лв. за 2012 г.). Като цяло се запазва осезаемата разлика по пол в размера на средните обезщетения. Отношението на средното обезщетение на жените към общото средно обезщетение е 91,8% (138,32 лв.), докато при мъжете е 112,7% (169,89 лв.).

Броят на начислените **парични обезщетения за бременност и раждане** за 2013 г. е **670 528** (11 663 709 болнични дни със среднодневен размер 22,66 лв.), като е отчетено увеличение с 0,7% спрямо броят им през 2012 г. (666 057 бр.). **Средното обезщетение** за бременност и раждане за 2013 г. (**394,09 лв.**) се е увеличило с 5,97 лв. спрямо предходната година, когато е било 388,12 лв. От начислените обезщетения 23 697 бр. са на мъже за 204 175 болнични дни със среднодневен размер 33,25 лв. Основният брой на обезщетенията за бременност и раждане естествено е на жени – 646 831 бр. за 11 459 534 болнични дни, но с по-нисък среднодневен размер (22,47 лв.).

Намаляване на броя с 5,3% се забелязва и при **паричните обезщетенията за отглеждане на малко дете**, които за 2012 г. са 525 934 бр., а за 2013 г. са **498 244 броя** (9 615 287 начислени дни със среднодневен размер 12,18 лв.). От начислените обезщетения 6 068 бр. са на мъже за 117 137 дни със среднодневен размер 12,85 лв. Преобладаващият брой на обезщетенията за отглеждане на малко дете **до навършване на двегодишна възраст** е на жени (492 176 бр.) за 9 498 150 дни със среднодневен размер 12,17 лв. Тъй като обезщетението за отглеждане на малко дете следва обезщетението за бременност и раждане, то намаляването на броя на последните през 2012 г. води и до намаляването на броя на обезщетенията за отглеждане на малко дете през 2013 г.

Обезщетенията за бременност и раждане в определени законови хипотези могат да се получават от мъже. Структурата на обезщетенията за бременност и раждане по пол се характеризира с пълна доминанта на жените (96,5%) и незначителен дял на мъжете (3,5%). След нормативните промени в духа на насърчаване равнопоставеността на половете делът на мъжете, ползващи обезщетение в предвидените от закона случаи, е нараснал от 0,1% през 2008 г. на 3,5% през 2013 г. От получаващите **обезщетения за отглеждане на малко дете** относителният дял на жените (98,8%) също изцяло доминира спрямо този на мъжете (1,2%).

За 2013 г. са начислени **20 772 броя** (21 058 бр. за 2012 г.) **парични обезщетения за трудова злополука или професионална болест** за 206 540 болнични дни със среднодневен размер 30,35 лв. **Средното обезщетение** за трудова злополука или професионална болест за 2013 г. е **301,80 лв.** (289,75 лв. за 2012 г.). От начислените обезщетения 13 758 бр. са на мъже за 137 747 болнични дни със среднодневен размер 31,12 лв. Значително по-нисък е броят на обезщетенията за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест на жени – 7 014 бр. за 68 793 болнични дни със среднодневен размер 28,83 лв. **Броят на лицата**, които са получили обезщетение за трудова злополука или професионална болест за годината, е **13 203**, при 13 567 лица за 2012 г., от които 4 492 жени (34,0%) и 8 711 мъже (66,0%).

3. Парични помощи

Осигурените лица могат да получат от държавното обществено осигуряване следните видове **помощи**:

- ◆ Изплаща се **помощ** в размер на 60-дневното парично обезщетение за временна неработоспособност (*чл. 11, ал. 3 от КСО*), когато осигуреното лице има определена загубена работоспособност 50 и над 50 на сто, но **не му достига** необходимия **осигурителен стаж за отпускане на пенсия за инвалидност** поради общо заболяване.
- ◆ При **смърт на осигуреното лице** се изплаща еднократна помощ на съпругът /съпругата, децата и родителите. Помощта се разпределя поравно между тях и размерът ѝ се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За 2013 г. тя е 540 лв.
- ◆ Осигурените лица имат право на парични помощи за **профилактика и рехабилитация** и за **помощно-технически средства**, свързани с увреждането.

4. Средни показатели за паричните помощи

Броят на **еднократните помощи при смърт** на осигуреното лице към 31 декември 2013 г. е **10 052**, което е с 1,5% по-малко спрямо броя им през 2012 г. (10 201). Получаващите еднократната помощ при смърт са със среден размер на помощта 193,95 лв. За сравнение, през 2012 г. тя е била 192,54 лв.

През 2013 г. на едно лице е отпусната **парична помощ за инвалидност поради общо заболяване**, когато няма основание за отпускане на инвалидна пенсия поради недостатъчен стаж. Размерът на помощта е 685 лв. (704 лв. за 2012 г.) Тъй като е необходимо изрично волеизявление на лицето, за да бъде преценено правото на този вид помощ, много е вероятно поради липса на информираност за това право от страна на осигурените лица някои от тях да не се възползват от него, макар че биха могли да са потенциални бенефициенти.

Лицата, ползвали **парични помощи за профилактика и рехабилитация** през 2013 г., са **36 646**, като средният брой на дните, за които е изплатено обезщетението за едно лице, е 10 дни. Ползвалите този вид помощ са с 3 815 души по-малко в сравнение с 2012 г. (40 461 души). Средният разход за парична помощ за профилактика и рехабилитация на едно лице през 2013 г. е 400,49 лв. (389,51 лв. за 2012 г.). Броят на изплатените дни е 368 109, при 404 606 бр. през 2012 г.

ПРОГРАМА ЗА ПРОФИЛАКТИКА И РЕХАБИЛИТАЦИЯ

Право на парични помощи за профилактика и рехабилитация имат осигурените лица, за които са били внесени или са дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията. Изискването за внесени или дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца не се отнася за лица с увреждане, получено в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест. Право на парични помощи имат и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО и срока на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК /НЕЛК не е изтекъл. Паричната помощ на всяко правоимащо лице се предоставя еднократно в рамките на една календарна година, като продължителността е 10 дни.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година се определят средства, които да се разходват за тази дейност по условия и ред, регламентирани в Наредба № 1 от 13 февруари 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация. За 2013 г. предвидените средства са в размер на 15 362 329,00 лв.

За 2013 г. са сключени договори с 15 юридически лица за общо 48 изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация, разположени на територията на 16 области – София-град, София-област, Пловдив, Варна, Бургас, Сливен, Ловеч, Габрово, Монтана, Пазарджик, Стара Загора, Добрич, Благоевград, Кюстендил, Велико Търново и Смолян.

Финансирането на дейността по профилактика и рехабилитация през 2013 г. се осъществява при следните нормативни рамки:

- средства за не повече от общо 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно (вкл. прегледите и изследванията) по цени, утвърдени от надзорния съвет на НОИ;
- частична парична помощ за хранене – крайна цена в размер на 5,00 лв. за един храноден;
- лимит за една нощувка – крайна цена в размер на 18,00 лв.

Усвоените средства за дейността през 2013 г. са в размер на 14 686 647,00 лв. (по данни от Регистър “Рехабилитация”). Общо изплатените суми за профилактика и рехабилитация от съответните фондове на държавното обществено осигуряване са разпределени, както следва:

- 14 160 336,00 лв. от фонд “Общо заболяване и майчинство”;
- 511 491,50 лв. от фонд “Пенсии”;
- 8 663,50 лв. от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 6 156,00 лв. от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

Разпределението на изразходваните средства по предоставени услуги е:

- за нощувки – 6 743 953,50 лв. (45,9% от общия разход на средства за 2013 г.);
- за диагностични и терапевтични процедури – 6 069 236,50 лв. (41,3%);
- за частична парична помощ за хранене – 1 873 457,00 лв. (12,8%).

През 2013 г. са издадени общо 37 870 удостоверения, от които по 346 не е ползвана парична помощ за профилактика и рехабилитация. Към 31 декември 2013 г. са изплатени направените разходи по 37 524 удостоверения, разпределени по фондове, както следва:

- 36 169 от фонд “Общо заболяване и майчинство”;
- 1 317 от фонд “Пенсии”;
- 22 от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 16 от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

От общия брой лица, ползвали парична помощ за профилактика и рехабилитация, в разпределението по фондове с относителен дял 96,4% са от фонд “Общо заболяване и майчинство”, 3,5% от фонд “Пенсии” и под 1% – от фондовете “Пенсии, несвързани с трудова дейност” и “Трудова злополука и професионална болест”.

От провелите профилактика и рехабилитация лица с най-голям относителен дял 64,2% са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат и 26,1% на периферната нервна система.

Разпределени по възраст, най-голям е относителният дял на лицата над 51-годишна възраст – 63,6%, което кореспондира с по-високата заболеваемост сред тази възрастова група. На второ място с 34,7% е дялът на лицата от 31 до 50-годишна възраст. Несъществен е относителният дял на преминалите през програмата лица под 30-годишна възраст – 1,7%. От ползвалите паричната помощ лица, 63,8% са жени.

По процент трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане броят на лицата, ползвали програмата на Националния осигурителен институт е следният:

- с пожизнена инвалидност – 136 бр.;
- с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто – 562 бр.;
- с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто – 528 бр.;
- над 90 на сто трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане – 177 бр.

Данните от изхода на лечението през 2013 г. показват, че с подобрение са 99,8% от лицата, с непроменено здравословно състояние са 0,1% и с влошено – 0,1%.

Разпределението по процент на преминалите лица в изпълнителите на дейността през 2013 г. е отразено в следващата таблица.

Таблица № 6 : Разпределение на преминалите лица в изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация през 2013 г.

Юридически лица, изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация	Преминали лица (%)
"ПРО" ЕАД	57,89
"СБР – НК" ЕАД	22,34
ВМА	7,77
"СБР - Бургаски минерални бани" ЕАД	1,85
"СБР Стайков и фамилия" ЕООД	1,75
"СБР Банка" АД	0,98
"СБР - Сапарева баня" АД	1,33
"СБР - Варна" АД	1,62
"СБР - Здраве" ЕАД	0,54
"СБР - Марикостиново" ЕООД	0,58
"СБР - Тузлата" ЕООД	0,51
"НСБФТР" ЕАД	0,05
МИ на МВР	0,23
СБР "Мари" ЕООД	1,85
СБР "Димина" ООД	0,71
ОБЩО:	100,00

От общия брой лица 57,9% са провели профилактика и рехабилитация в изпълнителите на дейността към "Профилактика, рехабилитация и отдих" ЕАД. За тях са изплатени 8 487 109,00 лв.

В изпълнителите на дейността към "Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс" ЕАД са провели профилактика и рехабилитация 22,3% от общия брой лица. Изплатени са 3 292 476,00 лв., което е 22,4% от общо изплатените през 2013 г. средства. На трето място е Военномедицинска академия с относителен дял 7,8% от броя преминали лица и изплатени 1 088 831,00 лв. (7,4%).

Контролът по изразходваните средства на държавното обществено осигуряване се осъществява от териториалните поделения на НОИ, на територията на които се намират изпълнителите на дейността, на основание чл. 17 от Наредба № 1. С Инструкция за контролната дейност по ползването и изплащането на паричните помощи за профилактика и рехабилитация са уредени условията, редът и сроковете за извършване на контрол в ТП на НОИ и при изпълнителя на дейността. През 2013 г. са извършени 96 бр. проверки при изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация. За допуснати нарушения са съставени 32 ревизионни акта за начет в размер на 3 221,35 лв. На изпълнителите на дейността към "Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс" ЕАД са съставени ревизионни актове на обща стойност 1 416,78 лв. Следват изпълнителите на дейността към "Профилактика, рехабилитация и отдих" ЕАД с общ начет 1 253,76 лв. и Военномедицинска академия – 296,48 лв.

През 2013 г. в НОИ не са постъпили сигнали от лица за съществени нарушения по отношение на условията и провеждането на диагностичните и терапевтичните процедури при изпълнителите на дейността.

ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ

С рамковата Директива 89/391/ЕИО относно мерките за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място е въведено задължението работодателите да водят списък на трудовите злополуки, в резултат на които работникът е бил неработоспособен в продължение на повече от три дни. В съответствие с националното законодателство и/или практика, работодателите следва да изготвят отчети за трудовите злополуки, при които са пострадали техни работници (чл. 9, ал. 1, буква “в” и “г”).

На тази основа през 1990 г. стартира проектът за Европейска статистика на трудовите злополуки (ЕСТЗ), чиято цел е хармонизиране на данните, използвани за регистриране на трудовите злополуки. През 2001 г. Евростат и ГД “Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване” публикуваха “Европейска статистика на трудовите злополуки – методология – версия 2001 г.”. България хармонизира статистическата си система за трудовите злополуки в периода 2000-2002 г. непосредствено след приемането на окончателния вариант на методологията и внедряването ѝ в държавите членки на ЕС през 2001 г. Данните за трудовите злополуки за 2004 г., които България изпраща на Европейската Комисия, Евростат, през 2006 г. напълно отговарят на европейската методология и са сравними с тези на другите страни от съюза.

В периода 2001-2010 г. събирането на данни не е нормативно регламентирано от законодателството на ЕО. Държавите-членки на доброволна основа редовно изпращат статистически данни за трудовите злополуки на Комисията, Евростат. Събраните статистически данни за трудовите злополуки, достигнатата степен на хармонизация и качество на информацията дават основание през 2008 г. тази дейност да бъде нормативно регламентирана в ЕО.

В Регламент (ЕО) № 1338/2008 на Европейския парламент и на Съвета на Европа от 16 декември 2008 г. относно статистиката на Общността в областта на общественото здраве и здравословните и безопасни условия на труд (наричан по-долу Рамков регламент), в член 2 и приложение IV са определени задължения за предоставяне на Европейската Комисия, Евростат на статистически данни относно трудовите злополуки. Статистическите данни се предоставят годишно и се изпращат не по-късно от 18 месеца след края на референтната година – отчетния период.

С Регламент (ЕС) № 349/2011 на Комисията (наричан по-долу Регламент за ЕСТЗ), приет на 11 април 2011 г., се прилага Рамковият регламент относно статистиката в областта на трудовите злополуки и се дефинират променливите, определенията и класификациите. Референтният период е календарната година, през която на компетентните национални органи е съобщено за злополуките.

Европейската статистика за трудовите злополуки прилага нова методология – версия 2012 г.

1. Състояние на трудовия травматизъм през 2012 г.

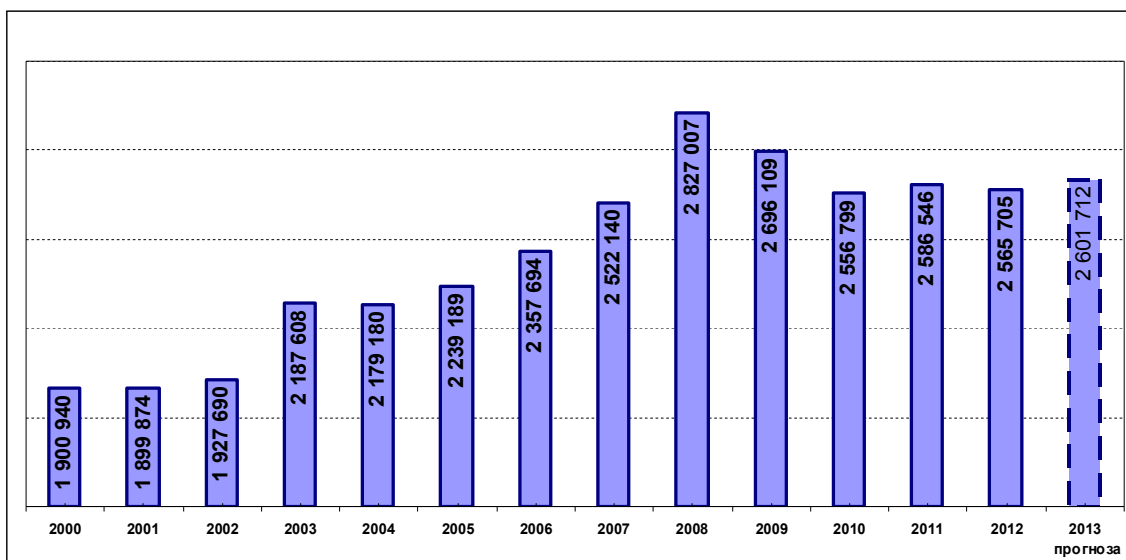
С приемането на Регламент (ЕС) № 349/2011 на Комисията за прилагане на Регламент (ЕО) № 1338/2008 на Европейския парламент и на Съвета се внасят промени в методологията за статистика на трудовите злополуки. Референтният период, за който се отнасят статистическите данни за трудовите злополуки до 2010 г., е календарната година през която злополуките са станали, а от 2011 г. за такъв се счита календарната година, през която злополуките са съобщени на компетентния национален орган. За България това е Националният осигурителен институт.

Съгласно КСО, всяка трудова злополука може да се декларира пред ТП на НОИ в срок една година от събитието, поради което статистическата информация за трудовите злополуки с окончателни данни се изготвя една година по-късно.

По окончателните данни от регистрираните злополуки през 2012 г., за трудови са приети общо **3 084 бр.** От тях, 1 злополука е станала през 2003 г.; 70 – през 2011 г. и 3 013 – през 2012 г.

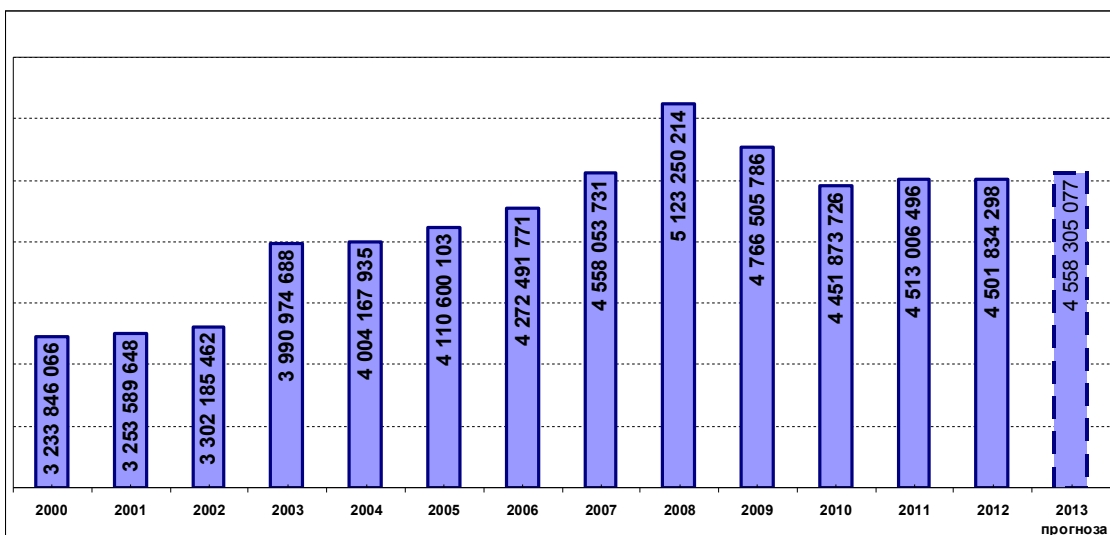
- **Трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1** от Кодекса за социално осигуряване (КСО), т. е. станали на самото работно място, през време и по повод на извършваната работа и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието, когато са причинили неработоспособност или смърт, са **2 407 бр.**, което представлява 78% от общия брой.
- **Смъртните трудови злополуки** са общо **111**, или **3,6%** от всички злополуки, а инвалидните – 64 (2,1% от всички).

През 2012 г. по данни на Националния осигурителен институт **средносписъчният брой на осигурените лица за осигурените рискове трудова злополука и професионална болест е 2 565 705.** Отработени са 4 501 834 298 човекочаса. Осигурените лица са с 20 841 души по-малко, а отработените човекочасове с 11 172 198 по-малко, спрямо предходната 2011 г.



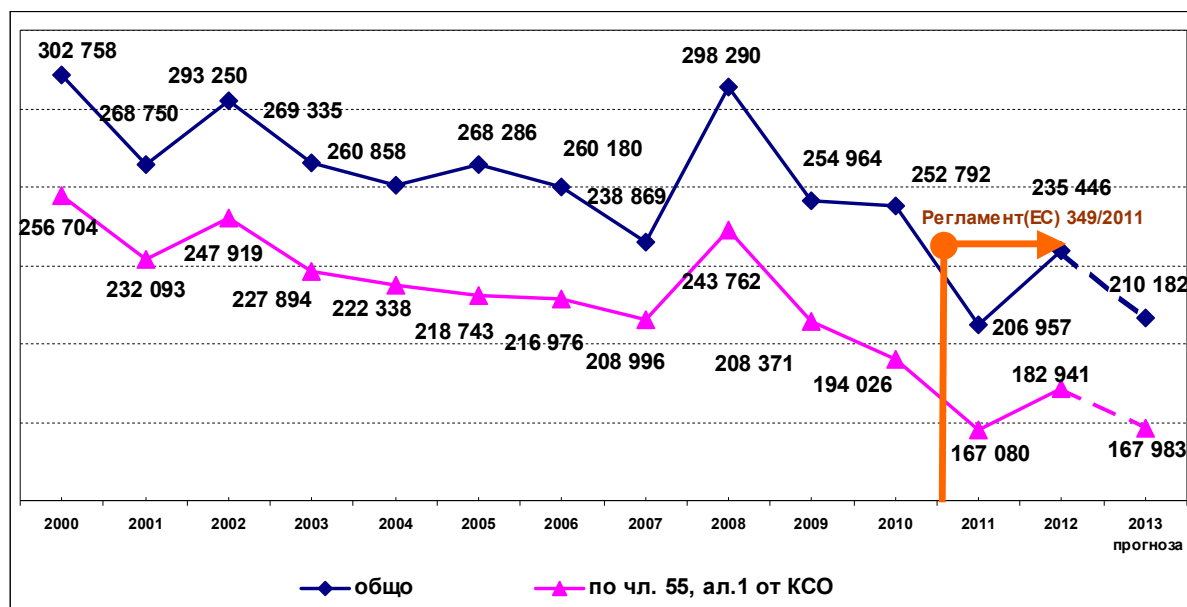
Фигура № 1 : Средносписъчен брой на наетите/осигурените лица

Годишният фонд работно време на един осигурен при 8-часов работен ден е 226,53 дни за 2008 г., 221,0 дни за 2009 г., 217,65 дни за 2010 г., 218,10 дни за 2011 г. и 219,33 дни за 2012 г.



Фигура № 2 : Отработени човекочасове

*Загубени са общо 235 446 календарни дни от трудови злополуки, като спрямо 2011 г. те са се увеличили с 28 489.



Фигура № 3 : Загубени календарни дни от трудови злополуки

Поради трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО през 2012 г. са загубени 182 941 календарни дни, което представлява 77,7% от общия брой загубени календарни дни.

Стойностите на средните за страната показатели на трудовите злополуки за 2012 г. са както следва:

- Коефициент на честота $K_{\text{ч}} = 1,20$ (0,94)
(брой трудови злополуки на 1000 осигурени);
- Индекс на честота $I_{\text{ч}} = 0,69$ (0,53)
(брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса);
- Коефициент на тежест $K_{\text{т}} = 0,092$ (0,071)
(загубени календарни дни от трудови злополуки, на един осигурен);
- Индекс на тежест $I_{\text{т}} = 52$ (41)
(загубени календарни дни от ТЗ на 1 млн. отработени човекочасове);

Конкретните стойности на показателите на трудовите злополуки общо за страната за 2012 г. спрямо 2011 г. се променят, както следва:

$K_{\text{ч}}$ е увеличен с 0,08 (0,02) пункта; $K_{\text{т}}$ е увеличен с 0,012 (0,006) пункта; $I_{\text{ч}}$ е увеличен с 0,05(без промяна по чл. 55, ал. 1) пункта и $I_{\text{т}}$ увеличен с 6 (4) единици.

* Забележка: Числата в скобите показват стойностите на показателите на трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

2. Трудови злополуки през 2012 г. по регионален признак

Разпределението на трудовите злополуки по региони показва броят на станалите трудови злополуки в осигурители, регистрирани в съответното ТП на НОИ.

През 2012 г. най-голям е абсолютният брой на трудовите злополуки в София-град – 1106 бр. Следват: Варна – 267; Пловдив – 254; Стара Загора – 160; Бургас – 142; Велико Търново и Русе, съответно по 103 и 98 бр., което представлява 69,1% от общия брой на злополуките. Осигурените лица за трудова злополука и професионална болест в тези региони

са 62,50% от общия брой на същите. Най-малко трудови злополуки са регистрирани в ТП на НОИ – Видин – 11; Търговище – 16 и Кърджали – 20 случая.

Най-много смъртни злополуки са станали в София-град – 27; Пловдив и Варна – по 8; Бургас – 7; Смолян и Ямбол – по 5. В две ТП на НОИ – Монтана и Хасково, няма регистрирани смъртни трудови злополуки.

Най-много злополуки, причинили инвалидност са станали в Бургас, Сливен и Добрич по 8, Варна – 7. В единатсет ТП на НОИ – Видин, Габрово, Кърджали, Ловеч, Пазарджик, Перник, Разград, Силистра, Смолян, Шумен и Ямбол не са регистрирани трудови злополуки, довели до инвалидност.

3. Разпределение на трудовите злополуки през 2012 година по Класификацията на икономическите дейности – 2008

Разпределението на трудовите злополуки за 2012 г. се извършва по четири йерархични равнища в сектор, раздел, група, клас на Класификацията на икономическите дейности-версия 2008, за краткост наричана КИД-2008.

Съпоставяйки показателите на трудовите злополуки **по сектори** на КИД-2008 спрямо общите за страната, като най-проблемен и през 2012 г. е сектор “Добивна промишленост” с най-високи показатели за честота и тежест. Показателите за честота и тежест са около 4-5 пъти над средните за страната. В сектора са работили 1,3% от осигурените лица и са допуснати 159 трудови злополуки, или 5,2% от всички случаи.

В сектор “Преработваща промишленост”, обхващащ 24 икономически раздела на КИД-2008, през 2012 г. са работили около 22% от осигурените лица и са регистрирани и признати най-много злополуки, като абсолютен брой – 770 или 25% от всички злополуки.

Следват: „Транспорт, складиране и пощи“ – 353; „Строителство“ – 268; “Държавно управление” – 263; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 240; “Хуманно здравеопазване и социална работа” – 168; “Образование” – 165. Трудовите злополуки, отчетени в тези сектори са 47,2% от общия брой.

Най-много **смъртни злополуки** са регистрирани в секторите: “Преработваща промишленост” – 27; „Строителство“ – 18; „Транспорт, складиране и пощи“ и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – по 14; “Селско, горско и рибно стопанство” – 12 бр. Смъртните трудови злополуки станали в тези сектори са общо 76,6% от всичките злополуки, завършили със смърт.

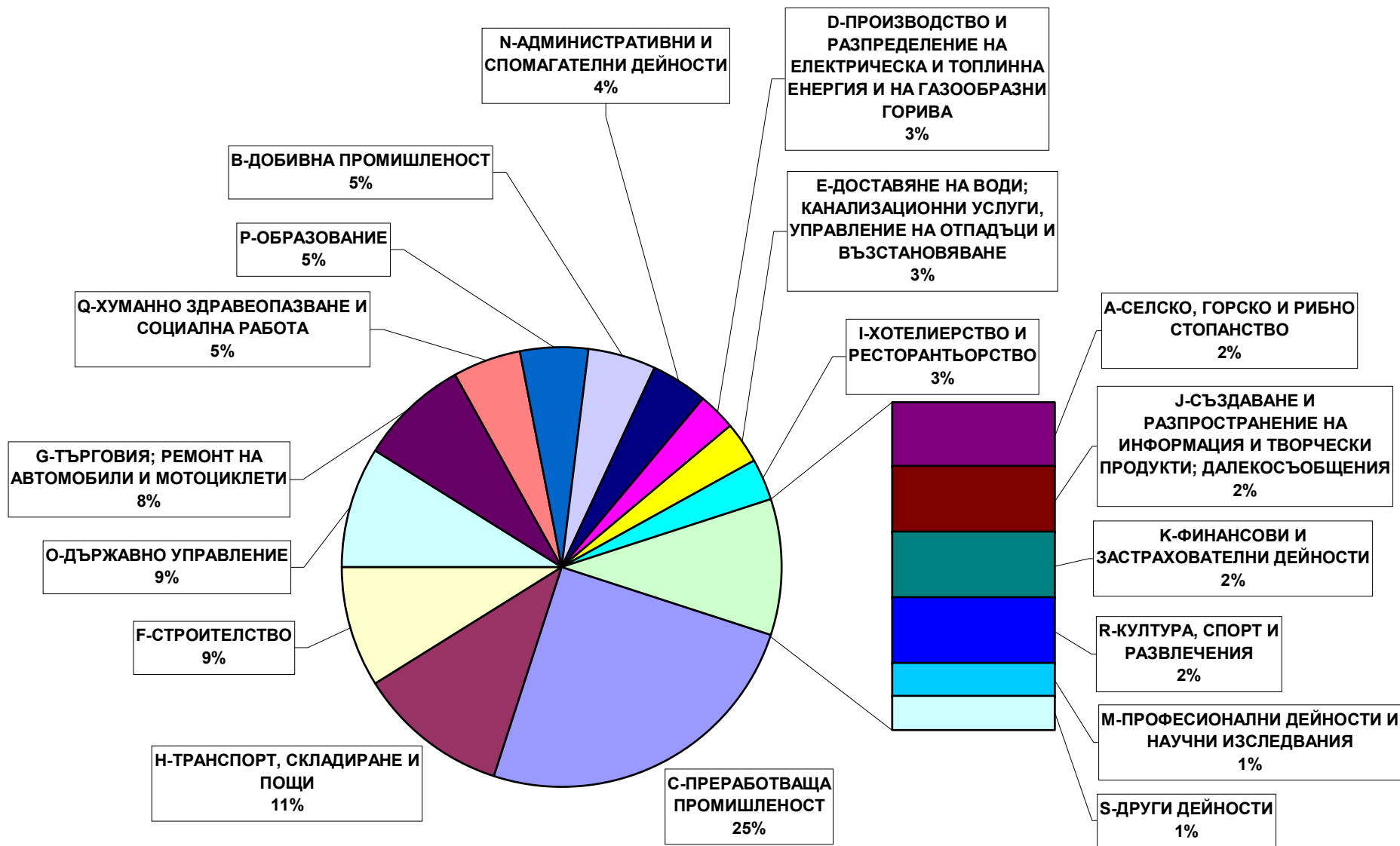
Коефициентът на честота на смъртните трудови злополуки (брой смъртни трудови злополуки на 10 000 осигурени) през 2012 г. **общо за страната е 0,43**. В седем сектора този коефициент е над общия за страната. Най-висок е в секторите: “Доставяне на води: канализационни услуги” – 1,78; „Селско, горско и рибно стопанство“ – 1,59; “Добивна промишленост” – 1,24; „Строителство“ – 1,18; „Транспорт, складиране и пощи“ – 0,92; „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“ – 0,81 и сектор „Преработваща промишленост“ – 0,48.

Под средните за страната са седем сектора, като най-малък е коефициентът в „Хуманно здравеопазване и социална работа“ – 0,08; “Професионални дейности и научни изследвания” – 0,12; “Държавно управление” – 0,16; “Образование” – 0,18. В 7 сектора няма смъртни трудови злополуки.

Общо **трудовете злополуки довели до инвалидност са 64**, от които 56 са по чл. 55, ал. 1. Секторите с най-голям брой такива злополуки са: “Преработваща промишленост” (24), “Строителство” (9); „Транспорт, складиране и пощи“ (6). В тези три сектора са станали 60,9% от злополуките, довели до инвалидност.

Таблица № 7 : Трудови злополуки през 2012 г. по сектори на Класификация на икономическите дейности (КИД-2008)

Наименование на позицията	Код по КИД - 2008 г.	Среден списъчен брой на осигурените лица	Отработени човекочасове	ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ - 2012								ПОКАЗАТЕЛИ								
				Трудови злополуки (бр.)		в т.ч. трудови злополуки предизвикали:				Загубени календарни дни от трудови злополуки (бр.)		Коефициент на честота К _ч		Коефициент на тежест К _т		Индекс на честота И _ч		Индекс на тежест И _т		
				общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	смърт	инвалидност		общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО
							общо	по чл. 55, ал. 1от КСО												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
ЗА СТРАНАТА		2565705	4501834298	3084	2407	111	98	64	56	235446	182941	1,20	0,94	0,092	0,071	0,69	0,53	52	41	
СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	A	75638	133667548	70	66	12	11	3	3	6973	6672	0,93	0,87	0,092	0,088	0,52	0,49	52	50	
ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	B	32327	60118870	159	148	4	4	1	1	13025	11522	4,92	4,58	0,403	0,356	2,64	2,46	217	192	
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	C	565296	1024090583	770	659	27	21	24	22	67343	56456	1,36	1,17	0,119	0,100	0,75	0,64	66	55	
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	D	37065	72395141	101	81	3	3			8006	6964	2,72	2,19	0,216	0,188	1,40	1,12	111	96	
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	E	39262	75091322	85	80	7	7	1	1	6204	6049	2,16	2,04	0,158	0,154	1,13	1,07	83	81	
СТРОИТЕЛСТВО	F	152274	253258390	268	246	18	16	9	9	24695	23416	1,76	1,62	0,162	0,154	1,06	0,97	98	92	
ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	G	427488	731342575	240	206	14	13	5	5	16256	13895	0,56	0,48	0,038	0,033	0,33	0,28	22	19	
ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	H	152141	270979061	353	293	14	14	6	6	25281	20820	2,32	1,93	0,166	0,137	1,30	1,08	93	77	
ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	I	140951	220567514	81	55			5	3	6544	3842	0,57	0,39	0,046	0,027	0,37	0,25	30	17	
СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪБЩЕНИЯ	J	71851	132879953	68	45	2	2			3194	2342	0,95	0,63	0,044	0,033	0,51	0,34	24	18	
ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	K	85483	155518650	61	25					2039	685	0,71	0,29	0,024	0,008	0,39	0,16	13	4	
ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	L	28467	44960990	10	9					431	430	0,35	0,32	0,015	0,015	0,22	0,20	10	10	
ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	M	84255	140874623	44	27	1	1	1	1	3244	2071	0,52	0,32	0,039	0,025	0,31	0,19	23	15	
АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	N	106156	182420214	108	87	2	2	1	1	5696	4348	1,02	0,82	0,054	0,041	0,59	0,48	31	24	
ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	O	184777	329918678	263	131	3	2	3	1	17625	7794	1,42	0,71	0,095	0,042	0,80	0,40	53,42	24	
ОБРАЗОВАНИЕ	P	165687	303182496	165	90	3	1	1	1	12156	6014	1,00	0,54	0,073	0,036	0,54	0,30	40,09	20	
ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	Q	129766	225711128	168	102	1	1	4	2	11911	6098	1,29	0,79	0,092	0,047	0,74	0,45	52,77	27	
КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	R	35753	63067470	50	42					2713	2018	1,40	1,17	0,076	0,056	0,79	0,67	43,02	32	
ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	S	49966	79687222	18	13					2062	1457	0,36	0,26	0,041	0,029	0,23	0,16	25,88	18	
ДЕЙНОСТИ НА ДОМАКИНСТВА КАТО РАБОТОДАТЕЛИ; НЕДИФЕРЕНЦИРАНИ ДЕЙНОСТИ НА ДОМАКИНСТВА ПО ПРОИЗВОДСТВО НА СТОКИ И УСЛУГИ ЗА СОБСТВЕНО ПОТРЕБЛЕНИЕ	T	80	123814																	
ДЕЙНОСТИ НА ЕКСТЕРИТОРИАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ И СЛУЖБИ	U	1022	1978056	2	2					48	48	1,96	1,96	0,047	0,047	1,01	1,01	24,27	24	



Фигура № 4 : Разпределение на общия брой трудови злополуки, регистрирани през 2012 г. по сектори на Класификацията на икономическите дейности – 2008 (КИД-2008)

При съпоставяне на данните за трудовите злополуки по **икономически дейности**, най-много злополуки са станали в дейност „Държавно управление“ – 263, от тях – 131 случая са станали на работното място или в интерес на предприятието; следва „Сухопътен транспорт“ – 177; „Образование“ – 165; „Хуманно здравеопазване“ – 145; „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 119; „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ – 116; „Строителство на съоръжения“ и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“ по 101 случая.

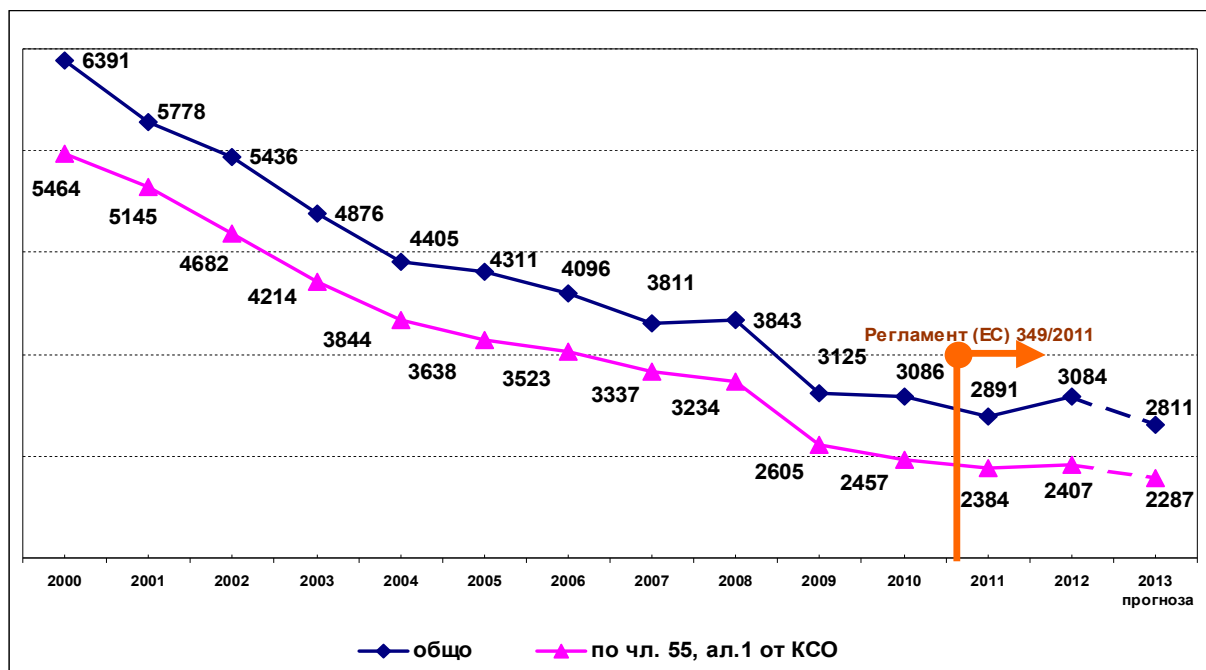
Инвалидните злополуки по икономически дейности са най-много в „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ – 5 случая; „Строителство на сгради“ и „Сухопътен транспорт“ – по 4 злополуки.

Най-високи общи показатели за честота (Кч; Ич) са в икономическите дейности: „Добив на метални руди“ (Кч – 10,06; Ич – 5,38); „Производство на основни метали“ (Кч – 4,71; Ич – 2,50); „Добив на въглища“ (Кч – 3,90; Ич – 2,07); „Пощенски и куриерски услуги“ (Кч – 3,72; Ич – 2,12).

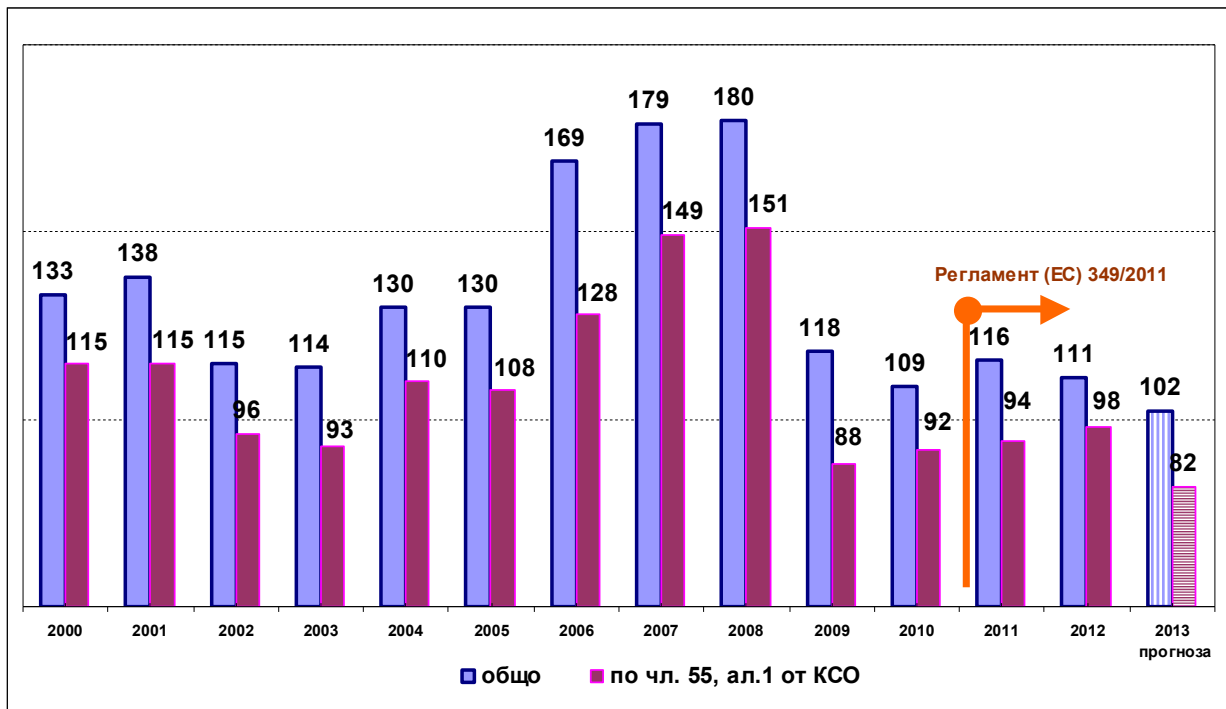
Почти в същите дейности са най-високи общите показатели за тежест (Кт; Ит). „Добив на метални руди“ (Кт – 0,616; Ит – 330); „Производство на основни метали“ (Кт – 0,424; Ит – 225); „Добив на въглища“ (Кт – 0,379; Ит – 201); „Добив на неметални материали“ (Кт – 0,358; Ит – 207) и „Пощенски и куриерски услуги“ (Кт – 0,232; Ит – 132).

4. Сравнение на показателите на трудовите злополуки през периода 2000-2012 г.

Динамиката на окончателните стойности на показателите на трудовите злополуки за 2000-2012 г., както и на предварителните данни за 2013 г., е представена в графичен вид. Стойностите за 2013 г. са прогнозни, изчислени на база разполагаемите оперативни данни в информационната система на НОИ. Както за 2012 г., така и за 2013 г., те са изчислени по брой регистрирани злополуки за календарната година, съгласно действащия Регламент (ЕС) 349/2011. През 2013 г. се очаква намаление на общия брой трудови злополуки и на смъртните трудови злополуки.



Фигура № 5 : Трудови злополуки

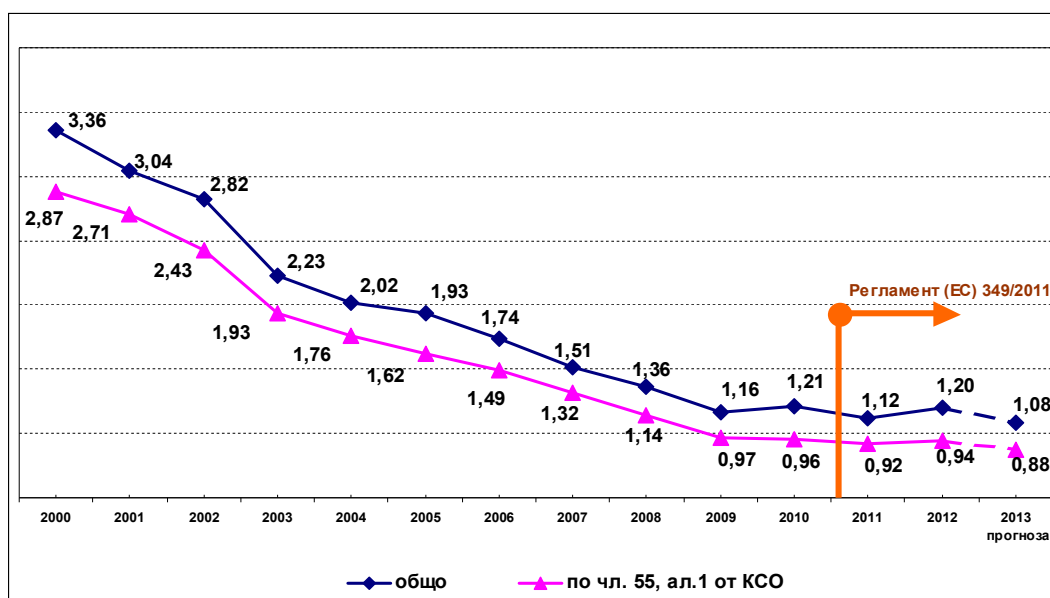


Фигура № 6 : Смъртни трудови злополуки

Показателите за честота и тежест на трудовете злополуки са изчислени и представени графично в два разреза. Първият е общо за всички трудови злополуки, а вторият – за злополуките, станали при обстоятелствата, определени в чл. 55, ал. 1 от КСО.

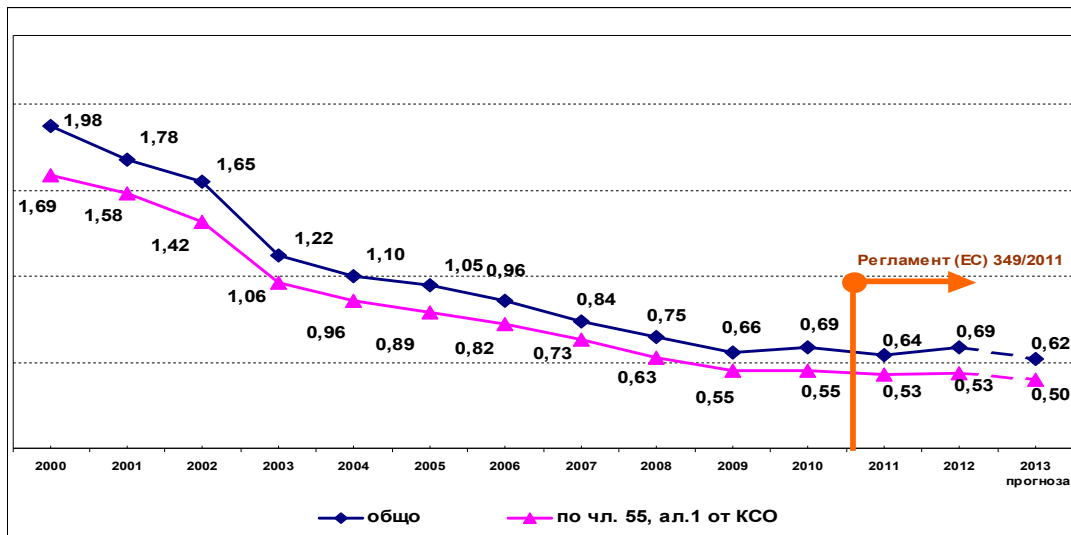
Съпоставянето на окончателната информация за трудовете злополуки за 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 и 2012 г. показва, че показателите характеризиращи трудовия травматизъм за честота и тежест до 2011 г. намаляват. През 2012 г., показателите за честота, се увеличават в сравнение с 2011 г. – коефициентът на честота се е увеличил с 0,08 пункта, индексът на честота с 0,05 пункта. Коефициентът на тежест се е увеличил с 0,012 пункта, индексът на тежест с 6.

Очаква се през 2013 година тези показатели да намаляват в сравнение с 2012 г.

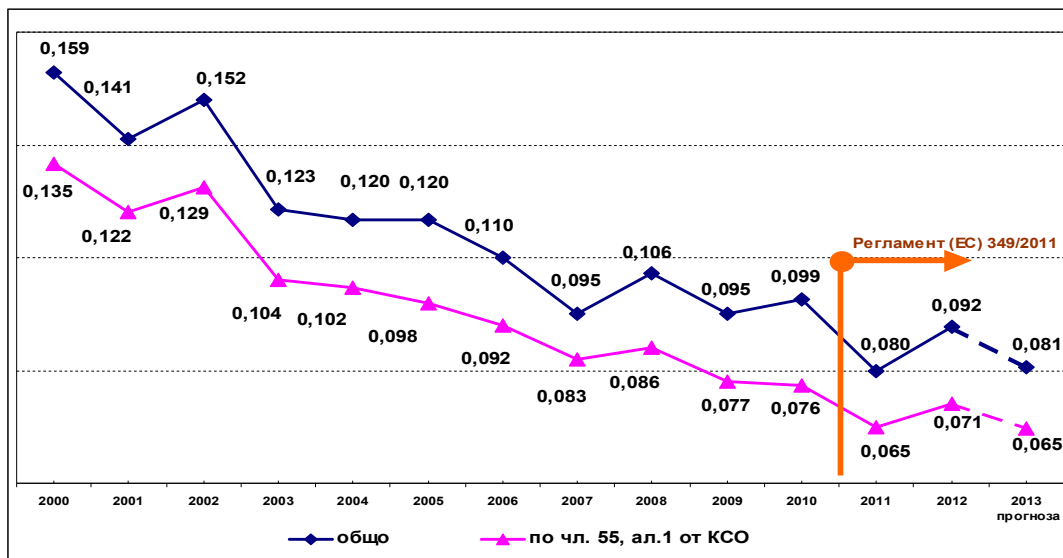


Фигура № 7 : Коефициент на честота Кч

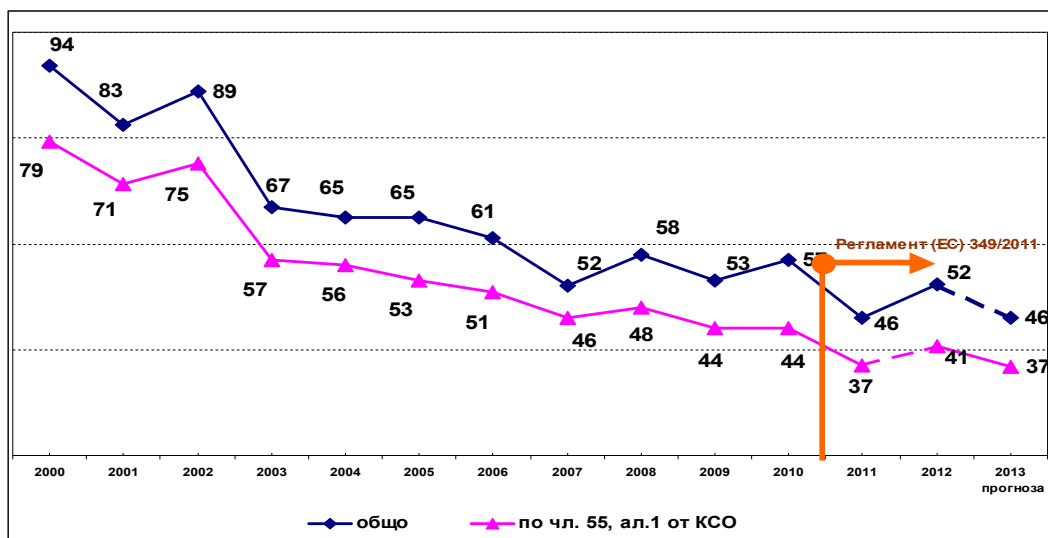
(брой трудови злополуки на 1000 наети/осигурени лица)



Фигура № 8 : Индекс на честота Ич
(брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове)



Фигура № 9 : Индекс на тежест Ит
(брой загубени календарни дни на 1 млн. отработени човекочасове)



Фигура № 10 : Индекс на тежест Ит
(брой загубени календарни дни на 1 млн. отработени човекочасове)

5. Трудови злополуки през 2013 г.

През 2013 г. в Националния осигурителен институт са регистрирани 2 974 декларации за трудови злополуки. От тях признати за трудови са 2 811, от които 2 287 са станали на работното място.

Смъртните трудови злополуки са 102, а довелите до инвалидност 36.

Загубените календарни дни от трудови злополуки са общо 210 182.

Разпределението на трудовите злополуки по икономически сектори показва, че 25,6% от тях са станали в “Преработваща промишленост”; 11,6% в “Транспорт, складиране и пощи”; 9,4% в “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети”; 7,6% в “Държавно управление”; 8,1% в “Строителство”; 6,6% в “Добивна промишленост” и 5,5% в “Хуманно здравеопазване и социална работа”.

Най-много смъртни трудови злополуки са станали в секторите “Преработваща промишленост” – 29; “Строителство” – 21; “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 12; “Транспорт, складиране и пощи” – 9; “Добивна промишленост” – 8.

От довелите до инвалидност 36 броя трудови злополуки, 13 са регистрирани в сектор “Преработваща промишленост”; в “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” и “Строителство” по 6; в “Транспорт, складиране и пощи” – 4; в “Държавно управление” – 3. В други четири сектора са регистрирани по една инвалидна злополука. В дванайсет сектора няма злополуки, довели до инвалидност.

ОБЕЗЩЕТИЯ ЗА БЕЗРАБОТИЦА

1. Право и размер на обезщетенията за безработица

За придобиване право на **обезщетение за безработица** лицата трябва да са били осигурени за безработица най-малко **9 от последните 15 месеца** преди датата на прекратяване на трудовото правоотношение. Зачита се и времето на: платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете; платени и неплатени отпуски за временна неработоспособност и за бременност и раждане; неплатен отпуск до 30 календарни дни в една календарна година; осигурителния стаж по законодателството на друга държава на основание на международен договор, по който Република България е страна.

Задължително условие за отпускане на обезщетение за безработица е наличието на регистрация на безработното лице в Агенцията по заетостта.

Лицата, придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или пенсия за ранно пенсиониране в Република България, или пенсия за старост в друга държава, както и упражняващите трудова дейност, за която подлежат на задължително осигуряване по чл. 4 от КСО, нямат право на парично обезщетение за безработица.

Периодът за изплащане на паричните обезщетения се определя съобразно продължителността на осигурителния стаж.

Таблица № 8 : Период за изплащане на обезщетение за безработица

Осигурителен стаж (години)	Период за изплащане на обезщетението (месеци)
до 3	4
от 3 до 5	6
от 5 до 10	8
от 10 до 15	9
от 15 до 20	10
от 20 до 25	11
над 25	12

Паричното обезщетение за безработица се изплаща от датата на последното прекратяване на осигуряването, ако:

- заявлението е подадено в 3-месечен срок от тази дата;
- лицето се е регистрирало като безработно в Агенцията по заетостта в срок 7 работни дни от тази дата.

Ако заявлението е подадено в ТП на НОИ след изтичане на 3-месечния срок по уважителни причини, срокът за подаване се удължава с периода, през който лицето е било в невъзможност да подаде заявлението. От 01.01.2013 г. се допуска признаването на уважителни причини и при закъснение на регистрацията в Агенцията по заетостта.

През 2013 г. размерът на дневното парично обезщетение на безработните лица е **60 на сто от среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход**, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд "Безработица" за последните **24 календарни месеца**, предхождащи месеца на прекратяване на осигуряването. То не може да бъде по-малко от минималния дневен размер на обезщетението за безработица, който се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За 2013 г. **минималният дневен размер** на обезщетението е **7,20 лв.** Месечният размер на паричното обезщетение за безработица се определя, като полученият дневен размер се умножи по броя на работните дни в месеца, за който се отнася.

Максималният размер на паричното обезщетение за безработица е ограничено от максималния осигурителен доход за периода, от който е изчислено. Данните за осигурителния доход се вземат от регистъра на осигурените лица.

Когато в 24-месечния период, от който се изчислява среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, е включено време, зачетено за осигурителен стаж, без да се дължат осигурителни вноски, или през което лицето не е осигурено за безработица, при определяне на осигурителния доход се вземат съответно:

- ◆ за времето на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете, на неплатен отпуск за временна неработоспособност и за бременност и раждане и на неплатен отпуск до 30 работни дни в една календарна година – среднодневната минимална работна заплата, установена за страната;

- ◆ за времето на платен отпуск за временна неработоспособност и за бременност и раждане – доходът, от който е изчислено паричното обезщетение;

- ◆ за времето, зачетено за осигурителен стаж по законодателството на друга държава на основание на международен договор, по който България е страна – среднодневната минимална работна заплата, установена за страната;

- ◆ за времето, през което лицето не е осигурено за безработица – среднодневната минимална работна заплата, установена за страната.

Изплатените парични обезщетения за безработица се възстановяват от лицата, чието уволнение е отменено като незаконно, и за периода, за който им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст или пенсия за ранно пенсиониране, както и за периода, през който са получавали парично обезщетение за временна неработоспособност, бременност и раждане.

От 01.01.2013 г. влязло в сила разпореждане за отпускане, изменение, отказване и спиране може да се измени или отмени от длъжностното лице, което го е издало, когато:

- ◆ са представени нови документи или доказателства, които имат значение за определяне правото, размера и периода на паричното обезщетение;

- ◆ обезщетението е неправилно отпуснато или е неправилно отказано отпускането му.

В чл. 230 и чл. 231 от Закона за отбрана и въоръжените сили на Република България и в Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица е регламентирано правото и редът за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица на съпругите (съпрузите) на военнослужещите, които са ги последвали при преместването им от едно в друго населено място и поради това са прекратили трудовите

или служебните си правоотношения, както и на безработните съпруги (съпрузи) на военнослужещите, участващи в международни операции и мисии.

Размерът на месечното обезщетение по чл. 230 и чл. 231 от ЗОВСРБ се определя ежегодно със Закона за държавния бюджет на Република България. За 2013 г. размерът на обезщетението е **270 лв.** Обезщетението за безработица на тази категория лица се изплаща от Националния осигурителен институт за сметка на държавния бюджет.

2. Средни показатели за безработните лица, получаващи парични обезщетения за безработица през 2013 г.

През 2013 г. средногодишният брой на осигурените лица за фонд “Безработица” е **2 322 316** лица, което представлява нарастване с 22 344 лица или 1,0 на сто спрямо осигурените през 2012 г.

През 2013 г. средногодишният брой на **регистрираните безработни лица** е **371 381**. Въпреки продължаващата стагнация на пазара на труда, негативните тенденции сериозно са забавили ход, показват статистическите данни на Агенцията по заетостта. Увеличаването броя на регистрираните безработни е с **6 845 лица**, или с 1,9% спрямо 2012 г. Докато година по-рано ръстът е бил с 31 935 лица (9,6%). По-високият дял на безработните жени спрямо безработните мъже отново е факт. Относителният дял на безработните **жени** през 2013 г. е **54,1%**, а на мъжете – **45,9%**.

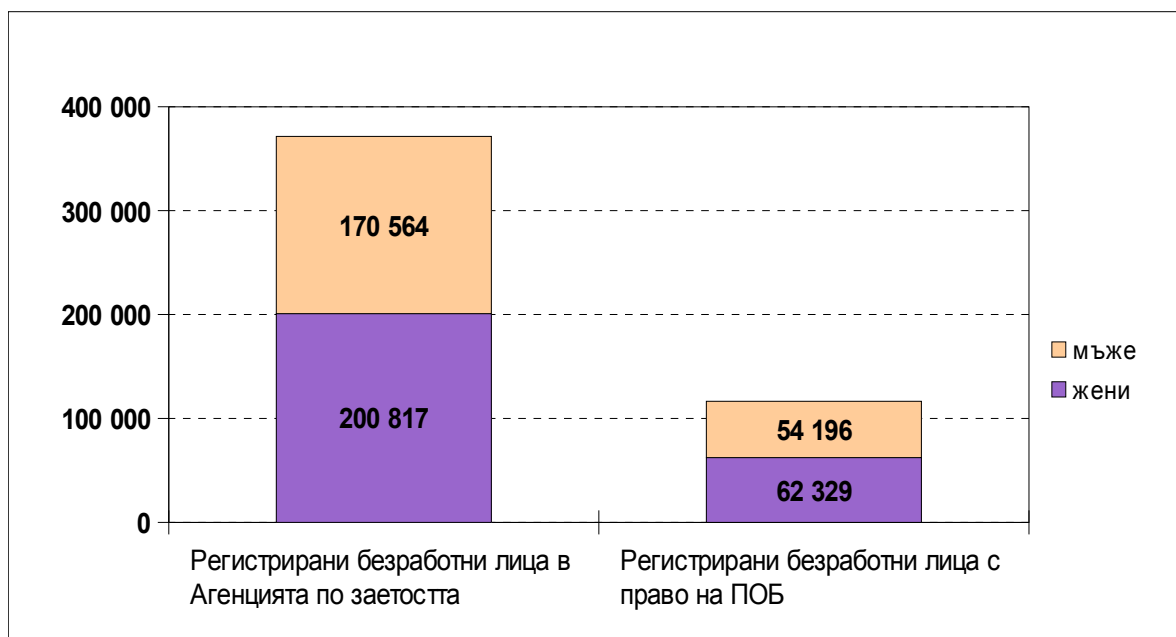
Таблица № 9 : Осигурени лица за безработица, регистрирани безработни лица и безработни лица с право на парични обезщетения за безработица през 2013 г.

Показатели	Осигурени лица за фонд “Безработица”		Регистрирани безработни лица		Регистрирани безработни лица с право на ПОБ	
	брой	%	брой	%	брой	%
Брой лица, в т.ч.	2 322 316	100,0%	371 381	100,0%	116 525	100,0%
По пол						
Мъже	1 145 240	49,3%	170 564	45,9%	54 196	46,5%
Жени	1 177 076	50,7%	200 817	54,1%	62 329	53,5%
По възраст						
до 19 г.	47 889	2,1%	6 473	1,7%	399	0,3%
от 20 до 24 г.	190 872	8,2%	28 813	7,8%	6 700	5,7%
от 25 до 29 г.	247 656	10,7%	39 434	10,6%	11 922	10,2%
от 30 до 34 г.	278 055	12,0%	41 513	11,2%	13 071	11,2%
от 35 до 39 г.	310 106	13,4%	42 257	11,4%	13 956	12,0%
от 40 до 44 г.	298 843	12,9%	39 964	10,8%	13 768	11,8%
от 45 до 49 г.	276 005	11,9%	39 906	10,7%	13 978	12,0%
от 50 до 54 г.	282 914	12,2%	47 838	12,9%	17 343	14,9%
над 55 г.	389 976	16,8%	85 183	22,9%	25 388	21,8%

Според разпределението по възраст и през 2013 г. традиционно най-голям дял заемат безработните лица **над 55-годишна възраст**. Техният относителен дял е **22,9 на сто**, което показва, че тази група лица, останали веднъж без работа, по-трудно си намират нова работа. Спрямо 2012 г. средногодишният им брой се е увеличил с 5,9 на сто, което е и най-високото нарастване сред възрастовите групи. При възрастовата група от 25 до 29 г. увеличението на регистрираните безработни е с 1,3 на сто, при 14,9 на сто за предходната година. При младежите до 24-годишна възраст и възрастовите групи от 40 до 44 г. и от 50 до 54 г. се отчита намаление на броя на безработните в сравнение с 2012 г.

Тези данни дават основание за извод, че най-застрашени от оставане без работа и преминаване в списъка на бенефициентите с обезщетение за безработица, са две групи: младежите и хората в предпензионна възраст. За финансовата стабилност на осигурителната система от значение е създаването и поддържането на ефективни активни мерки за управление на трудовия пазар, целево насочени както към младите хора, така и към лицата в предпензионен период от трудовия им живот, особено предвид перспективата за покачване на пенсионната възраст.

Регистрираните **безработни лица с право на парично обезщетение** за безработица (ПОБ) средногодишно през 2013 г. са **116 525** броя. Те са намалели с 1% спрямо 2012 г., когато са били 117 688. Делът им от общия брой на регистрираните безработни лица е **31,4%**. От тях **жените** са 62 329 (53,5%), а **мъжете** – 54 196 (46,5%). Относителните дялове на жените и мъжете са се запазили на нивата от предходната година.



Фигура № 11 : Разпределение на регистрираните безработни лица през 2013 г. (по пол)

Според **възрастовото разпределение** най-много регистрирани безработни лица с право на обезщетение са във възрастовата група над 55 години. Те са 25 388, или 21,8%. Следващата по-големина група е на младите безработни лица до 29-годишна възраст, които са 19 021 бр., или 16,3%, следвани от групата на възраст от 50 до 54 г. (17 343 бр., или 14,9%). След тях по големина на заемания дял е групата на безработните от 45 до 49 г., които са 13 978 бр., или 12%.

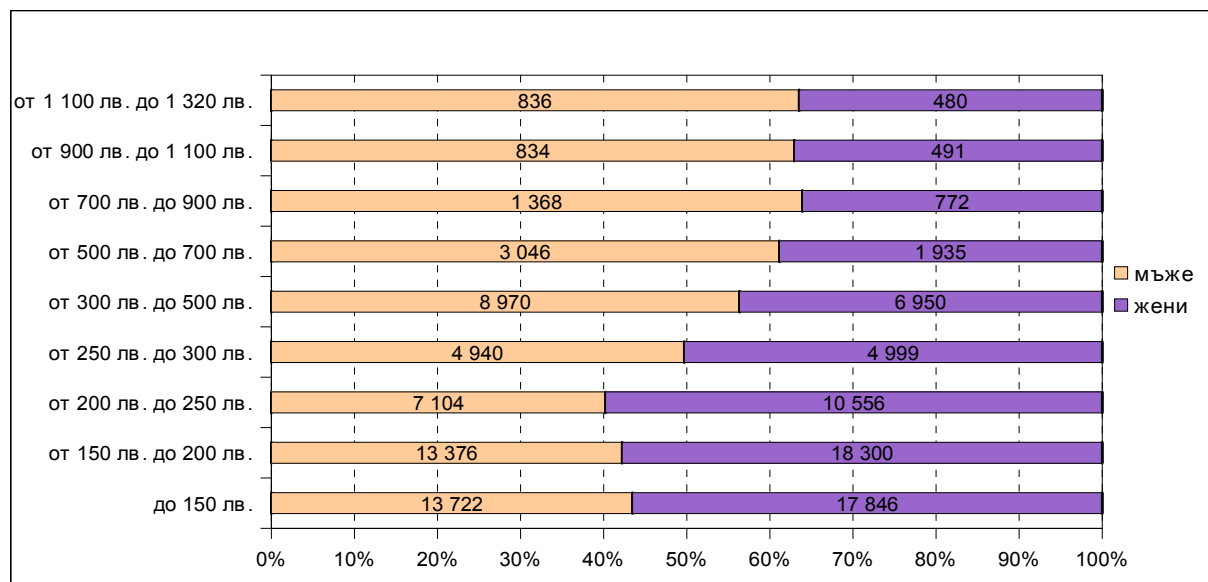
През 2013 г. най-голямото увеличение на броя регистрирани безработни с право на обезщетение се забелязва във възрастовата група на над 55 годишните – 1,8 на сто ръст спрямо 2012 г. Минимално увеличение има при безработните до 29-годишна възраст и в групата от 30 г. до 34 г., съответно с 1,2 на сто и 0,6 на сто. Положителен е фактът, че в останалите възрастови групи се отчита намаление в броя на безработните с право на ПОБ в сравнение с 2012 г.

Средният размер на паричното обезщетение за безработица през 2013 г. на регистрираните безработни с право на обезщетение е **266,72 лв.** Той е с 3,6% по-висок спрямо нивото му през 2012 г. Продължи да съществува значителна разлика в средния размер на обезщетението между **жените** и **мъжете**, която е 36,98 лв. Тази разлика е намаляла с 4,2 на сто, или 1,63 лв. спрямо 2012 г.

Най-голям размер **средномесечно обезщетение** са получили безработните в София-град – 388,00 лв., а най-малък в област Разград – 209,53 лв.

Както и през 2012 година, София-град остава областта с най-добри показатели по отношение на най-високо средно обезщетение за безработните лица – съответно мъже 417,44 лв. и жени 357,27 лв. С най-ниски обезщетения са мъжете в област Разград – 224,02 лв., и жените в област Търговище – 195,68 лв.

Разпределението по **групи месечни размери** на паричните обезщетения показва, че средно през годината най-много са регистрираните безработни с размер на паричното обезщетение от 150 до 200 лв. Те са 31 676 души, или 27,2% от всички регистрирани с право на обезщетение през 2013 г. От тях 57,8 на сто са жени. Другите две големи групи безработни лица са с размер на обезщетението до 150 лв. (31 568 души, или 27,1%) и от 200 до 250 лв. (17 660 души, или 15,2%). Най-малобройни са безработните с най-висок месечен размер на паричното обезщетение от 900 до 1 100 лв. и от 1 100 до 1 320 лв. Те са съответно 1 325 и 1 316 души.



Фигура № 12 : Регистрирани безработни лица с право на обезщетение, разпределени по размер на ПОБ и по пол, през 2013 г.

Разпределението на безработните с **право на обезщетение по области** през 2013 г. показва, че с най-голяма концентрация те са в София-град – 14 539 бр. (12,5%), Пловдив 10 206 бр. (8,8%), Варна 6 997 бр. (6%) и Бургас 6 965 бр. (6%). Най-малък брой регистрирани с право на ПОБ има в областите Видин и Габрово, съответно 1 571 и 1 740 лица.

Темпът на нарастване на безработицата по райони е различен и зависи от икономическото състояние на района, неговата специализация, териториално разположение, природните ресурси и др. През 2013 г. безработните жени преобладават сред получаващите ПОБ в почти всички области, като най-висок дял на жените се наблюдава в следните области: Бургас (61,7%), Варна (59,3%), Смолян (56,5%), София-град (56,1%), Пловдив (54,6%) и Пазарджик (54,6%).

Според образователния ценз най-голям е относителният дял на безработните със средно образование. Те наброяват 69 124 души и представляват 59,3% от всички получаващи обезщетение. Следващата по-големина е групата на лицата с основно и начално образование – 25 609 бр. (22%). В групата на висшестите с квалификационна степен специалист, бакалавър, магистър и доктор попадат 20 789 души, или 17,8%. Без образование са 1 003 бр. (0,9%).

През 2013 г. в структурата на безработните лица с право на парично обезщетение има промяна в сравнение с 2012 г. Като абсолютни стойности дялът на безработните с основно и по-ниско образование е нараснал с 9,2% в сравнение с 2012 г. При безработните с висше и средно образование през последните години спря тенденцията на нарастване на броя им. Техният дял е намалял, съответно с 3,7 и 3,6%. От една страна може да се дължи на забавяне темпото на негативните тенденции, породени от икономическата криза. От друга, може да се дължи на това, че безработицата в тези групи е намаляла вследствие включването им в различни програми на осигурена заетост. Голяма част от хората обаче са наети на субсидирана заетост за период от 6 до 12 месеца и след края ѝ обикновено се връщат в съвкупността на безработните. Неоспорим е фактът, че по-високата степен на образование осигурява по-големи възможности за професионална реализация. Лицата с основно образование изпитват по-големи затруднения да се реализират на пазара на труда спрямо тези с по-висока степен на образование.

В зависимост от **осигурителния стаж** най-много са безработните с осигурителен стаж до 3 години. Те са общо 29 685 бр., или 25,5%. Въпреки че най-малко време получават парично обезщетение (4 месеца), те са най-многобройната група. Това показва, че липсата на професионален опит е сериозна трудност при намирането на работа и в същото време увеличава риска от оставане без работа, след като е започната такава. Другата рискова група са хората с много стаж, които трудно се преквалифицират и трудно намират нова работа. Регистрираните безработни с право на обезщетение със стаж над 25 години са 23 192 бр., или 19,9%.

Средномесечно през 2013 г. **новорегистрираните безработни с право на обезщетение** са 18 269 лица. В сравнение с 2012 г., когато са били 17 572, те са се увеличили с 4%. Средно за годината дялът на жените е бил 52,7%, а на мъжете 47,3%. Най-много безработни с право на обезщетение са регистрирани през м. януари (22 639) и през м. октомври (22 315), а най-малко през м. май (13 994) и м. февруари (15 208), като резултат от сезонната заетост.

Средно за годината са **прекратени обезщетенията** на 18 333 безработни лица, което е с 1,1% повече от 2012 г. Най-много прекратени обезщетения има през месеците февруари (20 630) и май (20 246), а най-малко са прекратени през август (14 817).

Въпреки, че от началото на 2011 г. не се отпускат парични **обезщетения за дълготрайна безработица**, продължават да се изплащат отпуснатите до края на 2010 г. Тези обезщетения, средногодишно през 2013 г. (за периода от януари до май) са изплатени на 101 лица, от които 72,3% жени. Най-много са изплатените обезщетения през месец януари – 174 броя, а най-малко през месец май – 33 броя.

ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПРЕЗ 2013 Г.

Размерът на осигурителните вноски за ДОО и ДЗПО се определя в Кодекса за социално осигуряване. В него са регламентирани размерите на осигурителните вноски по фондове и категории осигурени лица. През 2009 г. държавата се включи като „трети осигурител“, предоставяйки трансфер към фонд „Пенсии“ в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

Разпределение на осигурителните вноски по фондове

Разпределението на осигурителните вноски за ДОО по фондове през 2013 г. е както следва:

➤ За фонд **“Пенсии”**:

• **За родените преди 1 януари 1960 г. лица:**

- 17,8 на сто за работещите при условията на III категория труд. Размерът на вноската за сметка на осигурителя е 9,9 на сто и 7,9 на сто за осигуреното лице;
- 20,8 на сто за работещите при условията на I и II категория труд и за лицата по чл. 69а от КСО (балерини, балетисти, танцьори). Размерът на вноската за сметка на осигурителя е 12,9 на сто и 7,9 на сто за осигуреното лице;
- 40,8 на сто за лицата по чл. 69 от КСО (военнослужещи, длъжности от летателния състав, парашутисти, водолази, следователи и младши следователи и др.). Осигурителната вношка е за сметка на осигурителя;
- 40,8 на сто за лицата, които съгласно чл. 127, ал. 5 не се осигуряват за допълнителна пенсия в универсален пенсионен фонд.

• **За родените след 31 декември 1959 г. лица:**

- 12,8 на сто за работещите при условията на III категория труд, като за сметка на осигурителя е 7,1 на сто, а за сметка на осигуреното лице – 5,7 на сто;
- 15,8 на сто за работещите при условията на I и II категория труд и за лицата по чл. 69а от КСО (балерини, балетисти, танцьори). Размерът на вноската за сметка на осигурителя е 10,1 на сто, а за сметка на осигурения – 5,7 на сто;
- 35,8 на сто за лицата по чл. 69 от КСО (военнослужещи, длъжности от летателния състав, парашутисти, водолази, следователи и младши следователи и др.). Осигурителната вношка изцяло е за сметка на осигурителя;
- 40,8 на сто за лицата, които съгласно чл. 127, ал. 5 не се осигуряват за допълнителна пенсия в универсален пенсионен фонд.

➤ За фонд **“Общо заболяване и майчинство”** – 3,5 на сто;

➤ За фонд **“Безработица”** – 1,0 на сто;

Осигурителните вноски за фондовете “Общо заболяване и майчинство” и “Безработица” през 2013 г. се разпределят между осигурител и осигурен в съотношение 60:40.

➤ За фонд **“Трудова злополука и професионална болест”** размерът на осигурителната вношка е диференциран в пет степени от 0,4 до 1,1 на сто според нивото на риска по групи основни икономически дейности:

- 0,4% за първо ниво на риска;
- 0,5% за второ ниво на риска;
- 0,7% за трето ниво на риска;
- 0,9% за четвърто ниво на риска;
- 1,1% за пето ниво на риска.

Осигурителната вношка за фонд “ТЗПБ” е за сметка на осигурителя, с изключение на вноските за лицата по чл.4а, ал. 1 от КСО (морските лица).

- За фонд **“Гарантирани вземания на работниците и служителите”** през 2013 г. не се внасят осигурителни вноски, съгласно Закона за бюджета на ДОО за 2013 г.
- За **допълнително задължително** пенсионно осигуряване в **професионален фонд**:
 - 12% за лицата, работещи при условията на I категория труд;
 - 7% за лицата, работещи при условията на II категория труд.
- За **допълнително задължително** пенсионно осигуряване в **универсален пенсионен фонд** – 5 на сто.

Разпределението на вноската за универсален пенсионен фонд между осигурител и осигурено лице е 2,8 на сто за сметка на осигурителя и 2,2 на сто за сметка на осигуреното лице.

Осигурителни вноски и осигурителен доход за различните категории осигурени лица

Осигурителните вноски за различните категории или групи осигурени лица, определени в чл. 6 от КСО, са следните:

- За **работниците и служителите**, работещи при условията на **трета категория труд** – **22,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- За **работниците и служителите**, работещи при условията на **първа и втора категория труд** – **25,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест. За тази категория лица работодателят внася в професионален пенсионен фонд 12 на сто за първа и 7 на сто за втора категория труд за допълнително задължително пенсионно осигуряване.
- **Държавните служители**, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, членове на Висшия съдебен съвет и инспектората към ВСС, а от 01.09.2012 г. и кандидатите за младши съдии и младши прокурори по Закона за съдебната власт – **22,3** на сто и диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- За **военнослужещи** по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и Закона за Държавна агенция “Национална сигурност”, следователите и младши следователите, служителите в Главна дирекция “Пожарна безопасност и защита на населението” към МВР, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал. 2 т. 8 и 9 от Закона за МВР – **45,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- За **служителите** в Национална разузнавателна служба, служба „Военна информация“ на Министерството на отбраната и ДА „Национална сигурност“, които съгласно разпоредбата на чл. 127, ал. 5 КСО **не се осигуряват за допълнителна пенсия** в универсален пенсионен фонд – **45,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- Осигурителната вноска за **учителите** е в размер **26,6** на сто плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест. От тази вноска изцяло за своя сметка работодателят внася 4,3 на сто в Учителския пенсионен фонд.
- **Членовете на кооперации**, работещи **без трудови правоотношения** в кооперацията, се осигуряват за всички осигурени социални рискове, без безработица. Размерът на осигурителната вноска за тях е **21,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- **Специализантите**, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите – **22,3** на сто диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- Работниците и служителите, **наети** на работа при един работодател за **не повече от 5 работни дни** (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели – при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец, се осигуряват само за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест. Размерът на осигурителната вношка е **17,8** на сто плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест. Когато тези лица работят при условията на I-ва или II-ра категория труд или са учители, осигурителни вноски се внасят съобразно категорията труд и за ДЗПО, а за учителите – и за УПФ.
- За **балерини, балетисти или танцьори** в културни организации осигурителната вношка е **25,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- За лицата, регистрирани като **упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, земеделски производители и тютюнопроизводители**, както и за упражняващите трудова дейност като **еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица - членове на неперсонифицирани дружества**, осигурителната вношка е изцяло за тяхна сметка и се дължи авансово: върху месечен осигурителен доход между минималния и максималния месечен размер на дохода, определен със ЗБДОО за съответната година. Тя е в размер **17,8** на сто, а когато се осигуряват и за общо заболяване и майчинство – **21,3** на сто.
- **Морските лица** задължително се осигуряват за своя сметка за общо заболяване, майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост, смърт, трудова злополука и професионална болест. Осигурителните вноски се дължат в размерите за фондовете върху избран месечен осигурителен доход между минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и максималния месечен размер на осигурителния доход, определен със Закона за бюджета на ДОО за съответната година. Размерът на осигурителната вношка е **21,3** на сто (**24,3** на сто за работещите при условията на I и II-ра категория труд). По свое желание те могат да се осигуряват и за безработица.
- Размерът на осигурителната вношка за **работещите без трудово правоотношение** е **само за фонд “Пенсии”** и е в размер **17,8** на сто. Разпределя се съответно **9,9** на сто за сметка на осигурител и **7,9** на сто за сметка на осигуреното лице.
- **Съпрузите/съпругите** на регистрираните като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност лица, както и на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени на друго основание. Осигурителната вношка:
 - за съпрузите на лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, се дължи върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и е в размер **21,3** на сто;
 - за съпрузите на лицата, регистрирани като земеделски производители и тютюнопроизводители, се дължи върху минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители и е в размер **21,3** на сто.

- Осигурителните вноски и осигурителният доход на **работниците и служителите, изпратени на работа в друга държава** (членка на Европейския съюз; страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство или в Конфедерация Швейцария) от български посредник, **съпругът/съпругата на дългосрочно командирован служител** в дипломатическа служба, за времето през което е пребивавал в чужбина по време на задграничният му мандат, се дължат върху получените, включително начислените и неизплатените, брутни месечни възнаграждения или неначислените месечни възнаграждения, както и други доходи от трудова дейност в приемащата държава и в България, но върху не по-малко от минималните ставки на заплащане на труда в приемащата държава. Лицата, командировани в държава, в която не са определени минимални ставки на заплащане, се дължат върху не по-малко от минималния месечен осигурителен доход по икономически дейности и групи професии, но не повече от максималния месечен размер на осигурителния доход през календарната година. Осигурителната вноска е в размер на **17,8** на сто.
- За лицата, **работещи без трудови правоотношения** (т. нар. граждански договори), осигурителните вноски се внасят, върху получените възнаграждения, след приспадане на разходите за дейността. Осигурителната вноска е 17,8 на сто.
- **Самоосигуряващите** се лица внасят осигурителни вноски за своя сметка върху избран осигурителен доход **между 420 и 2 200 лв.** и годишно върху доходите по данъчната декларация. Родените след 31.12.1959 г. дължат осигурителни вноски и за универсален пенсионен фонд. **Минималният месечен размер на осигурителния доход** за самоосигуряващите се лица зависи от облагаемия им доход за 2011 г. от дейността като самоосигуряващо се лице, деклариран в годишната данъчна декларация, и е диференциран както следва:
 - до 5400 лв. – 420 лв.;
 - от 5400,01 лв. до 6500 лв. – 450 лв.;
 - от 6500,01 лв. до 7500 лв. – 500 лв.;
 - над 7500 лв. – 550 лв.
- Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2011 г., както и за започналите дейност през 2012 и 2013 г. е 420 лв.
- Минималният месечен размер на осигурителния доход за регистрираните **земеделски производители и тютюнопроизводители е 240 лв.**
- **Максималният месечен размер на осигурителния доход** за всички осигурени лица през **2013 г. е 2 200 лв.**
- Върху средствата за **социалните разходи**, давани постоянно или периодично пряко в пари или в натура на работниците и служителите, се внасят осигурителни вноски в размерите съобразно категорията труд и разпределението между осигурител и осигурен, както е за фонд “Пенсии” и за допълнително задължително пенсионно осигуряване в универсален пенсионен фонд.
- Считано от 01.01.2013 г., **докторантите** са изключени от кръга на осигурените лица по КСО, в резултат на което времето на докторантурата, определено в нормативен акт за лицата, придобили образователна и научна степен „доктор“, е добавено към периодите по чл. 9а от КСО (зачитане на осигурителен стаж със заплащане на осигурителни вноски от лицата).
- Осигурителните вноски за **работниците и служителите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях**, се дължат върху получените, включително начислените и неизплатените брутни месечни възнаграждения или не начислените месечни възнаграждения, но не по-малко от минималния месечен осигурителен доход по икономически дейности и групи професии.

- Осигурителните вноски за **държавните служители, военнослужещите, съдиите, прокурорите, държавните съдебни изпълнители и кандидатите за младши съдии и прокурори** се дължат върху получените или начислените, но неизплатени брутни месечни възнаграждения по тези правоотношения, но върху не повече от максималния месечен размер на осигурителния доход и не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната. Те са за сметка на държавния бюджет, съответно бюджета на съдебната власт.
- От 01.07.2010 г. за първите три работни дни на временната неработоспособност **осигурителят** изплаща на осигуреното лице 70 на сто от среднодневното брутно възнаграждение за съответния месец. Това е възнаграждението, което се счита за осигурителен доход по смисъла на чл. 6, ал. 2 от КСО и върху него се дължат осигурителни вноски за ДОО.
- **Когато** осигурените получават **доходи от различни дейности**, осигурителните вноски се внасят върху различните доходи в следната последователност (чл. 6, ал. 10 КСО):
 1. доходи по трудови и/или служебни правоотношения, по договори за управление и контрол на търговски дружества, на еднолични търговци и на неперсонифицирани дружества и от трудова дейност като член-кооператори, синдици и ликвидатори, както и работниците и служителите, наети на работа при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни в един календарен месец;
 2. осигурителен доход като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества или неперсонифицирани дружества, упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;
 3. доходи за работа без трудови правоотношения (граждански договори).
- От 01.01.2013 г. са определени **крайни срокове за внасянето на задължителните осигурителни вноски**. Същите са регламентирани в Кодекса за социално осигуряване, Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица и в Закона за здравно осигуряване. Тези срокове не са обвързани с изплащането, начисляването, или неначисляването на трудовите възнаграждения. В резултат на тези промени сроковете за внасяне на осигурителните вноски са:
 1. осигурителните вноски се внасят до 25-о число на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът;
 2. осигурителните вноски върху допълнителни доходи от трудова дейност, които са начислени или изплатени до 25-о число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят, се внасят в срока по чл. 7, ал. 1 КСО;
 3. осигурителните вноски върху допълнителни доходи от трудова дейност, които са начислени или изплатени след 25-о число на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът, срокът за внасяне е до 25-о число на месеца на начисляването или изплащането на доходите.

Внасянето на осигурителните вноски във фонд „Пенсии“ на ДОО за зачитане на осигурителен стаж със заплащане от лицата се извършва след подадена осигурителна декларация.

След 31.12.2012 г. осигурителните вноски, установените задължения и лихви за ДОО, НЗОК, Учителския пенсионен фонд и за фонд „ГВРС“ се **внасят по банковата сметка на компетентната ТД на НАП**, по която се внасят приходите за централния бюджет.

КОНСОЛИДИРАН БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2013 г.

Законът за бюджета на държавното обществено осигуряване е основният финансов план на социалноосигурителната система, с който се реализира определената за годината осигурителна политика. Той се приема всяка финансова година от Народното събрание на Република България и включва консолидирания бюджет на ДОО, бюджетите на фондовете – “Пенсии”, “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, “Трудова злополука и професионална болест”, “Общо заболяване и майчинство”, “Безработица” и бюджета на Националния осигурителен институт. С него се приема като приложение и план-сметката на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”.



Фигура № 13 : Бюджетна структура на ДОО

Бюджетът на държавното обществено осигуряване за 2013 г. е разработен в изпълнение на Решение № 41 на Министерския съвет от 20 януари 2012 г. за бюджетната процедура за 2013 г. и Указания БЮ № 1 от 30.01.2012 г. на Министерство на финансите за подготовка на бюджетните прогнози на първостепенни разпоредители с бюджетни кредити (ПРБК), за периода 2013-2015 г., Решение № 298 на Министерския съвет от 17 април 2012 г. за одобряване на основните допускания и на бюджетната прогноза за периода 2013-2015 г. и Решение № 820 на Министерския съвет от 11 октомври 2012 г. за приемане на разходните тавани по първостепенни разпоредители с бюджетни кредити (без общини) за периода 2013-2015 г. и Указания БЮ № 3 от 26.04.2012 г. на Министерство на финансите за подготовка на проектите на бюджети на ПРБК за 2013 г.

Анализът на изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО и на бюджетите по фондове показва реализирането на една от основните функции на НОИ да управлява ефективно и прозрачно средствата на ДОО в съответствие с фондовия принцип за финансиране и изразходване на средствата според структурата на осигурените социални рискове. Последващият контрол върху изпълнението на бюджета в неговите съставни части по осигурителни фондове и социално-осигурителни програми, финансирани от тези фондове, е действителен инструмент за проследяване набирането и изразходването на бюджетните средства, реализацията на дългосрочните и годишните приоритети на социалноосигурителната политика и постигнатите резултати и ефекти.

Изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. показва следното:

- ❖ Планираните приходи (без получените трансфери) са **4 311 189,8 хил. лв.**, а планираните разходи (без предоставените трансфери) са **9 044 115,8 хил. лв.** Изпълнението на бюджета на ДОО за 2013 г. показва, че са постъпили **4 273 098,7 хил. лв.**, или изпълнението на плана е **99,1 на сто**. Изразходвани са **8 972 158,3 хил. лв.**, което представлява **99,2 на сто** от утвърдения бюджет.
- ❖ Съгласно Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г. консолидираният бюджет на ДОО е **балансиран на нула** чрез **субсидия от републиканския бюджет** за покриване недостига от средства, която по план е в размер на 1 908 551,2 хил. лв., но в действителност са получени **1 815 875,7 хил. лв.**
- ❖ Държавата е финансирала ДОО с **трансфер от републиканския бюджет** на обща стойност **4 708 289,5 хил. лв.**, което представлява **52,5 на сто** от направените разходи през 2013 г.
- ❖ В края на годината е **реализиран остатък** в размер **258,1 хил. лв.** по валутните сметки на НОИ.

Съществено влияние върху отчетената приходна и разходна част на консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. оказва изпълнението на основните показатели, заложи в макрорамката на държавния бюджет. Определените в бюджетната процедура за 2013 г. макропоказатели, както и действащата нормативна база, и реализираните политики през годината, определят рамката на консолидирания бюджет на ДОО и обуславят неговото изпълнение.

Основните резултати, с които се характеризира изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. по отделните части на бюджетната структура, са коментирани по-долу в анализа.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2013 г.

В приходната част консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. беше реализиран при следните социалноосигурителни параметри и политики:

- Запазен беше размера на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” на нивото от 2012 г. – 17,8 на сто за родените преди 1 януари 1960 г. Запазено беше съотношението при разпределянето на вноската между работодател и осигурено лице – 9,9 за сметка на работодателя и 7,9 за сметка на работника; Запазена беше вноската 12,8 на сто за лицата, родени след 31 декември 1959 г., при съотношение 7,1 : 5,7.
- Увеличена беше осигурителната вноска за фонд “Пенсии” с 20 процентни пункта само за работещите в специалните ведомства, които се пенсионират при условията на чл. 69 от КСО. За родените след 31 декември 1959 г. осигурителната вноска бе 35,8 на сто, а за родените преди 1 януари 1960 г. – 40,8 на сто.
- Запази се участието на държавата в осигуряването чрез трансфер за фонд “Пенсии” в размер и по ред, определен в чл. 21, т. 5 от КСО – 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.
- Запазени бяха размерите на осигурителните вноски за фонд “Общо заболяване и майчинство” и фонд “Безработица” на нивата от 2012 г., съответно 3,5 на сто и 1 на сто, както и съотношението за разпределянето им между работодател и осигурено лице съответно 60 : 40.
- Запази се размерите на диференцираните осигурителни вноски за фонд “Трудова злополука и професионална болест” – между 0,4 и 1,1 на сто, изцяло за сметка на осигурителя.

- Запазен беше диференцираният минимален месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица съобразно облагаемия им доход за 2011 г. (съответно 420 лв., 450 лв., 500 лв. и 550 лв.) по скала, определена в чл. 8 от ЗБДОО за 2013 г.
- Запазен беше минималният месечен размер на осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители в размер на 240 лв.
- Повишен беше максималният месечен размер на осигурителния доход за всички осигурени лица от 2 000 лв. на 2 200 лв.
- През 2013 г. минималните осигурителни прагове по основните икономически дейности и квалификационни групи професии нараснаха средно с 3,3 на сто в сравнение с 2012 г. Договорени бяха по-високи минимални осигурителни прагове за 58 икономически дейности и групи професии със средно увеличение 4,5 на сто спрямо 2012 г. За останалите икономически дейности и групи професии, за които не бяха постигнати споразумения, се запазиха минималните осигурителни прагове за 2012 г. Най-ниският минимален осигурителен доход е равен на 310 лв., колкото е и определеният от 1 януари 2013 г. нов размер на минималната месечна работна заплата за страната (Постановление № 250 на МС от 11 октомври 2012 г.).

Общо постъпилите приходи и трансфери в консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване за 2013 г. са **8 981 645,1 хил. лв.**, при планирани 9 054 718,3 хил. лв., или изпълнението на плана е **99,2 на сто**. В сравнение с предходната 2012 г. те са с **607 897,0 хил. лв.**, или със **7,3 на сто повече**.

I. ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ

Постъпилите през годината **осигурителни приходи** са **6 730 594,4 хил. лв.** (при планирани **6 797 564,9 хил. лв.**). От тези приходи **62,7 на сто** са от осигурителни вноски и **37,3 на сто** са трансфер от РБ в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година. В сравнение с 2012 г. разполагаемите осигурителни приходи са с **529 173,3 хил. лв.**, или с **8,5 на сто повече**.

Финансирането на държавното обществено осигуряване с осигурителни приходи от 74,1 на сто през 2012 г. нараства на **74,9 на сто** през 2013 г.

Таблица № 10 : Постъпили приходи и трансфери в консолидирания бюджет на ДОО

Показатели	2013 г.				2012 г.		% изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО		ОТЧЕТ		ОТЧЕТ		ЗБДОО План 2013 г.	Отчет за 2012 г.
	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура		
ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ	6 797 564,9	75,07%	6 730 594,4	74,94%	6 201 421,1	74,06%	99,01	108,53
Осигурителни вноски	4 287 140,7	63,07%	4 220 170,2	62,70%	3 832 294,4	61,80%	98,44	110,12
Трансфер от РБ в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 510 424,2	36,93%	2 510 424,2	37,30%	2 369 126,7	38,20%	100,00	105,96
Неданъчни приходи	24 857,0	0,27%	53 827,8	0,60%	22 209,7	0,27%	216,55	242,36
Приходи и доходи от собственост	5 585,1	22,47%	6 041,8	11,22%	5 665,6	25,51%	108,18	106,64
Глоби, санкции и наказателни лихви	19 050,0	76,64%	47 010,6	87,34%	13 486,2	60,72%	246,77	348,58
Други неданъчни приходи	221,9	0,89%	775,4	1,44%	3 057,9	13,77%	349,44	25,36
Внесени ДДС и други данъци	-807,9	-0,01%	-899,3	-0,01%	-1 002,7	-0,01%	111,31	89,69
ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ	2 233 104,3	24,66%	2 198 122,2	24,47%	2 151 040,7	25,69%	98,43	102,19
Получени трансфери от ЦБ за ДОО	324 553,1	14,53%	324 553,1	14,77%	301 484,6	14,02%	100,00	107,65
Допълнителни субсидии от ЦРБ за покриване на недостига от средства	1 908 551,2	85,47%	1 869 751,2	85,06%	1 849 367,4	85,98%	97,97	101,10
Трансфери от МТСП по програми за насърчаване на заетостта	-	-	234,6	0,011%	178,2	0,008%	-	131,65
Трансфери от МТСП за фонд "Условия на труд"	-	-	22,3	0,0010%	10,5	0,0005%	-	-
Трансфер от ЦБ за поети осигурителни вноски и данъци	-	-	3 561,0	0,16%	-	-	-	-
Помощи, дарения и други безвъзмездно получени суми от чужбина	-	-	-	-	79,3	0,0009%	-	-
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	9 054 718,3	100%	8 981 645,1	100%	8 373 748,1	100%	99,19	107,26

1. Приходи от осигурителни вноски

Приходите от осигурителни вноски се формират от вноски на работодатели /възложители, работници и служители (лични вноски) и от самоосигуряващи се лица.

От 1 януари 2013 г. се промени начина на заплащане на осигурителни и данъчни задължения от задължените лица, чрез въвеждането на единна данъчно-осигурителна сметка за заплащане на данъци и осигурителни вноски без кодове за вид плащане. С въвеждането на единната сметка се намалиха значително банковите сметки на Националната агенция за приходите (НАП) и кодовете за вид плащане, индивидуализиращи вида на данъка или задължителната осигурителна вноска. Значително се облекчи обслужването на осигурителните и данъчните задължения на работодателите и самоосигуряващите се лица към държавния бюджет.

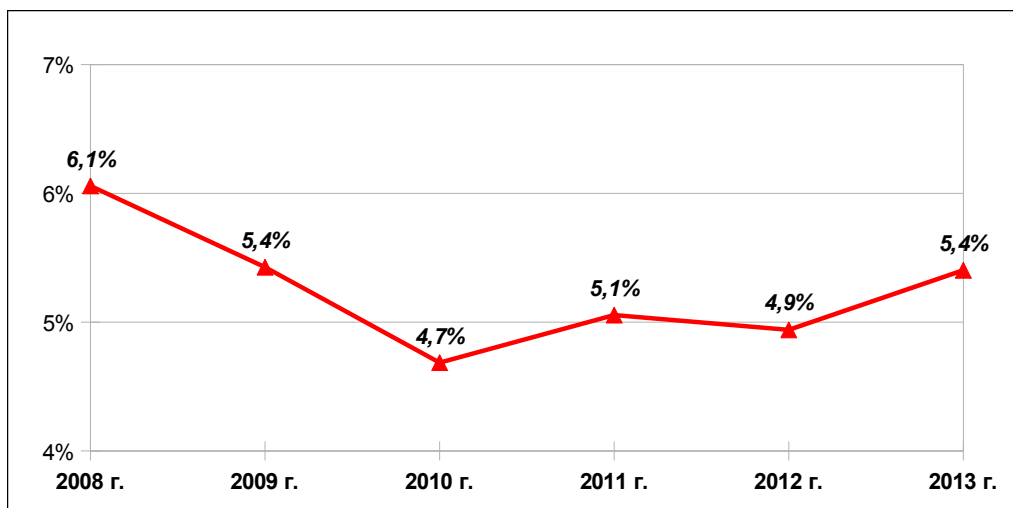
При заплащането на осигурителните вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване бе запазен съществуващия ред, като същите се събират в отделна сметка, предвид техния капиталов характер и гаранции за правата на осигурените лица.

Планираните приходи от осигурителни вноски за 2013 г. са **4 287 140,7** хил. лв., а са постъпили **4 220 170,2** хил. лв., или изпълнението на плана е **98,4 на сто**. Неизпълнението на плана (с 66 970,5 хил. лв.) се формира от неизпълнението на приходите от:

- вноски за работници и служители от работодатели /възложители – с 19 544,6 хил. лв. (0,8 на сто) по-малко;
- лични вноски от работници и служители – с 19 168,0 хил. лв. (1,3 на сто) по-малко;
- вноски от самоосигуряващи се лица – с 31 344,3 хил. лв. (13,6 на сто) по-малко;
- главници по ревизионни актове за начет, събрани от контролните органи на НАП – с 4 232,0 хил. лв. (37,0 на сто) по-малко.

Постъпилите приходи от осигурителни вноски през годината са с **10,1 на сто (387 875,8 хил. лв.)** повече от тези през 2012 г. (3 832 294,4 хил. лв.). За по-високите приходи от осигурителни вноски в сравнение с 2012 г. допринесоха следните политики:

- Покачване на минималните осигурителни прагове по основни икономически дейности и квалификационни групи професии средно с 3,3 на сто;
- Покачване на максималния месечен размер на осигурителния доход за всички осигурени лица от 2 000 лв. на 2 200 лв.;
- Завишаване с 20 процентни пункта на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” за работещите в специалните ведомства, които се пенсионираат при условията на чл. 69 от КСО;
- Минималната работна заплата беше повишена от 1 януари 2013 г. на 310 лв., което е увеличение с 6,9 на сто в сравнение с предишния размер 290 лв. По-високата минимална работна заплата осигурява повече постъпления от осигурителни вноски и повишава социалната защита на по-нискоквалифицираните работници и служители.



Фигура № 14 : Приходи от осигурителни вноски към БВП (%)

Като измерител на общото осигурително участие, **съотношението на приходите от осигурителни вноски към brutния вътрешен продукт е 5,4%**. В сравнение с предходната година, когато е било 4,9%, се отчита увеличение с 0,5%.

Броят на осигурените лица, средните осигурителни доходи, размерът на осигурителната вноска и процентът на събираемост определят прихода от осигурителни вноски.

❖ **Общият брой на осигурените лица**, за които са постъпили приходи от осигурителни вноски през 2013 г., е **2 729 800**, при план 2 777 389, или с 47 589 души по-малко.

Работещите по трудов договор общо от 1-ва, 2-ра и 3-та категория труд съставляват 82,6% от осигурените в ДОО лица. Работещите при условията на 3-та категория са 2 146 995 души (планиран брой 2 202 235 души) или 95,2% от осигурените лица в тази съвкупност. При работещите във 2-ра категория труд отчетеният брой 98 600 души е с 2,2 на сто, или 2 165 души повече от планирания. В броя на заетите от първа категория труд също е отчетено увеличение (с 1 050 души) спрямо планирания брой, като делът им в тази съвкупност е едва 0,4%.

Държавните служители, наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет, са 136 090 души, което е със 7 025 души повече от планираните. Делът им в структурата на осигурените в ДОО лица е 5,0%.

Наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от пет работни дни (40 часа) през календарния месец са с 9 646 души повече от планираните, а работещите без трудови правоотношения са с 5 705 души по-малко от планираните (69 122 души). Тези две групи участват съответно с 1,1% и 2,3% в структурата на осигурените в ДОО лица.

При план 10 234 души, осигурените включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта, са 14 231 души, или 0,5% от осигурените в ДОО.

Самоосигуряващите се лица са 232 231 души, при планирани 242 758 души, или 8,5% от всички осигурени лица с вноски. От тях 124 616 души (при план 129 004) се осигуряват за всички социални рискове и 107 615 души (при план 113 754) се осигуряват само за пенсия.

Таблица № 11 : Структура на осигурените лица

Показатели	2012 г.	2013 г.
	в %	в %
Работещи по трудов договор от I, II и III категория труд	83,76%	82,58%
- I категория труд	0,28%	0,38%
- II категория труд	5,91%	4,37%
- III категория труд	93,81%	95,24%
Наети на работа за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец, осигурени по реда на чл. 4, ал. 2 от КСО	0,86%	1,09%
Държавни служители, наети в специални дейности и във Висшия съдебен съвет	4,24%	4,99%
Работещи без трудови правоотношения	2,27%	2,32%
Лица, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта	0,32%	0,52%
Самоосигуряващи се лица	8,55%	8,51%
- осигурени за всички социални рискове (без ТЗПБ и безработица)	54,25%	53,66%
- осигурени само за пенсия	45,75%	46,34%
Осигурени лица - общо	100%	100%

Сравнителният анализ на отделните категории осигурени лица на база предходната година показва следните изменения:

При най-голямата група осигурени лица, а именно работещите в условията на трета категория труд, отчетеният брой е с 1,4 на сто, или 29 413 лица по-малко. В броят на осигурените лица, работещи при условията на 1-ва категория труд, се наблюдава увеличение с 2 009 души, или те са с 30,5 на сто повече спрямо броя им през 2012 г. Работещите при условията на 2-ра категория труд са с 38 470 души, или с 28,1 на сто по-малко.

Увеличение с 16 на сто се наблюдава в броя на държавните служители, наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет.

Увеличение с 24 на сто или 5 733 души спрямо 2012 г. има и в отчетения брой на осигурените лица, наети на работа за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

Работещите без трудови правоотношения (членове на кооперации, работещи без трудови правоотношения и осигурени от възложител по граждански договори) са с 0,7 на сто или 463 души повече в сравнение с 2012 г.

Значително увеличение (с 58,5 на сто) има при лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта.

Спрямо предходната година е отчетено намаление с 1,9 на сто, или 4 529 души в съвкупността на самоосигуряващите се. Намаление се отчита както при тези, които се осигуряват само за пенсия, така и при осигурените за всички социални рискове.

Таблица № 12 : Осигурени в ДОО лица и средномесечен осигурителен доход на база приходи от осигурителни вноски

Показатели	2013 г.				2012 г.	
	ПЛАН – ЗБДОО		Отчет		Отчет	
	брой	СОД – лв.	брой	СОД – лв.	брой	СОД – лв.
ОСИГУРЕНИ ЛИЦА С ВНОСКИ	2 777 389	615,12	2 729 800	622,83	2 770 030	584,11
Общо осигурени от I, II и III категория труд	2 306 226	622,05	2 254 201	641,29	2 320 075	591,55
- осигурени от първа категория труд	7 556	1 050,01	8 606	1 163,09	6 597	913,90
- осигурени от втора категория труд	96 435	811,35	98 600	869,08	137 070	614,80
- осигурени от трета категория труд	2 202 235	612,29	2 146 995	628,73	2 176 408	589,11
Държавни служители, наети в специални дейности и във Висшия съдебен съвет	129 065	1 113,28	136 090	675,26	117 367	1123,93
Членове на кооперации, работещи без трудови правоотношения	1 064	275,14	959	273,84	1 054	208,92
Лица, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта	10 234	299,65	14 231	177,43	8 977	219,75
Осигурени от възложител лица (само за пенсия), работещи без трудови правоотношения	68 058	349,19	62 458	294,01	61 900	297,82
Осигурени лица наети при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец	19 984	152,51	29 630	113,89	23 897	111,04
Самоосигуряващи се лица	242 758	411,87	232 231	422,20	236 760	416,36
Самоосигурени лица за всички социални рискове	108 936	463,65	111 309	465,33	116 451	446,36
Самоосигурени лица само за пенсия	86 633	440,38	87 347	436,59	89 813	435,10
Самоосигуряващи се земеделски производители и тютюнопроизводители, осигурени за всички социални рискове	20 068	240,00	13 307	239,73	11 991	244,41
Самоосигуряващи се земеделски производители и тютюнопроизводители, осигурени само за пенсия	27 121	240,00	20 268	243,09	18 505	248,08

❖ **Осигурителният доход** се регламентира всяка календарна година със закона за бюджета на ДОО (ЗБДОО) в диапазон между минимален размер, определен по категории или групи осигурени лица, и максимален размер, еднакъв за всички осигурени лица.

Осигурителният доход на осигурените от работодател лица е изплатеното, включително начисленото и неизплатено или неначисленото брутно трудово възнаграждение, но върху не по-малко от минималния месечен осигурителен доход за съответната основна професия по дадената икономическа дейност на осигурителя. Включва всички доходи и възнаграждения, (включително изплатеното от осигурителя възнаграждение за първите три работни дни от временната неработоспособност) и други доходи от трудова дейност с ограничение до максималния му месечен размер.

Всички работодатели законово са задължени да осигуряват наетите при тях лица най-малко върху минималния осигурителен доход за съответната икономическа дейност и основна професия. Ако реалните им заплати обаче са по-високи от тези осигурителни прагове вноските задължително следва да се правят върху тях до определената горна граница на осигурителния доход за годината.

За бюджетните организации не се договаря минимален осигурителен доход, а началните заплати на наетите се променят съгласно политиката по доходите, заложената при разработване на държавния бюджет за всяка година.

Самоосигуряващите се лица се осигуряват върху избран осигурителен доход между минималния и максималния месечен осигурителен доход, определен със закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година. Върху избрания осигурителен доход самоосигуряващите се лица внасят ежемесечните си осигурителни вноски, които се считат за авансово внесени, тъй като окончателният размер на осигурителния доход се определя за всяка календарна година.

Във връзка с реално получените доходи от трудова дейност, самоосигуряващите се лица определят окончателен размер на осигурителния си доход и годишен осигурителен доход за периодите на упражняване на трудова дейност в това им качество в рамките на календарната година.

Окончателният размер на месечния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица (без земеделските производители и тютюнопроизводители, упражняващи само земеделска дейност) се определя за периода, през който е упражнявана трудова дейност през предходната година, въз основа на данните, декларирани в справка към годишната данъчна декларация по Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ).

Годишният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица се определя като разлика между декларирания в справка към годишната данъчна декларация или определения с влязъл в сила ревизионен акт по Данъчно-осигурителния процесуален кодекс облагаем доход от упражняване на съответната трудова дейност и сбора от доходите, върху които са внасяни авансово осигурителни вноски. При формирането на годишния осигурителен доход за лицата, които определят окончателен размер на осигурителния доход, се взема предвид облагаемия доход от упражняване на съответната трудова дейност.

Средният осигурителен доход на база постъпилите приходи от осигурителни вноски през 2013 г. е **622,83 лв.** (при план 615,12 лв.), или с **6,6 на сто** по-висок от отчетения през 2012 г. (**584,11 лв.**).

1.1. Елементи на приходите от осигурителни вноски

1.1.1. Вноските от работодатели /възложители за наетите от тях лица заемат най-голям дял (61,4%) в структурата на общите приходи от осигурителни вноски. През 2013 г. тези приходи възлизат на **2 589 688,0 хил. лв.**, при план 2 609 232,6 хил. лв., или изпълнението на плана е **99,3 на сто**. В сравнение с 2012 г. постъпилите приходи са с 322 523,9 хил. лв., или с **14,2 на сто повече**. В приходите от осигурителни вноски от работодатели са включени преведените суми за осигуровки за работещите по трудов договор от първа, втора и трета категория труд, държавните служители и наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет, работещите без трудово правоотношение и други.

Най-съществен дял (71,6%) в структурата на приходите от осигурителни вноски от работодатели /възложители са постъпленията за **работещите по трудов договор** от 1-ва, 2-ра и 3-та категория труд. През 2013 г. тези приходи възлизат на **1 854 777,6 хил. лв.** общо за трите категории труд. От тях 1 700 698,5 хил. лв. вноски за работещите при условията на 3-та категория труд (100,2 на сто изпълнение спрямо плана) и 154 079,1 хил. лв. за лицата, работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд (110,9 на сто изпълнение). Общо изпълнението на плана е **100,98 на сто**, като преизпълнението с близо 1,0 на сто се дължи основно на постъпилите 15 092,1 хил. лв. повече за осигурените от 1-ва и 2-ра категория труд.

Приходите от осигурителни вноски за държавните служители, наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет са 523 658,3 хил. лв., при планирани 577 882,2 хил. лв., или **90,6 на сто** изпълнение. Делът им в структурата на вноските от работодатели /възложители е 20,2%. В сравнение с 2012 г. за тази категория осигурени, за които осигурителните вноски са изцяло за сметка на работодателя (по-точно за сметка на ДБ), са постъпили **223 443,3 хил. лв. повече** приходи.

За наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от пет работни дни (40 часа) през един календарен месец, които са осигурени за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест, приходите от осигурителни вноски през 2013 г. са **3 645,2 хил. лв.**, или с **14,6 на сто повече** от планираните. Обикновено такъв договор се сключва за длъжности и работни места, при които натовареността не е целомесечна и няма възможност за уплътняване на пълно или дори на непълно работно време. В сравнение с 2012 г. приходите от осигурителни вноски за тази категория осигурени са с **46,8 на сто повече**.

Осигурителните вноски за лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта, са в размер на **2 990,6 хил. лв.**, което е с **23,6 на сто по-малко** от планираните (3 913,9 хил. лв.) и с **27,5 на сто повече** спрямо отчетените през 2012 г. (2 346,0 хил. лв.).

Постъпленията от осигурителни вноски общо за работещите **без трудови правоотношения** са в размер **17 469,5 хил. лв.**, а по план – 22 269,6 хил. лв., неизпълнение от 4 800,1 хил. лв. (21,6 на сто). Формират се от: 1) внесените осигурителни вноски от възложители за работещите без трудови правоотношения (т. нар. граждански договори) върху изплатеното им възнаграждение след приспадане на разходите за дейността, определени по реда на ЗДДФЛ; 2) внесените осигурителни вноски за членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения в кооперацията. Отчетените приходи от осигурителни вноски общо за работещите без трудови правоотношения са със **103,5 хил. лв.**, или **0,6 на сто по-малко** от тези през 2012 г.

Постъпленията от осигурителните вноски за фонд “Пенсии”, дължими за лицата, които не са работили поради предвидените в КСО обективни причини (незаконно **недопускане или отстраняване от работа** или оставане без работа поради **уволнение, което е признато за незаконно** от компетентните органи, не предоставена от осигурителя подходяща работа на трудоустроени лица и пр.) възлизат на **2 002,0 хил. лв.**, при план 2 741,3 хил. лв., или изпълнението на плана е **73,0 на сто**. За тези лица осигурителната вноска е изцяло за сметка на работодателя и е в размера за фонд “Пенсии”. В сравнение с предходната година постъпленията са с 238,7 хил. лв., или **13,5 на сто повече**.

Осигурителните вноски върху средствата за социални разходи, дължими само за фонд “Пенсии” и за ДЗПО съобразно категорията труд на наетите лица, са **45 831,8 хил. лв.** (при план 35 742,1 хил. лв.). Постъпилите суми са с **6 667,8 хил. лв.**, или **17,0 на сто повече** от тези през 2012 г. (39 164,0 хил. лв.).

Приходите от осигурителни вноски за осигурените за ТЗПБ са 137 969,0 хил. лв., което е с **11,8 на сто повече** от планираните (123 439,4 хил. лв.) и с **3,3 на сто повече** спрямо отчетените през 2012 г. (133 596,9 хил. лв.).

1.1.2. Личните вноски от наетите по трудови и без трудови правоотношения са следващи в структурата на приходите от осигурителни вноски. През 2013 г. са постъпили 1 409 980,0 хил. лв. вноски от работници и служители, като изпълнението спрямо плана е **98,7 на сто. В сравнение с предходната година постъпленията от личните вноски на работници и служители са с 64 066,4 хил. лв., или **4,8 на сто повече**.**

Таблица № 13 : Приходи от осигурителни вноски

Показатели	2013 г.				2012 г.		%изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО		ОТЧЕТ		ОТЧЕТ		ЗБДОО План 2013 г.	Отчет за 2012 г.
	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура		
Осигурителни вноски от работодатели/възложители	2 609 232,6	60,86%	2 589 688,0	61,36%	2 267 164,1	59,16%	99,25	114,23
1. Общо за осигурените от I, II и III категория труд	1 836 686,3	70,39%	1 854 777,6	71,62%	1 767 257,3	77,95%	100,98	104,95
3-та категория труд	1 697 699,3	92,43%	1 700 698,5	91,69%	1 621 234,4	91,74%	100,18	104,90
1-ва и 2-ра категория труд	138 987,0	7,57%	154 079,1	8,31%	146 022,9	8,26%	110,86	105,52
2. Държавни служители, наети в специални дейности и във Висшия съдебен съвет	577 882,2	22,15%	523 658,3	20,22%	300 215,0	13,24%	90,62	174,43
3-та категория труд	106 942,8	18,51%	105 447,6	20,14%	90 580,9	30,17%	98,60	116,41
1-ва и 2-ра категория труд	470 939,4	81,49%	418 210,7	79,86%	209 634,1	69,83%	88,80	199,50
3. Наетите на работа за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец, осигурени по реда на чл. 4, ал. 2 от КСО	3 179,5	0,12%	3 645,2	0,14%	2 483,8	0,11%	114,65	146,76
3-та категория труд	3 101,8	97,56%	2 328,9	63,89%	2 430,7	97,86%	75,08	95,81
1-ва и 2-ра категория труд	77,7	2,44%	1 316,3	36,11%	53,1	2,14%	1694,08	2478,91
4. Осиг. вноски върху доходи без трудови правоотношения	22 269,6	0,85%	17 469,5	0,67%	17 573,0	0,78%	78,45	99,41
5. Осиг. вноски за Ф "ТЗПБ" за лицата, осигурени за трудова злополука и проф. болест от работодатели - от 0,4 до 1,1%	123 439,4	4,73%	137 969,0	5,33%	133 596,9	5,89%	111,77	103,27
6. Осиг. вноски върху обезщетенията за оставане без работа - по КТ, Закона за висшето образование и ЗДС	2 888,3	0,11%	1 124,5	0,04%	1 495,5	0,07%	38,93	75,19
7. Осиг. вноски за ф "Пенсии" поради незаконно недопускане или отстраняване от работа	2 741,3	0,11%	2 002,0	0,08%	1 763,3	0,08%	73,03	113,54
3-та категория труд	2 316,8	84,51%	1 880,9	93,95%	1 444,0	81,89%	81,19	130,26
1-ва и 2-ра категория труд	424,5	15,49%	121,1	6,05%	319,3	18,11%	28,53	37,93
8. Осиг. вноски за включените в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта	3 913,9	0,15%	2 990,6	0,12%	2 346,0	0,10%	76,41	127,48
9. Осиг. вноски, дължими за периоди преди 1.01.2005 г.	300,0	0,011%	143,3	0,01%	132,9	0,006%	47,77	107,83
10. Осиг. вноски върху средствата за социални разходи	35 742,1	1,37%	45 831,8	1,77%	39 164,0	1,73%	128,23	117,03
11. Осиг. вноски върху изплатени гарантирани вземания от Фонд "ГВРС"	190,0	0,01%	76,2	0,003%	-	-	40,11	-
Лични осигурителни вноски	1 429 148,0	33,34%	1 409 980,0	33,41%	1 345 913,6	35,12%	98,66	104,76
Осиг. вноски от самоосигуряващи се лица, в т.ч. от:	230 820,1	5,38%	199 475,8	4,73%	203 242,3	5,30%	86,42	98,15
- осигурени само за пенсия, в т.ч.:	75 365,5	32,65%	71 444,2	35,82%	72 835,0	35,84%	94,80	98,09
- земеделски производители	10 925,2	14,50%	8 175,6	11,44%	7 657,0	10,51%	74,83	106,77
- осиг. само за пенсия при год. изравняване (облагане на доходите)	27 111,9	11,75%	1 862,0	0,93%	1 898,2	0,93%	6,87	98,09
- осиг. за всички соц. рискове (без ТЗПБ и безработица), в т.ч.:	116 343,7	50,40%	114 658,3	57,48%	115 006,2	56,59%	98,55	99,70
- земеделски производители	10 107,2	8,69%	6 652,1	5,80%	6 138,1	5,34%	65,82	108,37
- осиг. вноски върху мин. осиг. доход за времето на обучение	2 803,5	1,21%	3 972,9	1,99%	1 959,9	0,96%	141,71	202,71
- осиг. вноски върху мин. осиг. доход от лицата, на които не им достигат до 5 г. осигурителен стаж за пенсия	9 195,5	3,98%	7 538,4	3,78%	11 543,0	5,68%	81,98	65,31
Главница по ревизионни актове за начет от НАП	11 440,0	0,27%	7 208,0	0,17%	6 824,4	0,18%	63,01	105,62
Приходи от професионалните пенсионни фондове по чл. 157, ал. 7 от КСО и § 4, ал. 6 от ПЗР на КСО	6 500,0	0,15%	13 818,4	0,33%	9 150,0	0,24%	212,59	151,02
ОБЩО ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ	4 287 140,7	100%	4 220 170,2	100%	3 832 294,4	100%	98,44	110,12

1.1.3. Приходите от осигурителни вноски общо от самоосигуряващи се лица по отчета за 2013 г. са в размер 199 475,8 хил. лв., а по план – 230 820,1 хил. лв. Тук са включени постъпилите осигурителни вноски през годината за закупен осигурителен стаж по чл. 9а, ал. 1-2 от КСО (за времето на обучение на лицата, завършили висше или полувисше образование и за недостигащия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за ОСВ) и осигурителните вноски при годишното изравняване на доходите на самонаетите лица. В сравнение с 2012 г. в приходите от осигурителни вноски общо от самоосигуряващи се лица е отчетен спад с **1,9 на сто, или с 3 766,5 хил. лв. по-малко. Делът им в общите приходи от осигурителни вноски през 2013 г. (**4,7 на сто**) намалява с 0,6 процентни пункта в сравнение с 2012 г. Броят на самоосигуряващите се лица е с **4 529** по-малко, но относителният им дял в структурата на общо осигурените лица (**8,5 на сто**) се запазва на нивото от 2012 г. Средният им осигурителен доход е с **1,4 на сто** по-висок от отчетения през 2012 г. (416,36 лв.).**

◆ В структурата на осигурените за собствена сметка през 2013 г. по-висок относителен дял (**53,7 на сто**) заемат лицата, осигуряващи се за **всички осигурени социални**

рискове без ТЗПБ и безработица. Те са 124 616 души, което е с **3 826** осигурени лица **по-малко** от 2012 г. Средният осигурителен доход (465,33 лв.), върху който са се осигурявали **самоосигуряващите се лица** за всички социални рискове, е с **4,2 на сто** по-висок от отчетения през 2012 г. (446,36 лв.). Броят им е намалял с 5 142 души. Регистрираните **земеделски производители и тютюнопроизводители**, които са се осигурявали във фондовете “Пенсии” и “Общо заболяване и майчинство”, са с **1 316 души**, или **11,0 на сто повече** от броя им през предходната година, когато са били 11 991 души. Те са внасяли осигуровки върху среден доход **239,73 лв.**, който е с 4,68 лв., или с **1,9 на сто** по-нисък от този през 2012 г. (244,41 лв.). Общо приходите от осигурителни вноски за самоосигуряващите се за всички осигурени социални рискове, без ТЗПБ и безработица, са **114 658,3 хил. лв.**, което е с **0,3 на сто по-малко** от същите за 2012 г.

◆ Намаление със 703 бр. е отчетено и в броя на самоосигуряващите се **само за пенсия** лица спрямо предходната година. То е разликата от спадналия с **2 466** души брой на самоосигуряващите се лица и същевременно покачения с **1 763** души брой на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители. Относителният дял, който тези лица заемат в структурата на осигурените за собствена сметка през 2013 г., е **46,3 на сто**. Средният осигурителен доход на избралите да се осигуряват **само за пенсия** е **436,59 лв.** (при 435,10 за 2012 г.), или с **0,3 на сто** по-висок. Осигурените само във фонд “Пенсии” **земеделски производители и тютюнопроизводители** през 2013 г. са се осигурявали върху по-нисък с **2,0 на сто** среден осигурителен доход **243,09 лв.**, в сравнение с предходната година (248,08 лв. за 2012 г.). **Общите приходи от осигурителни вноски** за самоосигуряващите се само за пенсия лица от двете групи са в размер **71 444,2 хил. лв.** (при 72 835,0 хил. лв. за 2012 г.), или спадът е с **1,9 на сто**. В т.ч. за самоосигуряващите се намаляването е **2,9 на сто** (с 1 909,5 хил. лв. по-малко). А при регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители приходите от осигурителни вноски са с 518,6 хил. лв., или с **6,8 на сто** повече от тези през 2012 г.

◆ След годишното **изравняване на осигурителния доход** за самоосигуряващите се лица, през 2013 г. са постъпили **1 862,0 хил. лв.**, при планирани 27 111,9 хил. лв., или едва **6,9 на сто** изпълнение. Приходите от осигурителни вноски от лицата, които са внасяли авансово осигуровки върху по-ниски доходи и след това са довнесли дължимите вноски при годишното изравняване с декларирането на по-високи доходи, са с 36,2 хил. лв., или с **1,9 на сто по-малко** в сравнение с предходната година. Осигуряването при тях е само за пенсия и то е с размера на осигурителната вношка за предходната година.

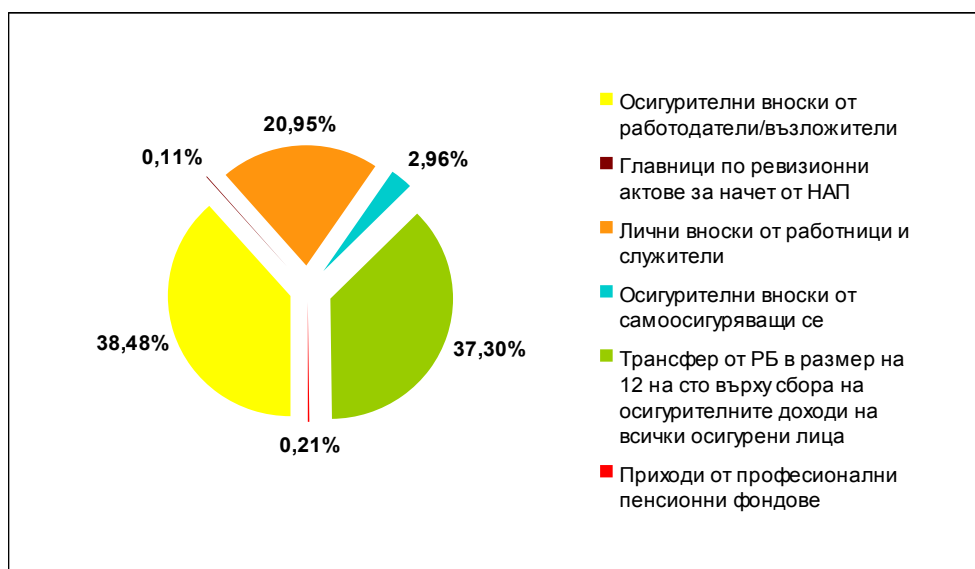
◆ Приходите във фонд “Пенсии” от лицата, завършили висше или полувисше образование, внесли осигурителни вноски за откупуване на **осигурителен стаж за времето на обучение**, през 2013 г. са **3 972,9 хил. лв.**, което е с **41,7 на сто повече** от планираните (2 803,5 хил. лв.) и със **102,7 на сто повече** спрямо отчетените през 2012 г. (1 959,9 хил. лв.). Осигурителните вноски се изчисляват с процента, определен за фонд “Пенсии” за родените преди 01.01.1960 г. (за 2013 г. 17,8%) върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със ЗБДОО към датата на внасянето на вноските (за 2013 г. е 420 лв.). Сумата на осигурителните вноски за 1 месец “закупен” осигурителен стаж през 2013 г. е 74,76 лв.

◆ Постъпилите през годината вноски за откупуване на стаж от лицата, на които не им достига до 5 години осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за ОСВ, са **7 538,4 хил. лв.**, при план 9 195,5 хил. лв., или **18,0 на сто по-малко**. В сравнение с предходната година постъпилите суми са с 4 004,6 хил. лв., или с **34,7 на сто по-малко**. Възможността да заплатят осигурителни вноски за период до 5 години осигурителен стаж, недостигащ за придобиване право на пенсия по общия ред на чл. 68 от КСО, може да се ползва от лицата, навършили общата възраст за пенсиониране. От този ред не могат да се ползват лица, желаещи да се пенсионира на по-ниска от общата възраст – например работилите при тежки и вредни условия на труд, които искат да се пенсионира по реда на § 4, ал. 1-3 от ПЗР на КСО и др.

През 2013 г. общо 3 389 лица са закупили осигурителен стаж до 5 години и/или са внесли за своя сметка осигурителни вноски за времето за обучението си, а през 2012 г. са били 3 624, или с 235 души по-малко. Средният брой недостигащ осигурителен стаж на едно пенсионирано лице през 2013 г. е 21 месеца.

1.1.4. В групата на приходите от осигурителни вноски се отнасят и постъпленията от **главници по ревизионни актове за начет**, които през 2013 г. са **0,2 на сто** от общите приходи от осигурителни вноски през годината. Събраните суми от контролните органи на Националната агенция за приходите през 2013 г. са 7 208,0 хил. лв., което е с **37,0 на сто по-малко** от планираните (11 440,0 хил. лв.) и с **5,6 на сто повече** спрямо отчетените през 2012 г. (6 824,4 хил. лв.).

1.1.5. Постъпленията от **професионалните пенсионни фондове** на ДЗПО за ранно пенсиониране се отчитат в групата на приходите от осигурителни вноски. Това са събраните и преведени средства по индивидуалните сметки на осигурените лица от първа и втора категория труд в професионалните пенсионни фондове на ДЗПО, които се пенсионираат с пенсия за осигурителен стаж и възраст от фонд “Пенсии” на ДОО. Прехвърлените през 2013 г. средства от **професионалните пенсионни фондове** по чл. 157, ал. 7 от КСО и § 4, ал. 6 от ПЗР на КСО са **13 818,4 хил. лв.**, при план 6 500 хил. лв., или **112,6 на сто** повече. В сравнение с 2012 г. (9 150,0 хил. лв.) те са нараснали с **51,0 на сто**, или с 4 668,4 хил. лв.



Фигура № 15 : Структура на постъпилите осигурителни приходи през 2013 г. по източници на финансиране

2. Държавата – трети осигурител. От 2009 г. държавата се включи като “трети осигурител” във фонд “Пенсии” чрез **трансфер** от републиканския бюджет **в размер на 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи** на всички осигурени лица за календарната година. През 2013 г. преведената сума от републиканския бюджет е равна на планираната в ЗБДОО (2 510 424,2 хил. лв.) и със **141 297,5 хил. лв.** (6,0 на сто) повече от отчетената през 2012 г. По този начин държавата е осигурила **37,3 на сто** (при 38,2 на сто през 2012 г.) от постъпленията от осигурителни приходи.

II. НЕДАНЪЧНИ ПРИХОДИ

Планираните през 2013 г. **неданъчни приходи** в бюджета на ДОО са **24 857,0 хил. лв.** а са постъпили 53 827,8 хил. лв., или с **28 970,8 хил. лв.**, повече. Те включват приходи и доходи от собственост, глоби, санкции и наказателни лихви (събрани от НАП и НОИ) и

други неданъчни приходи. През 2013 г. от неданъчни приходи са постъпили с 31 618,1 хил. лв. повече в сравнение с отчетените за 2012 г.

- Събраните суми от **глоби, санкции и наказателни лихви** са в размер на **47 010,6 хил. лв.**, (при план 19 050,0 хил. лв.), което е с **33 524,4 хил. лв.** повече от постъпилите през 2012 г. (13 486,2 хил. лв.). Събраните от **НАП лихви по ревизионни актове за начет в приход на ДОО** са в размер **5 204,3 хил. лв.** (34,7 на сто от планираните), а през 2012 г. събраната сума е 11 669,8 хил. лв. От ревизионни актове за начет, **съставени от контролните органи на НОИ**, са постъпили начети и лихви в размер на **1 624,1 хил. лв.**, при планирани 4 050,0 хил. лв., или **40,1 на сто** изпълнение. В сравнение с предходната година приходите по това перо са спаднали със **7,7 на сто**, или са постъпили 135,4 хил. лв. по-малко. Голямото преизпълнение на тези приходи се дължи на постъпилите средства от наказателни лихви по просрочени осигурителни вноски, които са в размер на 40 097,2 хил. лв.
- **Приходите и доходите от собственост** (от наем на имущество, от продажба на стоки и услуги, приходи от лихви и др.) са с **456,7 хил. лв. повече** от планираните (5 585,1 хил. лв.) и с **376,2 хил. лв. повече** от отчетените през 2012 г.

III. ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ

Участието на държавата в поемането на част от осигурителните разходи, които са за сметка на републиканския бюджет, през 2013 г. е осъществявано чрез **трансфер по план** в размер на **2 233 104,3 хил. лв.** Това са средства, предвидени за изплащане на:

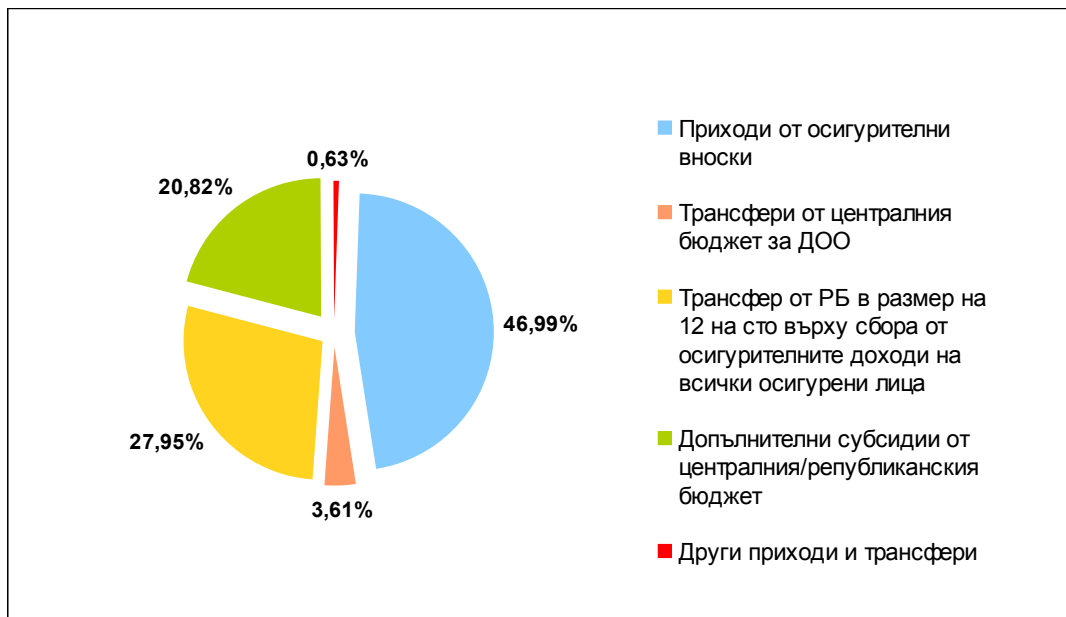
- **Пенсии** за военна инвалидност, пенсии за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги, пенсии по отменените Закон за пенсиите и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и добавките към тях, в т.ч. и вдовишките добавки по чл. 84 от КСО, определени от пенсии, за които не се дължат осигурителни вноски (вкл. пощенската такса и ДДС). Трансферираната сума е **304 329,3 хил. лв.**;
- **Добавки към пенсиите** на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война (вкл. пощенска такса и ДДС). Трансферираната сума е **10 361,8 хил. лв.**;
- **За добавки към пенсиите** по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица (вкл. пощенска такса и ДДС). Преведената сума е **9 011,9 хил. лв.**;
- **Осигурителни вноски** във фонд "Пенсии" за осигурителен стаж по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО, зачетен при пенсиониране, които се поемат от държавния бюджет – трансфер в размер на **550,0 хил. лв.**;
- **Обезщетения** по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, съгласно чл. 26а, т. 3 от КСО – трансфер в размер на **300,0 хил. лв.**;
- **Допълнителна субсидия** за покриване на недостига от средства – **1 815 875,7 хил. лв.**

За отчетната 2013 г. бюджетът на ДОО е **получил трансфер** от републиканския бюджет в размер на **2 197 865,3 хил. лв.** (**24,5 на сто** от общите приходи и трансфери), **който се различава от планирания в следните плащания:**

- Преведени са **375,5 хил. лв.** трансфер по чл. 5 от Правилника за прилагане на Закона за военноинвалидите и военнопострадалите и чл. 6 от Правилника за прилагане на Закона за ветераните от войните;
- Намалена е с **92 675,5 хил. лв.** (4,9 на сто) на субсидията за покриване на недостига от средства;

- Получен е допълнителен трансфер от централния бюджет за поети данъци върху доходите на физическите лица в размер на **3 561,0 хил. лв.** (Съгласно прилагането от 01.10.2013 г. на схема за централизирано разплащане на данъци върху доходите на физическите лица от бюджетните предприятия, § 25, ал. 4 от ЗДБРБ за 2013 г.);
- Получен е допълнителен трансфер от централния бюджет за изплащане на еднократна допълнителна сума към пенсиите за месец декември 2013 г. в размер на **53 500,0 хил. лв.**

В групата на трансферите през 2013 г. се включват и постъпилите суми от МТСП в размер на **234,6 хил. лв.** за програми за **насърчаване на заетостта** и **22,3 хил. лв.** за фонд **“Условия на труд”**.



Фигура № 16 : Структура на приходите и трансферите в консолидирания бюджет на ДОО през 2013 г.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РАЗХОДНАТА ЧАСТ НА КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2013 г.

Разходите в консолидирания бюджет (КБ) на държавното обществено осигуряване са за изплащане на пенсии, краткосрочни обезщетения и помощи и за издръжка на службите по социално осигуряване в администрацията на Националния осигурителен институт.

Разходите за държавното обществено осигуряване отразяват резултатите от провежданата социалноосигурителна политика и мястото ѝ в социалната защита на населението.

В областта на разходите КБ на ДОО за 2013 г. беше реализиран при следните социално-осигурителни параметри и политики:

1. В областта на пенсиите:

- От 1 януари 2013 г. необходимата възраст за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 от КСО се увеличи с 4 месеца (63 години и 8 месеца за мъжете и 60 години и 8 месеца за жените);
- От 1 януари 2013 г. необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 2 от КСО се увеличи с 4 месеца (37 години и 8 месеца за мъжете и 34 години и 8 месеца за жените);

- От 1 януари 2013 г. необходимата възраст за придобиване право за пенсия по чл. 68, ал. 3 се увеличи с 4 месеца (от 65 години и 4 месеца на 65 години и 8 месеца за двата пола);
- От 1 януари 2013 г. се въведе изискване за навършена възраст при пенсиониране по чл. 69 от КСО за военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България;
- От 1 април 2013 г. минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст се увеличи от 145,00 лв. на 150,00 лв.;
- От 1 април 2013 г. пенсиите за трудова дейност се осъвремениха средно с 9,3 на сто, като се приложиха различни проценти в зависимост от годината на отпускане на пенсията;
- От 1 април 2013 г. се увеличи максималният размер на получаваните една или повече пенсии от 700,00 лв. на 770,00 лв. месечно.

2. В областта на паричните обезщетения и помощи:

- Нормативите на обезщетенията за временна неработоспособност през целия период се запазиха на нивата от 2012 г.;
- Размерът на месечното парично обезщетение за отглеждане на малко дете от 1 януари до 30 юни беше 240 лв., а от 1 юли до 31 декември се увеличи на 310 лв.;
- Запази се режимът на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност – първите три дни за сметка на осигурителя, а от четвъртия ден на настъпване на неработоспособността се изплаща обезщетение от държавното обществено осигуряване;
- Запази се минималният дневен размер 7,20 лв. на обезщетението за безработица и ограничаването му на ниво 60 на сто от осигурителния доход на лицето преди загубата на работа;
- Осигурителните периоди, от които се изчисляват краткосрочните обезщетения останаха непроменени (18 месеца за обезщетенията за общо заболяване и трудова злополука, 24 месеца за обезщетението за бременност и раждане, 24 месеца за обезщетението за безработица);
- Еднократната помощ при смърт на осигурено лице за 2013 г. се определи в размер 540 лв.

През 2013 г. планираните **разходи на консолидирания бюджет на ДОО (без предоставените трансфери)** са 9 044 115,8 хил. лв., а по отчет възлизат на **8 972 158,3 хил. лв.** (99,2 на сто от плана) и се разпределят както следва:

♦ **Разходи за пенсии – 7 784 587,4 хил. лв.** (включително **52 526,3 хил. лв.** еднократно изплащане на допълнителни суми към пенсиите през м. декември 2013 г., **256,1 хил. лв.** капиталов трансфер за прехвърляне на пенсионни права и **38 234,9 хил. лв.** за пощенска такса, ДДС, и други финансови услуги), или **86,7 на сто** от общите разходи;

♦ **Разходи за социални помощи и обезщетения – 1 118 930,8 хил. лв.,** или **12,5 на сто** от общите разходи;

♦ **Разходи за програми, дейности и служби по социалното осигуряване, подпомагането и заетостта – 68 572,3 хил.лв.,** или **0,8 на сто** от общите разходи.

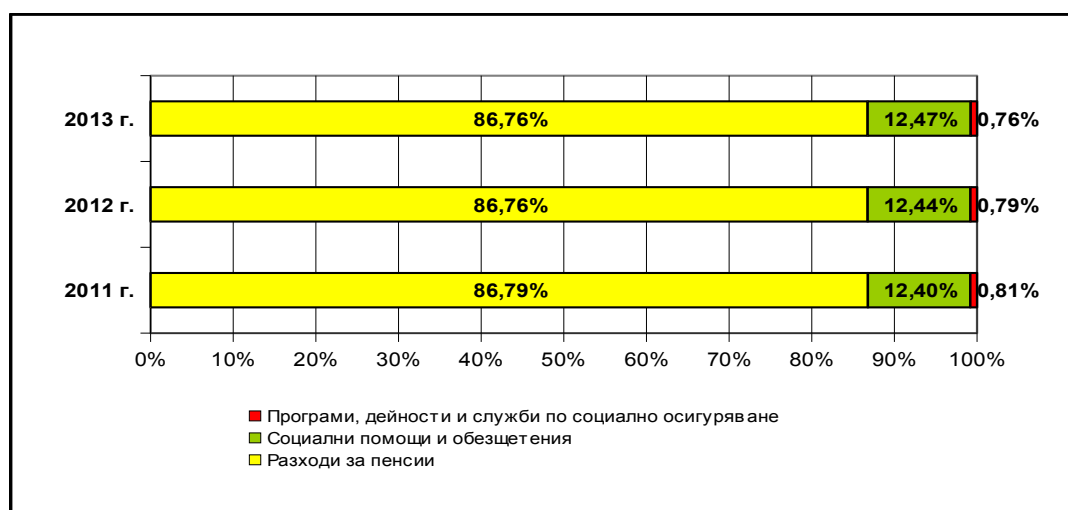
Изпълнението на плана по разходите е 99,2 на сто, което е **икономия** спрямо плана със **71 957,5 хил. лв.** и се дължи на по-ниските отчетени разходи спрямо планираните по всички социалноосигурителни програми с изключение на някои краткосрочни обезщетения (паричните обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, нетрудови злополуки и отглеждане на малко дете). Ако от общите разходи се извади трансферирания разход от републиканския бюджет за еднократно изплатената сума към пенсиите за м. декември, икономията спрямо плана е 124 503,0 хил. лв., или 1,4 на сто.

Таблица № 14 : Разпределение на разходите в консолидирания бюджет на ДОО

Показатели	2013 г.		2012 г.	% изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План 2013 г.	Отчет за 2012 г.
РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ - общо	7 899 260,3	7 784 587,4	7 255 126,1	98,55	107,30
Пенсии	7 852 575,2	7 746 096,4	7 217 334,8	98,64	107,33
в т. ч.: - за пенсии за сметка на ДОО	7 531 058,5	7 438 801,2	6 928 595,2	98,77	107,36
- прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на ЕС, ЕЦБ и ЕИБ	-	256,1	-	-	-
- за пенсии, финансирани от Републиканския бюджет	321 516,7	307 295,2	288 739,6	95,58	106,43
- за издръжка (пощенска такса и ДДС)	46 685,1	38 234,9	37 791,3	81,90	101,17
СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ	1 067 552,7	1 118 930,8	1 040 299,6	104,81	107,56
ПРОГРАМИ, ДЕЙНОСТИ И СЛУЖБИ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ	76 711,5	68 572,3	66 464,3	89,39	103,17
ДРУГИ РАЗХОДИ	591,3	67,8	259,2	11,47	26,16
ОБЩО:	9 044 115,8	8 972 158,3	8 362 149,2	99,20	107,29

В сравнение с 2012 г., когато отчетените разходи са в размер на 8 362 149,2 хил. лв., **нарастването** в номинално изражение е с **610 009,1 хил. лв.**, а в процентно – със **7,3 на сто**. При разходите за пенсии повишението спрямо предходната година е с 529 461,3 хил. лв., при сумите изплатени за парични обезщетения и помощи е със 78 631,2 хил. лв. и с 2 108,0 хил. лв. при разходите за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост.

Структурата на основните разходи по отчета на консолидирания бюджет за периода 2011-2013 г. е представена на следващата фигура:



Фигура № 17 : Структура на основните разходи в консолидирания бюджет на ДОО

През 2013 г. **разходите и трансферите** са в размер на **8 977 498,7 хил. лв.** (при планирани **9 051 115,8 хил. лв.**). В тях са включени социалноосигурителни разходи (пенсии, социални помощи и обезщетения), разходи за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост, разходи за отбрана и сигурност, разходи за лихви по заеми и предоставени трансфери на МТСП. От тях, **разходите за бюджета на ДОО са 8 632 001,0 хил. лв.**, при планирани 8 683 064,0 хил. лв., или **99,41 на сто** изпълнение. Процентното им изпълнение спрямо отчета за 2012 г. е **107,35**, или с 590 989,1 хил. лв. повече. **Финансираните от ЦРБ разходи са 307 295,2 хил. лв.** Те са по-малко спрямо планираните с **4,42 на сто** (14 221,5 хил. лв.), но с 6,43 на сто (18 555,7 хил. лв.) повече от същите през 2012 г.

Таблица № 15 : Разходи в консолидирания бюджет на ДОО по източници на финансиране

Показатели	2013 г.		2012 г.	% изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План 2013 г.	Отчет за 2012 г.
	(хил.лв)	(хил.лв)	(хил.лв)		
1. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ БЮДЖЕТА НА ДОО	8 683 064,0	8 632 001,0	8 041 011,9	99,41	107,35
Пенсии за сметка на ДОО	7 531 058,5	7 386 274,9	6 928 577,6	98,08	106,61
ЕДС към пенсиите за периода 2007 – 2013 г.	-	52 526,3	17,6	-	-
Капиталови трансфери за прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на ЕС, ЕЦБ и ЕИБ	-	256,1	-	-	-
Социални помощи и обезщетения	1 067 552,7	1 118 930,8	1 040 299,6	104,81	107,56
Програми, дейности и служби по социално осигуряване	76 711,5	68 572,3	66 464,3	89,39	103,17
Разходи за лихви (лихви по заем от СБ и др. лихви)	425,8	59,0	257,9	13,86	22,88
Отбрана и сигурност	165,5	8,8	1,3	5,32	676,92
Предоставени трансфери от ДОО:	7 150,0	5 372,8	5 393,6	75,14	99,61
в т. ч. за: - Агенцията за социално подпомагане към МТСП	3 150,0	2 830,6	2 478,0	89,86	114,23
- МТСП за ф. "Условия на труд"	4 000,0	2 542,2	2 915,6	63,56	87,19
2. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ЦР БЮДЖЕТ	321 516,7	307 295,2	288 739,5	95,58	106,43
Пенсии и добавки за сметка на РБ	321 516,7	307 295,2	288 739,5	95,58	106,43
ЕДС към пенсиите за периода 2007 – 2008 г.	-	-	0,4	-	-
3. ИЗДРЪЖКА (пощенска такса и ДДС)	46 535,1	38 202,5	37 769,2	82,09	101,15
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ:	9 051 115,8	8 977 498,7	8 367 520,6	99,19	107,29

Забележка: В таблицата разходите за издръжка са чистият разход за изплащане на пенсиите, без други финансови услуги

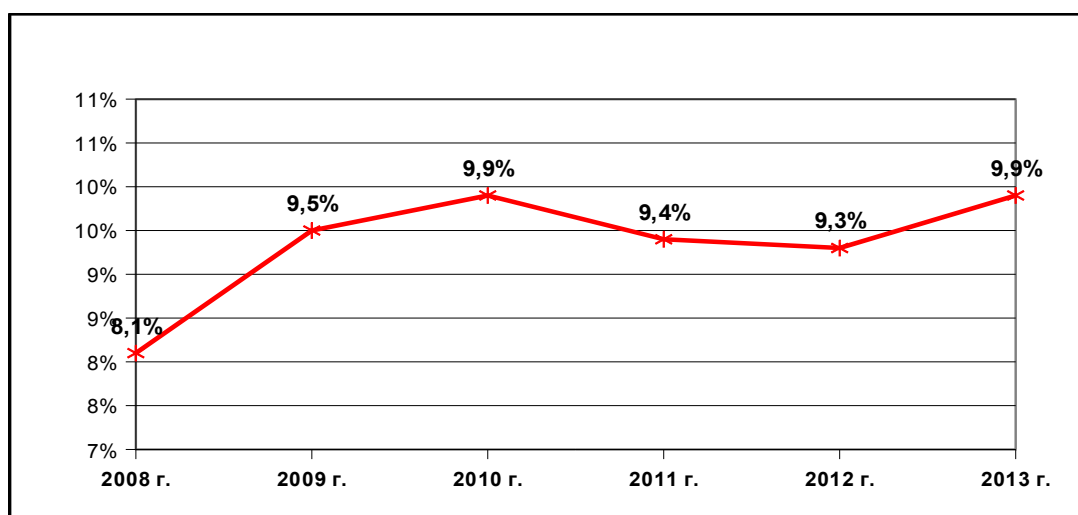
I. РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ

В структурата на общите разходи най-голям дял заемат разходите за пенсии. Разчетите на пенсиите за 2013 г. се основават както на параметрите, заложиени в средносрочната фискална рамка на държавния бюджет, така и на съществуващия брой на пенсионерите и на пенсиите.

Отчетените за 2013 г. **общии разходи за пенсии** (вкл. пощенската такса и данък добавена стойност, капиталовия трансфер за прехвърляне на пенсионни права и еднократната допълнителна сума към пенсиите) възлизат на **7 784 587,4 хил. лв.**, при планирани 7 899 260,3 хил. лв. Отчетени са 114 672,9 хил. лв. (1,45 на сто) по-ниски разходи от планираните. В сравнение с 2012 г., когато са били 7 255 126,1 хил. лв., **покачването е със 7,3 на сто** (529 461,3 хил. лв.).

Чистият разход за пенсии (без пощенската такса и ДДС и капиталовия трансфер за прехвърляне на пенсионни права) е в размер на **7 746 096,4 хил. лв.** В тази сума са включени разходите за пенсии, финансирани от ДОО и от републиканския бюджет, както и еднократно изплатената към пенсиите сума за коледни добавки за месец декември 2013 г. Отчетените разходи са със 106,5 хил. лв. (**1,4 на сто по-малко** от планираните) и със 7,3 на сто повече от тези през 2012г.

През последните пет години **разходите за пенсии** (без пощенска такса и данък добавена стойност) **надхвърлят 9,0 на сто от брутният вътрешен продукт**. През 2013 г. нарастват спрямо предходната година с 0,6 на сто и достигат 9,9 на сто от БВП. Това увеличение се дължи на няколко основни фактора: осъвременяването на пенсиите, увеличаването на максималния размер на получаваните една и/или повече пенсии, както и на изплатената през месец декември еднократна допълнителна сума към пенсиите.



Фигура № 18 : Разходи за пенсии към брутен вътрешен продукт (%)

Основните фактори, влияещи върху разхода за пенсии, са броят на пенсионерите, броят на пенсиите и средният им месечен размер.

Таблица № 16 : Среден брой пенсионери и пенсии и среден месечен размер пенсия на пенсионер за 2013 г.

ВИД НА ПЕНСИЯТА	Среден брой пенсионери	Среден брой пенсии	Ср. мес. р-р пенсия на пенсионер (лв.)
ВСИЧКО (I+II+III)	2 195 904	2 677 598	293,96
I. ФОНД "ПЕНСИИ"	2 127 755	2 135 170	298,01
1. Пенсии за трудова дейност	2 033 563	2 040 962	288,77
2. Пенсии за кадрови военнослужещи, офицери и сержанти	94 192	94 208	497,35
II. ФОНД "ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФ. БОЛЕСТ"	10 919	24 928	250,97
1. Пенсии за трудова дейност	10 898	24 883	250,97
2. Пенсии за кадрови военнослужещи, офицери и сержанти	21	45	249,87
III. ФОНД "ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ"	57 230	517 500	151,76
- Военна инвалидност	3 122	6 386	165,01
- Гражданска инвалидност	182	340	169,32
- Социални пенсии за инвалидност	47 500	504 347	154,74
- Персонални пенсии	2 962	2 962	106,98
- Социални пенсии за старост	3 170	3 170	127,35
- Други	294	295	232,79

Забележка: Средните размери са изчислени от разхода за пенсии без ПТ и ДДС, като е включен разхода за добавката към пенсиите на участниците и пострадалите от войните и разхода за коледна добавка през м. декември 2013 г. Средствата са разпределени според вида на водещата пенсия.

1. Брой на пенсионерите

Средногодишният брой пенсионери през 2013 г. е **2 195,9** хил. души, при 2 217,6 хил. през 2012 г., или броят им е намалял с **21,7** хиляди вследствие на повишените изисквания за стаж и възраст при придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) през 2013 г.

Средногодишният брой на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст (вкл. по чл. 69 от КСО и СВОК на ТПК) е **1 678,3** хил., като броят им е с 25,5 хил. пенсионера, или с 1,5 на сто по-малко спрямо предходната година (1 703,8 хил. бр.). Намалението в броя на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст е съпроводено от увеличение в броя на пенсионерите с инвалидни пенсии. През 2013 г. средният брой на

пенсионерите с пенсии за инвалидност поради общо заболяване (вкл. по чл. 69 от КСО) бележи нарастване с **1,4 на сто**. От общо 439 081 бр. през 2012 г., през 2013 г. те стават 445 108, или с **6 027 души** повече.

Броят на пенсионерите към 31 декември 2013 г. е 2 186 570. Лични първи пенсии са получавали 2 064 851 пенсионери (94,4 %), а наследствени – 121 719 (5,6 %).

Спрямо 31 декември 2012 г. **общият брой пенсионери е намалял с 21 876 (1,0 на сто)**. Намалението, отчетено при пенсионерите с лични пенсии, е с 18 736 по-малко и при пенсионерите с наследствени пенсии е с 3 140 по-малко.

Повишаването на възрастта и стажа за придобиване право на пенсия по чл. 68 от КСО с още 4 месеца от 1 януари 2013 г. реално доведе до намаляване броя на пенсионираните се през годината. Те са с **8 578 (9,5 на сто) по-малко** спрямо 2012 г. През 2013 г. са се пенсионирали общо **81 301 лица**. От тях 35 682 бр. за инвалидност поради общо заболяване (с 2 304, или 6% по-малко от 2012 г.), 39 652 бр. за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО (с 4 894, или 11% по-малко от 2012 г.) и 1 696 бр. за осигурителен стаж и възраст на кадрови военнослужещи по чл. 69 от КСО (с 1 523, или 47,3% по-малко от 2012 г.). Въвеждането на минимална изискуема пенсионна възраст, необходима за отпускане на пенсия на лицата, изпълнявали военна служба по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, през 2013 г. реализира значително намаление в броя на новите пенсионери от тази категория лица.

Към 31 декември 2013 г. пенсионерите, които получават **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68** от КСО, са **1 533 339**. Броят им е намалял с 24 057 (1,5 на сто) спрямо края на 2012 г.

Броят на пенсионерите, получаващи **лични пенсии по чл. 69** от КСО (кадрови военнослужещи, офицери и сержанти и др.) е намалял с 997 души (1,1 на сто). Към 31 декември 2013 г. те са 88 158 бр.

През 2013 г. броят на пенсионерите с **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** се е увеличил с 8 413 (2,3 на сто) спрямо броя им към 31 декември 2012 г. В края на 2013 г. те са **369 007 броя**.

2. Брой на пенсиите

Средногодишният **брой на изплатените пенсии** през 2013 г. е **2 677,6 хил. броя**. След отбелязаното увеличение на общия брой на пенсиите през 2010 г. и 2011 г. спрямо предходна година, за втора поредна година броят на пенсиите, изплащани от ДОО намалява и през 2013 г. е с **19,3 хил. броя по-малко** от тези през 2012 г. (2 696,9 хил. бр.).

През 2013 г. **новоотпуснатите пенсии** (лични и наследствени) са **81 301 броя, с 9,5 на сто по-малко** от тези през 2012 г. **Лични пенсии** са получили **71 531** пенсионера, (с 4 679, или 6,1 на сто по-малко от тези през 2012 г.), а **наследствени – 9 770** (с 3 899, или 28,5 на сто по-малко от същите през 2012 г.).

Лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО са отпуснати на **37 802 лица**, което е 52,8% от всички пенсионирали се с лични пенсии. Спрямо 2012 г. се отчита намаление с 4 339, или 10,3 на сто. **1 850 броя** са новоотпуснатите **наследствени пенсии** за осигурителен стаж и възраст. В сравнение с предходната година те са с 23 на сто по-малко.

Пенсиите, отпуснати по чл. 69 от КСО (на военнослужещи и приравнени към тях) са 1 696, от които **1 472 бр. лични**. Те са с 1 357 (48 на сто) по-малко в сравнение с отпуснатите през 2012 г., а техният дял е 2,1% от всички новоотпуснати лични първи пенсии. **Наследствените пенсии** от този вид са **224 броя** и също намаляват със 166 броя в сравнение с предходната година.

През 2013 г. **28 217 лица** са получили **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване**, чийто относителен дял е 39,4% (при 36,0% през 2012 г.) от всички новоотпуснати лични първи пенсии. Спрямо предходната година в абсолютни стойности те са със 765 бр. (2,8 на сто) повече. При съпоставяне на относителния дял на новоотпуснатите

лични инвалидни пенсии в съвкупността от всички новоотпуснати лични първи пенсии има увеличение с 3,4%, което е за сметка на намалението в броя на новоотпуснатите лични пенсии за осигурителен стаж и възраст.

От началото на 2013 г. правото на наследствена пенсия на наследника (съпруг/а) се определя по отношение на неговата възраст за пенсиониране по чл. 68, ал. 1 от КСО, а не по отношение на възрастта за пенсиониране в момента на отпускането на наследствената пенсия. Тази промяна се отрази в значителното намаление в броя на новоотпуснатите наследствени пенсии през 2013 г.

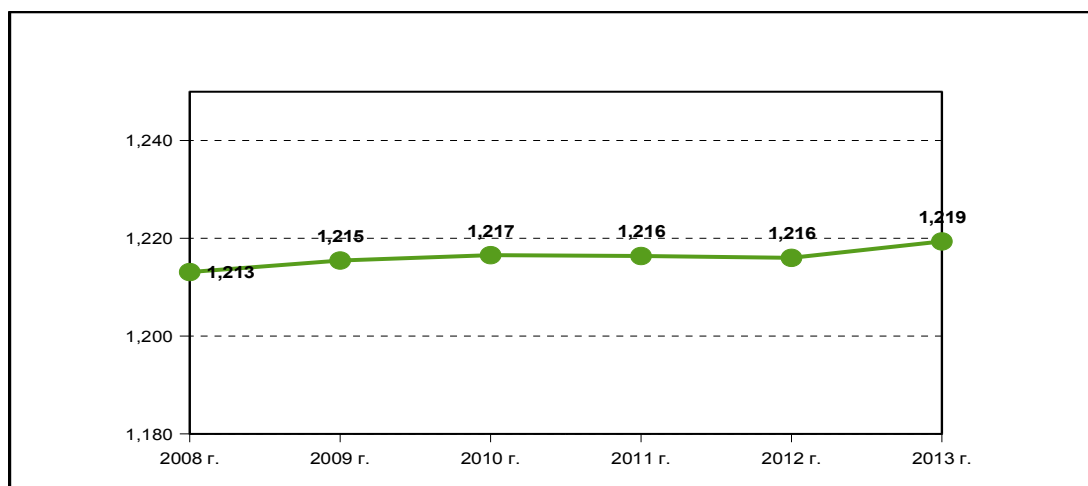
И през 2013 г. се запази установената тенденция за нарастване на общия брой **пенсии за инвалидност** спрямо броя им от предходната година, макар и с ниски темпове. През 2013 г. **средният им брой е 984 316**, като тук са включени трудовите пенсии за инвалидност поради общо заболяване (448 315 бр.), за трудова злополука и професионална болест (24 928 бр.), а също и социалните пенсии за инвалидност (504 347 бр.), военна и гражданска инвалидност (6 726 бр.). **Увеличението** им спрямо 2012 г., когато са били 976 313 бр., е с **8 003 (0,8 на сто)**.

На основание чл. 98, ал. 4 от КСО към ТП на НОИ са изградени медицински комисии (МК) за преценка основателността на експертните решения на ТЕЛК/НЕЛК. От 01.01.2012 г. МК се произнасят по всички експертни решения на ТЕЛК с определена 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност. През 2013 г. броят на решенията на ТЕЛК, които дават основание за отпускане на пенсия, са 178 676. От тях медицинските комисии на НОИ са обжалвали 3 844 решения, което е малко над 2% от общия брой. Данните за контролната дейност на медицинските комисии показват, че през 2013 г. има увеличение на броя решения спрямо 2012 г. с 83 051 бр. (102,4 на сто). МК вземат решения и по експертните решения на НЕЛК, но те са незначителна част от общия брой. От една страна НОИ засилва контрола върху експертната на неработоспособността, но от друга страна в много от случаите това забавя отпускането на инвалидни пенсии в действителен размер на правоимащи лица.

Социална пенсия за инвалидност може да се получава към друг вид пенсия, при условие че на лицето е определена над 70 на сто трайно намалена работоспособност. Тази законова възможност провокира много хора със заболявания, и особено пенсионери в по-напреднала възраст, да искат освидетелстване от органите на медицинската експертиза. Средният брой пенсии от този вид през 2013 г. достигна **504 347**.

Пенсиите, получавани като **втора, трета или четвърта**, към 31.12.2013 г. са **483 571**, което е увеличение с 5 005 броя, спрямо предходната година. Делът на пенсионерите, получаващи повече от една пенсия, в края на 2013 г. е **18,1%**, а **социалните пенсии за инвалидност** заемат дял **95%** от тях. **Отпуснатите през 2013 г. социални пенсии за инвалидност**, когато тази пенсия е втора поредна за изплащане на лицето, са **40 212 броя**. Спрямо предходната година те са с 2 395 бр. (6,3 на сто) повече.

За периода 2008-2011 г. се наблюдава покачване на **средния брой пенсии, изплащани на един пенсионер**. През 2012 г. прекъсва тенденцията на нарастване и се отбелязва стойност 1,216, която се запазва на нивото от 2011 г. През 2013 г. отново има ръст спрямо нивото от предходната година, който е вследствие на едновременното намаляване при средния брой на пенсиите (с 0,7 на сто) и на пенсионерите (с 10 на сто).



Забележка: От 2012 г. броят на пенсионерите се отчита с включване и на тези по Европейски регламенти и международни договори.

Фигура № 19 : Средногодишен брой пенсии на един пенсионер

Броят на пенсиите към 31 декември 2013 г. е 2 670 141 и спрямо 31 декември 2012 г. е **намалял с 16 871** (с 0,6 на сто). Освен всички първи пенсии, които са 2 186 570, в него е включен и броят на вторите, третите и четвъртите поредни за изплащане на лицата пенсии. В края на 2013 г. общо 483 571 пенсии се получават като втори (18,1 на сто от всички пенсии). Към 31 декември 2013 г. се изплащат **459 419 социални пенсии** в размер 25 на сто от социалната пенсия за инвалидност на пенсионерите с намалена работоспособност над 70 на сто. Те са с **6 550** (с 1,4 на сто) **повече** в сравнение с края на 2012 г.

Към 31 декември 2013 г. има отпуснати **1 631 434 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**. Те представляват 64,4 на сто от всички лични пенсии. От тях 1,9 на сто са отпуснати на лица, работили при условията на първа категория труд, 4,6 на сто – на работили при условията на втора категория труд и 52,6 на сто – при трета категория труд. Останалите 40,9 на сто от личните пенсии са на лица със смесен трудов стаж.

Броят на **личните пенсии за инвалидност** към 31 декември 2013 г. е **894 904**, или 35,3 на сто от всички лични пенсии. От тях 29,8 на сто са отпуснати на лица с намалена работоспособност над 90 на сто, 51,6 на сто – с намалена работоспособност от 71 до 90 на сто и 18,4 на сто – с намалена работоспособност от 50 до 70,99 на сто. **Новоотпуснатите** през 2013 г. пенсии са **31 714 бр.**, което е почти 45 на сто от всички нови пенсии. В края на 2012 г. личните пенсии за инвалидност са били 880 575 бр. (с 14 329 по-малко), от които 30 820 бр. отпуснати през годината.

Броят на личните пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** към 31 декември 2013. г е **371 346** (41,5 на сто от броя на личните пенсии за инвалидност), а на **социалните пенсии за инвалидност** е **507 139** (56,6 на сто от броя на личните пенсии за инвалидност), от които 47 720 са първи пенсии в поредността на изплащане. В края на предходната година те са били съответно 363 112 и 500 176 бр., като и при двата вида инвалидни пенсии се отчита нарастване на броя им. Новоотпуснатите първи социални пенсии за инвалидност се увеличават със 127 (3,9%), спрямо предходната година. Броят на новоотпуснатите втори социални пенсии за инвалидност достига 40 212, като също се отчита нарастване спрямо броя им през 2012 г. (с 2 395 бр. или 6,3%).

Личните пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** към 31.12.2013 г. са **13 186 бр.** (1,5 на сто от броя на личните пенсии за инвалидност). В сравнение с броя им в края на 2012 г. те са със 702 бр. по-малко.

Броят на пенсионерите, които получават **поне една инвалидна пенсия**, нараства с 10 907 и в края на 2013 г. достига **682 542 броя**.

Съгласно КСО, на лица с 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане се отпускат пенсии за инвалидност. Това са пенсиите за инвалидност поради общо заболяване, за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест,

пенсиите за военна инвалидност, за гражданска инвалидност и социалните пенсии за инвалидност. На базата на отчетените през 2013 г. данни за броя на инвалидните пенсии може да се обобщи, че **новоотпуснатите лични инвалидни пенсии отчитат увеличение в съвкупността от всички новоотпуснати лични пенсии**. Тук се отразява спадналият брой на новоотпуснатите лични пенсии за осигурителен стаж и възраст. Но за това допринася и фактът, че законодателството позволява едновременното получаване на няколко вида инвалидни пенсии от един пенсионер.

Малка част от пенсиите в България са: **социални пенсии за старост** (3 166 бр.); пенсии **за особени заслуги** към държавата и нацията (21 бр.); **персонални пенсии** (2 927 бр.), отпуснати от Министерския съвет на лица, по отношение на които не са налице някои от изискванията на Кодекса за социално осигуряване. Тези пенсии са за сметка на републиканския бюджет и се изплащат от фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност". Продължават да се изплащат незначителен брой пенсии, отпуснати **по отменени закони** (СВОК на ТПК, Закон за пенсиониране на земеделските стопани кооператори).

3. Среден месечен размер на пенсиите

През 2013 г. са проведени следните **политики**, които оказаха влияние върху размерите на пенсиите:

1. **Минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст** от 1 април 2013 г. се увеличи от 145,00 на **150,00 лв.**, съгласно чл. 9 от ЗБДОО за 2013 г. Със същия процент се увеличиха всички минимални размери на пенсиите за трудова дейност, свързани с минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст.

2. С ПМС № 332 от 20.12.2012 г. се определи размера на **социалната пенсия за старост**, като за периода от 1 януари до 31 март беше запазен стария размер 100,86 лв., а от 1 април **е увеличен на 110,00 лв.** На тази база бяха увеличени и размерите на всички обвързани със социалната пенсия за старост добавки към пенсиите, а именно:

- добавката за чужда помощ – 82,50 лв.;
- добавката към пенсиите на участниците и пострадалите във войните по чл. 5 от ЗВВ – 110,00 лв.;
- добавката по Указ № 1611 – 55,00 лв.

3. Месечната **добавка по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ)** се определя в процент от средната пенсия за осигурителен стаж и възраст за предходната календарна година и се преизчислява ежегодно от 1 януари. В тази връзка със заповед № 78 от 21.01.2013 г. Управителят на НОИ определи средна пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2012 г. в размер на 294,36 лв. Средният брой на добавките през 2013 г. е 10 289, а средният месечен размер – 68,83 лв.

4. **Максималният размер** на получаваните една и повече пенсии, без добавките към тях, също се повиши от 1 април 2013 г. на **770,00 лв.**, който размер представлява 35 на сто от максималния осигурителен доход за годината, определен със Закона за бюджета на ДОО.

5. Пенсиите за трудова дейност се **осъвремениха** от 1 април 2013 г. с натрупания средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени за периода от второто полугодие на 2009 г. до края на 2012 г. Коефициентите на увеличение бяха определени в зависимост от годината на отпускане на пенсията, както следва:

- за отпуснати към 31.12.2009 г. – 9,8 на сто;
- за отпуснати през 2010 г. – 8,8 на сто;
- за отпуснати през 2011 г. – 5,7 на сто ;
- за отпуснати през 2012 г. – 2,2 на сто.

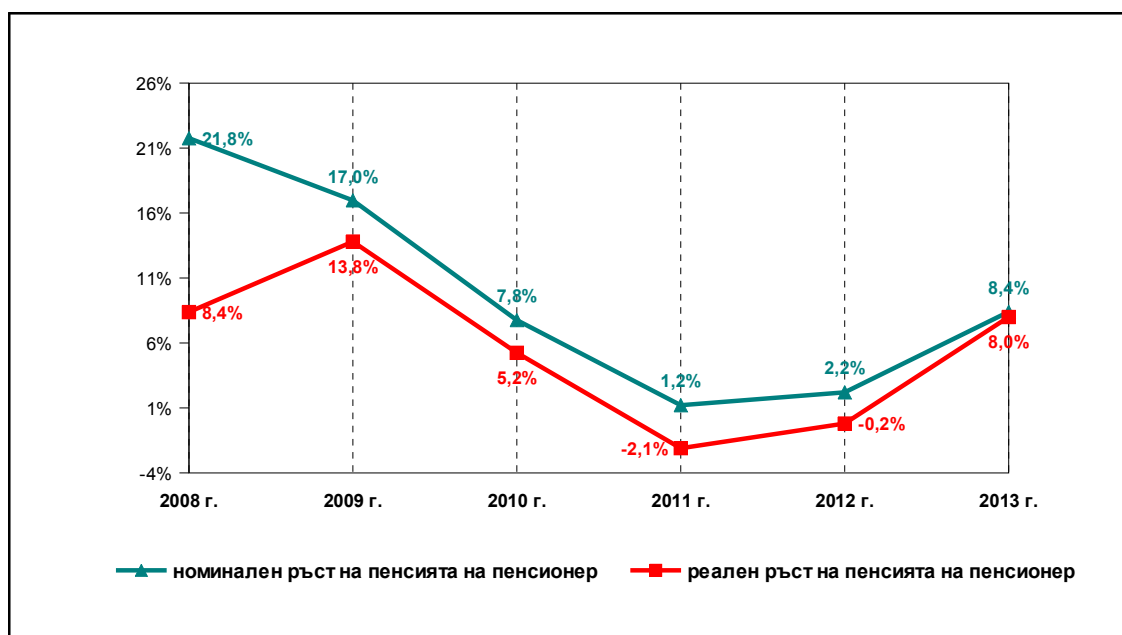
6. Съгласно ПМС № 260 от 18.11.2013 г. на пенсионери, на които пенсията или сборът от пенсиите заедно с добавките и компенсациите към тях за месец декември 2013 г. е в размер до 251,00 лв. включително, беше изплатената **еднократна допълнителна сума в размер на 50 лв.** Средствата бяха осигурени за сметка на икономии на разходите и

трансферите по централния бюджет и за сметка на вноската в него от бюджета на Народното събрание, като трансфер към бюджета на Държавното обществено осигуряване.

Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2013 г. е **293,96 лв.** При неговото изчисляване са взети предвид и добавките по чл. 84 от КСО, добавката за чужда помощ (в размер 75 на сто от социалната пенсия за старост), добавката за ветерани от войните (в размер 100% от социалната пенсия за старост), миньорската добавка (вече не се отпуска, но продължава да се изплаща в размер 33,30 лв. на пенсионерите, на които е била отпусната преди 2000 г.), добавките към пенсиите на репресираните лица, съгласно чл. 9 от ЗПГРРЛ, и изплатената еднократна допълнителна сума към пенсиите през м. декември 2013 г. В сравнение с предходната година, когато средната пенсия е била 271,21 лв., **нарастването е с 22,75 лв.** Средният размер на един пенсионер с **пенсия за ОСВ** (по чл. 68 и чл. 69 от КСО) е **319,79 лв.**, а пенсионерите с пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** (без тези по ЗПЗСК, СВОК на ТПК и по чл. 69 от КСО) са получавали средно **217,62 лв.**

През 2013 г. средният месечен размер на пенсиите е нараснал номинално с 8,4 на сто, а реално с 8,0 на сто, при средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени от 0,4 на сто за 2013 г.

Динамиката в номиналния и реалния ръст на средния размер пенсия на пенсионер за периода 2008 - 2013 г. е показана на следващата графика:



Фигура № 20 : Динамика в номиналния и реалния ръст на средния размер пенсия на пенсионер за периода 2008 - 2013 г. (%)

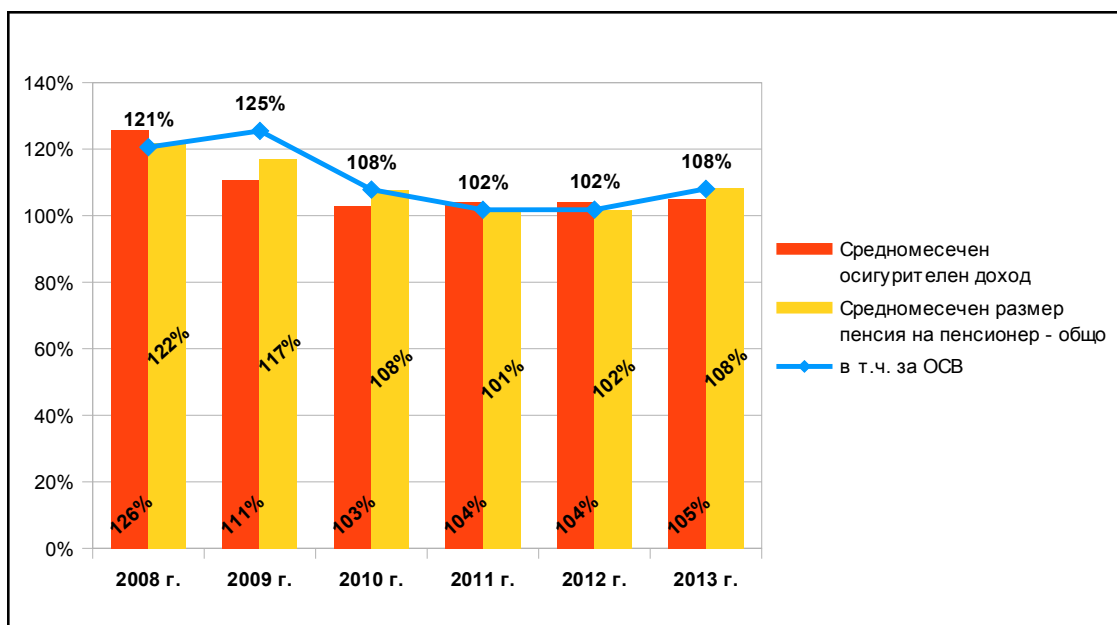
През предходните две години „замразяването“ на размерите на пенсиите води до реалното им изоставане. През 2013 г. реалният ръст (номиналното увеличение с отчитане на инфлацията) на средната пенсия е превишавало отчетената инфлация с 8 на сто. Този изпреварващ ръст се дължи основно на осъвременяването на пенсиите, както и на изплатените през годината еднократни суми под формата на коледни добавки.

През 2013 г. **новоотпуснатите** пенсии (лични – 283,56 лв. и наследствени – 144,11 лв.) са с **основен среден месечен размер 262,38 лв.** Той е с 12,54 лв. по-висок от средния размер на новоотпуснатите пенсии (249,84 лв.) през 2012 г. Пенсиите за трудова дейност са със среден размер 258,50 лв., като тези за лицата по чл. 68 са в размер на 315,70 лв., а новоотпуснатите пенсии за лицата по чл. 69 (военнослужещи и приравнените към тях) са със среден размер 538,78 лв.

Изменените пенсии към края на 2013 г. са **230 380 броя**, от които 225 500 са лични и 4 880 наследствени. Новият им среден размер е **325,96 лв.**, при стар размер 292,37 лв.

Броят на прекратените пенсии е **113 438**, а средният им размер през 2013 г. е **227,44 лв.**

Равнището на **средната пенсия на един пенсионер** през 2013 г. достигна **45,3 на сто** спрямо **брутния** осигурителен доход, а спрямо **нетния** осигурителен доход – **57,8 на сто**. Следващата фигура показва динамиката в средномесечните размери на осигурителния доход и на пенсиите за периода 2008 - 2013 г.



Фигура № 21 : Верижен индекс, отразяващ промените в средномесечните размери на осигурителния доход и на пенсиите

Коефициентът на заместване на дохода (съотношението на средната пенсия и средния осигурителен доход) съществено се влияе от осъвременяването на пенсиите. През 2009 и 2010 г. имаше значителен ръст на пенсиите в резултат на осъвременяването през 2009 г., общо с 26%, при ръст на средния осигурителен доход с 14%, а коефициентът на заместване на дохода съответно беше 44,1 и 46,2. Поради рестриктивната политика по отношение на публичните разходи, пенсиите не бяха осъвременявани през периода 2010 - 2012 г., вследствие на което беше отчетен спад на коефициента на заместване на дохода. През 2013 г. пенсиите за трудова дейност отново бяха осъвременени и коефициентът на заместване на дохода се повиши, като стойността му достигна 45,3 на сто. Влияние върху стойността на коефициента на заместване на дохода оказа и промяната в начина на осъвременяване на пенсиите. До 2012 г. в КСО беше регламентирано то да става по т.н. „златно швейцарско правило“ с процент равен на сбора от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени през предходната календарна година. Съгласно последваща редакция на чл. 100 от КСО пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната календарна година, се осъвременяват от 1 юли с процент, равен на индекса на потребителските цени за предходната година. За пореден път беше изменена датата за осъвременяването на пенсиите. През 2013 г. осъвременяването се извърши от 1 април, тоест с три месеца по-рано. Друг фактор, влияещ негативно върху стойността на коефициента на заместване на дохода, е увеличаващият се брой пенсионери с редуциран размер на пенсията, защото са се осигурявали в универсален пенсионен фонд и част от вноската за тях е пренасочена към съответния УПФ. Към края на 2013 г. броят на пенсиите с намален размер поради тази причина е 62 987, от които 50 536 са инвалиди, а 12 452 за осигурителен стаж и възраст. Броят им с времето ще расте, защото родените след 1960 г. пенсионери ще се

увеличават. Вследствие на тези причини се очаква коефициентът на заместване плавно да намалява.

Броят и размерът на минималните пенсии с гарантиран размер оказва влияние върху стойността на разхода за пенсии.

С **гарантиран минимален размер** за съответния вид пенсия са **461 790** пенсионери, или 21,1% от общия брой пенсионери към 31.12.2013 г. Това са лица, които получават само една пенсия в минимален размер. В сравнение с края на 2012 г. относителният им дял е по-нисък с 2,8%.

- ❖ С **лични пенсии в минимален размер** са 404 254 души, или 87,5%, а от получаващите наследствени пенсии – 57 536, или 12,5% от пенсионерите с минимални пенсии.
- ❖ От фонд **“Пенсии”** минимални размери получават 404 963 души, или 19,1% от общия брой на пенсионерите във фонда (при 21,9% през 2012 г.). От тях 348 810 са с лични пенсии (86,1% от пенсионерите с минимални пенсии във фонда) и 56 153 са с наследствени пенсии в минимален размер.
- ❖ С минимални размери на пенсиите, изплащани от фонд **“Трудова злополука и професионална болест”**, са 2 616 пенсионери, или 24,5% (при 27,5% за 2012 г.) от всички пенсионери, получаващи пенсии от този фонд. Разпределението им е в полза на личните пенсии – 65,9%. Наследствените заемат 34,1% дял, като спрямо 2012 г. са с 436 броя по-малко.
- ❖ От пенсионерите, получаващи първа пенсия от фонд **“Пенсии, несвързани с трудова дейност”**, с пенсия в минимален размер са 54 211 бр., или 94,6%, като делът нараства с 0,2 процентни пункта спрямо нивото от предходната година (94,4%).

Към 31 декември 2013 г. броят на пенсионерите с месечни размери на пенсиите, **приравнени на минималния размер** за съответния вид, е **500 857**, а разликата между изплащания и действителния размер е **16 701,3 хил. лв.**

Максимален размер 770,00 лв. получават **52 484** пенсионери (52 198 лични пенсии и 286 наследствени), като разликата между действителния и изплащания размер е **10 342,3 хил. лв.** Делът им е **2,4%** от всички пенсионери и в сравнение с края на предходната година те бележат покачване с 599 броя. За това допринася и нарастването на новите пенсионери със смесен осигурителен стаж. Пенсиите на лицата със **смесен осигурителен стаж** заемат **57,9 на сто** от всички новоотпуснати пенсии, докато през 2012 г. този дял е бил 57,3 на сто.

Таблица № 17 : Разходи за пенсии по източници на финансиране

ПОКАЗАТЕЛИ	2013 г.		2012 г.	% изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План	Отчет за
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	2013 г.	2012 г.
ПЕНСИИ	7 852 575,2	7 746 096,4	7 217 334,8	98,64	107,33
Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване, в т. ч.:	7 531 058,5	7 438 801,2	6 928 595,2	98,77	107,36
- пенсии за трудова дейност и добавките към тях	6 940 142,9	6 816 287,5	6 397 944,7	98,22	106,54
- пенсии по чл. 69 от КСО и добавките към тях	590 915,6	569 987,3	530 632,9	96,46	107,42
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 – 2013 г.	-	52 526,4	17,6	-	298 445,45
Пенсии за сметка на републиканския бюджет, в т. ч.:	321 516,7	307 295,2	288 739,6	95,58	106,43
- пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги и др.	302 273,9	289 636,5	269 027,7	95,82	107,66
- дооказки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война	10 291,8	9 158,9	11 070,4	88,99	82,73
- добавки към пенсиите на реприсиранията лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	8 951,0	8 497,8	8 640,9	94,94	98,34
- добавки по чл. 4 от Закона за уреждане на някои трудови и осигурителни права на български граждани	-	2,0	0,2	-	1000,00
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 - 2008 г.	-	-	0,4	-	-
Капиталови трансфери за прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на ЕС, ЕЦБ и ЕИБ	-	256,1	-	-	-
Разходи по изплащане (пощенска такса и ДДС и др. финансови услуги)	46 685,1	38 234,9	37 791,3	81,90	101,17
РАЗХОД ЗА ПЕНСИИ – ОБЩО (вкл. пощенска такса и ДДС)	7 899 260,3	7 784 587,4	7 255 126,1	98,55	107,30

Забележка: От 1 януари 2012 г. разходите за пенсии по МС (международни спогодби) са отчетени в разходите за пенсии по вид.

В структурата на разходите най-съществено значение имат **разходите за пенсии**, които по отчета за 2013 г. са **7 746 096,4 хил. лв.** (без разходите по изплащане на пенсиите и капиталовия трансфер за прехвърляне на пенсионни права). В тази сума се включват разходите за пенсии, финансирани от ДОО и от републиканския бюджет, както и еднократната сума, изплатена към пенсиите за месец декември 2013 г. Отчетените разходи са със 106 478,8 хил. лв., или 1,4 на сто по-малко от планираните. Икономията спрямо плана се дължи на отчетения по-малък среден брой на пенсионерите и по-нисък среден размер на пенсията в сравнение с планираните стойности.

Увеличението на разходите за пенсии за 2013 г. е в размер на **528 761,6 хил. лв.** (7,33 на сто) спрямо този за 2012 г., което се дължи основно на осъвременяването на пенсиите от 1 април 2013 г., на по-високите размери на новоотпуснатите пенсии в сравнение с размерите на прекратените, както и на изплатените допълнителни суми към пенсиите за декември 2013 г.

1. За пенсиите и добавките към тях за сметка на ДОО през 2013 г. са изразходвани **7 438 801,2 хил. лв.** Планираният разход за пенсии от ДОО е **изпълнен на 98,8%**. Има икономия от 92 257,3 хил. лв. (с 1,2 на сто по-малко) спрямо плана. Причината е в отчетения по-малък брой пенсионери от планираните. При пенсиите за **трудова дейност**, които възлизат на 6 816 287,5 хил. лв., изпълнението на плана е **98,2%**, или със **123 855,4 хил. лв.** по-малко. При средствата за пенсиите на **лицата по чл. 69 от КСО** (кадрови военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, държавни служители по ЗМВР и приравнените към тях) изпълнението е **96,5%**, или отчетената икономия е в размер **20 928,3 хил. лв.**

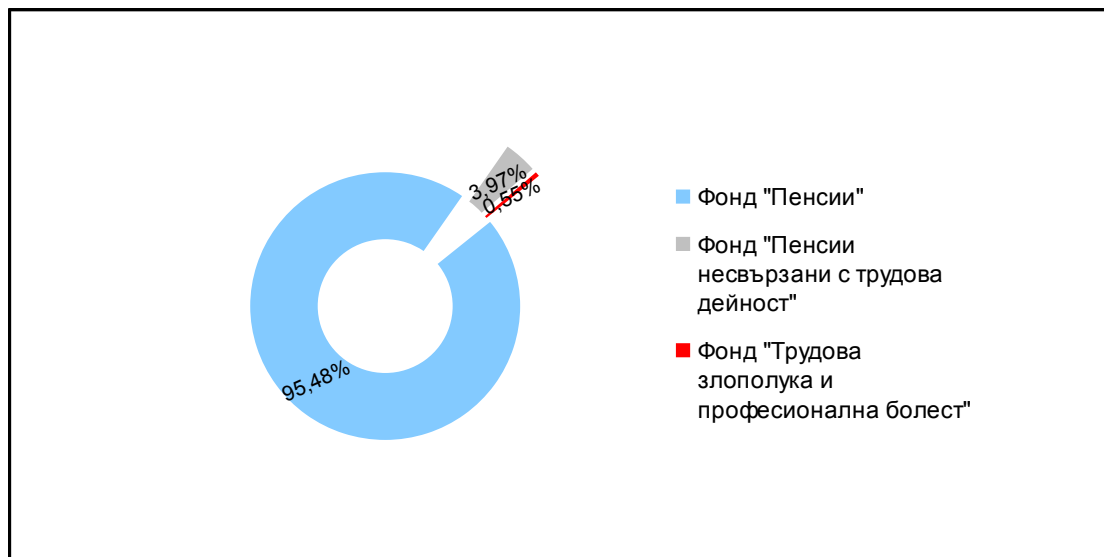
2. Разходът за пенсии и добавките към тях, финансирани от републиканския бюджет, е 307 295,2 хил. лв., при план 321 516,7 хил. лв., или изразходваните средства са по-малко от планираните с 4,4 на сто.

- За пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост, социални пенсии за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и пенсии, отпуснати по отменени закони, през 2013 г. са изразходвани **289 636,5 хил. лв.,** при планирани 302 273,9 хил. лв., или с **4,2 на сто по-малко** от плана.
- С 11 на сто (1 132,9 хил. лв.) по-малко са изплатените суми за добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на техни наследници, получаващи наследствена пенсия. Разходът е **9 158,9 хил. лв.,** при план 10 291,8 хил. лв. Съгласно чл. 5 от Закона за ветераните от войните те получават към пенсията си добавка в размер 100% от социалната пенсия за старост.
- Средствата, изплатени за добавките по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ) са в размер на **8 497,8 хил. лв.,** което е с **5,1 на сто по-малко от плана.** Във връзка с прилагането на чл. 9 от ЗПГРРЛ от 1 януари 2013 г. всички добавки към пенсиите на правоимащите лица бяха автоматично преизчислени въз основа на отчетената по-висока средна пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2012 г. в размер на 294,36 лв.

3. С Постановление № 262 от 22.10.2012 г. Министерският съвет прие Наредба за прехвърляне на пенсионни права от и към пенсионните схеми на Европейския съюз, на Европейската централна банка и на Европейската инвестиционна банка, уреждаща прилагането на създадената през 2010 г. част Втора А „Взаимодействие с пенсионните схеми на Съюза, на Европейската централна банка и на Европейската инвестиционна банка“ към КСО. В съответствие с наредбата през 2013 г. започна процедурата по прехвърляне на пенсионни права към пенсионната схема на Съюза, като към 31.12.2013 г. има извършени капиталови трансфери за прехвърляне на пенсионни права в размер на **256,1 хил. лв.**

4. Разходите по изплащане на пенсиите през 2013 г. (пощенска такса и данък добавена стойност и други финансови услуги) са в размер на 38 234,9 хил. лв., което е

81,9% от предвидените за тази цел разходи. В тях са включени пощенска такса и ДДС за пенсиите и добавките към тях в размер 38 202,5 хил. лв. и 32,4 хил. лв. за други финансови услуги. **Икономията от 8 450,2 хил. лв.** е в резултат на увеличаване броя на пенсиите, изплащани по банков път, при което разходите са значително по-ниски от изплащаните в пощенските клонове. Към 31 декември 2013 г. пенсионерите, получаващи пенсиите си по банков път, са 47,5 на сто от общия брой, докато за 2012 г. са били 44,6 на сто, а през 2011 г. са били 44,1 на сто, което показва тенденция за увеличаване на пенсионерите, ползващи банковата услуга за получаване на пенсията.



Фигура № 22 : Структура на разходите за пенсии по фондове в консолидирания бюджет на ДОО през 2013 г.

II. РАЗХОДИ ЗА ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ ПО КСО

Следващата по значимост и големина група разходи в консолидирания бюджет на ДОО след разходите за пенсии са тези за изплащане на **социално-осигурителни обезщетения и помощи**. Техният дял е **12,4%** от общите разходи и трансфери по Консолидирания бюджет на ДОО през 2013 г.

Планираните разходи за социални обезщетения и помощи в Закона за бюджета на ДОО за 2013 г. са 1 062 552,7 хил. лв. Отчетени са **1 118 930,8 хил. лв.**, или изразходваните средства са с 51 378,1 хил. лв. (с 4,8 на сто) повече спрямо плана.

Разходите за социални обезщетения и помощи през 2013 г. са със **78 631,2 хил. лв.** (или със 7,6%) **повече** в сравнение с 2012 г., когато са били 1 040 299,6 хил. лв.

Разходът за парични обезщетения и помощи, изплащани от ДОО, зависи от броя на осигурените лица, размера на среднодневното парично обезщетение на едно осигурено лице и броя на изплатените работни дни поради временна неработоспособност.

През годината са **изплатени 3 750 389 броя обезщетения на 2 999 914 лица** от фондовете „Общо заболяване и майчинство“ и „Трудова злополука и професионална болест“. В сравнение с 2012 г. общият брой на изплатените обезщетения се е увеличил с 310 436 (9 на сто), а броят на лицата, които са ги получили е с 246 051 (8,9 на сто) повече. От фонд „Безработица“ средномесечно са изплащани обезщетения на 115 327 лица, което е с 1,3 на сто по-малко в сравнение с 2012 г.

Таблица № 18 : Парични обезщетения и помощи за временна неработоспособност

Показатели	2013 г.				2012 г.		% изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО		ОТЧЕТ		ОТЧЕТ		ЗБДОО План 2013 г.	Отчет за 2012 г.
	хил. лв.	структура	хил. лв.	структура	хил. лв.	структура		
Парични обезщетения общо, в т.ч.:	1 050 036,8	98,36	1 102 304,4	98,51	1 022 573,0	98,30	104,98	107,80
- болест поради общо заболяване	290 472,9	27,66	329 635,0	29,90	281 648,7	27,54	113,48	117,04
- трудова злополука и проф. болест	6 755,8	0,64	6 626,1	0,60	6 596,1	0,65	98,08	100,45
- бременност, раждане и отгл. на дете	400 122,8	38,11	414 315,5	37,59	379 443,0	37,11	103,55	109,19
- безработица	352 685,3	33,59	351 727,8	31,91	354 885,2	34,71	99,73	99,11
Помощи общо, в т.ч.:	17 515,9	1,64	16 626,4	1,49	17 726,6	1,70	94,92	93,79
- за профилактика и рехабилитация	15 362,3	87,70	14 676,2	88,27	15 759,8	88,90	95,53	93,12
- еднократни помощи при смърт	2 149,6	12,27	1 949,5	11,73	1 964,0	11,08	90,69	99,26
- за инвалидност поради общо заболяване	4,0	0,03	0,7	0,00	2,8	0,02	17,50	25,00
Всичко парични обезщетения и помощи	1 067 552,7	100,00	1 118 930,8	100,00	1 040 299,6	100,00	104,81	107,56

Разходите за парични обезщетения по КСО включват:

1. Парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, нетрудова злополука, гледане на болен член от семейството, карантина и трудоустрояване. Относителният им дял в структурата на паричните обезщетения е 29,9%. За 2013 г. са изплатени **329 635,0 хил. лв.**, като е налице **преразход** спрямо плана с **39 162,1 хил. лв.** (13,5 на сто). Превишението на плана се дължи както на по-високите от планираните размери на обезщетенията с 9,9 на сто (21,69 лв.), така и на изплатените с 3,3 на сто повече от предвидените работни дни (15 196,3 хил.).

Спрямо 2012 г. е отчетено **нарастване със 17%**, а абсолютната сума е в размер на **47 986,3 хил. лв.** повече. Увеличение на разходите в сравнение с предходната година се наблюдава по всички видове плащания в тази съвкупност, с изключение на паричните обезщетения за трудоустрояване поради временно намалена работоспособност, които са с 44,2 на сто по-малко. Техният дял в структурата на обезщетенията за временна неработоспособност поради общо заболяване е едва 0,02 на сто и не може да компенсира общото нарастване.

- За **обезщетения за общо заболяване**, които са най-значимият разход в тази група, са изразходвани **35 102,9 хил. лв. повече** от планираните. При този осигурен социален риск са изплатени 12 541 415 работни дни, които надхвърлят с 10,9 на сто планираните. Отчетеното среднодневно парично обезщетение е **21,68 лв.**, при планиран размер 19,93 лв., което е една от причините за формирания преразход. По-висок е разходът за този вид обезщетения не само спрямо плана, но и спрямо предходната година. Повишението е с 41 780,5 хил. лв. (с 18,2 на сто) и се дължи на сумарният ефект от по-високия среден размер на паричното обезщетение с 4,6 на сто, както и на нарасналия брой изплатени работни дни с 12,8 на сто.
- Преразход спрямо плана в сравнение с 2012 г. отбелязват и обезщетенията за **нетрудови злополуки**. Увеличението над планираната сума е с **9,6 на сто** (4 130,6 хил. лв.) и 11 на сто (4 669,2 хил. лв.) в сравнение с предходната година.
- По-малко средства от планираните са изразходвани за **гледане на болен член от семейството и карантина** (23,5 хил. лв., или 0,2 на сто).
- За **трудоустрояване при временно намалена работоспособност** изплатените суми са едва 53,3 на сто от планираните 102,2 хил. лв., или с 47,7 хил. лв. по-малко. Намаление се отчита и в сравнение с предходната година, когато изплатените суми са били с 4,4 на сто (2,5 хил. лв.) повече. По-ниският разход е вследствие на намалението при среднодневната разлика, която е изплащана (2,4 лв. или с 15,9 на сто), тъй като през 2013 г., общо изплатените работни дни са с 13,6 на сто повече спрямо 2012 г.

След въведената като антикризисна мярка от 1 юли 2010 г. и действаща като постоянна норма от началото на 2013 г. (първите три дни от болничния са за сметка на осигурителя и от 4-тия ден на неработоспособността се плаща обезщетение от НОИ), при

броят на изплащаните болнични листове беше отбелязана тенденция на намаляване. Но през 2012 г. тази тенденция прекъсва. За втора поредна година наблюдаваме увеличение в броя на краткосрочните обезщетения за общо заболяване и респективно разходите за тях. През 2013 г. направените разходи за краткосрочни обезщетения за общо заболяване вече надхвърлят нивото от 2010 г., докато броят на изплатените обезщетения е малко под нивото от 2010 г. По-високият ръст на разходите е вследствие и от нарастването на осигурителния доход и на минималната работна заплата за периода. В края на 2013 г. броят на изплатените обезщетения за общо заболяване е 2 380,2 хиляди, което е с 12,6 на сто повече от същите за 2012 г. Средното обезщетение е 138,47 лв., с 4,0 на сто по-високо в сравнение с предходната година.

2. Изплатените средства за парични обезщетения поради трудова злополука или професионална болест са 6 626,1 хил. лв., Изпълнението на плана е 98,1 на сто, или със 129,7 хил. лв. по-малко от предвиденото. **Икономията** е в резултат на по-малкия с 10,9 на сто брой изплатени работни дни (3 407 бр.) при среднодневно обезщетение 27,33 лв., което е с 10,1 на сто по-високо от планираното. Нарастване на разходите за този вид обезщетения се отчита спрямо 2012 г. (с 30,0 хил. лв.). Изплатените работни дни са с 1,4 на сто по-малко, но размерът на обезщетението е по-голям с 1,9 на сто, което сумарно води до повишение на разходите.

3. Разходи за бременност, раждане и отглеждане на малко дете.

Отчетеният общ разход за 2013 г. е в размер на **414 315,5 хил. лв.**, който е по-висок в сравнение с плана за годината с 14 192,7 хил. лв. (3,5%) и с 34 872,5 хил. лв. (9,2%) по-висок от същия през 2012 г.

През 2013 г. разходът за парични **обезщетения за бременност и раждане** е в размер на 286 012,7 хил. лв., или **преразходът спрямо плана е 465,8 хил. лв.** (0,2 на сто). Изплатени са 12 999,3 хиляди работни дни (с 0,1 на сто по-малко от планираните) при среднодневно обезщетение 22,00 лв., което е с 0,05 на сто по-високо от планираното.

За обезщетения за **отглеждане на малко дете** са изплатени 128 302,8 хил. лв., или спрямо плана е налице превишение в размер на **13 784,0 хил. лв.** (12,0 на сто). **Преразходът** се дължи на по-високото с 6,5 на сто среднодневно парично обезщетение (12,08 лв.) от планираното (11,34 лв.), а също и на изплатените работни дни (10 620,6 хиляди), които са с 5,2 на сто повече от очакваните. За отчетения по-висок разход влияние оказва и увеличението на обезщетението от средата на 2013 г., когато от 240 лв. беше повишен на 310 лв.

В тази група се включват и разходите за парични обезщетения за **трудоустрояване поради бременност и кърмене**. Въпреки че през 2013 г. са били предвидени 57,1 хил. лв., не са извършвани плащания за този социален риск.

Спрямо предходната година по основните показатели се отчита следното:

- Средномесечният брой на лицата, на които са изплащани парични **обезщетения за бременност и раждане**, през 2013 г. е 50 063, или с 1,4% по-малко от 2012 г.
- Средномесечният брой на лицата, на които са изплащани обезщетения за **отглеждане на малко дете**, през 2013 г. е 41 766, с 5,2% по-малко от 2012 г. Бащите, които са ползвали обезщетения за отглеждане на децата си вместо майките са 512 за 2013 г., като въпреки предоставената им по закон възможност броят им е незначителен.
- Броят на изплатените обезщетения за **бременност и раждане** през 2013 г. е 776,3 хиляди, или с 26,7 хиляди (3,6 на сто) повече от изплатените за 2012 г. Средното обезщетение на лицата, ползвали болничен за бременност и раждане е 368,45 лв., с 2,2 на сто по-високо в сравнение с 2012 г.
- Броят на изплатените обезщетения за **отглеждане на дете** през годината е 558,5 хиляди, с 16,3 хил. повече (3 на сто) от изплатените през предходната година. Средното обезщетение, нараства с 13,2 на сто спрямо 2012 г. и е в размер на 231,16 лв.

- Отчетеният спад на раждаемостта след 2009 г. е основната причина за намалението в броя на лицата с обезщетения за майчинство. За периода 2009-2013 г. броят на родените деца е намалял с 14 378. Броят на родените през 2013 г. деца е 66 578. Те са с 3 100 по-малко от предходната година.
- Фактор, който влияе в посока на повишаване размерите на обезщетенията, като това се отнася за всички разглеждани обезщетения, е увеличението на минималната работна заплата. Спрямо 2012 г. МРЗ е увеличена от 290 лв. на 310 лв., а това е ръст с почти 7%. Принцип, валиден за всички видове обезщетения е, че осигурителният период, от който се изчислява, следва да е по-дълъг от периода на осигуряване за придобиване на правото за получаване. За периодите без осигуряване, при изчисляване на размера липсващият осигурителен доход се замества от МРЗ.

4. Отчетеният разход за обезщетения и помощи за безработни е **351 727,8 хил. лв.**, което е **икономия** спрямо плана от 957,6 хил. лв. (0,3 на сто). От тях **350 942,9 хил. лв.** са обезщетения за безработица по КСО и **784,9 хил. лв.** обезщетения по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ и еднократни парични суми по чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта. Изплатени са обезщетения средно за годината на **115 327 безработни лица**, или с 1 477 лица (1,3 на сто) месечно по-малко спрямо 2012 г. **Средното обезщетение** на лице е **254,15 лв.**, което е с 4,4 на сто по-ниско от планираното. През 2012 г. разходите за безработица са били с 3 157,4 хил. лв. повече, или **намалението** през 2013 г. е с **0,9 на сто**. По-ниският разход е вследствие на намаления брой безработни лица с право на обезщетение, тъй като размерът на средномесечното парично обезщетение е по-висок, макар нарастването да е само с 0,96 лв.

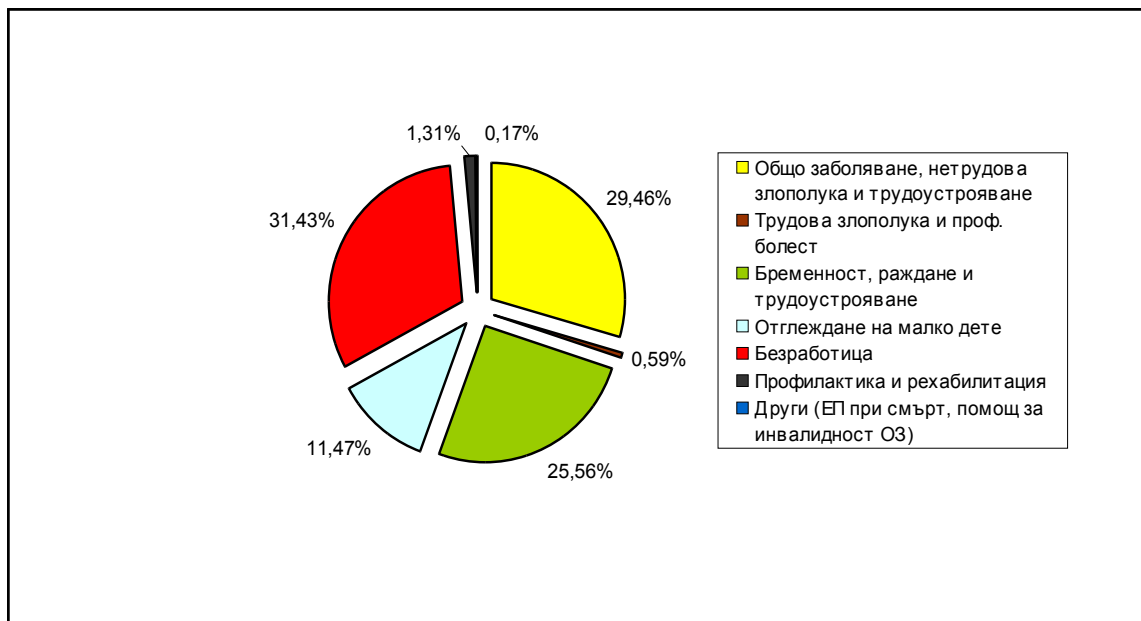
Новорегистрираните безработни лица с право на обезщетение през 2013 г. са 18 269 бр. средно за годината, а през предходната година са били 17 572 бр., или с почти 4 на сто повече спрямо 2012 г.

Разходите за парични помощи по КСО са:

1. За дейността по **профилактика и рехабилитация** на осигурените лица за 2013 г. бяха планирани средства за медицински услуги, нощувки и частична парична помощ за хранене в размер на 15 362,3 хил. лв. По отчет са изразходвани **14 676,2 хил. лв.**, или с 686,1 хил. лв. (с 4,5 на сто) по-малко.

За осъществяване на профилактика и рехабилитация на осигурените лица през 2013 г. НОИ е сключил договори с 15 юридически лица за 48 изпълнители на дейността. През 2013 г. в заведенията за профилактика и рехабилитация са преминали 36 646 лица, като през 2012 г. те са били 40 461. **Средният разход за едно лице** през 2013 г. е в размер на **400,49 лв.**, а през 2012 г. е бил 389,51 лв. Размерът на паричната помощ за едно лице включва средствата за не повече от четири основни диагностични и терапевтични процедури дневно, нощувки и частична парична помощ за хранене.

2. Анализът на изпълнението на плана по другите видове помощи показва, че икономията спрямо плана при **еднократната помощ при смърт** на осигурено лице е с **9,3 на сто**, а при **помощите за инвалидност поради общо заболяване**, когато осигурено лице няма необходимия осигурителен стаж за отпускане на пенсия за инвалидност поради общо заболяване – с 82,9 на сто. В сравнение с 2012 г. също се отчита намаление, което е съответно с 0,7 и 75,7 на сто. Разходът за тези осигурителни плащания е незначителен в общата структура на разходите за социални помощи и обезщетения и не оказва съществено влияние за крайния финансов резултат.



Фигура № 23 : Структура на изплатените парични обезщетения и помощи за временна неработоспособност през 2013 г.

III. РАЗХОДИ ЗА ПРОГРАМИ, ДЕЙНОСТИ И СЛУЖБИ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАЕТОСТ

Разходите за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост за 2013 г. са в размер **68 572,3 хил. лв.** и представляват **0,8%** от разходите на консолидирания бюджет на ДОО. Спрямо плана са усвоени 89,4 на сто и е реализирана **икономия от 8 139,2 хил. лв.** (10,6 на сто).

В тях са включени и изплатените, но не планирани **984,8 хил. лв.** за програми за временна заетост (232,7 хил. лв.), дейности за предотвратяване на трудовите злополуки и професионални болести (22,3 хил. лв.), други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетост (375,6 хил. лв.) и субсидии за текуща дейност по Закона за ветераните от войните (354,2 хил. лв.).

Разходите за издръжка на службите по социално осигуряване са **67 941,7 хил. лв.**, при планирани 76 711,5 хил. лв., или **88,6 на сто** изпълнение.

Спрямо плана е реализирана **икономия от 8 769,8 хил. лв.** (11,4 на сто), по-конкретно в следните елементи:

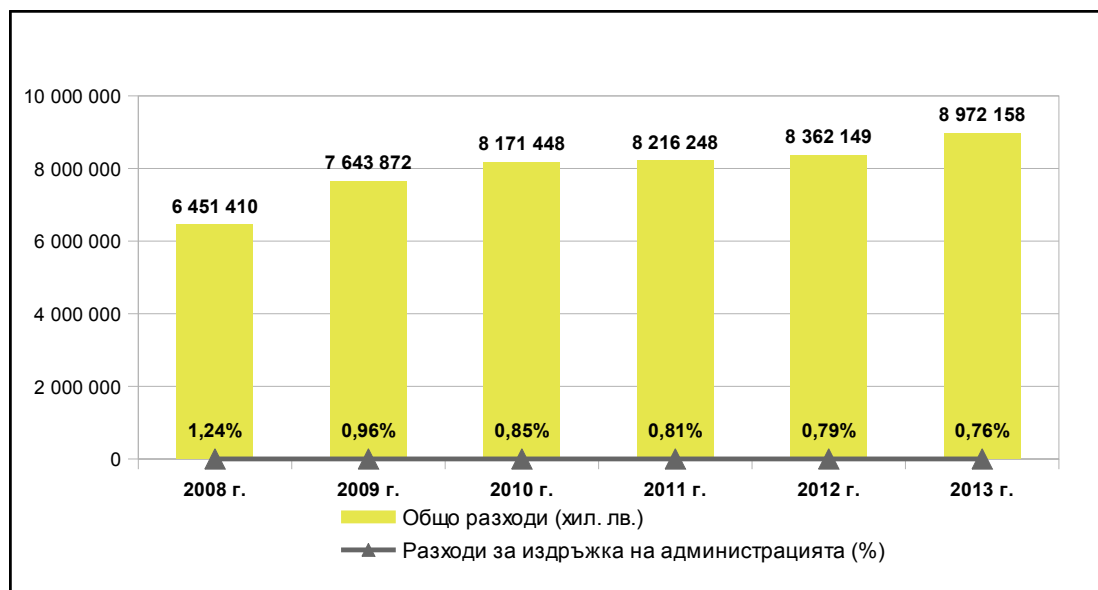
- **Заплати и други възнаграждения и плащания на персонала** и осигурителни вноски върху тях – **икономия от 2 200,8 хил. лв.** (4,1 на сто) спрямо плана. През 2013 г. Националният осигурителен институт е изпълнявал дейността по администриране на социалното осигуряване с планова щатна численост 3 735 служители, от които 1 280 служители наети по трудови правоотношения и 2 455 по служебни правоотношения. Националният осигурителен институт провежда целенасочена политика за оптимизиране на своята структура на база на осъществения през 2012 г. функционален анализ на дейността, извършен по проект „Провеждане на оптимизация в държавни институции“, който е част от правителствената политика за повишаване на ефективността на държавната администрация чрез модернизация на нейното управление и съкращаване на разходите. В резултат на активните действия на НОИ в тази посока, считано от 01.05.2013 г. беше извършено редуциране на основната щатна численост в рамките на близо 2%. Общата численост бе намалена от 3 735 щ. бр. на 3 662 щ. бр. Реално в администрацията на Националния осигурителен институт към 31.12.2013 г. са заети 3 577 служители, от които 1 238 служители наети по

трудови правоотношения и 2 339 по служебни правоотношения. По ПМС №: 66/1996 г. са били назначени 226 служители.

➤ **Издръжка** – икономия от **4 173,8 хил. лв.** (25,1 на сто) спрямо плана. **Позначителна** икономия на разходите спрямо плана се наблюдава за текущ ремонт – с 214,4 хил. лв. **по-малко (19,5 на сто); материали – с 571,0 хил. лв. по-малко (17,0 на сто); командировки** – с 367,9 хил. лв. по-малко (42,3 на сто), разходи за вода, горива и **енергия** – с 690,1 хил. лв. по-малко (23,0 на сто) и външни услуги – 1 225,6 хил. лв. по-малко (18,9 на сто);

➤ **Капиталови разходи** – икономия от **2 395,2 хил. лв.** (39,3 на сто) спрямо плана. Икономията в капиталовите разходи се дължи главно на неизразходвани средства за основен и **текущ** ремонт на сградите на ТП на НОИ София област и ЦУ на НОИ. Друга причина за спестените средства за капиталови разходи е, че стойността на сключените договори за възлагане на обществени поръчки за доставка на компютърна и принтерна техника е по-ниска от прогнозираната при възлагането им. Влияние има и фактът, че обществени поръчки, които са стартирали в рамките на календарната 2013 г., се изпълняват и респективно плащането по тях се извършва през 2014 г.

Както се вижда от следващата фигура, разходите за издръжка на службите по социално осигуряване, като процент от общите разходи в консолидирания бюджет на ДОО, намаляват през всяка следваща година, спрямо предходната.



Фигура № 24 : Разходите за издръжка на администрацията на НОИ, като процент от разходите в консолидирания бюджет на ДОО

В общите разходи са включени и разходите за отбрана и сигурност и разходите за лихви по заеми. За **отбрана и сигурност** са изплатени **8,8 хил. лв.**, което е едва 5,3 на сто от планираните средства.

Разходите за **лихви по заема** от Световната банка за административната реформа са **59,0 хил. лв.**, или 13,9 на сто от предвидените.

Таблица № 19 : Бюджет на Националния осигурителен институт

Показатели	2013 г.		2012 г.	% изпълнение през 2013 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	Отчет	Отчет	ЗБДОО План	Отчет за
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	2013 г.	2012 г.
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	1 932 600,3	1 926 497,6	1 870 842,4	99,68	102,97
НЕДАНЪЧНИ ПРИХОДИ	24 857,0	53 827,8	22 209,7	216,55	242,36
Приходи и доходи от собственост	5 585,1	6 041,8	5 665,6	108,18	106,64
Глоби, санкции и наказателни лихви	19 050,0	47 010,6	13 486,2	246,77	348,58
Други неданъчни приходи	221,9	775,4	3 057,9	349,44	25,36
Внесени ДДС и др. данъци върху продажбите	-807,9	-899,3	-1 002,7	111,31	89,69
Получени допълнителни субсидия от централния/републиканския бюджет за покриване на недостига от средства	1 908 551,2	1 869 751,2	1 849 367,4	97,97	101,10
Трансфери от МТСП по програми за осигуряване на заетост	-	234,6	178,2	-	131,65
Трансфери от МТСП за фонд „Условия на труд“	-	22,3	10,5	-	212,38
Трансфери за поети осигурителни вноски и данъци	-	3 561,0	-	-	-
Помощи, дарения и други безвъзмездно получените суми от чужбина	-	-	79,3	-	-
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	77 302,8	68 640,1	66 723,5	88,79	102,87
Разходи	77 302,8	68 640,1	66 723,5	88,79	102,87
Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетост	76 711,5	68 572,3	66 464,3	89,39	103,17
Залплати и възнаграждения на персонала	38 808,1	37 658,5	39 609,3	97,04	95,07
Други възнаграждения и плащания на персонала	4 332,9	3 408,0	3 898,2	78,65	87,42
Задължителни осигурителни вноски от работодателя	10 736,6	10 610,3	8 944,6	98,82	118,62
Издръжка	16 647,4	12 473,6	10 930,1	74,93	114,12
Разходи за членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	99,0	99,0	99,5	100,00	99,50
Капиталови разходи	6 087,5	3 692,3	2 239,7	60,65	164,86
Програми за временна заетост	-	232,7	176,1	-	132,14
Други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетостта	-	375,6	556,3	-	67,52
Дейности за предотвратяване на трудови злополуки и проф. болести	-	22,3	10,5	-	-
Отбрана и сигурност	165,5	8,8	1,3	5,32	676,92
Разходи за лихви	425,8	59,0	257,9	13,86	22,88
ФИНАНСИРАНЕ	-3 452,5	-4 114,0	-6 205,3	119,16	66,30
Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-3 452,5	-3 452,7	-3 224,0	100,0	107,09
Суми по разчети за поети осигурителни вноски	-	-1 804,1	1 391,3	-	-129,67
Друго вътрешно финансиране	-	876,2	-4 126,0	-	-0,21
Наличност в началото на периода	-	526,3	280,4	-	1,88
Наличност в края на периода	-	258,1	526,3	-	49,04
Преоценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики) (+/-)	-	1,6	0,7	-	228,57
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	1 855 297,5	1 857 857,5	1 804 118,9	100,14	102,98

Предоставени трансфери от ДОО

За уреждане на законово установени обществени отношения с други институции и фондове през 2013 г. от средствата на държавното обществено осигуряване бяха предоставени следните трансфери:

- На Агенцията за социално подпомагане за помощно-технически средства на осигурените лица – **2 830,6 хил. лв.** (89,9 на сто от планираните).
- На фонд “Условия на труд” – **2 542,2 хил. лв.** (63,6 на сто от планираните) за мероприятия, свързани с превенция на трудовите злополуки и професионалните болести.

Националният осигурителен институт получи информация от Агенцията за социално подпомагане (АСП) и фонд ”Условия на труд” (ФУТ) за целевото използване на предоставените трансфери, както следва:

1. Предоставеният трансфер от НОИ за АСП е изразходван за помощно-технически средства, свързани с увреждането, на основание чл. 24, т. 5 от КСО – 35,9 хил. лв.; за осигуряване с помощно-технически средства по чл. 26, т. 4 от КСО – 2 794,7 хил. лв.

2. С писмо на МТСП (с вх. № 33-300/05.12.2013 г. в НОИ) от фонд “Условия на труд” е направено искане за трансфер от НОИ към фонда. Видно от кореспонденцията между НОИ и ФУТ, след заседанията на Националния съвет по условия на труд и Управителния съвет на ФУТ, и вследствие предложеното от тях преразпределение на средствата, същите са изразходвани така: 1 959,5 хил. лв. за извършване на мероприятия, свързани с предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести, съгл. чл. 24, т. 3 от КСО; 582,7 хил. лв. за мероприятия, свързани с диагностика на професионалните болести, съгласно чл. 24, т. 4 от КСО.

ДЕФИЦИТ / ИЗЛИШЪК

Дефицитът по фондовете на ДОО се финансира със субсидия от републиканския бюджет, която се отчита по бюджета на НОИ.

В изпълнението на бюджетите на отделните фондове през 2013 г. се отчете следното⁵:

- Фонд “Пенсии” – при планиран дефицит в размер 1 709 085,9 хил. лв. беше отчетен **1 755 893,5 хил. лв.**, или с **46 807,6 хил. лв.** повече.
- Фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, който по план е с дефицит 13,7 хил. лв., завърши с **остатък 14 528,5 хил. лв.**
- Фонд “Трудова злополука и професионална болест” – при планиран излишък 67 262,2 хил. лв. е отчетен **излишък 86 273,9 хил. лв.**, или с **19 011,7 хил. лв.** повече.
- Фонд “Общо заболяване и майчинство” – при планиран недостиг 46 977,4 хил. лв., отчетеният дефицит е **45 300,4 хил. лв.**, или с **1 677,0 хил. лв.** по-малък от планирания.
- Фонд “Безработица” – при планиран дефицит 163 030,2 хил. лв. е отчетен **153 352,0 хил. лв.**, или с **9 678,2 хил. лв.** по-малко от планирания.
- По бюджета на НОИ (като общ административен фонд за издръжка на службите за социално осигуряване) при планиран излишък в края на периода 1 851 845,0 хил. лв. е отчетен **излишък в размер на 1 854 001,6 хил. лв.**, или с **2 156,6 хил. лв.** над планирания.

Дефицитите по фондовете на ДОО в рамките на консолидирания бюджет се финансират с излишъка по бюджета на НОИ.

Общият финансов резултат по отчета на консолидирания бюджет на ДОО е равен на наличността в края на периода. Наличността се равнява на 258,1 хил. лв. остатък по валутните сметки на НОИ.

⁵ По-пълна информация за крайния резултат по всеки от осигурителните фондове се съдържа в частта “Бюджет на фондовете на ДОО”.

Таблица № 20 : Изпълнение на консолидирания бюджет на ДОО

ПОКАЗАТЕЛИ	2013 г.		2012 г.	% изпълнение през	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План	Отчет за
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	2013 г.	2012 г.
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	9 054 718,3	8 981 645,1	8 373 748,1	99,19	107,26
1. Осигурителни приходи	6 797 564,9	6 730 594,4	6 201 421,1	99,01	108,53
1.1. Осигурителни вноски	4 287 140,7	4 220 170,2	3 832 294,4	98,44	110,12
- Вноски за работници и служители от работодатели	2 609 232,6	2 589 688,0	2 267 164,1	99,25	114,23
- Вноски от работници и служители (лична вноска)	1 429 148,0	1 409 980,0	1 345 913,6	98,66	104,76
- Вноски от самонаети лица (самоосигуряващи се лица)	230 820,1	199 475,8	203 242,3	86,42	98,15
- Главница по ревизионни актове за начет в приход на ДОО от НАП	11 440,0	7 208,0	6 824,4	63,01	105,62
- Приходи от професионални пенсионни фондове по чл.157, ал. 7 и § 4, ал. 4 от ПЗР на КСО	6 500,0	13 818,4	9 150,0	212,59	151,02
1.2. Трансфери от РБ в размер на 12% върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 510 424,2	2 510 424,2	2 369 126,7	100,00	105,96
2. Неданъчни приходи	24 857,0	53 827,8	22 209,7	216,55	242,36
- Приходи и доходи от собственост	5 585,1	6 041,8	5 665,6	108,18	106,64
- Глоби, санкции и наказателни лихви	19 050,0	47 010,6	13 486,2	246,77	348,58
- Други неданъчни приходи	221,9	775,4	3 057,9	349,44	25,36
3. Внесени ДДС и други данъци върху продажбите	-807,9	-899,3	-1 002,7	111,31	89,69
4. Получени трансфери от централния бюджет за ДОО	324 553,1	324 553,1	301 484,6	100,00	107,65
5. Получени допълнителни субсидии от централния/републиканския бюджет за покриване на недостига от средства	1 908 551,2	1 869 751,2	1 849 367,4	97,97	101,10
6. Трансфери от МТСП по програми за насърчаване на заетостта	-	234,6	178,2	-	131,65
7. Трансфери от МТСП за фонд "Условия на труд"	-	22,3	10,5	-	212,38
8. Трансфери за поети осигурителни вноски и данъци	-	3 561,0	-	-	-
9. Помощи, дарения и други безвъзмездно получени суми от чужбина	-	-	79,3	-	-
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	9 051 265,8	8 977 531,1	8 367 542,8	99,19	107,29
1. Разходи	9 044 115,8	8 972 158,3	8 362 149,2	99,20	107,29
1.1. Пенсии	7 899 260,3	7 784 587,4	7 255 126,1	98,55	107,30
Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване, в т. ч.:	7 531 058,5	7 438 801,2	6 928 595,2	98,77	107,36
- пенсии за трудова дейност, наследствени пенсии и добавките към тях	6 940 142,9	6 816 287,5	6 397 944,7	98,22	106,54
- пенсии по чл. 69 от КСО и добавките към тях	590 915,6	569 987,3	530 632,9	96,46	107,42
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 – 2013 г.	-	52 526,4	17,6	-	298445,45
Пенсии за сметка на републиканския бюджет, в т. ч.:	321 516,8	307 295,2	288 739,6	95,58	106,43
- пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги и др.	302 273,9	289 636,5	269 027,7	95,82	107,66
- добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война	10 291,9	9 158,9	11 070,4	88,99	82,73
- добавки към пенсиите на реприсирани лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	8 951,0	8 497,8	8 640,9	94,94	98,34
- добавки по чл. 4 от Закона за уреждане на някои трудови и осигурителни права на български граждани	-	2,0	0,2	-	1000,00
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 - 2008 г.	-	-	0,4	-	-
Капиталови трансфери за прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на ЕС, ЕЦБ и ЕИБ	-	256,1	-	-	-
Разходи по изплащане (пощенска такса и ДДС и др. финансови услуги)	46 685,0	38 234,9	37 791,3	81,90	101,17
1.2. Социални помощи и обезщетения	1 067 552,7	1 118 930,8	1 040 299,6	104,81	107,56
- поради общо заболяване, нетрудова злополука, гледане на болен член от семейството и карантина	290 370,6	329 580,5	281 591,6	113,50	117,04
- обезщетения за трудова злополука и професионална болест	6 755,8	6 626,1	6 596,1	98,08	100,45
- обезщетения за трудоустрояване при временно намалена работоспособност	102,2	54,5	57,1	53,33	95,45
- обезщетения за бременност и раждане, отглеждане на малко дете и трудоустрояване	400 122,8	414 315,5	379 443,0	103,55	109,19
- обезщетения и помощи за безработни	352 685,4	351 727,8	354 885,2	99,73	99,11
- еднократна помощ при смърт	2 149,6	1 949,5	1 964,0	90,69	99,26
- парични помощи за профилактика и рехабилитация	15 362,3	14 676,2	15 759,8	95,53	93,12
- парични помощи за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия на осигуреното лице по чл. 11, ал. 3 от КСО	4,0	0,7	2,8	17,50	25,00
1.3. Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	76 711,5	68 572,3	66 464,3	89,39	103,17
- Заплати и възнаграждения за персонала, нает по трудови и служебни правоотношения	38 808,1	37 658,5	39 609,3	97,04	95,07
- Други възнаграждения и плащания за персонала	4 332,9	3 408,0	3 898,2	78,65	87,42
- Задължителни осигурителни вноски от работодатели	10 736,6	10 610,3	9 944,6	98,82	118,62
- Издръжка	16 647,4	12 473,6	10 930,1	74,93	114,12
- Членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	99,0	99,0	99,5	100,00	99,50
- Капиталови разходи	6 087,5	3 692,3	2 239,7	60,65	164,86
- Програми за временна заетост	-	232,7	176,1	-	132,14
- Други служби и дейности по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	-	375,6	556,3	-	67,52
- Дейности за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести	-	22,3	10,5	-	212,38
1.4. Отбрана и сигурност	165,5	8,8	1,3	5,32	676,92
1.5. Разходи за лихви	425,8	59,0	257,9	13,86	22,88
2. Предоставени трансфери	7 150,0	5 372,8	5 393,6	75,14	99,61
- На МТСП за Агенцията за соц. подпомагане, съгл. чл. 11, ал. 1, т. 2, буква "в", чл. 12, ал. 1, т. 4 и чл. 13, ал. 1, т. 3 от КСО	3 150,0	2 830,6	2 478,0	89,86	114,23
- На МТСП за фонд "Условия на труд"	4 000,0	2 542,2	2 915,6	63,56	87,19
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	3 452,5	4 114,0	6 205,3	119,16	66,30
ФИНАНСИРАНЕ	-3 452,5	-4 114,0	-6 205,3	119,16	66,30
- Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-3 452,5	3 452,7	-3 224,0	-100,01	-107,09
- Суми по разчети за поети осигурителни вноски	-	1 804,1	1 391,3	-	-
- Друго вътрешно финансиране	-	876,2	-4 126,0	-	-
- Наличност в началото на периода	-	526,3	280,4	-	-
Наличност в края на периода	-	258,1	526,3	-	-
Преценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики)	-	1,6	0,7	-	-

БЮДЖЕТ НА ФОНДОВЕТЕ НА ДОО ЗА 2013 г.

Бюджетът на държавното обществено осигуряване е разпределен съобразно осигурителните рискове в пет осигурителни фонда: 1) "Пенсии", 2) "Трудова злополука и професионална болест", 3) "Общо заболяване и майчинство", 4) "Безработица", 5) "Пенсии, несвързани с трудова дейност", както и бюджета на НОИ като финансов план за администриране на системата.

ФОНД "ПЕНСИИ"

Бюджетът на фонд "Пенсии" се формира от приходи, разходи, трансфери и субсидии от централния/републиканския бюджет.

1. Приходите в бюджета на фонд "Пенсии" се набират от:

- Осигурителни вноски от работодатели, наети и самоосигуряващи се лица.
- Суми от държавния бюджет за времето, зачетено за осигурителен стаж при пенсиониране, през което:
 - родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ;
 - неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст;
 - периоди на наборна или мирновременна алтернативна служба;
 - уволненият поради задържане от органите на властта, установено впоследствие като неоснователно, е останал без работа.
- Трансфер от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.
- Такси, лихви и дивиденди, дарения и завещания, др.

Задължително осигурени във фонд "Пенсии" на ДОО са всички лица, получаващи доходи от трудова дейност. **Размерът на осигурителната вноска** е 17,8 на сто за лицата родени преди 01.01.1960 г. и работещи при условията на трета категория труд и 20,8 на сто за работещите при първа и втора категория труд, в т.ч. държавни служители по ЗМВР и приравнени към тях по специални закони. Вноската за лицата, родени след 31.12.1959 г., работещи при трета категория труд, е 12,8 на сто, а за работещите при първа и втора категория труд и в специалните ведомства – 15,8 на сто. Осигурителната вноска за фонд "Пенсии" се разпределя между осигурител и осигурен в съотношение 9,9:7,9 на сто за лицата, родени преди 1 януари 1960 г., и 7,1:5,7 на сто за лицата, родени след 31 декември 1959 г. Размерите и съотношението на осигурителните вноски се запазиха на нивото от 2012 г., като единствено за военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, които придобиват право на пенсия по чл. 69 от КСО, вноската се увеличи с 20 процентни пункта от началото на 2013 г. и стана 40,8 на сто.

Съгласно чл. 8, ал. 1, т. 2 от ЗБДОО за 2013 г., минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица се определя съобразно облагаемия им доход за 2011 г. само за дейността им като самоосигуряващи се лица.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2011 г., както и за започналите дейност през 2012 г. и 2013 г., е 420 лв.

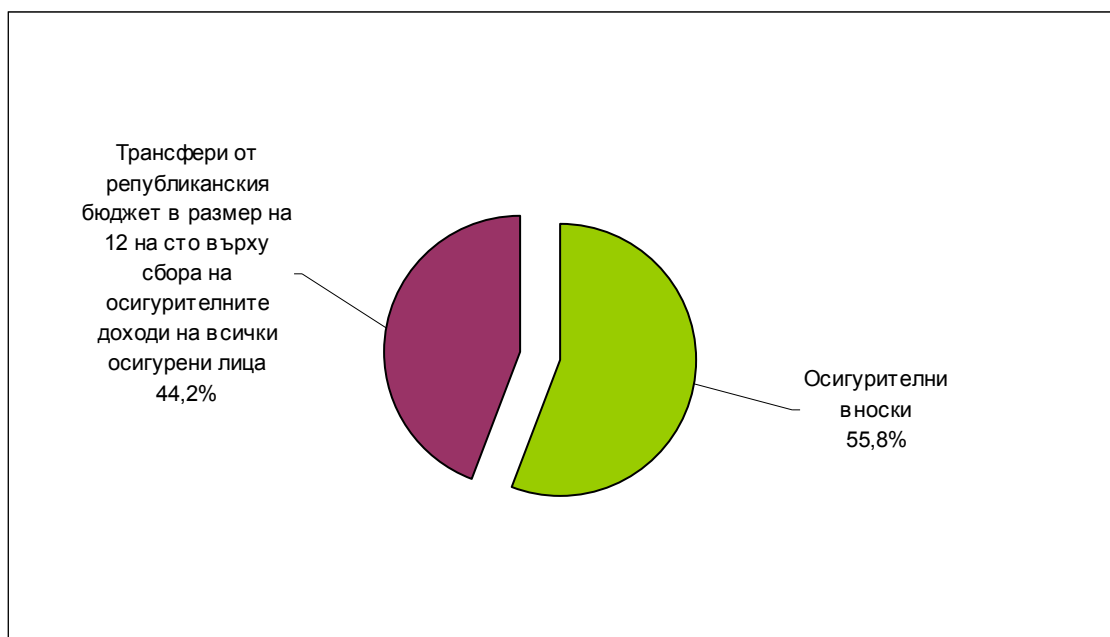
И през 2013 г. държавата участва в осигуряването на всички осигурени за пенсия поради общо заболяване, старост и смърт лица чрез трансфер във фонд "Пенсии" в размер и по ред, определен в чл. 21, т. 5 от КСО – 12 на сто от сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

Таблица № 21 : Бюджет на фонд “Пенсии” за 2013 г.

Показатели	ЗБ - план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	5 821 993,3	5 677 592,9	97,5
1. Осигурителни приходи	5 821 443,3	5 677 042,9	97,5
1.1. Осигурителни вноски	3 311 019,1	3 166 618,7	95,6
1.2. Трансфер от държавния бюджет в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 510 424,2	2 510 424,2	100,0
2. Получени трансфери от държавния бюджет	550,0	550,0	100,0
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	7 531 079,2	7 433 486,4	98,7
1. Разходи	7 531 079,2	7 433 486,4	98,7
1.1. Пенсии	7 530 561,6	7 432 975,3	98,7
Пенсии за сметка на ДОО	7 486 326,8	7 396 591,9	98,8
Издръжка (пощенска такса, ДДС и др. финансови услуги)	44 234,8	36 127,3	81,7
Капиталов трансфер за прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на ЕС, ЕЦБ и ЕИБ		256,1	
1.2. Социални помощи и обезщетения	517,6	511,1	98,8
Парични помощи за профилактика и рехабилитация	517,6	511,1	98,8
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-1 709 085,9	-1 755 893,5	102,7

През 2013 г. **всички постъпили приходи** в бюджета на фонд “Пенсии” са **5 677 592,9 хил. лв.**, при планирани 5 821 993,3 хил. лв., или изпълнението е 97,5%.

Осигурителните приходи през 2013 г. са **5 677 042,9 хил. лв.** При планирани 5 821 443,3 хил. лв., изпълнението е 97,5%. От тях 55,8% са от осигурителни вноски от работодатели, осигурени лица и самоосигуряващи се, а останалата част (44,2%) са трансфер от републиканския бюджет в размер 12 сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица.



Фигура № 25 : Структура на осигурителните приходи във фонд “Пенсии” през 2013 г.

В бюджета на фонд “Пенсии” през 2013 г. са постъпили **3 166 618,7 хил. лв.** от **осигурителни вноски**. Изпълнението спрямо плана е 95,6%, или са постъпили със 144 400,4 хил. лв. по-малко приходи от осигурителни вноски. Основно неизпълнението на плана се дължи на по-ниския отчетен брой на осигурените лица, за които са преведени осигурителни вноски.

Трансферът от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година по план през

2013 г. е **2 510 424,2 хил. лв.**, като точно толкова е и отчетената сума. Трансферът представлява 44,2% от всички приходи на фонда и чрез него държавата участва като съосигурител в приходната част на бюджета на фонд “Пенсии”.

За зачитане на осигурителен стаж на различни основания (чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО) са предвидени и усвоени **550 хил. лв. трансфер** от държавния бюджет. Той се отнася за зачитане на стаж за времето, през което родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ; неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст; уволненият поради задържане от органите на властта, установено впоследствие като неоснователно, е останал без работа; лицето е изпълнявало наборна или мирновременна алтернативна служба.

2. Разходите в бюджета на фонд “Пенсии” са за изплащане на:

- Пенсии за сметка на ДОО и добавките към тях (пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване и наследствени пенсии);
- Осъвременяване, индексирание и компенсиране на пенсиите и добавките;
- Парични помощи за профилактика и рехабилитация и други разходи, свързани с пенсионното осигуряване.

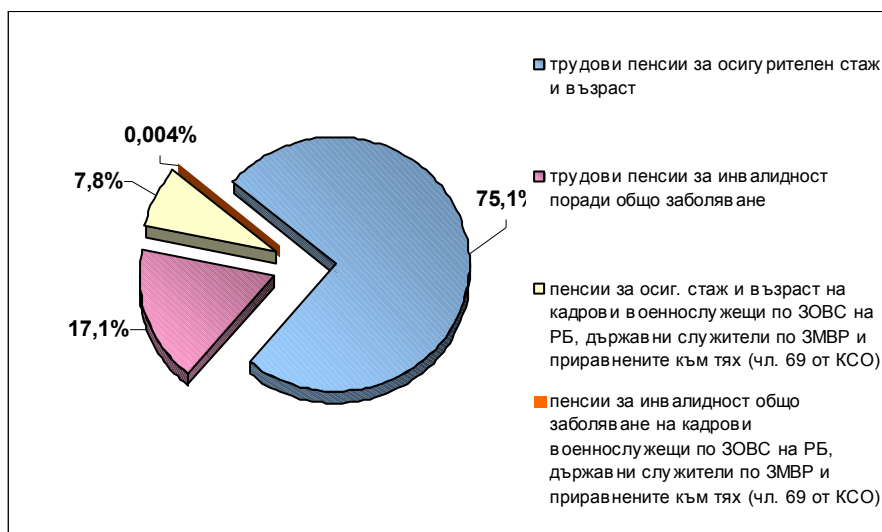
Разходите, покриващи всички плащания в бюджета на фонд “Пенсии”, са **7 433 486,4 хил. лв.** Изпълнението на планираното в ЗБДОО за 2013 г. е 98,7% и направената икономия е 97 592,8 хил. лв.

Общо разходите за пенсии са 7 432 975,3 хил. лв. В тях се включват **7 396 591,9 хил. лв.** разходи за пенсии, **36 127,3 хил. лв.** за издръжка (пощенска такса, ДДС и други финансови услуги) и **256,1 хил. лв. за капиталови трансфери** за прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на Европейския съюз, Европейската централна банка и Европейската инвестиционна банка. Този разход представлява 99,99 на сто от всички разходи на фонда.

Чистият разход за пенсии в размер на **7 396 591,9 хил. лв.** е с 89 734,9 хил. лв. по-малко от планирания. В него са включени разходите за пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване, пенсии на лицата по чл. 69 от КСО, добавките към тях и разходът за еднократни допълнителни суми, вкл. и за минали години. Към разходите по видове пенсии са добавени и разходите за пенсии по международни спогодби и европейски регламенти, в зависимост от вида на изплащаната пенсия.

Разходите за пенсии, без коледната добавка, през 2013 г. са 7 344 065,5 хил. лв. и имат следното разпределение по отделните видове пенсии:

- Най-голямата сума от фонд “Пенсии” е изплатена за **пенсии за осигурителен стаж и възраст**, включително за пенсии по международни спогодби и пенсии по отменени закони и добавките към тях. За тези пенсии са изразходени **5 515 394,2 хил. лв.**, което представлява 75,1% от всичките разходи за пенсии.
- Следващият по големина разход е за **пенсии за инвалидност поради общо заболяване** – **1 258 765,6 хил. лв.**, или 17,1% от всички разходи.
- Общо на лицата по **чл. 69 от КСО** за пенсии за осигурителен стаж и възраст и за инвалидност поради общо заболяване са изплатени **569 905,7 хил. лв.** с дял 7,8%.



Фигура № 26 : Разпределение на разходите за пенсии от фонд "Пенсии" за 2013 г.

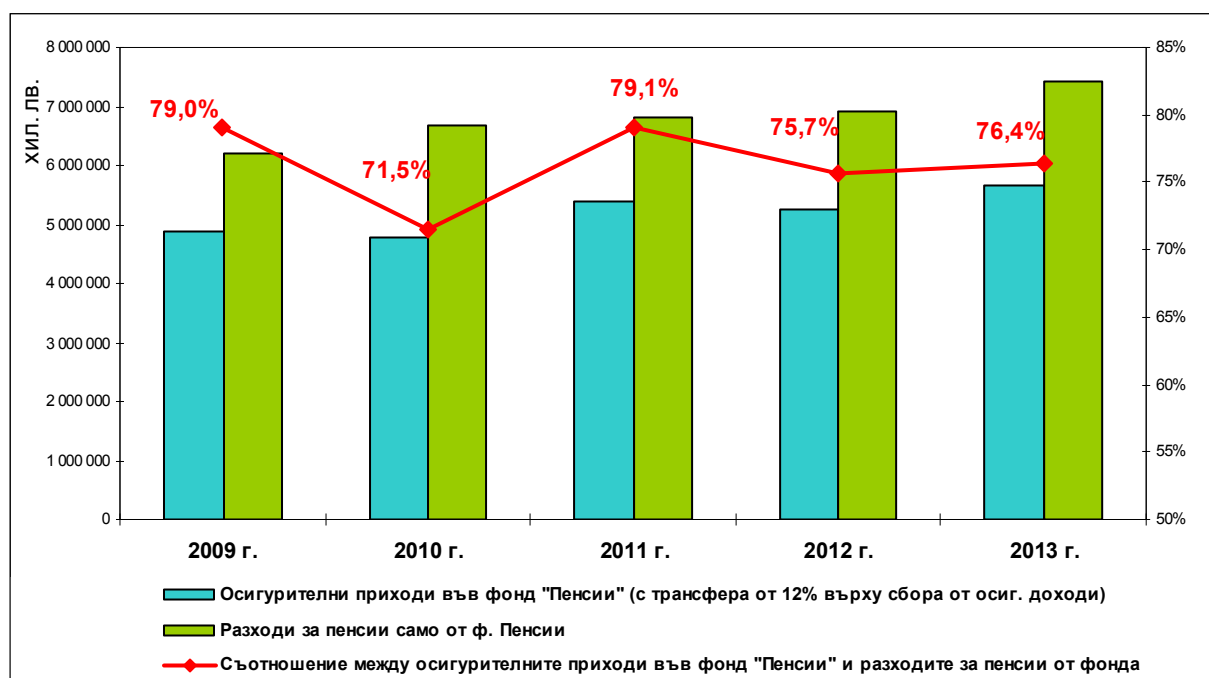
Издръжката, включваща пощенска такса и ДДС и други финансови услуги за обслужване изплащането на пенсиите, е в размер **36 127,3 хил. лв.** Изпълнението спрямо плана (44 234,8 хил. лв.) е 81,7%. Относителният дял на издръжката спрямо общия разход за пенсии е 0,49%.

С Постановление № 262 от 22 октомври 2012 г. (ДВ бр. 82 / 26.10.2012 г.) Министерският съвет прие Наредба за прехвърляне на пенсионни права от и към пенсионните схеми на Европейския съюз, на Европейската централна банка и на Европейската инвестиционна банка, уреждаща прилагането на създадената през 2010 г. част Втора А "Взаимодействие с пенсионните схеми на Съюза, на Европейската централна банка и на Европейската инвестиционна банка" към КСО. В съответствие с наредбата през 2013 г. започна процедурата по прехвърляне на пенсионни права към пенсионната схема на Съюза, като към 31 декември 2013 г. има извършени капиталови трансфери за прехвърляне на пенсионни права в размер на **256,1 хил. лв.**

Изплатената сума за финансиране на дейността за **профилактика и рехабилитация** е **0,01%** от всички разходи на фонда. Общо за тази дейност през 2013 г. са изплатени **511,1 хил. лв.**, при планирани 517,6 хил. лв.

Планираните през 2013 г. осигурителни приходи във фонд "Пенсии" покриват 77,3% от планираните разходи за пенсии от фонда, вкл. издръжката. **Постъпленията от осигурителни приходи по отчет са покрили 76,4% от направените разходи за пенсии и добавки към тях.**

3. Планираният дефицит на фонд "Пенсии" е 1 709 085,9 хил. лв., а **отчетеният** в края на 2013 г. е **1 755 893,5 хил. лв.** Отчетът показва, че дефицитът е с 46 807,6 хил. лв. повече от планирания. По-високият дефицит се дължи на постъпилите със 144 400,4 хил. лв. по-малко от планираните осигурителни вноски. Те не са успели да компенсират по-ниските разходи за пенсии, които са с 89 734,9 хил. лв. по-малко от планираните. В осигурителните приходи са включени приходите от осигурителни вноски и участието на държавата като съосигурител с трансфер от 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица през годината.



Фигура № 27 : Приходи от осигурителни вноски, покриващи разходите за пенсии от фонд “Пенсии” на ДОО

ФОНД “ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ”

От фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” се изплащат пенсиите, несвързани с осигурителен принос, независимо от полагаането на труд и зачитането на стаж, които имат социален характер и представляват отговорността на държавата в предвидените в кодекса особени случаи. Фондът се финансира чрез трансфери от държавния бюджет.

1. Приходите в бюджета на фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” се състоят изцяло от получени трансфери от централния бюджет, който по план е в размер на **323 703,1 хил. лв.** и точно толкова е отчетен.

Таблица № 22 : Бюджет на фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” за 2013 г.

Показатели	ЗБ - план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълнение (%)
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	323 703,1	323 703,1	100,0
1. Получени трансфери от централния бюджет за ДОО	323 703,1	323 703,1	100,0
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	323 716,8	309 174,6	95,5
1. Разходи	323 716,8	309 174,6	95,5
1.1. Пенсии	323 703,1	309 165,9	95,5
Пенсии за сметка на републиканския бюджет	321 516,8	307 295,2	95,6
- за пенсии за военна инвалидност, за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, пенсии по отм. ЗП и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и добавките към тях, в т. ч. и добавките по чл. 84 от КСО	302 273,9	289 636,5	95,8
- за добавки към пенсиите на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война	10 291,8	9 158,9	89,0
- добавки към пенсиите на репресираните лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	8 951,0	8 497,7	94,9
-доб. по чл. 4 от Закона за уреждане на някои тр. и осиг. права на бълг. граждани		2,1	
Издръжка (пощенска такса и ДДС)	2 186,3	1 870,7	85,6
1.2. Социални помощи и обезщетения	13,7	8,7	63,5
Парични помощи за профилактика и рехабилитация	13,7	8,7	63,5
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-13,7	14 528,5	

2. Разходите на фонда през 2013 г. са **309 174,6 хил. лв.** и са с 14 542,2 хил. лв. по-малко от планираните 323 716,8 хил. лв. Икономията основно се дължи на изплатените с 12 637,4 хил. лв. по-малко от планираните пенсии.

Общо за **пенсиите, несвързани с трудова дейност**, са изплатени **309 165,9 хил. лв.**, включително пощенска такса и ДДС, което е с 4,5% по-малко от планираното:

- Изплатените суми за **пенсии** поради военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и други са **289 636,5 хил. лв.**, което е 95,8 на сто от планираните средства за изплащането на тези пенсии.
- За **добавки** към пенсиите на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война, са изразходени **9 158,9 хил. лв.** и представляват 89% от планираните 10 291,8 хил. лв.
- Изплатените суми за **добавки към пенсиите на репресираните лица** по чл. 9 от ЗПГРРЛ са в размер на **8 497,7 хил. лв.** и са 94,9 на сто от планираните.
- **Разходите по изплащането на пенсиите** – пощенска такса и ДДС, са в размер на **1 870,7 хил. лв.** и са с 315,6 хил. лв. по-малко от планираните в ЗБДОО за 2013 г.



Фигура № 28 : Разпределение на разходите за пенсии от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” за 2013 г.

Извършените разходи за изплащане на **парични помощи за профилактика и рехабилитация** от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” са **8,7 хил. лв.** и в сравнение с планираните 13,7 хил. лв. представляват 63,5%.

3. Изпълнението на бюджета на фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” е с планиран дефицит от 13,7 хил. лв., но в края на 2013 г. той завърши с **положителен финансов резултат от 14 528,5 хил. лв.** Икономията се дължи на икономията при всичките видове разходи, които са за сметка на този фонд.

ФОНД “ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ”

Приходите на фонд “Трудова злополука и професионална болест” се набират от задължителни осигурителни вноски, които се внасят само от работодателите за наетите от тях лица. И през 2013 г. осигурителната вноска е диференцирана в зависимост от честота и тежестта на трудовите злополуки по групи основни икономически дейности в диапазона от 0,4% до 1,1%. Конкретният размер на осигурителната вноска за всяка група от основните икономически дейности се приема като приложение към Закона за бюджета на ДОО за съответната година. Осигурителната вноска се начислява върху brutното трудово възнаграждение на работещите по трудови, служебни и приравнени към тях правоотношения, в т.ч. и за наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец, независимо от размера на полученото месечно възнаграждение. Тази вноска е изцяло за сметка на работодателя. Морските лица също задължително се осигуряват във фонд “Трудова злополука и професионална болест”, като осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка.

Средствата, които постъпват във фонд “Трудова злополука и професионална болест”, се разходват за изплащане на пенсии, парични обезщетения, помощи, както и за осъвременяване и индексирание на тези плащания; за мероприятия за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести; за помощно-технически средства, свързани с увреждането и други разходи, произтичащи от осигуряването за този социален риск.

1. Приходите от осигурителни вноски, постъпили във фонд “Трудова злополука и професионална болест”, през 2013 г. са 137 968,9 хил. лв. Те превишават планираната сума 123 439,4 хил. лв. с 11,8%.

Таблица № 23 : Бюджет на фонд “Трудова злополука и професионална болест” за 2013 г.

Показатели	ЗБ - План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние (%)
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	123 439,4	137 968,9	111,8
1. Осигурителни приходи	123 439,4	137 968,9	111,8
1.1. Осигурителни вноски	123 439,4	137 968,9	111,8
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	56 177,2	51 695,0	92,0
1. Разходи	51 827,2	49 116,9	94,8
1.1. Пенсии	44 995,6	42 446,2	94,3
Пенсии за сметка на ДОО	44 731,7	42 209,3	94,4
Издръжка (пощенска такса и ДДС)	263,9	236,9	89,8
1.2. Социални помощи и обезщетения	6 831,6	6 670,7	97,6
Парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука и професионална болест	6 755,8	6 627,0	98,1
Еднократна помощ при смърт поради тр. злополука и проф. болест	63,1	37,6	59,6
Парични помощи за профилактика и рехабилитация	12,7	6,2	48,3
2. Предоставени трансфери	4 350,0	2 578,1	59,3
- на МТСП за Агенцията за социално подпомагане, съгл. чл. 24, т. 5 от КСО	350,0	35,9	10,3
- на МТСП за ф. "Условия на труд"	4 000,0	2 542,2	63,6
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	67 262,2	86 273,9	128,3

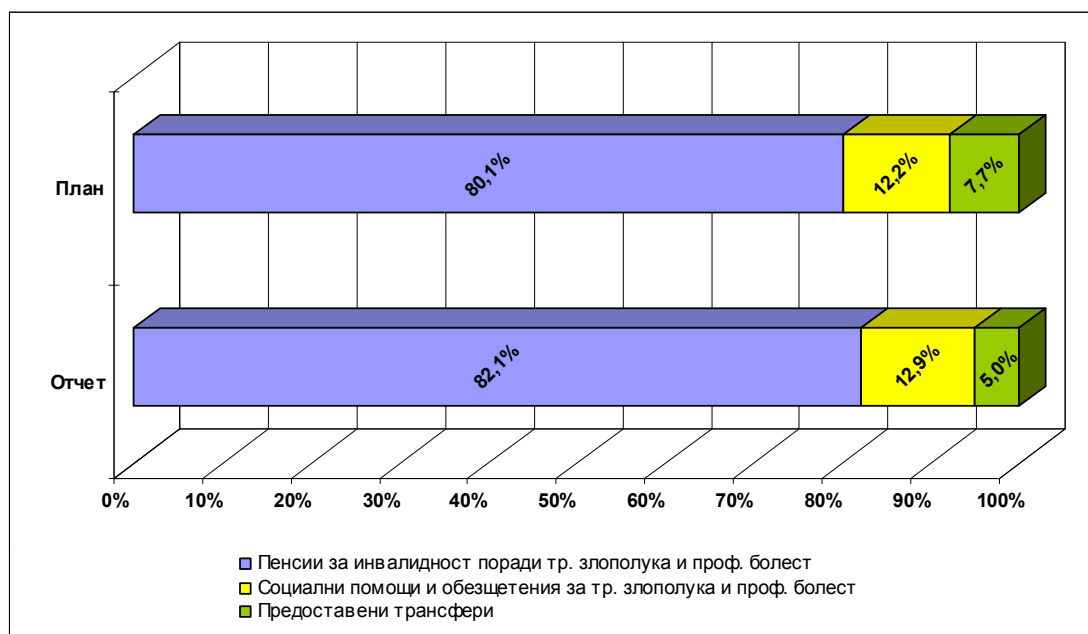
2. Общо разходите и трансферите на фонд “Трудова злополука и професионална болест, отчетени в края на 2013 г., са 51 695,0 хил. лв. По план те са 56 177,2 хил. лв. и в края на 2013 г. фондът приключва с икономия от 4 482,2 хил. лв., или 8%. Чистите разходи на фонд “Трудова злополука и професионална болест” (без трансферите) са 49 116,9 хил. лв. (94,8% от планираните).

От общите разходи на фонд “ТЗПБ” с най-голям дял са разходите за изплащане на пенсии, които заедно с разходите по обслужване изплащането на пенсиите, са **42 446,2 хил. лв.** Те представляват 82,1% от всички разходи на фонд “Трудова злополука и професионална болест” за 2013 г. Чистият разход за пенсии е **42 209,3 хил. лв.**, който е

94,4 на сто от планирания в ЗБДОО за 2013 г. През 2013 г. разходите по изплащането на пенсиите са **236,9 хил. лв.**, което е с 10,2 на сто по-малко от планираните 263,9 хил. лв.

Следващата по големина група разходи в бюджета на фонд “Трудова злополука и професионална болест” е за изплащане на **социални помощи и обезщетения за трудова злополука и професионална болест**. През 2013 г. за тях са изразходени **6 670,7 хил. лв.**, което е 12,9% от всички разходи на фонда. Спрямо планираните 6 831,6 хил. лв. е направена икономия от 160,9 хил. лв., или 2,4 на сто.

- От тях най-много са изплатени за **парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест** – **6 627,0 хил. лв.** Спрямо плана са отчетени със 128,8 хил. лв. (с 1,9 на сто) по-малко разходи за тези обезщетения.
- На наследниците на починалите осигурени лица във фонда се изплаща **еднократна парична помощ при смърт, настъпила вследствие на трудова злополука или професионална болест**. През 2013 г. за нея са изплатени **37,6 хил. лв.**, при планирани 63,1 хил. лв.
- За **профилактика и рехабилитация** от фонд “ТЗПБ” са изплатени **6,2 хил. лв.** и също е реализирана икономия, която е 51,7 на сто.



Фигура № 29 : Структура на разходите и трансферите във фонд "Трудова злополука и професионална болест" за 2013 г.

От средствата на фонд “Трудова злополука и професионална болест” са **предоставени следните трансфери** на обща стойност **2 578,1 хил. лв.**

1) На **Агенцията за социална подпомагане** за помощно технически средства, свързани с увреждане, причинено от трудова злополука и/или професионална болест са предоставени **35,9 хил. лв.**, при планирани 350 хил. лв.

2) На **фонд “Условия на труд”** за подобряване условията на труд и провеждане на мероприятия за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести са преведени **2 542,2 хил. лв.**, при планирани 4 000 хил. лв.

3. Бюджетът на фонд “Трудова злополука и професионална болест” през 2013 г. завърши с **излишък** в размер на **86 273,9 хил. лв.**, при планирани 67 262,2 хил. лв. Повисокият с 19 011,7 хил. лв. излишък е в резултат от постъпилите с 14 529,5 хил. лв. повече приходи от осигурителни вноски и отчетените с 4 482,2 хил. лв. по-малко разходи от планираните.

ФОНД “ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО”

В бюджета на фонд “Общо заболяване и майчинство” се включват приходите от осигурителни вноски за осигурените лица за общо заболяване и майчинство и разходите за парични помощи и обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, бременност и раждане, отглеждане на малко дете и трансфер към МТСП за Агенцията за социално подпомагане.

Задължително осигурени в този фонд са: работещите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях; наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през един календарен месец; лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта, както и морските лица. Независимо че работят по трудови правоотношения, морските лица задължително се осигуряват изцяло за своя сметка във фонд “Общо заболяване и майчинство”.

Размерът на осигурителната вношка е 3,5 на сто, разпределена между работодател и осигурен в съотношение 60:40. Самоосигуряващите се лица могат да се осигуряват за този риск по свое желание и осигурителната вношка е изцяло за тяхна сметка.

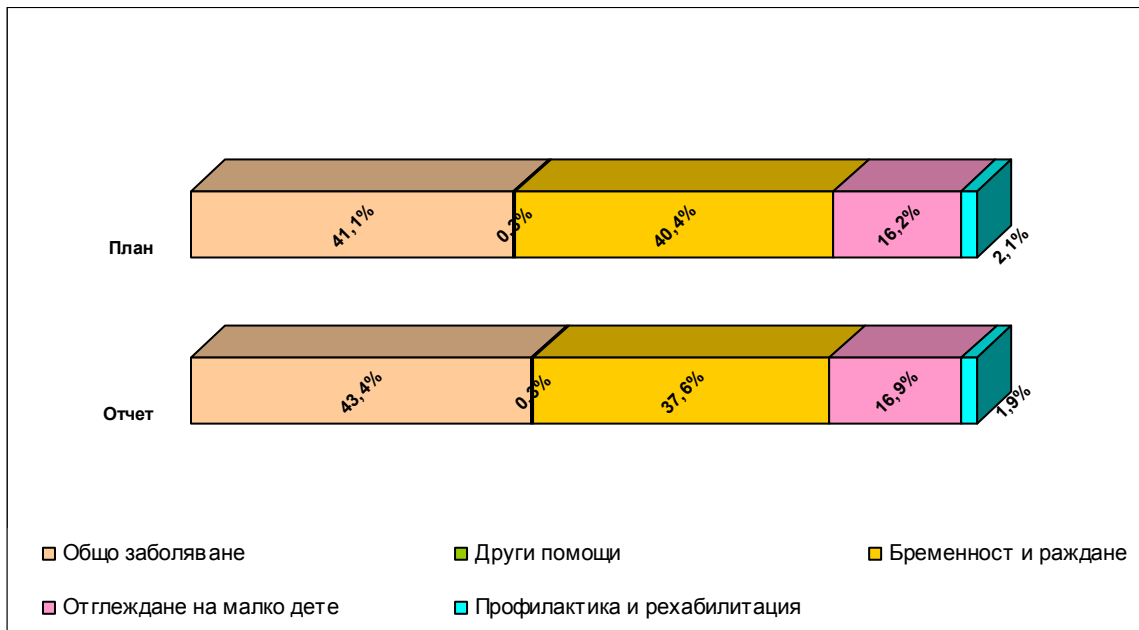
1. Постъпленията в приходната част на бюджета на фонд “Общо заболяване и майчинство” през 2013 г. са изцяло от осигурителни вноски. **Постъпили са общо 717 506,8 хил. лв., които са с 8,2 на сто над планираните.** В ЗБДОО за 2013 г. е предвидено да постъпят 663 327,0 хил. лв., или преизпълнението на приходната част на бюджета на фонда е с 54 179,8 хил. лв.

Таблица № 24 : Бюджет на фонд “Общо заболяване и майчинство” за 2013 г.

Показатели	ЗБ - план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	663 327,0	717 506,8	108,2
1. Осигурителни приходи	663 327,0	717 506,8	108,2
1.1. Осигурителни вноски	663 327,0	717 506,8	108,2
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	710 304,4	762 807,2	107,4
1. Разходи	707 504,4	760 012,5	107,4
1.1. Социални помощи и обезщетения	707 504,4	760 012,5	107,4
- обезщетения поради общо заболяване	236 819,7	271 922,6	114,8
- обезщетения за гледане на болен и карантина	10 726,2	10 702,7	99,8
- обезщетения поради нетрудови злополуки	42 824,6	46 955,2	109,6
- доплащане разликата за трудоустроени болни	102,2	53,6	52,5
- обезщетения при бременност и раждане	285 546,9	286 012,7	100,2
- доплащане разликата при трудоустрояване поради бременност и кърмене	57,1	0,0	
- обезщетения за отглеждане на малко дете	114 518,8	128 302,8	112,0
- еднократна помощ при смърт	2 086,5	1 911,9	91,6
- парични помощи за профилактика и рехабилитация	14 818,4	14 150,3	95,5
- парични помощи за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия на осигуреното лице по чл. 11, ал. 3 от КСО	4,0	0,7	17,1
2. Предоставени трансфери	2 800,0	2 794,7	99,8
- на МТСП за Агенцията за социално подпомагане съгласно чл. 26, т. 4 от КСО	2 800,0	2 794,7	99,8
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-46 977,4	-45 300,4	96,4

2. Извършените за сметка на ДОО разходи и трансфери от фонда през 2013 г. са **762 807,2 хил. лв.**, при планирани 710 304,4 хил. лв., или преразходът е 7,4%.

Разходите за социални помощи и обезщетения по КСО възлизат на **760 012,5 хил. лв.** Те превишават планираните 707 504,4 хил. лв. със 7,4% и представляват 99,6% от всички разходи и трансфери.



Фигура № 30 : Структура на средствата за обезщетения и помощи от фонд “Общо заболяване и майчинство” за 2013 г.

Според отчетените разходи с най-голям дял са разходите за изплащане на парични обезщетения поради общо заболяване (43,4%), следвани от паричните обезщетения поради бременност и раждане (37,6%) и обезщетенията за отглеждане на малко дете (16,9%).

➤ **Паричните обезщетения за временна неработоспособност** включват обезщетенията за общо заболяване, за гледане на болен член от семейството и карантина, обезщетенията поради нетрудови злополуки и за доплащане разликата за трудоустроени болни. Разходът за тях възлиза на 329 634,1 хил. лв., при планирани 290 472,8 хил. лв. Преразходът е 39 161,4 хил. лв., или 13,5%.

- Основният вид разход в тази група е за **парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване**, за които през 2013 г. са изплатени **271 922,6 хил. лв.** Преразходът за тези обезщетения е 35 102,9 хил. лв. спрямо заложеното в плана. Дължи се както на по-високия брой общо изплатени работни дни през 2013 г. (с 658 839 дни повече), така и на по-високия отчетен среднодневен размер на паричното обезщетение (с 1,75 лв. повече).
- Преразход има и в **обезщетенията поради нетрудови злополуки**. При планирани **42 824,6 хил. лв.**, през 2013 г. са изплатени 46 955,2 хил. лв. Той се дължи основно на отчетения с 2,63 лв. или 13,6% по-висок среднодневен размер на паричното обезщетение, който не е успял да компенсира по-малкия брой изплатени работни дни (със 76 535 по-малко) спрямо планираните.
- При другите два вида обезщетения от тази група е реализирана икономия. За **обезщетения за гледане на болен член от семейството и карантина** през 2013 г. са изплатени **10 702,7 хил. лв.** и е направена икономия от 23,5 хил. лв. Тя се дължи на по-малко изплатените дни (93 950 дни), тъй като среднодневният размер на обезщетението е с 3,12 лв. над планирания. Като процентно изражение най-голяма е икономията при **паричните обезщетения за доплащане разликата на трудоустроени болни** – 46,4% по-малко изплатена сума. При предвидени 102,2 хил. лв. са изплатени **54,5 хил. лв.**
- **Средната загуба на работни дни** на едно осигурено лице за временна неработоспособност поради общо заболяване, гледане на болен член от семейството и нетрудови злополуки през 2013 г. е **6,01 дни**, а планираните са 5,71 дни средно на едно осигурено лице.

➤ Изплатените суми за обезщетения поради бременност и раждане са **286 012,7 хил. лв.** При планирани 285 604,0 хил. лв. са изплатени с 408,7 хил. лв. повече, което се дължи основно на изплатените с 13 946 работни дни повече. За доплащане разликата при **трудоустрояване поради бременност** и кърмене през 2013 г. няма отчетени средства, въпреки че по план са предвидени 57,1 хил. лв.

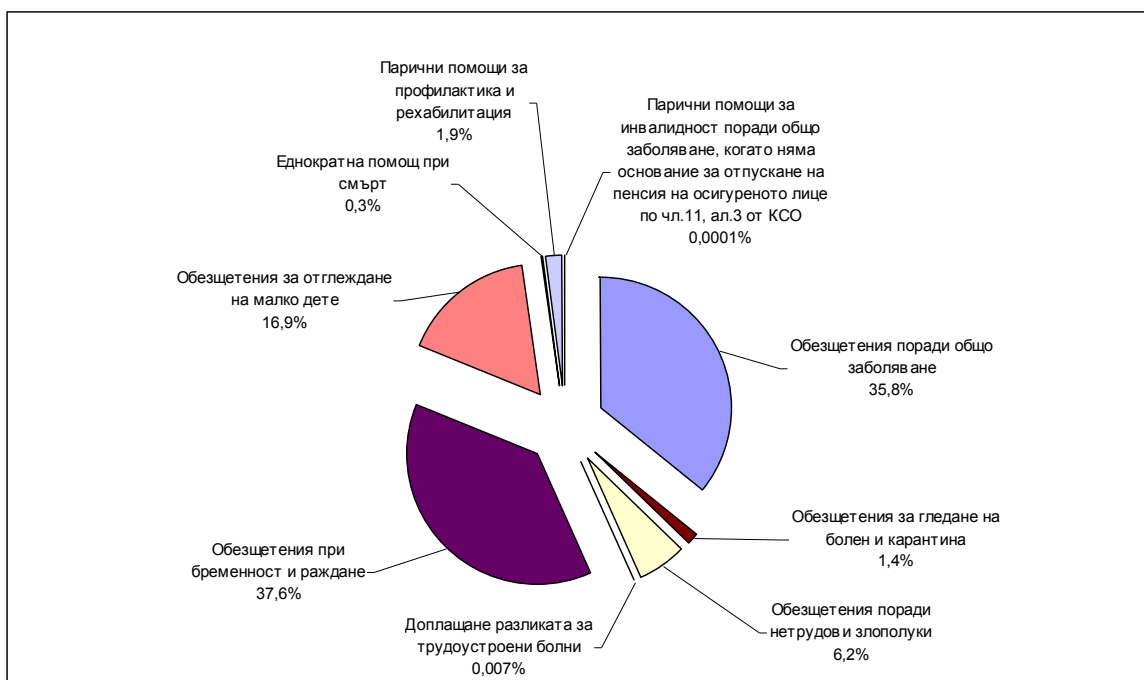
➤ Изплатената сума за обезщетения за отглеждане на малко дете е **128 302,8 хил. лв.**, което е с 13 784,0 хил. лв. повече от планираните 114 518,8 хил. лв., или преразходът при този вид плащания е 12,0%. Това е третата голяма група разходи за социални помощи и обезщетения с дял 16,9%. Размерът на обезщетението е фиксиран в Закона за бюджета на ДОО за съответната година и през 2013 г. беше 240 лв. Но след промяна в ЗБДОО за 2013 г. беше определен нов размер на обезщетението 310 лв. от 1 юли до 31 декември 2013 г.

➤ При **паричните помощи за профилактика и рехабилитация** има икономия от 4,5%. За тях през 2013 г. са изплатени **14 150,3 хил. лв.**, а планирани за годината са 14 818,4 хил. лв.

➤ При другите два вида парични помощи също се отчита икономия. За **еднократни помощи при смърт на осигурени лица** са изплатени **1 911,9 хил. лв.** Парична помощ за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия, е била изплатена само на едно лице, на стойност 685 лв.

Предоставеният **трансфер от ДОО** на Министерство на труда и социалната политика за Агенцията за социално подпомагане, съгласно чл. 26, т. 4 от КСО за осигуряване на **помощно-технически средства**, е в размер на **2 794,7 хил. лв.**

3. В бюджета на фонд “Общо заболяване и майчинство” е планиран недостиг 46 977 хил. лв., а в края на 2013 г. е отчетен **45 300,4 хил. лв.** недостиг. По-малкият дефицит се дължи главно на по-високите приходи от осигурителни вноски в сравнение с планираните (с 54 179,8 хил. лв. повече), които са успели да покрият по-високите разходи за парични помощи и обезщетения (52 508,0 хил. лв. повече).



Фигура № 31 : Структура на разходите за социални помощи и обезщетения от фонд “Общо заболяване и майчинство” през 2013 г.

ФОНД "БЕЗРАБОТИЦА"

Осигурени в този фонд са всички лица, работещи по трудови и служебни правоотношения. Размерът на осигурителната вноска за фонд "Безработица" е 1 на сто. Разпределя се между работодател и осигурен в съотношение 60:40. Не се осигуряват за безработица самоосигуряващите се лица, работещите по трудови правоотношения, по договор с възложител и наетите по програми за насърчаване на заетостта и за подкрепа на майчинството. Морските лица се осигуряват за безработица по свое желание, като внасят осигурителна вноска за своя сметка.

По данни на Агенцията по заетостта през 2013 г. средногодишният брой на регистрираните безработни лица е **371 381 души**. В сравнение с 2012 г., когато са били 364 537 души, те са нараснали с 6 844 души, или с 1,9%. От тях през 2013 г. средногодишно на 115 327 безработни лица е изплащано обезщетение.

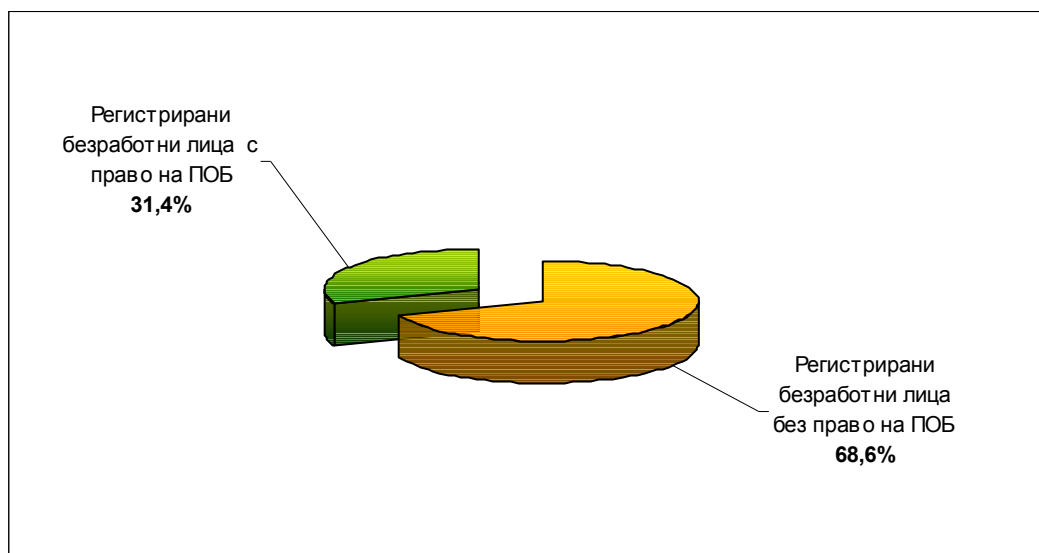
Таблица № 25 : Бюджет на фонд "Безработица" за 2013 г.

Показатели	ЗБ - План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние (%)
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	189 655,2	198 375,8	104,6
1. Осигурителни приходи	189 355,2	198 075,8	104,6
1.1. Осигурителни вноски	189 355,2	198 075,8	104,6
2. Получени трансфери от ЦБ	300,0	300,0	100,0
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	352 685,4	351 727,8	99,7
1. Разходи	352 685,4	351 727,8	99,7
1.1. Социални помощи и обезщетения	352 685,4	351 727,8	99,7
Обезщетения за безработица	352 385,4	350 942,9	99,6
Обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от ЗОВС на РБ	300,0	371,0	123,7
Еднократно изплатени обезщетения за безработица - чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта		472,6	
Възстановени обезщетения и помощи за безработни		-58,8	
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-163 030,2	-153 352,0	94,1

1. Общо постъпилите през 2013 г. приходи и трансфери в бюджета на фонд "Безработица" са **198 375,8 хил. лв.**, от които 198 075,8 хил. лв. са приходите от осигурителни вноски и 300 хил. лв. са трансфер от централния бюджет за обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България. По план общо приходите и трансферите трябваше да са 189 655,2 хил. лв. Преизпълнението общо е 4,6 на сто, което се дължи основно на по-високите с 8 720,6 хил. лв. приходи от осигурителни вноски спрямо планираното.

2. Отчетените разходи за изплащане на обезщетения и помощи за безработни общо са **351 727,8 хил. лв.** Те са 99,7% от планираните в ЗБДОО за 2013 г.

През 2013 г. изплатените парични обезщетения за безработица са 350 942,9 хил. лв., които са с 1 442,5 хил. лв. по-малко от планираните. На 115 327 безработни лица са изплащани парични обезщетения за безработица средно за годината, при средномесечно обезщетение на едно лице 254,15 лв. (с 4,4 на сто по-ниско от планираното).



Фигура № 32 : Регистрирани безработни лица през 2013 г.

За обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България са отчетени **371 хил. лв.**, като превишението спрямо плана е 71 хил. лв., или 23,7%. За еднократно изплатени обезщетения за безработица на лица, които искат да започнат самостоятелен бизнес (по условията на чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта) са изплатени 472,6 хил. лв.

3. Планираният дефицит на фонд “Безработица” е 163 030,2 хил. лв., а отчетеният – **153 352,0 хил. лв.** (94,1% от планирания). По-ниският дефицит се дължи на постъпилите с 8 720,6 хил. лв. повече приходи от осигурителни вноски и на по-ниските разходи за обезщетения (с 957,6 хил. лв. по-малко).

БЮДЖЕТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Бюджетът на Националния осигурителен институт е част от консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване и обезпечава неговото администриране на централно ниво и на територията на страната. Разработва се по приходните и разходните параграфи на бюджетната класификация.

Като общ административен фонд бюджетът на НОИ включва неданъчни приходи, разходи за административната издръжка на института, трансфери между бюджета на НОИ и други бюджети и външно финансиране.

I. Общо приходите и трансферите в бюджета на НОИ са **1 926 497,6 хил. лв.** и са с 6 102,7 хил. лв. по-малко от планираните в ЗБДОО за 2013 г.

1. В бюджета на НОИ са постъпили **53 827,8 хил. лв. неданъчни приходи.** Преизпълнението при тях е над два пъти. По план е трябвало да постъпят 24 857 хил. лв., но са постъпили с 28 970,8 хил. лв. повече, които са основно от глоби, санкции и наказателни лихви. Приходите от тях през 2013 г. са **47 010,6 хил. лв.**, при планирани 19 050 хил. лв. Общо от **приходи и доходи от собственост** са постъпили **6 041,8 хил. лв.** (8,2 на сто повече от планираното), а по перото **други неданъчни приходи** са постъпили **775,4 хил. лв.**, при планирани 221,9 хил. лв.

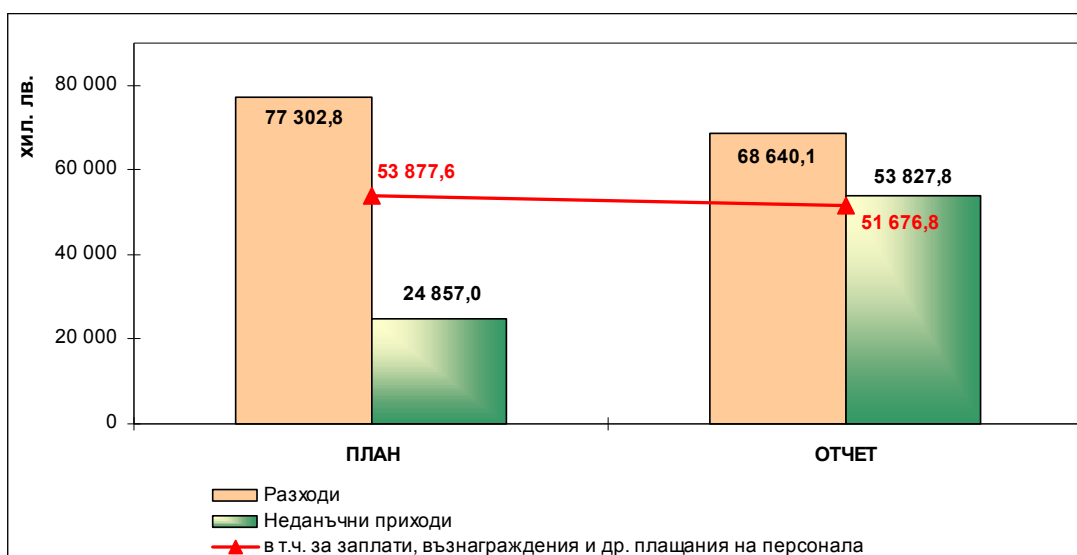
2. Получената допълнителна субсидия от централния републикански бюджет за покриване на недостига от средства е **1 869 751,2 хил. лв.** Планираният трансфер в ЗБДОО за 2013 г. е 1 908 551,2 хил. лв., или фактически са преведени с 38 800,0 хил. лв. по-малко. Постъпилите **трансфери от други бюджетни организации** в бюджета на НОИ през 2013 г. са **3 817,9 хил. лв.** От тях **234,6 хил. лв.** са от МТСП по програми за осигуряване на заетост, **22,3 хил. лв.** от МТСП за фонд “Условия на труд” и **3 561,0 хил. лв.** са помощи, дарения и други безвъзмездно получени суми от Европейския съюз.

II. Разходите в бюджета на НОИ се утвърждават от надзорния съвет по предложение на управителя. През 2013 г. отчетените разходи в бюджета на НОИ са 68 640,1 хил. лв. Спрямо плана са усвоени 88,8% и е реализирана икономия от 8 662,7 хил. лв.

Разходите за **програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост са 68 572,3 хил. лв.** и представляват 0,76 на сто от чистите разходи (без трансферите) на консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. Спрямо плана са усвоени 89,4% и е реализирана икономия **8 139,2 хил. лв.**

- С най-голям дял са **разходите за заплати**, възнаграждения, осигурителни вноски и други плащания на персонала – 75,3% от всички разходи за служби по социално осигуряване. При планирани в Закона за бюджета на ДОО за 2013 г. 53 877,6 хил. лв. са изплатени 51 676,8 хил. лв. Усвоени са 95,9% от планираната сума и е **реализирана икономия 2 200,8 хил. лв.**
- При **издръжката** (платени данъци, вода, горива и електроенергия, текущ ремонт, материали, външни услуги и др.) **икономията е 4 173,8 хил. лв.** По план за издръжка в Закона за бюджета на ДОО за 2013 г. са били предвидени 16 647,4 хил. лв., но са били усвоени 12 473,6 хил. лв. или 74,9 на сто.
- При **капиталовите разходи икономията е 2 395,2 хил. лв.** От предвидените по план 6 087,5 хил. лв. са усвоени 3 692,3 хил. лв., или 60,7 на сто.

Изразходваната сума за **отбрана и сигурност** е 8,8 хил. лв., която е едва 5,3% от планираната сума – 165,5 хил. лв.



Фигура № 33 : Бюджет на НОИ и разходи за възнаграждения на персонала за 2013 г.

III. В бюджета на НОИ (като общ административен фонд), при **планиран излишък** в края на 2013 г. от 1 855 297,5 хил. лв. е отчетен **излишък** от 1 857 857,5 хил. лв., или с 2 559,9 хил. лв. повече от планирания.

Като се включат операциите по финансирането и бюджетния остатък от 2012 г., наличността в бюджета на НОИ в края на годината е 1 854 001,6 хил. лв. При планирана наличност от 1 851 545,0 хил. лв. е **отчетена икономия 2 156,6 хил. лв. повече.**

Таблица № 26 : Бюджет на Националния осигурителен институт за 2013 г.

Показатели	План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	1 932 600,3	1 926 497,6	99,7
1. Неданъчни приходи	24 857,0	53 827,8	216,6
1.1. Приходи и доходи от собственост	5 585,1	6 041,8	108,2
Нетни приходи от продажба на услуги, стоки и продукция	4 615,0	5 180,7	112,3
Приходи от наеми на имущество	200,0	151,7	75,8
Приходи от лихви по текущи банкови сметки	20,1	5,8	29,0
Приходи от други лихви	750,0	703,7	93,8
1.2. Глоби, санкции и наказателни лихви	19 050,0	47 010,6	246,8
1.3. Други неданъчни приходи	221,9	775,4	349,4
2. Внесени ДДС и др. данъци върху продажбите	-807,9	-899,3	111,3
3. Получени допълнителни субсидия от централния/републиканския бюджет за покриване на недостига от средства	1 908 551,2	1 869 751,2	98,0
4. Трансфери от МТСП по програми за осигуряване на заетост	-	234,6	-
5. Трансфери от МТСП за фонд "Условия на труд"	-	22,3	-
6. Трансфери за поети осигурителни вноски и данъци	-	3 561,0	-
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	77 302,8	68 640,1	88,8
1. Разходи	77 302,8	68 640,1	88,8
1.1. Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	76 711,5	68 572,3	89,4
Заплати и възнаграждения на персонала	38 808,1	37 658,5	97,0
Други възнаграждения и плащания на персонала	4 333,0	3 408,0	78,7
Задължителни осигурителни вноски от работодателя	10 736,6	10 610,4	98,8
Издръжка	16 647,4	12 473,6	74,9
Разходи за членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	99,0	98,9	99,9
Капиталови разходи	6 087,5	3 692,3	60,7
Програми за временна заетост	-	232,7	-
Други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетостта	-	375,6	-
Дейности за предотвратяване на трудови злоупотреки	-	22,3	-
1.2. Отбрана и сигурност	165,5	8,8	5,3
1.3. Разходи за лихви по заеми от межд. организации и институции и др. разходи за лихви към местни лица	425,8	59,0	13,9
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	1 855 297,5	1 857 857,5	100,1
IV. ФИНАНСИРАНЕ	-1 855 297,5	-1 857 857,5	100,1
Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-3 452,5	-3 452,7	100,0
Суми по разчети за поети осигурителни вноски	-	-1 804,1	-
Друго вътрешно финансиране	-	876,2	-
Наличност в началото на периода	-	526,3	-
Наличност в края на периода	1 851 845,0	1 854 001,6	100,1
В т. ч. преценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики) (+/-)	-	1,6	-

УЧИТЕЛСКИ ПЕНСИОНЕН ФОНД

Учителският пенсионен фонд (УчПФ) е професионална пенсионна схема за ранно пенсиониране на педагогическия персонал в системата на образованието. Създаден е със Закона за фонд "Обществено осигуряване" през 1997 г. Администрирането му се извършва от Националния осигурителен институт на извънбюджетна сметка. От 2006 г. събирането на осигурителните вноски и на приходите от глоби, санкции и наказателни лихви се извършва от Националната агенция за приходите. Фондът ще продължи да съществува в сегашния си вид до 31 декември 2020 г., когато е предвидено да се трансформира в професионален пенсионен фонд.

Поради влиянието на множество фактори върху здравословното и психическо състояние на лицата, упражняващи учителска професия, законът позволява облекчени условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за тази категория лица (§ 5 от Преходните и заключителни разпоредби на КСО) .

Работодателят в лицето на училищата и детските градини (държавни, общински и частни) и обслужващите звена (извънучилищни педагогически учреждения и учреждения със социално предназначение) осигурява изцяло за своя сметка всички учители и възпитатели, заети в системата на образованието. Осигурителната вноска се начислява и се внася върху брунтните трудови възнаграждения на учителите и е в нормативно определен размер 4,3 на сто за 2013 г.

Надзорният съвет на Националния осигурителен институт по предложение на неговия управител утвърждава извънбюджетната сметка на Учителския пенсионен фонд.

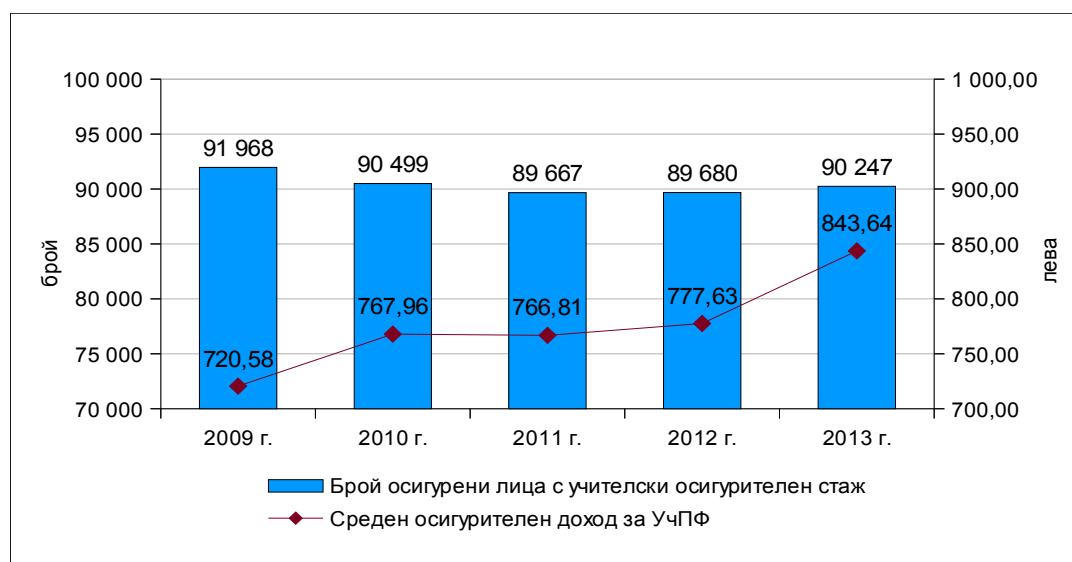
В следващата таблица са поместени основните параметри за бюджета на УчПФ през 2013 г. и отчетните данни.

Таблица № 27 : Натурални показатели на учителския пенсионен фонд за 2013 г.

Показатели	План	Отчет	Изпълнение
Средногодишен брой осигурени лица	89 228	90 247	101,14%
Средногодишен осигурителен доход за учителите (лв.)	810,56	843,64	104,08%
Процент на осигурителната вноска (%)	4,3	4,3	-
Брой на пенсиониращите се по-рано учители, съгласно § 5, ал. 2 от ПЗР на КСО към 31.12.2013 г.	3 298	2 081	63,10%
Среден месечен размер на намалената пенсия, съгласно § 5, ал. 2 от ПЗР на КСО към 31.12.2013 г. (лв.)	281,93	275,74	97,80%
Брой на учителите, получаващи добавки, съгласно § 5, ал. 3 от ПЗР на КСО към 31.12.2013 г.	18 026	17 767	98,56%
Среден размер на добавката на учител към 31.12.2013 г. (лв.)	33,41	34,06	101,95%
Брой на пенсиониращите се учители, съгласно § 5, ал. 4 от ПЗР на КСО към 31.12.2013 г.	100	86	86,00%
Среден месечен размер на получената пенсия, съгласно § 5, ал. 4 от ПЗР на КСО към 31.12.2013 г. (лв.)	253,43	247,77	97,77%

Осигурени лица и осигурителен доход

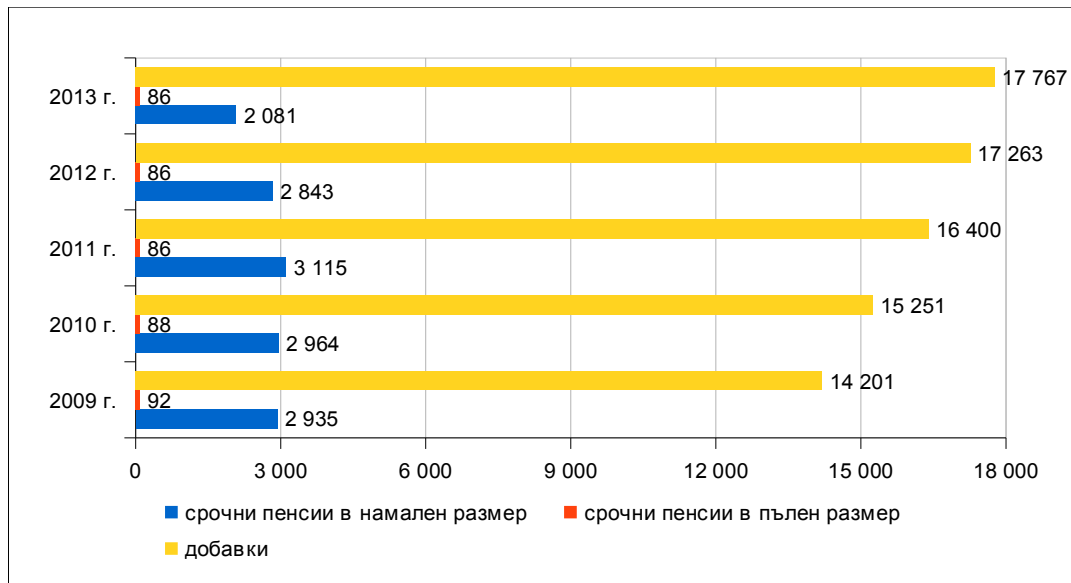
Отчетеният **средногодишен брой учители**, за които са превеждани осигурителни вноски в УчПФ през 2013 г, е **90 247 лица**, което е увеличение с 1,1 на сто спрямо плана и с 0,6 на сто спрямо 2012 г. (89 680).



Фигура № 34 :Брой осигурени лица и среден осигурителен доход за УчПФ, за периода 2009 - 2013 г.

През 2013 г. отчетеният **средногодишен осигурителен доход**, върху който са начислявани и превеждани вноски във фонда за учителите, е **843,64 лв.**, което е с 8,5 на сто повече спрямо нивото от 2012 г. (777,63 лв.). Средногодишният доход е с 4,1% по-висок от планирания и с 30% по-висок от този на всички осигурени лица за 2013 г. (648,73 лв.).

Изпреварващото нарастване на средногодишния доход на учителите спрямо този на всички осигурени лица се обуславя от системата на делегираните бюджети, която дава право на директорите на училищата да заделят голяма част от тях за възнаграждения и да определят индивидуалните възнаграждения въз основа на преподавателската натовареност и численост на персонала.



Фигура № 35 :Брой пенсии и добавки, изплащани от УчПФ през 2013 г.

Осигурените лица в Учителския пенсионен фонд имат право на срочни пенсии в намален размер, пенсии в пълен размер или на добавка за тези, които не са се възползвали от правото за ранно пенсиониране.

Срочни пенсии в намален размер

За да възникне правото на ранно пенсиониране на учителите са необходими две предпоставки, които трябва да са налице едновременно:

- Навършване на определена възраст – три години по-малко от възрастта, на която лицето би придобило право на пенсия по общите условия на чл. 68, ал. 1 от КСО. За 2013 г. възрастта за пенсиониране на учителите по § 5, ал. 2 от ПЗР на КСО е 57 години и 8 месеца за жените и 60 години и 8 месеца за мъжете.
- Наличие на определен учителски осигурителен стаж. За 2013 г. са необходими 25 години и 8 месеца за жените и 30 години и 8 месеца за мъжете.

На тези лица се изплаща от УчПФ срочна пенсия за ранно пенсиониране в размер, определен по общия ред за изчисляване на пенсия за осигурителен стаж и възраст и намален с 0,2 на сто за всеки месец, недостигащ на лицето до навършване на общоприетата възраст за пенсиониране в масовия случай.

Броят на изплащаните към 31 декември 2013 г. **срочни пенсии в намален размер** е 2 081. В сравнение с плана за 2013 г. броят на пенсиите към 31 декември е с 36,9 на сто по-малко. Спрямо 2012 г., когато са били 2 843, броят им е с 26,8 на сто по-малко. При изпълнението на условието за възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО, учителите пенсионери спират да получават пенсии от УчПФ и започват да получават пенсии в действителен размер от фонд „Пенсии” на ДОО. Основна причина за по-ниския отчетен брой на пенсиите по § 5 ал. 2 от ПЗР на КСО е въвеждането на по-строги условия за пенсиониране през 2013 г.⁶

⁶ Повишаване на възраст и стаж за пенсиониране с по 4 месеца, и въвеждане на възраст за срочна пенсия спрямо пенсионната възраст на лицата по чл. 68, ал. 1 от КСО.

Новоотпуснатите пенсии по ал. 2 са 493, което е с 52,7 на сто по-малко от новоотпуснатите през 2012 г. (1 042 броя).



Фигура № 36 : Брой и среден размер на пенсията в намален размер от УчПФ, за периода 2009 - 2013 г.

Средният месечен размер на срочните пенсии за ранно пенсиониране към 31.12.2013 г. е 275,74 лв. Спрямо средния им размер към края на 2012 г., когато е бил 252,01 лв., се отчита нарастване с 9,4 на сто, което се дължи основно на осъвременяването на пенсиите от 1 април 2013 г. Средният месечен размер на срочните пенсии при мъжете е 316,03 лв., а при жените – 270,66 лв. Запазва се тенденцията на значителна разлика в размера на пенсиите между двата пола в полза на мъжете (45,37 лв. повече, или 16,8 на сто).

Средният брой месеци, недостигащи до навършване на възрастта за пенсиониране на мъжете и жените по чл. 68, ал. 1 от КСО е 39,8 месеца към края на 2013 г., което е с 4,5 месеца повече спрямо 2012 г. Основната причина за по-високия отчетен брой месеци е големият брой новоотпуснати пенсии, отчетени в статистиката през месеците януари и февруари на 2013 г. (46,0 на сто от новоотпуснатите пенсии през 2013 г.), на които право пораждащата дата е през 2012 г.

Срочни пенсии в пълен размер

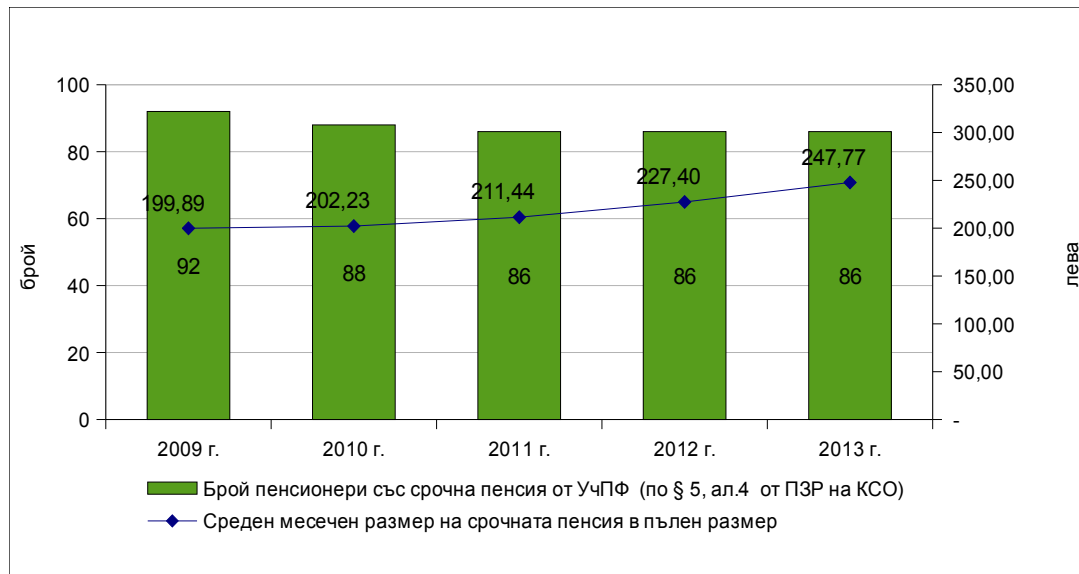
На учителите, които имат изискуемия учителски стаж за съответната година, и се пенсионира след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 на КСО, се изплаща пенсия в пълен размер от УчПФ до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 3⁷ от КСО. За 2013 г. възрастта за пенсиониране по § 5, ал. 4 от ПЗР от КСО е 65 години и 8 месеца. След това пенсията започва да се изплаща от фонд "Пенсии".

Броят на изплащаните от УчПФ **срочни пенсии в пълен размер** към 31.12.2013 г. е 86 и е запазил нивото си от 2012 г. Техният **среден месечен размер** към края на 2013 г. е 247,77 лв., или увеличението е с 9,0 на сто спрямо 2012 г. Средната пенсия при мъжете е по-висока от тази на жените със 73,16 лв., или 29,8 на сто. За мъжете тя е 318,38 лв., а за жените – 245,22 лв.

Средните месечни размери на тези два вида пенсии от УчПФ (по § 5, ал. 2 и ал. 4 от ПЗР на КСО), са по-ниски както спрямо средния размер на пенсиите на учителите, получаващи само добавка от фонда (284,28 лв.), така и спрямо средния размер (293,96 лв.) на

⁷ От 31.12.2011 г. възрастта за пенсиониране по чл. 68, ал. 3 от КСО се увеличава от първия ден на всяка следваща година с 4 месеца до достигане на 67 години.

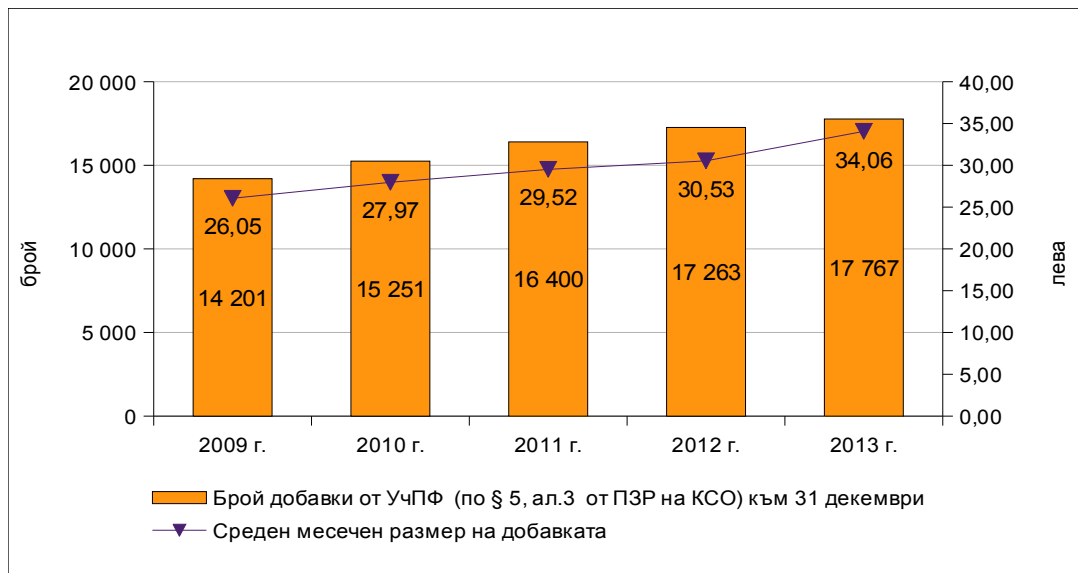
всички други пенсии. Причината за по-ниските размери на срочните пенсии за ранно пенсиониране е, че те нормативно се редуцират с 0,2 на сто за всеки месец недостигащ на лицата до навършването на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО. По-ниските размери на пенсиите в пълен размер се дължат на по-ниския осигурителен стаж на пенсиониращите се от УчПФ, който участва във формулата за изчисляване на пенсията.



Фигура № 37 :Брой и среден размер на пенсията в пълен размер от УчПФ, за периода 2009 - 2013 г.

Добавки от Учителския пенсионен фонд

На учителите, които се пенсионира по общите условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, но са изпълнили условията за пенсиониране за учителите по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО, се изплаща добавка от УчПФ в размер 0,2 на сто от пенсията за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след навършване на възрастта за по-ранното пенсиониране на учителите. **Броят на добавките** към края на 2013 г. е 17 767, което е нарастване с 2,9 на сто спрямо 2012 г. и снижаване с 1,4 на сто спрямо плана. Тенденцията за постепенното им нарастване всяка година се запазва. Това е резултат от законовата рамка, а също е показателно и за желанието на учителите да отлагат пенсионирането си в случаите, когато имат възможност да продължат да работят. Поради въвеждане на по-строги условия за получаване на добавки от УчПФ, през 2013 г. броят на новоотпуснатите добавки по ал. 3 (142 бр.) е с 39,8 на сто по-малко от отпуснатите през 2012 г. (236 бр.).



Фигура № 38 :Брой и среден размер на добавките от УчПФ, за периода 2009 - 2013 г.

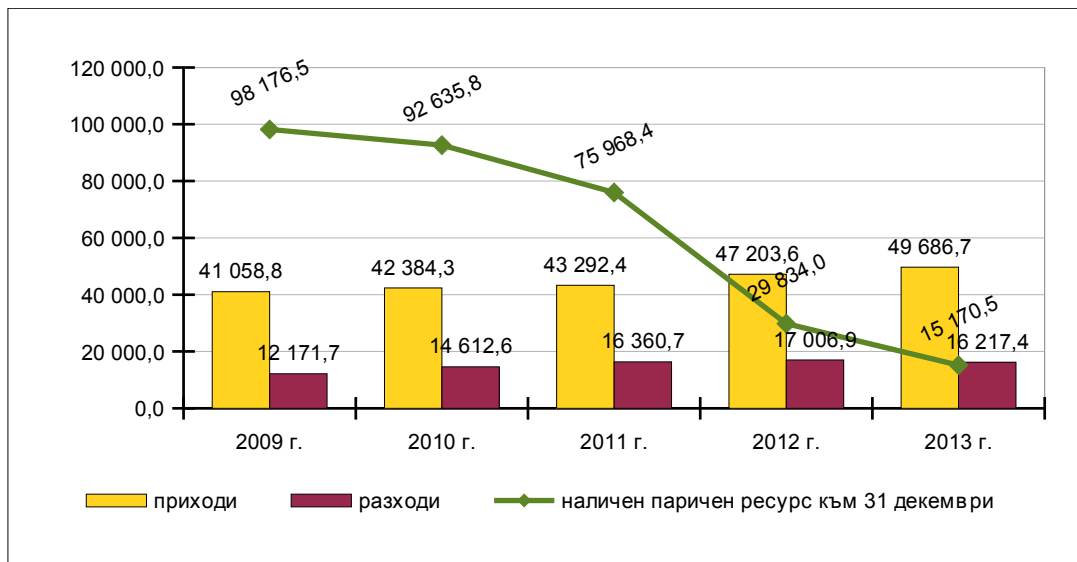
Средномесечният размер на изплащаните добавки от УчПФ към 31.12.2013 г. е 34,06 лв. Увеличението спрямо същия период на 2012 г., когато средният размер беше 30,53 лв., е 11,6 на сто. Този ръст се дължи на няколко фактора: индексирането на добавките средно с 9,3 на сто от 1 април 2013 г., повишаването на средния основен размер на пенсията, от която се изчислява добавката, и растежа в средния брой месеци, за които тя се изплаща. От 56,35 месеца в края на 2012 г. периодът се е увеличил на 56,80 месеца в края на 2013 г.

Финансово състояние на УчПФ

Приходите на УчПФ се формират от осигурителни вноски от работодателите за учителите и възпитателите и от доходите от инвестиране на активите на фонда. През 2013 г. са планирани постъпления в размер 48 759,7 хил. лв., а са отчетени **49 686,7 хил. лв.** приходи. Изпълнението в приходната част на фонда спрямо плана за 2013 г. възлиза на 101,9 на сто, или с 927,0 хил. лв. в повече от предвидените. В сравнение с предходната година увеличението е с 5,3 на сто.

♦ От приходите най-съществено значение имат постъпленията от **осигурителни вноски**, които представляват 72,5 на сто от общите приходи. Отчетените приходи от осигурителни вноски през 2013 г. възлизат на **36 011,4 хил. лв.**, или с 3,5 на сто по-малко от планираните. Приходите от осигурителни вноски, събрани от Националната агенция за приходите, са в размер на 29 797,9 хил. лв., при план 30 194,4 хил. лв. Централизираните вноски от бюджета са в размер на 6 213,5 хил. лв., при план 7 125,3 хил. лв.

♦ Друг източник на приходи в УчПФ са приходите от **лихви и отстъпки от ДЦК** – **13 667,9 хил. лв.**, при планирани 11 419,5 хил. лв., или с 2 248,4 хил. лв. (19,7 на сто) повече.



Фигура № 39 : Финансово състояние на УчПФ (в хил. лв.)

Разходите за изплащане на пенсии и добавки от УчПФ през 2013 г. възлизат на **16 217,4 хил. лв.** Спрямо плана са отчетени 4 533,0 хил. лв. по-малко, или 21,8 на сто икономия, а спрямо отчета за 2012 г. разходите са със 789,5 хил. лв. по-малко (4,6 на сто). Намалението в разходите през 2013 г. се дължи на значително по-малкия брой на новоотпуснатите пенсии и добавки през годината, вследствие на промяна на условията за пенсиониране.

♦ От общите разходи най-голям относителен дял имат разходите за **изплащане на пенсии** – 55,8 на сто, следвани от тези за изплащане на добавки от УчПФ – 43,8 на сто. Изразходваните средства за срочни пенсии за ранно пенсиониране и пенсиите в пълен размер на учителите са в размер **9 041,2 хил. лв.**, което е с 14,6 на сто по-малко от изразходваните през 2012 г. За **изплащане на добавките** от УчПФ на учителите, които не са се възползвали от възможността да се пенсионира по-рано, са изразходвани **7 103,6 хил. лв.**, което е с 12,2 на сто повече спрямо предходната година.

Разходите за изплащане на пенсии и добавки, отнесени към приходите от осигурителни вноски, са 44,8 на сто през 2013 г., при стойност на това съотношение 47,4 на сто през 2012 г.

По данни на дирекция “Финансово-счетоводна дейност”, към 31 декември 2013 г. **инвестиционният портфейл на УчПФ** е със следната структура:

- Депозитните средства са в размер на 10 000,0 хил. лв.
- Средствата в ДЦК са с общ номинал 354 906,3 хил. лв.

Стабилизирането на финансовия пазар в България през 2013 г. и продължаващата вече втора година нулева ставка на лихвените проценти по депозитите в БНБ налага свободните парични средства на Учителския пенсионен фонд да се инвестират единствено в придобиване на държавни ценни книжа.

♦ През 2013 г. разходите за **закупуване на ДЦК** са в размер на 67 568,8 хил. лв. (без включени лихви, такси и комисионни). Общата номинална стойност на придобитите през 2013 г. ДЦК е левовата равностойност на 64 759 499 лв.

Към 31.12.2013 г. **финансовите активи** на УчПФ възлизат на **370 076,8 хил. лв.**, от които 354 906,3 хил. лв. в ДЦК, 10 000,0 хил. лв. в срочни депозити в БНБ и 5 170,5 хил. лв. наличност по сметката на УчПФ. През 2013 г. стойността на активите на фонда е нараснала с 8,7 на сто спрямо активите на фонда през 2012 г. (340 405,6 хил. лв.).

ГАРАНТИРАНИ ВЗЕМАНИЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ

Предназначението на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите” (ГВРС), създаден с отделен специален закон, е да осигури защита на вземанията на работниците и служителите, произтичащи от трудовите им правоотношения, когато спрямо работодателите им е открито производство по несъстоятелност.

Фондът се управлява от **надзорен съвет и директор**.

Надзорният съвет на фонд “ГВРС” е орган, който се състои от осем члена:

- четирима представители на национално представените работодателски организации;
- двама представители на представителните синдикални организации;
- по един представител от Министерство на труда и социалната политика и от Министерство на финансите.

Директорът на фонд “ГВРС” се назначава от управителя на НОИ по предложение на НС на фонда и има четиригодишен мандат. Директорът представлява фонда и осъществява оперативното му ръководство.

Годишният бюджет на фонда се приема със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година под формата на приложение към него.

Административното, техническото, счетоводното, правното и информационното обслужване на фонда се извършва от Националния осигурителен институт (чл. 13 от Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя). За 2013 г. беше определен за приход в бюджета на Националния осигурителен институт 1,5 на сто от приходите на фонд “ГВРС” за тази дейност, съгласно чл. 15, ал. 3 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г., на основание чл. 15, ал. 1, т. 4 от ЗГВРСНР.

Максималният месечен размер на гарантираните вземания се определя ежегодно в Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година. С приетия в края на 2012 г. ЗБДОО за 2013 г., с чл. 15, ал. 2 беше определен 1 000 лв. максимален размер на гарантираните вземания по чл. 22, ал. 2 и чл. 23, ал. 2 от ЗГВРСНР. Със Закон за изменение на Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя (ДВ бр. 84/2013 г.) беше изменен Закона за бюджета на ДОО за 2013 г., при което максималният размер на гарантираните вземания от 1 октомври 2013 г. бе увеличен на **1 200 лв.**

Другите промени по отношение на гарантираните вземания, които влязоха в сила от **01.10.2013 г.** донесоха известни облекчения за работниците и служителите. Беше удължен срока от 30 дни на **два месеца** от датата на вписване на производството по несъстоятелност, през който работниците и служителите имат право да подадат заявление за изплащане на гарантирано вземане. Увеличен беше от 3 на **6 месеца** периода, за които се изплаща гарантирано вземане и бе удължен от 6 на **12 месеца** периода, в границите на който се гарантират начислени, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения. По този начин се увеличиха сумите, които лицата биха могли да получат от фонда при наличие на съответните изискуеми законови изисквания. По отношение на работодателите бяха завишени критериите, за да възникне право на гарантирано вземане за работниците и служителите – работодателят следва да е осъществявал дейност най-малко **12 месеца** преди началната дата на неплатежоспособността, съответно свръх задължеността, посочена в решението за откриване на производство по несъстоятелност. До промяната се считаше, че е достатъчно само 6 месеца да е осъществявал дейност.

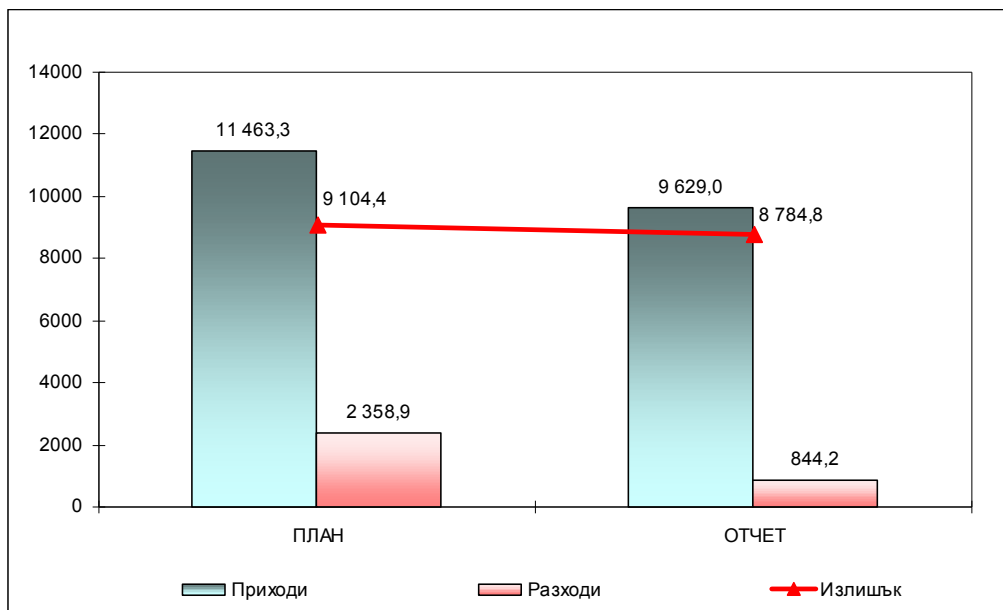
Финансово състояние на фонд “ГВРС”

Законът за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя е нормативното основание, на чиято база е разработен

бюджета на фонд "ГВРС" за 2013 г. Средствата на фонда не се включват в средствата на другите фондове на държавното обществено осигуряване и активите и пасивите му не могат да се обединяват с активите и пасивите на останалите фондове.

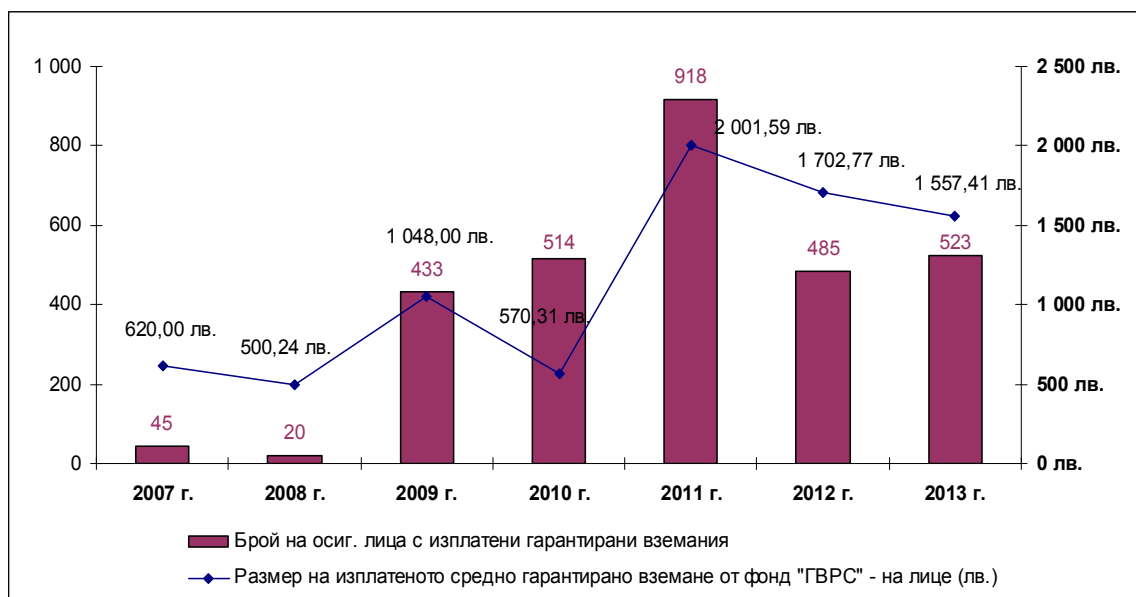
План-сметката на фонд "ГВРС" за 2013 г. е приета със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г. като Приложение № 3. Тя е изготвена при спазване на основните параметри на проекта на консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. и отчета на план-сметката за 2012 г.

През 2013 г., съгласно чл. 15, ал. 1 от ЗБДОО за 2013 г., **не се внасят вноски във фонд "ГВРС"**.



Фигура № 40 : Бюджет на фонд „ГВРС“ за 2013 г. (в хил. лв.)

През 2013 г. са изплатени гарантирани вземания на **523 работници и служители** от 36 фирми. Разходът за изплатените гарантирани вземания е **683,8 хил. лв.** През 2013 г. са изплатени обезщетения на 38 повече лица в сравнение с 2012 г. На 88 лица са направени откази за изплащане на обезщетения от фонда.



Фигура № 41 : Брой и среден размер на изплатеното обезщетение от фонд "ГВРС" за периода 2008-2013 г.

Отчетеното **средно обезщетение** на човек за 2013 г. е **1 557,41 лв.** и въпреки нарастването от 1 октомври 2013 г. на максималния размер на гарантираното вземане, средното обезщетение е намаляло със 145,36 лв., или 8,5%. спрямо предходната 2012 г., когато е било 1 702,77 лв.

Таблица № 28 : Обобщена план-сметка на фонд „ГВРС“ за 2013 г.

ПОКАЗАТЕЛИ		ПЛАН	ОТЧЕТ	ИЗПЪЛ- НЕНИЕ
		(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)
I.	ПРИХОДИ	11 463,3	9 629,0	84,0%
1.	Вноски от работодатели за работници и служители	0,0	397,4	
2.	Приходи и доходи от собственост	11 300,0	9 156,4	81,0%
3.	Приходи от глоби, санкции и наказателни лихви	163,3	61,4	37,6%
4.	Други неданъчни приходи		13,8	
II.	РАЗХОДИ	2 358,9	844,20	35,8%
1.	Заплати и възнаграждения на персонала, нает по трудови правоотношения	25,4	3,6	14,2%
2.	Други възнаграждения и плащания на персонала	29,2	30,2	103,4%
3.	Осигурителни вноски за ДОО, ДЗПО и здравно осигуряване	328,9	124,6	37,9%
4.	Други текущи трансфери за домакинствата (гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя)	1 773,2	524,7	29,6%
4.1.	Плащания от фонд "ГВРС" на вземания на работниците и служителите от предприятия в несъстоятелност	1 773,2	683,8	38,6%
4.2.	Възстановени суми на работодатели за изплатени от фонд "ГВРС" гарантирани вземания на работници и служители (-)		-159,1	
5.	Разходи за издръжка на фонда	30,3	18,4	60,7%
6.	За административното обслужване на ф."ГВРС" от НОИ	171,9	142,7	83,0%
III.	ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	9 104,4	8 784,8	96,5%
IV.	ФИНАНСИРАНЕ	-9 104,4	-8 784,8	96,5%

Приходи

Приходите на фонд "ГВРС" са регламентирани в чл. 14 от Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя. Те се набират от:

- 1) задължителни месечни вноски за сметка на работодателите;
- 2) приходи от встъпване в правата на удовлетворени от фонда кредитори в рамките на съдебното производство по несъстоятелност;
- 3) възстановени от работодателя суми за изплатените от фонда вземания и за внесените за сметка на работодателя осигурителни вноски;
- 4) доходи от инвестиране на временно свободните парични средства на фонда;
- 5) дарения, временни финансови и безвъзмездни помощи;
- 6) лихви и глоби и други източници.

През 2013 г. са планирани постъпления в размер на 11 463,3 хил. лв. **Отчетените приходи са в размер на 9 629,0 хил. лв.**, което представлява 84% изпълнение на плана. Спрямо предходната 2012 г., когато са постъпили 9 137,7 хил. лв., има нарастване от 5,4%.

И през 2013 г. беше предвидена нулева вноска от работодателите за фонд "ГВРС". По тази причина основният източник на приходи с дял 95,1 на сто са приходите от лихви и отстъпки от държавни (общински) ценни книжа. Постъпленията през 2013 г. са **9 156,4 хил. лв.**, при планирани 11 300,0 хил. лв., или изпълнението е 81% спрямо плана.

- Приходите от глоби, санкции и наказателни лихви са в размер на **61,4 хил. лв.** Изпълнението спрямо планираните 163,3 хил. лв. е 37,6%.
- През 2013 г. са постъпили **397,4 хил. лв.** вноски от работодатели, дължими за предходни години, които не са планирани предварително.

Разходи

Законът за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя определя за какво могат да се разходват натрупаните във фонда средства и те са за:

- 1) изплащане на гарантираните вземания;
- 2) осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване, допълнителното задължително пенсионно осигуряване и здравното осигуряване;
- 3) издръжка на дейността на фонда в размер, установен от надзорния съвет, но не повече от 0,3 на сто от годишните приходи на фонда;
- 4) разходи за дейността по чл. 13, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година.

Остатъкът по сметката на фонда преминава като наличност за следващата бюджетна година и се използва по предназначение.

В бюджета на фонд "ГВРС" през 2013 г. са планирани разходи в размер на 2 358,9 хил. лв., като от тях 1 773,2 хил. лв. са за изплащане на гарантирани вземания на работници и служители от предприятия в несъстоятелност, а останалите са за издръжка на фонда, разходи за заплати, осигуровки върху тях и осигурителни вноски върху изплатените обезщетения.

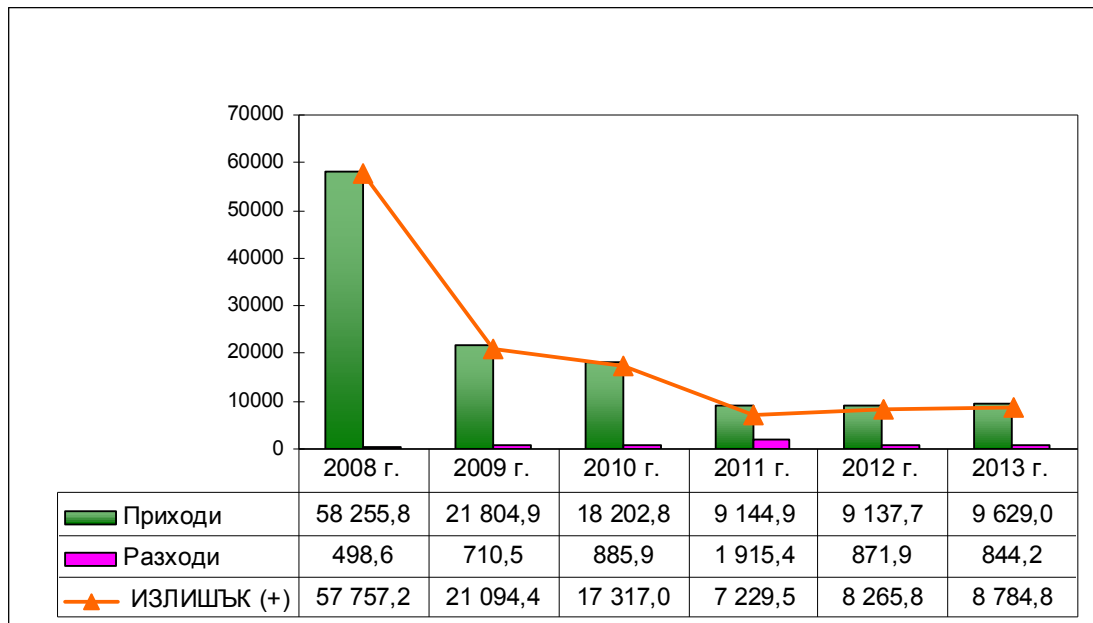
Таблица № 29 : Отчет на фонд "ГВРС" за периода 2008 – 2013 г.

Показатели		2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2013 г./
		(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	2012 г.
I.	ПРИХОДИ-ОБЩО	58 255,8	21 804,9	18 202,8	9 144,9	9 137,7	9 629,0	105,4%
1.	Вноски от работодатели за работници и служители	54 633,0	15 492,0	11 537,6	1 253,2	243,4	397,4	163,3%
2.	Глоби, санкции и наказателни лихви	193,4	203,3	243,9	227,2	98,6	61,4	62,3%
3.	Приходи и доходи от собственост	3 194,1	6 114,8	6 421,4	7 664,6	8 795,7	9 156,4	104,1%
4.	Други неданъчни приходи (неразпознати преводи за уточняване)	0,7	-5,2	0,0	0,0		13,8	
II.	РАЗХОДИ-ОБЩО	498,6	710,5	885,9	1 915,4	871,9	844,2	96,8%
1.	За гарантирани вземания на работници и служители	-8,0	321,8	539,8	1527,2	692,6	524,7	75,8%
2.	Осигурителни вноски за ДОО, ДЗПО и НЗОК	6,7	65,4	96,1	311,3	123,1	124,6	101,2%
3.	Заплати, възнаграждения и др. плащания на персонала	42,5	44,1	41,1	28,3	26,1	33,8	129,5%
4.	Издръжка на ф. "ГВРС"	28,9	19,9	34,2	13,5	30,1	18,4	61,0%
5.	За административното обслужване на ф. "ГВРС" от НОИ	428,5	259,3	174,6	35,2		142,7	
III.	ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	57 757,2	21 094,4	17 317,0	7 229,5	8 265,8	8 784,8	106,3%

Действително извършените **разходи през 2013 г. са 844,2 хил. лв.** (с 1 514,7 хил. лв. по-малко от планираните) и са разпределени както следва:

- Изплатени са **гарантирани вземания на 523 лица** с общ размер **683,8 хил. лв.** Това е с 1 089,4 хил. лв. по-малко от планираните, или 38,6 изпълнение на плана.
- Изплатените **осигурителни вноски, изчислени върху гарантираните вземания в размера, дължим от работодателя за ДОО, ДЗПО и здравно осигуряване, са 124,6 хил. лв.** и са 37,9 на сто от планираните 328,9 хил. лв.
- Разходите за гарантирани вземания и осигурителни вноски върху тях са 95,8 на сто от всичките разходи на фонд "ГВРС" за 2013 г.
- **Административното, техническото, счетоводното, правното и информационното обслужване** на фонд "ГВРС" се извършва от Националния осигурителен институт. За тази дейност са изразходени **142,7 хил. лв.**, при планирани 171,9 хил. лв., или реализираната икономия е 29,2 хил. лв.
- За заплати и възнаграждения на персонала, нает по трудови и служебни правоотношения, са изплатени 3,6 хил. лв.

- За други възнаграждения и плащания на персонала по извънтрудови правоотношения – 30,2 хил. лв.



Фигура № 42 : Финансово състояние на фонд „ГВРС“ за периода 2008 - 2013 г. (в хил. лв.)

Фонд “ГВРС” приключи 2013 г. с **положителен финансов резултат**. В края на годината фондът има **излишък 8 784,8 хил. лв.** Излишъкът е с 3,5 на сто по-малък от планирания в ЗБДОО за 2013 г.

Погашенията на главници по ДЦК за периода януари-декември 2013 г., които са постъпили във фонд “ГВРС”, са на стойност **13 632,1 хил. лв.** Наличността по срочни депозити и през 2013 г. е малка. Тя е **2 000 хил. лв.**, а в края на 2012 г. е била 6 000 хил. лв.

Остатъкът в края на периода по сметката на фонд “ГВРС” е **1 741,0 хил. лв.** Активите на фонда към 31.12.2013 г. са **251 763,6 хил. лв.** и бележат увеличение с 19,1% спрямо 31.12.2012 г., когато са били 211 304,1 хил. лв.

СИНТЕЗИРАНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ДОО

Показателите, които в синтезиран вид дават аналитична информация за държавното обществено осигуряване и позволяват измерване и сравнение, са следните:

♦ **Коефициентът на зависимост (т. нар. пенсионерско число)** е съотношението между получаващите пенсии и осигурените лица в държавната пенсионна система.

За 2013 г. коефициентът на зависимост е 80,4%, при 80,1% за 2012 г., т.е. има увеличение с 0,3 процентни пункта. За пенсиите, финансирани от ДОО, коефициентът на зависимост за 2013 г. е 78,3% (при 78,0% за 2012 г.), или средно статистически 100 осигурени лица издържат 78 пенсионера.

♦ **Коефициентът на възрастова зависимост е процентно съотношение на населението над 65-годишна възраст към населението на възраст 15-64 години.**

За 2013 г. коефициентът на възрастова зависимост е 29,3% (при 28,5% за 2012 г., 27,8% за 2011 г., 25,9% за 2010 г. и 25,4% за 2009 г.). Нарастването на показателя в последните години, макар и с бавни темпове, по данни на НСИ показва, че възрастовата структура на населението видимо се влошава.

♦ **Коефициентът на икономическа зависимост е процентно съотношение на сбора от безработните и пенсионерите към работещите (заетите) лица.**

През последните години този показател поддържа високи стойности поради увеличаващия се брой на безработните и едновременно намаляване на заетостта, както и поради разширяващия се сив сектор. За 2013 г. коефициентът на икономическа зависимост⁸ е 87,5% (при 88,0% за 2012 г.).

♦ **Коефициентът на заместване на дохода е съотношението на средната пенсия на пенсионер към средния осигурителен доход.**

За 2013 г. коефициентът на заместване на дохода е 45,3% (при 43,9% за 2012 г.). Нетният коефициент на заместване на дохода за 2013 г., изчислен чрез съотношението на средномесечния размер на пенсията на пенсионер и средния нетен осигурителен доход (без задължителните удръжки върху заплатите), е 57,8%. За сравнение, този коефициент за 2012 г. е бил 56,0%. Допълнителното съпоставяне се прави предвид обстоятелството, че пенсиите са необлагаеми и би следвало да се съотнасят също към чист, или нетен трудов доход.

♦ **Процент на събираемост – съотношението на всички приходи от осигурителни вноски, постъпили във фондовете на ДОО (отчет), към дължимите приходи от осигурителни вноски на осигурените във фондовете лица, според бюджетите на фондовете (план).**

Тук не се включват трансферните суми от осигурителни вноски от републиканския бюджет (РБ) в размер на 12% върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година, с които държавата участва като осигурител, както и неданъчните приходи, внесен ДДС и други данъци върху продажбите.

За 2013 г. процентът на събираемост е 98,4%, при 99,5% за 2012 г. Събраните приходи от осигурителни вноски през 2013 г. са с 1,6% по-малко (неизпълнение с 66 970,5 хил. лв.) в сравнение с планираните за годината.

♦ **Средногодишният брой пенсионери** през 2013 г. е 2 195 904 души, при 2 217 642 през 2012 г. Броят им през 2013 г. е намалял с 21 738 души спрямо 2012 г., или с 1,0%, което се дължи на покачването от началото на годината на нормативно определените възраст и осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за ОСВ.

♦ **Средногодишният брой на изплатените пенсии** през 2013 г. е 2 677 598 (2 696 906 бр. през 2012 г.), като 2 160 098 (2 182 887 бр. през 2012 г.) от тях са пенсии, изплащани от ДОО, а останалите се изплащат със средства от републиканския бюджет.

⁸ Изчислението на коефициента на икономическа зависимост се базира на данни от НОИ и НСИ.

♦ **Средният брой пенсии, изплащани на един пенсионер, през 2013 г. е 1,22**, колкото е бил и през 2012 г.

♦ **Средната възраст на пенсионерите**, получаващи лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, е 72,1 години. От тях пенсионерите по чл. 68, ал. 1-3 от КСО са на възраст 72,6 години, а по чл. 69 от КСО – 63,8 години.

♦ **Средната продължителност за получаване на лична пенсия** през 2013 г. е 20,9 години. За личните пенсии **за осигурителен стаж и възраст** тя е 22,5 години. Работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 25,6 години, при втора категория – 21,4 години, при трета – 24,8 години. Личните пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** се получават средно 10,4 години, а тези за **инвалидност поради трудово злополука и професионална болест** – 32,7 години.

♦ **Средният осигурителен стаж**, превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2013 г. при личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** е 37,3 години, а при новоотпуснатите – 38,1 години. Действителният стаж при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33,4 години. При новоотпуснатите пенсии действителният стаж е 34,6 години.

♦ **Средна пенсия на пенсионер е разходът за пенсии, изплащани от фондовете на ДОО, разделен на съответния среден брой пенсионери през годината.**

Средната пенсия на пенсионер за 2013 г. е 293,96 лв. (при 271,21 лв. за 2012 г.). Номиналният ръст на средната пенсия на база предходна година е 8,4%. Реалният размер се е увеличил с 8,0%, при 0,4% средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени.

С гарантиран минимален размер за съответния вид пенсия са 461 790 пенсионера, или 21,1% от общия брой пенсионери към 31 декември 2013 г. За сравнение делът им през 2012 г. е бил 23,9%.

Към 31 декември 2013 г. с максимален ограничен размер на получаваната пенсия /пенсии са 53 734 пенсионера. През 2013 г. делът на получаващите ограничена пенсия /пенсии от общия брой пенсионери е 2,5% (2,4% през 2012 г.).

♦ **Разход за пенсии към брутен вътрешен продукт е общият разход за пенсии, отнесен към брутният вътрешен продукт по текущи цени.**

През 2013 г. делът на разхода за пенсии е 9,9% от БВП. За сравнение през 2012 г. е бил 9,3%.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на държавното обществено осигуряване за 2013 г. е изготвен в изпълнение на задължението на НОИ, като държавна институция от публичния сектор, да дава пълна и обективна информация за състоянието му към всеки определен момент.

Данните и фактите от прегледа на социалноосигурителните програми и финансовите резултати показват, че стабилност и устойчивост на държавното обществено осигуряване и бюджетите на социално-осигурителните фондове се постигат когато политиките и мерките с влияние в разходната част са уравнивесени и съчетани със съответни компенсирани и балансиращи политики и мерки с влияние в приходната част на фондовете.

Социално-икономическата ситуация в страната, която непосредствено влияе върху ДОО, се характеризира с неблагоприятна демографска структура и негативни тенденции за развитие на населението, висок коефициент на демографска зависимост, намаляване на работната сила и съответно по-малко осигурени лица.

Анализът на финансовите резултати по консолидирания бюджет на ДОО показва, че и през 2013 г. продължават тенденциите от предходните години за висок дял на държавните трансфери (52,5 на сто), необходими за балансиране на разходите по отделните социалноосигурителни програми и собствените приходи. Въпреки това държавният трансфер е намалял с един процентен пункт в сравнение с 2012 г. поради реализирани по-ниски разходи в размер на 72,0 млн. лв. (0,8 на сто) в сравнение с планираните. Направени са по-малко разходи спрямо планираните по всички социалноосигурителни програми с изключение на някои краткосрочни обезщетения.

Повишаването на пенсионната възраст за всички категории осигурени лица и през 2013 г. се отрази в намаление на броя на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст, на общия брой на пенсионерите и изплащаните пенсии. Към края на 2013 г. броят на пенсионерите е 2 186 570 като спрямо 2012 г. е намалял с 21 876 или с 1,0 на сто. И макар че разходите за пенсии, които са най-значимият дял от средствата на ДОО достигнаха 9,9 на сто от БВП, се отчетоха със 106,5 млн. лв. или 1,4 на сто по-малко разходи от планираните.

По отношение адекватността на пенсионните доходи беше извършена индексация на всички пенсии през м. април и средната пенсия на един пенсионер за 2013 г. достигна 57,8% от нетния осигурителен доход, което е повишение с 1,8 п.п. спрямо 2012 г.

За краткосрочни обезщетения и помощи през 2013 г. бяха изразходвани с 51,4 млн. лв. (4,8 на сто) повече средства от планираните в резултат на повишението на размера на обезщетението за отглеждане на малко дете от 240 лв. на 310 лв. от средата на годината и поради наблюдаващата се през последните години тенденция на нарастване на броя на изплатените обезщетения за общо заболяване.

От съществено значение за системите за социално осигуряване е да бъдат динамични в отговор на променящата се социално-икономическа среда за да бъдат адекватни и полезни на обществото. За осигурителната система в България това означава да осъществи тази необходимост чрез непрекъснато развитие, справяйки се с проблемите по отношение на обхвата и финансирането на държавното обществено осигуряване, както и на адекватността на пенсиите и другите плащания в по-дългосрочен план, чрез подходящи управленски и политически решения.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ (ДОО и ДЗПО) ЗА ПЕРИОДА 01.01.2013 г. – 31.12.2013 г. (без ТЗПБ)

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноска	Разпределение на осигурителната вноска	
				работодател	осигурен
Лица, работещи по трудови договори, сключени за срок повече от 5 работни дни или 40 часа през един календарен месец, както и работещите по втори или допълнителен трудов договор: 3-та категория труд	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%
2-ра категория труд		(7% е за ДЗПО в ППФ)	32,3%	22,6%	9,7%
1-ва категория труд		(12% е за ДЗПО в ППФ)	37,3%	27,6%	9,7%
Държавни служители, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители, членовете и инспекторите в инспектората към ВСС; Кандидати за младши съдии и младши прокурори по ЗСВ;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	22,3%	не
Лицата, упражняващи трудова дейност на изборни длъжности, служителите на Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%
Военнослужещи по ЗОВСРБ, държавните служители по ЗМВР, Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и Закона за ДА"НС" и по Закона за специалните разузнавателни средства; следователите и младши следователите, служителите в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" към МВР, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал. 2 т. 8 и 9 от Закона за МВР;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	45,3%	45,3%	не
Учители;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица (4,3% от вноската е за УПФ и е изцяло за сметка на осигурителя)	26,6%	16,9%	9,7%
Управителите, прокуристите и контролорите на търговски дружества и на едноличните търговци, синдиките и ликвидаторите, членовете на управителните, надзорните и контролните съвети на търговските дружества, както и лицата, работещи по договори за управление на непersonифицираните дружества;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноска	Разпределение на осигурителната вноска	
				работодател	осигурен
Лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта (ако в съответната програма е предвидено, че не се осигуряват за безработица) и членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения в кооперациите;	размерът на полученото месечно възнаграждение	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест	21,3%	12%	9,3%
Членове на кооперации, упражняващи трудова дейност в кооперацията;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест (не се осигуряват за безработица)	21,3%	12%	9,3%
Физическите лица, упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици на ЕООД или съдружници в търговски дружества или като членове на неперсонифицирани дружества;	изплатеното възнаграждение, без получените дивиденди	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.	17,8%	не	17,8%
		2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	21,3%	не	21,3%
Еднолични търговци; лица, образували ЕООД и упражняващите свободна професия и/или занаятчийска дейност;	избран осигурителен доход от 420 лв. до 2 200 лв. и годишно върху трудовите доходи по данъчната декларация	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.	17,8%	не	17,8%
		2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	21,3%	не	21,3%
Регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;	избран месечен осигурителен доход от 240 лв. до 2 200 лв.	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.	17,8%	не	17,8%
		2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	21,3%	не	21,3%
Работниците и служителите, наетите при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец; 3-та категория труд 2-ра категория труд 1-ва категория труд	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и проф. болест	17,8%	9,9%	7,9%
		(7% е за ДЗПО в ППФ)	27,8%	19,9%	7,9%
		(12% е за ДЗПО в ППФ)	32,8%	24,9%	7,9%
Полагачи труд без трудово правоотношение, с възнаграждение равно или над една МРЗ, след намаляването му с разходите за дейността, а осигурените и на друго основание – независимо от размера на възнаграждението;	месечното възнаграждение, след приспадане на разходите за дейността по ЗДДФЛ и годишно върху трудовите доходи от данъчната декларация, но не повече от 2 200 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	17,8%	9,9%	7,9%

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноска	Разпределение на осигурителната вноска	
				работодател	осигурен
Лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник, и съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат (ако не е осигурен/на на друго основание или по законодателството на приемащата държава съгласно действащ международен договор, по който РБ е страна) се осигуряват по свое желание и за своя сметка;	минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица - 420 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	17,8%	не	17,8%
Лицата упражняващи дейност по реда на чл. 4, ал. 3, т. 1, 2, 4-6 от КСО, на които е отпусната пенсия, се осигуряват по свое желание;	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2 200 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	17,8%	не	17,8%
Специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето;	брутното месечно възнаграждение, не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%
Балерини, балетисти или танцьори в културни организации;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	25,3%	15,6%	9,7%
Съпрузите на: 1) лицата регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, 2) регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, се осигуряват по свое желание и за своя сметка, ако не са осигурени на друго основание;	1) минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица - 420 лв. 2) минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители - 240 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	21,3%	не	21,3%
Морски лица	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2 200 лв.	задължително за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест	21,3%	не	21,3%
3-та категория труд		(7% е за ДЗПО в ППФ)	31,3%	не	31,3%
2-ра категория труд		(12% е за ДЗПО в ППФ)	36,3%	не	36,3%
1-ва категория труд		общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	не	22,3%
Морски лица осигурени по желание и за безработица		(7% е за ДЗПО в ППФ)	32,3%	не	32,3%
3-та категория труд		(12% е за ДЗПО в ППФ)	37,3%	не	37,3%
2-ра категория труд					
1-ва категория труд					

БЕЛЕЖКИ:

◆ **От 01.01.2009 г.** държавата участва като осигурител във фонд “Пенсии” на ДОО чрез трансфер в размер на **12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.

◆ Осигурителните вноски за фондовете “Общо заболяване и майчинство” и “Безработица” се разпределят между осигурител и осигурен в **съотношение 60:40**;

◆ **Осигурителните вноски** за наетите от работодател лица (с изключение на наетите по без трудови правоотношения) са дължими и се внасят върху изплатеното, включително начислено и неизплатено или неначислено месечно брутно трудово възнаграждение.

◆ **Осигурителният доход** включва всички доходи и възнаграждения и други доходи от трудова дейност, но не повече от месечния **максимален осигурителен доход**, определен в Закона за бюджета на ДОО, който за 2013 г. е 2 200 лв. **Минималният месечен размер** на осигурителния доход не може да бъде по-нисък от определените за календарната година осигурителни прагове по основните икономически дейности и групи професии (сумите за социални разходи, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, не се включват при определяне на минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя) за осигурените от работодател лица.

◆ **Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица** се определя със Закона за бюджета на ДОО за съответната календарна година съобразно облагаемият им доход от дейността като самоосигуряващи се лица.

За 2013 г. минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица се определя съобразно облагаемият им доход за 2011 г. като самоосигуряващи се:

1) до 5 400 лв. – 420 лв.;

2) от 5 400,01 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.;

3) от 6 500,01 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.;

4) над 7 500 лв. – 550 лв.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2011 г., както и за започналите дейност през 2012 г. и 2013 г. е 420 лв.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители е 240 лв.

◆ Осигурителната вноска за фонд “**Трудова злополука и професионална болест**” (ТЗПБ) е диференцирана **от 0,4% до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху брутното трудово възнаграждение по трудови и служебни договори и приравнените към тях, в т.ч. и за наетите до 5 раб. дни (40 часа) при един или повече работодатели и е изцяло **за сметка на осигурителя**.

◆ Осигурителната вноска за фонд “**ТЗПБ**” на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е изцяло **за сметка на осигуреното лице**.

◆ Осигурителните вноски върху **социалните разходи** се внасят съобразно категорията труд в размерите за фонд „Пенсии“ както следва: за лицата работещи при условията на **III-та категория труд** – родени преди 01.01.1960 г. - 17,8%; за лицата родени след 31.12.1959 г. - 12,8%; за лицата, работещи при условията на **I и II-ра категория труд** съответно – 20,8% и 15,8%; **за лицата по чл.69** от КСО – родени преди 01.01.1960 г. - 40,8%, а за родените след 31.12.1959 г. - 35,8%; за ДЗПО и за здравно.

◆ **За 2013 г. не се внасят вноски за фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите” (ГВРС).**

◆ Върху изплатените гарантирани вземания от фонд “ГВРС” НОИ превежда осигурителни вноски за фонд “Пенсии”, фонд “Общо заболяване и майчинство”, фонд „Трудова злополука и професионална болест” и за фонд “Безработица”, определени в зависимост от категорията труд на лица.

◆ **5%** от осигурителната вноска на **родените след 31.12.1959 г.**, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица или само за инвалидност поради общо заболяване за старост и за смърт, се превежда в **УПФ за ДЗПО. Размерът ѝ за работодателя е 2,8%, а за осигуреното лице – 2,2%.**

◆ Осигурителната вноска за **ДЗПО в УПФ** на морските лица е в размер на 5% и е **изцяло за сметка на осигуреното лице**.

◆ Осигурителната вноска за **ДЗПО в ППФ** е в размер на **12% за I-ва и 7% за II-ра категория труд**. Начислява се месечно върху изплатеното брутно трудово възнаграждение и е **за сметка на осигурителя** (с изключение на **морските лица** работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд, за които вноската е изцяло за сметка на осигуреното лице.)

Осигурителни вноски и обхват на ДОО за периода 01.01.2013 г. – 31.12.2013 г.
(без ТЗПБ)

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
1. ВНОСКИ ОТ РАБОТОДАТЕЛИ ЗА РАБОТНИЦИ И СЛУЖИТЕЛИ			
За работници и служители, наети по трудово правоотношение – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица , работещи при условията на: <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	12,6% 15,6%	9,8% 12,8%
За военнослужещи по ЗОВСРБ, държавните служители по ЗМВР, Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и Закона за ДА"НС", следователите и младши следователите, служителите в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" към МВР, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал. 2 т. 8 и 9 от Закона за МВР; (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	45,3%	40,3%
За държавни служители, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители, членовете и инспекторите в инспектората към ВСС; Кандидати за младши съдии и младши прокурори по ЗСВ (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	22,3%	17,3%
За работниците и служителите, наети при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) или наети на работа при повече работодатели при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец – за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест. <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	9,9% 12,9%	7,1% 10,1%
Лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест: <ul style="list-style-type: none"> – включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта (ако в съответната програма е предвидено, че не се осигуряват за безработица); – членове на кооперации работещи без трудово правоотношение в кооперацията. 	месечният размер на възнаграждението	12%	9,2%
За специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	брутното месечно възнаграждение, не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната	12,6%	9,8%
Балерини, балетисти или танцьори в културни организации – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	брутното месечно възнаграждение, не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната и не-повече от 2 200 лв.	15,6%	12,8%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
<p>Осигурителни вноски от възложители за работещите без трудово правоотношение след намаляването с разходите за дейността с месечно възнаграждение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> – равно или над 1 МРЗ; – по-малко от 1 МРЗ, но получаващи и други трудови доходи от възложител/работодател; – по-малко от 1 МРЗ и не получаващи други трудови доходи. 	<p>годишно върху дохода деклариран в данъчната декларация, но не повече от 2 200 лв.</p> <ul style="list-style-type: none"> - месечно върху изплатеното трудово възнаграждение; - върху сбора от трудовите доходи през месеца; - месечно не се дължат осигурителни вноски. 	9,9%	7,1%
<p>Осигурителни вноски върху обезщетенията за оставане без работа по Кодекса на труда, Закона за висшето образование и Закона за държавния служител (от държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>.</p>	размерът на обезщетението	9,9%	7,1%
<p>Осигурителни вноски за времето, през което лицата не са работили поради:</p> <ul style="list-style-type: none"> – незаконно недопускане или отстраняване от работа – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>; – били са без работа поради уволнение, признато за незаконно от компетентните органи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>; – както и ако са работили през този период с по-ниско възнаграждение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>. <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	<p>- последното изплатено или начислено месечно брутно трудово възнаграждение или неначисленото месечно възнаграждение</p> <p>- разликата между последното месечно брутно възнаграждение преди уволнението и осиг. доход за периода</p>	17,8% 20,8%	12,8% 15,8%
<p>Осигурителни вноски за трудоустроени лица, които не работят поради непредоставена им подходяща работа от осигурителя – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	размерът на обезщетението	17,8% 20,8%	12,8% 15,8%
<p>Осигурителни вноски за работниците и служителите върху средствата за социални разходи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	размерът на социалните разходи	9,9% 12,9%	7,1% 10,1%
<p>Осигурителни вноски за държавни служители върху средствата за социални разходи (за сметка на държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>.</p>	размерът на социалните разходи	17,8%	12,8%
<p>Осигурителни вноски за кадрови военнослужещи, офицери, сержанти и граждански лица по специални закони и следователите върху средствата за социални разходи (за сметка на държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>.</p>	размерът на социалните разходи	20,8%	15,8%
2. ЛИЧНИ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ			
<p>От работници и служители от трите категории труд, работещи по трудово правоотношение – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица</i>.</p>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	9,7%	7,5%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
От работещите без трудово правоотношение с възнаграждение равно или над 1 МРЗ след намаляването му с разходите за дейността – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	възнаграждението след приспадане на разходите за дейността по ЗДДФЛ	7,9%	5,7%
От Специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето – <i>за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	брутното месечно възнаграждение, не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната	9,7%	7,5%
От наетите при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) или наети на работа при повече работодатели при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец за трите категории труд – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест.</i>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	7,9%	5,7%
Лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест: – включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта (ако в съответната програма е предвидено, че не се осигуряват за безработица); – членовете на кооперации работещи без трудово правоотношение в кооперацията.	размерът на възнаграждението	9,3%	7,1%
Балерини, балетисти или танцьори в културни организации – <i>за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	брутното месечно възнаграждение, не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната и не-повече от 2 200 лв.	9,7%	7,5%
От работници и служители върху обезщетенията за оставане без работа по Кодекса на труда и по Закона за висшето образование – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на обезщетението	7,9%	5,7%
От работници и служители от трите категории труд, работещи по трудови правоотношения върху средствата за социални разходи – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на социалните разходи	7,9%	5,7%
За времето на обучение на лицата завършили висше или полувисше образование и придобитият осигурителен стаж по чл. 9а, ал. 2 от КСО – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	мин. осигурителен доход за самоосигуряващите се лица към датата на внасяне на вноската	17,8%	17,8%
3. ВНОСКИ ОТ САМОНАЕТИ (САМООСИГУРЯВАЩИ СЕ) ЛИЦА			
Вноски от самоосигуряващи се (свободни професии, занаятчийска дейност, собственици или съдружници в търговски дружества и членове на неперсонифицирани дружества): • задължително осигурени <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> ; • по свой избор се осигуряват и <i>за общо заболяване и майчинство.</i> Самоосигуряващите се, на които е отпусната пенсия, се осигуряват по свое желание.	Текущо през годината върху избран осиг. доход между минималния месечен осиг. доход диференциран съобразно облагаемия им доход за 2011 г. като самоосигуряващи се (от 420 до 550 лв.) и максималния месечен осиг. Доход (2 200 лв.) и окончателно годишно върху дохода от данъчната декларация	17,8% 21,3%	12,8% 16,3%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
Вноски от земеделски производители и тютюнопроизводители , регистрирани по съответния ред: <ul style="list-style-type: none"> задължително осигурени за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>; по свой избор се осигуряват и за <i>общо заболяване и майчинство</i>. 	избран месечен осигурителен доход от 240 до 2 200 лв.	17,8% 21,3%	12,8% 16,3%
За самонаетите (лицата по чл. 4, ал. 3, т. 1, 2 и 4 КСО) при работа без трудово правоотношение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . При изплащане на възнаграждение за работа без трудово правоотношение осигурителни вноски не се внасят от възложителя на работата и не се удържат от възнаграждението. Тези лица внасят осигурителни вноски върху доходите без трудово правоотношение годишно върху окончателния размер на дохода въз основа на годишната данъчна декларация.	окончателният размер на осиг. доход се определя за периода, през който е упражнявана трудовата дейност, чрез годишната данъчна декларация	17,8%	12,8%
Съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат и лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица - 420 лв.	17,8%	12,8%
Съпрузите на: 1) лицата регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност , 2) регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители , когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка, (ако не са осигурени на друго основание) за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	1) мин. осиг. доход за самоосигуряващите се лица – 420 лв. 2) мин. осиг. доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители – 240 лв.	21,3%	16,3%
Вноски от морски лица : <ul style="list-style-type: none"> задължително осигурени за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест</i>: <ul style="list-style-type: none"> – трета категория труд; – първа и втора категория труд. по свой избор се осигуряват и за <i>безработица</i>: <ul style="list-style-type: none"> – трета категория труд; – първа и втора категория труд. 	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. До 2 200 лв.	21,3% 24,3%	16,3% 19,3%
4. ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ЗА СМЕТКА НА РЕПУБЛИКАНСКИЯ БЮДЖЕТ			
Осигурителни вноски за времето, през което уволненият поради задържане от органите на властта е останал без работа и не е бил привлечен като обвиняем или е бил оправдан, или наказателното производство е било прекратено, или наложеното наказание лишаване от свобода е признато по съответния ред за неоснователно наложено поради това, че не е извършил деянието или че извършеното деяние не съставлява престъпление – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . <ul style="list-style-type: none"> за трета категория труд; за първа и втора категория труд. 	върху последното месечно изплатено или начислено брутно трудово възнаграждение или неначислено месечно възнаграждение	17,8% 20,8%	12,8% 15,8%
Осигурителни вноски за времето, през което родител/осиновител или съпруг/съпруга са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, постоянно нуждаещи се от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия; за периода на наборна или мирновременна алтернативна служба ; за времето, през което неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	минималната работна заплата за страната към момента на отпускане на пенсия	17,8%	17,8%

БЕЛЕЖКИ:

- От 01.01.2009 г. в бюджета на фонд “Пенсии” на ДОО се прави **трансфер от РБ в размер на 12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.
- Осигурителната вноска за фондовете “Общо заболяване и майчинство” и “Безработица” се разпределя между осигурители и осигурени в **съотношение 60:40**.
- Осигурителните **вноски** за наетите от работодател лица (с изключение на наетите по без трудови правоотношения) са дължими и се внасят върху изплатеното, включително начислено и неизплатено или неначислено месечно брутно трудово възнаграждение.
- Осигурителният **доход** включва всички доходи и възнаграждения и други доходи от трудова дейност, но не повече от месечния максимален осигурителен доход, определен в Закона за бюджета на ДОО, който за 2013 г. е 2 200 лв. Минималният месечен размер на осигурителния доход не може да бъде по-нисък от определените за календарната година осигурителни прагове по основните икономически дейности и квалификационни групи професии (сумите за социални разходи, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, не се включват при определяне на минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя) за осигурените от работодател лица. Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица се определя със Закона за бюджета на ДОО за съответната календарна година съобразно облагаемият им доход от дейността като самоосигуряващи се лица.
- Осигурителната вноска за фонд “**Трудова злополука и професионална болест**” е определена в размер **от 0,4% до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху брутното трудово възнаграждение на работещите по трудови договори, в т.ч. и за наетите до 5 раб. дни (40 часа) при един или повече работодатели и е изцяло **за сметка на осигурителя**.
- Осигурителната вноска за фонд “**Трудова злополука и професионална болест**” на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е изцяло **за сметка на осигуреното лице**.
- За 2013 г. не се внасят вноски за фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”.
- Върху изплатените гарантирани вземания от фонд “ГВРС” **НОИ внася осигурителни вноски** за фонд “Пенсии”, фонд “Общо заболяване и майчинство”, фонд “Трудова злополука и професионална болест” и за фонд “Безработица”, определени в зависимост от категорията труд на лица.

Размер и разпределение на задължителните осигурителни вноски през 2013 г.

Вид осигурен	Размер на осигурителните вноски (без ТЗПБ)					Разпределение на осигурителните вноски (без ТЗПБ)										
	Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	Универсален пенсионен фонд ДЗПО	За сметка на осигурителя					За сметка на осигуреното лице					
						Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	Универсален пенсионен фонд ДЗПО	Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	Универсален пенсионен фонд ДЗПО	
Работници и служители, работещи при условията на 3-та категория труд																
Родени преди 1 януари 1960 г.	22,3%	17,8%	3,5%	1,0%	–	12,6%	9,9%	2,1%	0,6%	–	9,7%	7,9%	1,4%	0,4%	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	22,3%	12,8%	3,5%	1,0%	5,0%	12,6%	7,1%	2,1%	0,6%	2,8%	9,7%	5,7%	1,4%	0,4%	2,2%	
Работници и служители, работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд и лица по чл.69а от КСО																
Родени преди 1 януари 1960 г.	25,3%	20,8%	3,5%	1,0%	–	15,6%	12,9%	2,1%	0,6%	–	9,7%	7,9%	1,4%	0,4%	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	25,3%	15,8%	3,5%	1,0%	5,0%	15,6%	10,1%	2,1%	0,6%	2,8%	9,7%	5,7%	1,4%	0,4%	2,2%	
Самоосигуряващи се лица																
Родени преди 1 януари 1960 г.	17,8% (21,3%)	17,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	–	–	–	–	–	–	17,8% (21,3%)	17,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	17,8% (21,3%)	12,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	5,0%	–	–	–	–	–	17,8% (21,3%)	12,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	5,0%	
Лица по чл. 69 от КСО																
Родени преди 1 януари 1960 г.	45,3%	40,8%	3,5%	1,0%	–	45,3%	40,8%	3,5%	1,0%	–	–	–	–	–	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	40,3%	35,8%	3,5%	1,0%	5,0%	40,3%	35,8%	3,5%	1,0%	5,0%	–	–	–	–	–	

* От 01.01.2009 г. държавата участва като осигурител във фонд „Пенсии“ чрез трансфер в размер на 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.

* Осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ (ТЗПБ) е диференцирана от 0,4% до 1,1%, съобразно икономическата дейност на осигурителя и е изцяло за негова сметка. Осигурителната вноска за фонд „ТЗПБ“ на морските лица е в размер на 1,1%, и е изцяло за сметка на осигуреното лице.

* За 2013 г. не се внасят вноски за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.

* Осигурителната вноска за Учителския пенсионен фонд е в размер на 4,3 на сто и е изцяло за сметка на осигурителя.

* Осигурителната вноска за допълнително задължително пенсионно осигуряване в Професионален пенсионен фонд е в размер 12 на сто за работещите при условията на 1-ва категория труд и 7 на сто за работещите при условията на 2-ра категория труд. Тази вноска също е изцяло за сметка на осигурителя (с изключение на морските лица работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд, за които вноската е изцяло за сметка на осигуреното лице).

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. Годишен отчет на Българска народна банка – 2013 г.
2. Статистически бюлетин “Пенсии” – тримесечно издание на НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
3. Статистически годишник “Пенсии” – годишно издание на НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
4. Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица за 2012 г. и 2013 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
5. Отчет за изпълнение на бюджета на ДОО за 2013 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
6. Статистически отчет за изпълнение на консолидирания бюджет на ДОО за 2013 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
7. Отчет за изпълнение на бюджета на Учителския пенсионен фонд за 2013 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
8. Отчет за изпълнение на бюджета на фонд “ГВРС” за 2013 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
9. Информация от печатни и медийни издания (“пресклипинг” на НОИ и др.).
10. Информация от сайтове на други институции (НСИ, КФН, АЗ).

* * *

Годишникът “Държавното обществено осигуряване през 2013 г.” е подготвен от отдел “Анализ и управление на риска” към дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране въз основа на предоставената информация и данни от отделите “Статистика, актюерски анализи и прогнози” и “Анализ и планиране на бюджета” към дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”, дирекция “Информационни системи и моделиране на бизнес процеси”, дирекция “Финансово-счетоводна дейност”, дирекция “Осигуряване и краткосрочни плащания” в Централно управление на Националния осигурителен институт.



Национален осигурителен институт
София – 1303
бул. “Ал. Стамболийски” № 62-64

Година на издаване 2014 г.